

వత్సరాది—వారణాశి సూర్యనారాయణ శాస్త్రిగారు	
భారతీప్రశంస—దీపాల పిచ్చయ్య శాస్త్రిగారు	
ఆంధ్రకవిత్య చరిత్రము—భోగరాజు నారాయణమూర్తిగారు	౧-౧౨
సంసారజలధి—(సాధకుడు)	౧౨
ముక్కుతిమ్మనార్యుడు—మండలేముల వేంకటశాస్త్రిగారు	౧౩-౨౨
జీవమా! నీ రహస్యంబు తెప్ప వేల?—మల్లాది చంద్ర శేఖరరావుగారు	౨౩
శ్రీనాథుని పలనాటి వీరచరిత్రము—ఓగేటి వెంకటసుబ్బయ్య శాస్త్రిగారు...	౨౪-౩౨
ఉపాస్తి—సోమంచి సూర్యనారాయణ శర్మగారు	౩౨
మహానతిసీత—కలువలపల్లి రంగనాథ శాస్త్రిగారు	౩౩-౩౪
సుశీలా రూపసులు—పారనంది జగన్నాథస్వామిగారు	౩౫-౪౮
ఋతుసాభాగ్యము—వేట బాపయ్యగారు	౪౮
కవిజనాశ్రయ విమర్శనఖండనము—జయంతి రామయ్యగారు	౪౯-౫౮
నాసామ్ము—పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్యగారు	౫౮
మోసగాండ్రకథలు, ౧—పండిత పురాణం సూర్యనారాయణ తీర్థులుగారు	౫౯-౬౪
గోవుమాలచ్చిమి—నండ్లూరి వెంకటసుబ్బారావుగారు	౬౪
చిత్రలీలా స్తవము—దుర్భా సుబ్రహ్మణ్య శర్మగారు	౬౪-౬౫
ప్రభాతము—'సుధానిధి'	౬౫-౬౬
శ్రీకృష్ణదేవరాయల విద్యాగోఢులు—వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు	౬౬-౬౯
ఈవేళ కనుపించునా—తురగా వెంకటరామయ్యగారు	౬౯-౭౦
దిగంబరయోగి—కే. వి. బసవరాజుగారు	౭౧-౭౮
సూర్యాస్తమయము—విద్వాన్ కట్టి కామేశ్వరగారు	౭౯-౮౦
ఇల్లటికము—పాలవర్తి ఆంజనేయులుగారు	౮౧-౮౫
తొలిముద్దు—మునిమాణిక్యం నరసింహారావుగారు	౮౫

వత్సరాది

వారణాశి సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారు

ప్రకృతి లక్ష్మీవిలాస పరంపరలకు
నవనవోన్మేషభాగ్య సంధాయకంబు
విశ్వమానవ హృదయ సంప్రీతికరము
వచ్చె నే డిదె నూతన వత్సరాది.

గీ. ఆఱు ఋతువులు సంకము లామనిదొర
నాయకుఁడు గాఁగ వల్లికల్ నవ్యరాగ
భరితముగఁ జూపు నాట్య ప్రబంధమునకుఁ
బరభృతముసూత్ర ధారుడైపాడఁదొడఁగె.

గీ. మెల్లమెల్లన మలయ సమీరణుండు
సౌధపర్యంకి కాతల శయితలైన
కుసుమగుత్తుల కుచశాటి కొదువఁ దీర్చి
సరస చీకురాళి సవరింపు సవదరించె.

గీ. క్రొంజిగురులెత్తి జెడఁగారుగున్నతరుల
యలరుగుత్తుల నెత్తావి యలమి కొనియె.
ఉదిత ముదితంబులై మించు యవజనాళి
హృదయములనూత్న భావసంపదయుఁబోలే.

గీ. శుభహరిద్రానులేప విస్ఫూరితముగఁ
గవ్యకామఁబు లభ్యంగ కంబూనర్చి
నింబ కుసుమంబు నూత్న చూతంబుతోడ
గలుపుచున్నారు పూతలైతొలుతఁగుమవ.

భారతి ప్రశంస

చీపాల పిచ్చయ్యకాస్త్రి గారు

ఆంధ్రపుష్పల సారస్వతాభివృద్ధి
సాంపు చెడియుండఁ బునరుద్ధరించెదలచి
అలఘు వినుతాక్షరాకృతి నెలసినట్టి
భారతివి భారతి! నమస్కారమమ్మ!

సీ. కనుగొల్పుచున్నావు కవికుమారుల రేచి
భావగీతమ్ములు సాక్షుఁ డనుచు
గవియించుచున్నావు ఘనముఁ గొందఱు బూర్వ
పక్షసిద్ధాంతముల్ వ్రాయుఁడనుచు
బరికొల్పుచున్నావు బుద్ధిమంతుల సాత్మ
దేశచారిత్రముల్ వెలుపుఁడనుచు
నెనకొల్పుచున్నావు రసికుల జాతీయ
శిల్పనైపుణి బ్రదర్శింపుఁడనుచు

గీ. నొనఁగుచున్నావు తల్లి! చేయూత మాకు
చల్లుచున్నావు, విశ్వవిజ్ఞానబీజ
ములను, యువహృదయక్షేత్రముల ననంత
కరుణమెయి, భారతి! పత్రికామతల్లి!

చ. పలికెద నిక్కువంబయిన పల్కు మతోక్త్యటి ప్రాప్తప్రాప్తగళ
గలకలలాడు నీ మొగముఁ గాంచిన, ముద్దులుమూటగట్టు నీ
పలుకులువిన్న, నెట్టి జడభావునకైన మనంబు పల్లవి
చు, లలితభావముల్ మొలుపునూఁగ, విన్నను వొప్ప, భారతి!

గీ. కోవిదోచిత కల్యాణగుణముల్లు
పసితనంబుననే నీకుఁ బట్టువడియె
నింతకన్న మహోన్నతి నెనయుచుమ్మ
భారతి! శాశ్వతయశంబు, పడయమమ్మ!

చెన్న పట్టణము, ఏప్రిల్ ౧౯౨౫

సంపుటము ౨.

క్రోధన సంవత్సరము ఛైత్రమాసము

సంఖ్య ౪.

ఆంధ్రకవిత్వ చరిత్రము

భో గ రా జు - నా రాయణ మూర్తి గారు

IX

ఆంధ్ర కవి తా పోషకులు

ఉ. తమ్మికోలంకునందు, విరిదమ్మివసింది, కిరీటహారవ

ద్యమ్ములురాజిలన్, బ్రణవమధ్యమునన్, “బరమాత్మలోననై
క్యమ్మగుచుండు నీప్రకృతిగన్గొనుడి” యనుచుం గవీంద్రలో
కమ్మునకున్ వదించుగతిఁ గన్పడు నిన్ను స్మరింతు భారతీ !

ఏదేశమున నేభాషయందుఁ బరిశీలించినను ముక్రింద మారిపోవుచుండుటకూడ మనము సాధారణముగా సాహిత్యమును గవిత్వమును జూడరణముచేతనే ప్రవృద్ధిగాంచుచుండుట మనము కనిపెట్టఁ గలుగుచుండుము. ఈరాజాదరణము కొన్ని శతాబ్దములవఱకు నత్యున్నతి వహించియుండి, క్రమక్రమముగాఁ బ్రజాదరణ ముక్రింద మారిపోవుచుండుటకూడ మనము పెక్కుభాషలయందలి కవితాచరిత్రములలోఁ జూడఁగలము. నన్నయనాటి రాజాదరణ మాంధ్రకవిత్వమునకును, కాళిదాసాదులనాటి రాజాదరణము సంస్కృత కవిత్వమునకును నేడు లేకపోవుటయే దీనికి దారాణము.

పదునాఱుపదునేడవతాబ్దములనాటి రాజాదరణము పందొమ్మిదవ తాబ్దమున నాంగ్ల కవిత్వమునకు లేకుండుటయు నీయంశమున కాధారమైనదే.

ఈసందర్భమున మనయాంధ్ర కవిత్వమునకు రాజాదరణదశయనియు, బ్రజాదరణ దశయనియు నప్రయత్నముగ రెండుదశలు గాన్పించుచున్నవి. ఈ రెండింటిలో నాంధ్ర కవిత్వ మేదశయం దత్యేన్నత్యము వహించియుండెనో, యేదశయం దెంతవఱకు తీణతనొందెనో, యావృద్ధి తీణతల కెన్నెన్ని విధములైన కారణములు కలవో మొదలగు విషయములను జూపించుట యవసరమగుటయేకాక, రాజాదరణమునుండి ప్రజాదరణములోని కాంధ్ర కవిత్వము మేడపై నుండి దుమికినట్లు క్కమాచే దుమికెనో లేక సోపానక్రమమునఁ గ్రమక్రమముగనే ప్రవేశించెనో, రాజాదరణ దశనుండి తప్పి, యెన్నెన్ని యంతర్దేశలను బొందిపొంది కడకుఁ బ్రజాదరణదశయందుఁ జేరుకొనఁ గలిగెనో యను విషయములుగూడ మన మాయాసందర్భముల ననుసరించి విమర్శింపవలసియుండును.

పూర్వకాలపు విశ్వవిద్యాలయములు

ఒక్క కవిత్వమునేకాక పూర్వపురాజులు పెక్కుకళలను శాస్త్రములనుగూడ నభివృద్ధి నొందించుచుండుటచేత నేటివిశ్వవిద్యాలయములవంటి వాకాలములలో లేవని చెప్పట కవకాశములేదు. మన కప్పటివిశ్వవిద్యాలయ స్థానము లగ్రహరములే. ఇయ్యగ్రహరము లున్నతవిద్యాప్రచారమునకై పునర్గ్రహణాధి

కారములేకుండ, రాజులచే బుడితులకు దానరూపమున నొసంగబడినట్టివి. నకల విద్యాతత్త్వవేదులు (Professors) బహువిధ శాస్త్రపాఠ్యాయులు (Lecturers) నొక్కచోఁ గూడి వివిధప్రదేశములనుండి వచ్చు విద్యార్థులకు నభిమతశాస్త్రంబుల బోధించుచు నాయాయగ్రహరములయందు సుఖజీవనము గావించుచుండిరి. పూర్వకాలపు జరిత్రలలోఁ గథారూపముగాఁ జెప్పకొనఁబడుచుండిన కవులును బుడితులునుగూడ నట్టి యగ్రహరవిశ్వవిద్యాలయములయం దుత్తీర్ణులైన మహామహులే కావచ్చును.

చీపురుపల్లి విశ్వవిద్యాలయము

తూర్పుచాళుక్యప్రభువగు మొదటివిష్ణు వర్ధనుడు వేదవేదాంగేతిహాసన్యాయాద్యఖిల విద్యాప్రచారమునకై యాంధ్రదేశమున విశాఖపట్టణ మండలమునందలి విజయనగర సమీపమునఁగలఁ చీపురుపల్లిగ్రామమున నొకవిశ్వవిద్యాలయము స్థాపించినట్లును, తన పంశస్థుల కెవ్వరికిని బునర్గ్రహణాధికారము లేకుండ నవ్వవిద్యాలయముకొఱ కాగ్రామమును శాశ్వతదానరూపమున నొసంగినట్లును మన చిక్రిందిశాసనమువలనఁ గొంత తెలియఁగలదు.

Chapurupally grant of Vishnuvardhana, the 1st (E-c) 632 A. D. :-

"(L-10) To the two sons' sons of Brahmaserman who studied and mastered the Veda and Vedangas—the sons of Durgaserman, who was intent upon performing his own proper rites prescribed by his own *Sokha*, which had been duly learned by him—Viz., to Vishnuserman and Madhavaserman, who knew the true meaning of the Vedas the Vedangas, the Epics, the Puranas, the Law

books, and many other sacred works, who are of the Gautamagotra, and who belong to the Taithiriya Charana, by me residing at the town of Clerupura in the Poka (?) Vishaya on the occasion of an eclipse of the moon in the month Sravana, this village has been given as an *agrahara* with exemption from all taxes, for the increase of (my) own religious merit and duration of life and good health and fame. No obstruction to the enjoyment of it should be caused by any one at all."

పులకేసి - రాజరాజు

ఇట్టివిద్యాలయములలో సామాన్యముగ నకలవిద్యలు నభ్యసించబడుచుండెను, తద్విద్యాలయనిర్మాణకర్తలగు రాజుల కభిమానమైన శాస్త్రములును, అభిమానమైన మతమును మాత్రము ముఖ్యముగా నెక్కుడు ప్రచారము నొందించబడుచుండెను. నాడే కాక నేటివిశ్వవిద్యాలయములయందుఁగూడ నీయాచారము లేకపోలేదు కదా? ఏయే రాజుల కేయే శాస్త్రములు నేయేమతములు నభిమానములైయుండెనో మనకుఁ దెలిసిన యెడల నా నూరాజులచేఁ బ్రోత్సహించబడిన కవిత్వసైతము నిట్టిదియైయుండునని గుర్తించుటకుఁ గొంతయవకాశము కలుగకపోదు. ఇందు కజ్ఞాతయుగములోని పులకేసియు, నన్నయయుగములోని రాజనరేంద్రుడును మనకు నాధారముగాఁ గొనఁదగినవారు. పులకేసి జైనమతాభిమాని. రాజరాజు వేదమత ప్రతిష్ఠాపరుడు. జైనమత ప్రచారమునకై యాతఁడును వేదమత ప్రచారమునకై యీతఁడును దమ తమయుగములలో విద్యాభివృద్ధి గావించుచుండిరి. అందుచేతనే పులకేసికృతిపొందిన

భారతము జైనమతానుకూలముగను, రాజరాజుకృతిపొందిన భారతము వేదమతానుకూలముగను రచించఁబడినవి. ఆంధ్రకవిత్వపోషకులలో నగ్రగణ్యుడని యెన్నఁదగిన రాజరాజుసైతమును గవిత్వముతోఁ బాటు తదితర విద్యలను, శాస్త్రములను, విద్యాలయములములముననో మరియొకవిధము ననో ప్రోత్సహించియుండవలయును. అట్లుగానివో వానియాస్థానమునందు నన్న పార్శ్వనారాయణ భట్టాదికవులతోపాటు బహుశాస్త్రములయందు బ్రవీణులైన పండితులుండుటతటస్థమదు. అందుచే నాదిరాజవతంసులలోఁగొందఱు కవిత్వముతోపాటు పెక్కువిద్యలకుఁ బ్రోత్సాహకారులై యుండిరనియు; వానిలోఁ గవిత వారి కభిమానవిద్యయై యలరారుచుండెడిదనియు ననుకొనవచ్చును.

(ప్రాచీనవిద్యాపీఠములు)

భారతవర్షమునందలి పూర్వపు విశ్వవిద్యాలయములనుగూర్చి "ప్రాచీనవిద్యాపీఠము"లను పేర మ-రా-శ్రీ. చిలుకూరినారాయణరావు పంతులుగారిచే రచించఁబడిన యుద్గ్రంథ మీసందర్భమున మనము స్మరించదగినది. ఇందు మనయాంధ్రదేశముతోఁగాని యాంధ్రభాషతోఁగాని సంబంధించిన పూర్వపువిద్యావిశేషముల గూర్చి యంతగా లేకున్నను, విద్యాస్థానములని నుతికెక్కిన కాశ్మీరము, కాశి, నాలందా, భాస్యకటకము, మధుర మొదలైన యున్నతవిద్యాపీఠములగుగూర్చియు, నాయావిద్యాపీఠములయందుఁ బ్రచా

రమునొందింపబడుచువచ్చిన విద్యావిశేషము లనుగూర్చియుఁ దద్విద్యావిశేషములు ప్రచారము నొందుచుండిన విధానములం గూర్చియు నూతనాంశముల నేకములు సంపాదించి ప్రకటించిన నారాయణరావుపంతులుగారు మన కెంతయు వందనీయులు. నేటివిశ్వవిద్యాలయములవంటి వాకాలములో లేవనియు, విద్యాప్రచారమునకై పాశ్చాత్యసంస్కరణనిత్యమైన నేటినాగరకత నాడు గానరాదనియు భ్రాంతి పడువారికెల్ల సీగ్రంథ ముత్తమాదర్శమని చెప్పెదగును. ఇందుకు నిదర్శనముగాఁ దద్గ్రంథమునుండి విక్రమ శిలా విద్యాలయములోని విద్యాప్రచారవిధానములను గొన్నింటి నిందు బొందుపరచెదను.

“నాలందాయందువలె నిచటను నాటు కలాశాల లుండెను. భయపాలుని రాజ్యమున వీనిలో నొక్కొక్కకలాశాలకు ాద్యారపండితుడను నొకయథ్యాపకుఁ డధికారిగా నుండెను. ఈద్యారపండితుల ప్రశ్నలకు సదుత్తరముల నిచ్చువారే యచటిమతములఁ జేర నర్హులై యుండిరి. మతమునకు నాలుగుమూలల నున్న నాలుగు కళాశాలలలోనికి నందఱు విద్యార్థులును బోయి చదువుకొన వీలులేకుండెను. ఆరామమధ్యముననున్న ‘శాస్త్ర గృహము’నందు ‘ప్రజ్ఞాపారమితసూత్రము’ లను ధర్మగ్రంథములఁజదువుటకు శ్రమణులు మాత్రము చేరుచుండిరి. ఈమధ్యకళాశాలలో సభ్యాపకులుగనుండిన యిరువురుపండితులకును మతమునకుఁ 3 బ్రథమద్వితీయ స్తంభములను

నామములుండెడివి. ధర్మపాలునికాలమున సీమతమునకు శ్రీభద్రజ్ఞానపాదుడను వాఁ డధ్యక్షుడుగా నుండెను.

ఇచటికి జదువుకొనుటకువచ్చిన విద్యార్థులందఱు నిందే నివసించుచుండిరి. మతము యొక్క నాలుగుద్యారములయొద్దనున్న నాలుగుసత్రములందును వీరుచితముగ భోజనము చేయుచుండిరి. ఈసత్రముల నప్పటి రాజులును ధనవంతులును బోషించుచుండిరి”

తమిళ సంగములు

ఇంక సీవిద్యావిషయము లిట్లుండఁ బ్రాచీనకావ్యరచనంగూర్చియుఁ దత్కావ్యప్రాశస్త్యనిర్ణయముంగూర్చియు బైగ్రంథమునందీట్లు వ్రాయఁబడినది.

“బౌద్ధులకు సంఘారామము లెట్లో తమిళులకు సంగములు పూర్వకాలమున నట్లుండెను. ఇవి పూర్వకాలపు పరిషత్తులకు సరిపోవును. పరిషత్తులందు ధర్మసూక్ష్మములెట్లు నిర్ణయింపబడుచుండెనో యీతమిళసంగములం దాగ్రంథకర్తల గ్రంథముల ప్రాశస్త్యమట్లు నిర్ణయింపబడుచుండెను. ఈసంఘసభ్యుల యామోదమును బడయనిగ్రంథము ప్రసిద్ధిలోనికివచ్చుటకు వీలులేకుండెను. ఇంకలి సభ్యులు శాస్త్రములయందుఁ బ్రవీణులై తాము మొదటకావ్యరచనయందు బ్రఖ్యాతిపడసినవారై యుండిరి. వీరు కేవలము నాయాగ్రంథములను బఠింపింపచుండిరేకాని విద్యార్థులు పులుగానుండలేదని తెలియవచ్చుచున్నది.”

“ఏగ్రంథములు దేశవాజ్యయమునందుండఁ దగినవోయెట్టిపుండఁగూడదో నిర్ణయించుటకుఁ బూర్వకాలమున నాంధ్రదేశమున సంఘము లుండినట్లుకాన్పించదు. అట్టి ప్రతిష్ఠాపనయొకటి యావశ్యకమా కాదా యను సంశయముతో మనకుఁ బనిలేదు. కావ్యకర్తలయూహల నరిట్టనెంచి, వాజ్మయస్వరూపమును నిర్ణయించుటకుఁ గొందఱు పండితులు నమర్చులైయుండఁ జాలరు. కావ్యమామోదింపబడుటయు నుపేక్షింపఁబడుటయు ప్రజలచిత్తమునకు వదలి వేయవలసియుండును. అప్పుడే స్వాతంత్ర్యవాజ్మయము బయలుపెడల వీలగును. ఆంధ్రవాజ్మయ మిట్టిస్వాతంత్ర్యముతోడనే వ్యవహరించినది.”

ఇట్లు తమిళసంఘములవంటి పరిషత్తులు గ్రంథప్రాశస్త్య నిర్ణయమునకై పూర్వమాంధ్రదేశమున లేకుండెననియు, అట్టి పరిషత్ప్రతిష్ఠాపనయొకటి యావశ్యకమా కాదా యను సంశయముతో మనకుఁ బనిలేదనియు, కావ్యకర్తల స్వాతంత్ర్యమున కిట్టిపరిషత్తులు భంగకరములనియు సెలవిచ్చిన నారాయణరావు పంతులుగారే మరియొకచోట నిట్లు వ్రాయుచున్నారు.

“ఈరీతిగా నతివైభవోపేక్షుడై బ్రాహ్మణమతము నాంధ్రలోకమున వ్యాపింపజేయ నమకట్టి రాజరాజ్ఞాన విద్యత్పరిషత్తు నేర్పఱిచి, వారితోఁ దెరుగుకావ్యమును రచింపవలసిన పద్ధతుల నేర్పఱిచి, యాపద్ధతుల మీఁదనే భారతరచననడపించుచు, దానును విద్వాంసుఁడగుటచేఁ దనకుఁ దోచినచోట కొన్ని

పద్యములను జేర్చుచు, నీ పరిషత్తునకుఁ దన వంశము నాశ్రయించి చిరకాలముండిన వంశమున జనించి, యనురక్తుడై సకల పురాణేతిహాస కథా కథనదక్షుండై నిత్యసత్య వచనుఁడును మతిమంతఁడునై యుండుటయే కాక శబ్దశాసన బిరుదమునకుఁ బాత్రుడైయుండిన నన్నయభట్టు సభ్యునిగా నియమించి, తెనుగుభాషకు మహోపకారము గావించెను.”

రాజనరేంద్రుని పరిషత్తులు

పైవచనము స్వవచనవ్యాఘాత మేమో యని సంశయింపవలసి వచ్చుచున్నది. పూర్వమునుండియు రచింపఁబడుచుండిన గ్రంథములలో మనకులభించినది ప్రథమగ్రంథమని కొందఱిచేతను, ఆంధ్రమునఁ గావ్యరచన సృష్టించుటచేతనే ప్రథమగ్రంథమని కొందఱిచేతను, భావింపఁబడుచుండిన నన్నయరచిత భారత భాగము తోడనేకదా మన యాంధ్ర వాజ్మయము ప్రారంభించుచున్నది. అభిప్రాయములు వేతైనను బ్రథమగ్రంథమని యుభయ పక్షములవారిచేత సంగీకరింపఁబడుచుండిన భారతమే రాజరాజు స్థాపించిన పరిషత్తునందు మృదుమధుర రసభావ భాసుర నవార్థ వచన రచనా ‘విశారదు’లైన మహాకవుల యెదుటఁ జదువఁబడి, వారిచే విమర్శింపఁబడి పరిష్కరింపఁబడినపుడు, గ్రంథప్రాశస్త్య నిర్ణయము పరిషత్తుల మూలమునఁ గావించు నాచారము మనయాంధ్ర వాజ్మయమున లేకుండెనని యెట్లు చెప్పఁగలము? వైయాకరణులు పౌరాణికులు తార్కికులు నాదిగాఁగలుగు విద్వాంసులనే కులు తనయాస్థానమునందుండినను బలుపురు

కవులచే నుత్తమకావ్యములు వ్రాయించుట కును దాను వ్రాయించిన కావ్యములు ప్రసిద్ధి పడయుటకై చక్క-గాఁ బరిష్కరింపఁ బడుట కును రాజమహేంద్ర మునందలి కవీంద్రుల నెల్ల జేరఁదీసి రాజరాజాక సమాజము స్థాపించెనని 'రాజమహేంద్ర కవీంద్ర సమాజ సురత్నాజ'యని నన్నయగావించిన సంబోధనమువలనఁ దెల్లమగుచున్నది. రాజరాజ ప్రోత్సాహము వలన భారతముతోఁ బాటుగ మరికొన్ని గ్రంథ ములుఁగూడ రచింపఁబడి యుండును. లేదా రచించు ప్రయత్నములైనను జరిగియుండును. నన్నయ గావించిన విద్యత్సభాస్తవము వలనఁ గూడ నానాఁడు కవితా సంబంధమగు నిట్టి సభలు తరుచుగా జరుగుచుండెననుటకు మరింత యాధారము కలుగుచున్నది.

చ. పరమ వివేక సారథి

భాసిర సద్భాష పుంజవారి జో

త్కిర దుదిరంబులై సకల

గవ్య సుతీర్థములై మహామనో

హర సుచరిత్ర పానన ప

యః పరిపూర్ణములైన సర్వభాం

తర సరసీరహంబుల ము

దంబావరం గొనియాడి వేడుకన్.

రాజరాజ చోళరాజుల యల్లుండగుట చేత, తమిళ గ్రంథములు పరిషత్తులమూలమున నిర్ణయింపఁబడుచుండిన యాచారమును దాను గనిపెట్టి, కావ్యప్రాశస్త్యనిర్ణయమునకై యిట్టి పరిషత్తులు తన రాజధానియందును జరుపు చుండెననియుఁ జెప్పవచ్చును.

రాజాస్థానము లేమనపరిషత్తులు

మొత్తముపైఁ గావ్య విమర్శకుఁ దమిళ సంగములవంటి పరిషత్తులు పూర్వ రాజాస్థాన

ములేయని వాఙ్మయ విశారదులకు స్ఫురింపక మానదు. తమిళ సంగములు చేయుచుండిన పనులు మనయాంధ్రరాజుల యాస్థానముల యందుఁ గొంతవఱకుఁ గావించఁబడుచుండెడివి. తిక్కనవంటి మహాకవిసైతమును దనకావ్యము లిట్టిపరిషత్తులయందుఁ బరిష్కృతములై నట్లుగ

“.....కావ్యము పరమమైన

కవులచేవులకు నెక్కినఁ గానినమ్మఁ

డెందుఁ బరిపత్తిగల్గు కవీశ్వరుండు.”

అను వాక్యమూలమున సూచించుచున్నాఁడు. కాని తిక్కన కావ్యములను విమర్శించిన పరిషత్తు, ఆకాలమునందు యథాక్రమముగ స్థాపింపఁబడి యుండినట్టిదియో, లేక స్వకావ్య ప్రాశస్త్యనిర్ణయమునకై తిక్కనచేఁ దాత్కాలికముగ నెలకొల్పఁ బడినట్టిదియో మనము చెప్పలేము. ఏదియైనను బరిషదాచారమునకు మాత్రము తిక్కన బద్ధుఁడు కాకపోలేదని పై వాక్యమువలనఁ దెలియుచున్నది.

విద్యత్కవి మండలియందుఁ దనకావ్యమును వినిపించుచుండ నందలికవులు తనకవిత్వము నాక్షేపించుట చేతనేకదా శ్రీనాథుఁడు

“ప్రాధిఁబరికించి సంస్కృత భాషయంద్రు

పంతు నడికారమన నాంధ్రభాషయంద్రు

ఏవ్వలేమనుకొన్న నాకేమికోమన

నాకవిత్వంబు నిజము కట్టటభాష.”

అను పద్యము చెప్పటకుఁ గారణమైనది. దీనిం బట్టి పదునైదవ శతాబ్దమునందుఁగూడఁ గావ్య ప్రాశస్త్యనిర్ణయ సభ లుండుచుండెనని మన మేల యనుకొనరాదు? పదునాఱవశతాబ్దము నందుఁ గృష్ణరాయల యాస్థానమునందలి కవులంగూర్చియు వారివారి కవిత్వలంగూర్చియుఁ

బ్రాహ్మకముగాఁ జెప్పకొనఁబడుచుండిన కథలం బట్టి, తదాస్థాన కవిమండలి రచనా ప్రాశస్త్య నిర్ణయము తరుచుగాఁ గావించుచుండెనని స్పష్టమగుచున్నది. నిండోలగంబున సకల విద్వత్కవి సమక్షమునందు రాజునెదుట రామ రాజ భూషణుడు తన వసుచరిత్రమును జదువుటకు నియోగింపఁ బడినట్లును జనపుటకుఁ బ్రారంభించినతోడనే 'శ్రీభూపుత్రి' యను పద్యమును రామకృష్ణుఁ డాక్షేపించినట్లు చెప్పకొనఁబడుచుండిన కథయు, రఘునాథరాయల యాస్థానమునఁ గవులమధ్య చేమకూర వేంకట కవి తనవిజయవిలాసమును వినిపించుచుండఁగా నందలి 'కంగుత్తదీరిన పైతిశీరవిక' యను పద్యములోని 'కంగు' శబ్దప్రయోగమును గూర్చి యాకవు లాక్షేపించిరిని చెప్పకొనఁ బడుచుండిన కథయుఁగూడఁ బ్రస్తుతాభిప్రాయమును బలపరచుచున్నవని నామనవి. ఈకథలు నిజములైనను గాకపోయినను, ఒకానొక కవి రచించిన కావ్యము కొందఱు కవులమధ్యఁ జదువఁబడు చుండుటయు, జదిమిపఁబడి పరిష్కృతమైన పిమ్మటనే ప్రభువులు తత్కృతి పతిత్వము సంగీకరించుచుండుటయు, రాజాస్థానములయం దాచారమని మాత్రము చెప్పక తప్పదు. మన యాంధ్ర దేశమం దట్టి యాచారము లేకుండినయెడల నిట్టికథలు కల్పింపఁబడుట కైనను వీలుండదుకదా?

ఆంధ్రవాఙ్మయ స్వాతంత్ర్యము

ఇది యిట్లుండె తమిళసంగములవంటి పరివృత్తులు మనయాంధ్రదేశమునందు లేకపోవుట చేతనే యాంధ్రవాఙ్మయము స్వాతంత్ర్యము

తో వ్యవహరించినదని నారాయణరావు పంతులుగారు సెలవిచ్చిరి. ఆంధ్రవాఙ్మయము స్వతంత్రతతో వ్యవహరించినదియో యస్వతంత్రతతో వ్యవహరించినదియో యింత సూక్ష్మముగా నిర్ణయించుట న్యాయముకాదు. మన వాఙ్మయ మహాసాధమును నిలువఁజెట్టి యుంచిన ముఖ్యస్తంభములనందగు నుద్గ్రంథములే కొన్ని స్వాతంత్ర్యరహితములు కొన్ని స్వాతంత్ర్యసహితములు. 'రాజరాజాక విద్వత్పరివృత్తు' నేర్పటచి, వారితోఁ దెనుఁగు కావ్యమును రచింపవలసినపద్ధతుల నేర్పటచి, యాపద్ధతుల మీఁదనే భారతరచనను నడపించుచు' అను వాక్యములవలన నన్నయ రచించిన భారత భాగము కేవల మస్వతంత్ర గ్రంథమని నారాయణరావు పంతులుగారు హింపినట్లకదా? వాస్తవముగూడ నంతియే. కాని తిక్కన భారతముగాని, పోతనభాగవతముగాని యొకరి యాజ్ఞకును, ఒకరేర్పటచిన పద్ధతులకును లోఁబడి రచింపఁబడినట్టివి కావు. అవి కేవలము స్వతంత్ర గ్రంథములు. మహా కావ్యములయందే యిట్టిభేదములుండ నింక సామాన్య గ్రంథముల స్వతంత్రతా స్వతంత్రత లెవరు గణింపఁగలరు? మఱియు ముఖ్యోద్దేశ మొక్కటియే యైనను, తమిళసంగములకును మన రాజాస్థానకవి సంఘములకును గావ్యవిమర్శన నియమములయందు వ్యత్యాసముండితీరవలెను. గ్రంథరచనకై యొకేవిధమైన నియమములను గొన్నిటి నేర్పటచి యానియమములకు బద్ధములైనవానినే తమిళసంగములు పరిగ్రహించుచుండెనుగాఁబోలు! శాస్త్రసంబంధమైన కొన్ని

నిబంధనములుండిన నుండుఁగాక. కావ్య రచన
యందు మన యాంధ్రీకపులకుమాత్ర మంత
విపరీతమైన విషమపద్ధతు లేస్పడును దట
సింపలేదు. మొత్తముపైఁ దమిళవాఙ్మయము
నకుఁ గలిగినంత స్వాతంత్ర్య భంగము మన
వాఙ్మయమునకుఁ గలుగలేదని చెప్పవచ్చును.

ఆంధ్రవాఙ్మయమునందలి వివిధమార్గములు

కవితా విలాసమే ముఖ్య వ్యసనముగాఁ
గడగిన యాంధ్రీరాజులు తమతమ యాస్థాన
ములయందుఁ గవులు బ్రోత్సహించుచు నొ
క్కొక రొక్కొకవిధమైన నూతనత్వమును వా
ఙ్మయమునకుఁ గలిగింపుచు వచ్చిరి. సాహితీ
ప్రపంచమున విమర్శదృష్టితో సంచరించు
వారి కాయానూతనత్వములు గోచరింపక
పోవు. మామిడి సింగనామాత్యు నాస్థాన
మున వెలువడిన శృంగార వైషణాంధ్రీ
కరణము, రాయల యాస్థానమున వెలువడిన
స్వారోచిష మనుసంభవ ప్రబంధము వేంక
టాద్రి మహివల్లభ నాస్థానమున వెలు
వడిన రాఘవ పాండవీయ ద్వ్యర్థికావ్యము
మొదలగు పరిస్పర భిన్నములైన యుద్గ్రాహ
ములు మనవాఙ్మయమునం దవిచ్ఛిన్నముగాఁ
గానవచ్చుచుండుటయే యట్టి విషమపద్ధతు
లేన్నఁడును నాంధ్రీకావ్యరచనకు లేకుండెనని
చెప్పటకుఁ బ్రబలతార్కాణము. ఇట్లు సకల
విధముల నొక్క తమిళ వాఙ్మయమునేకాక
దేశీయ వాఙ్మయముల నన్నింటినిమించి య
న్నింటికంటెనుసత్యంతమైన మార్గవముమాధు
ర్యము ప్రాబల్యము ప్రసిద్ధియు నాంధ్రీవాఙ్మయ
మునకుఁ జేకూరుటకు నాంధ్రీరాజుల నిరుప
మాన్యమైన కవితాపోషణమే ముఖ్యకారణము.

అజ్ఞాతయుగములోని కవితాపోషకులు

అజ్ఞాతయుగమునందలి కవితాపోషకులం
గూర్చి ప్రసంగింపవలసివచ్చినప్పుడు వివా
దాస్పదఁడైయున్న సత్యాశ్రయుని, యుద్ధ
మల్లుని మొదలుఁ దలంపక తప్పదు. ఈయరు
వురును గాక యాంధ్రకవిత్వప్రచారమునకుఁ
దోడుపడినవా రింకెవ్వరైనఁ గలరాయను
విషయమునుయుగవిభాగవ్యాసములోఁ గొంత
చర్చించితిమి. ఈయజ్ఞాత యుగమునందు
బౌద్ధయుగమని జైనయుగమని రెండుయుగము
లుండియుండవలయుననియు, ఈబౌద్ధజైనుల
మూలమున నాంధ్రకవిత్వమునకుఁ గొంత
ప్రచారము కలిగియుండవలయుననియు మన
మూహించితిమి. అందుచే నజ్ఞాతయుగము
నందలి కవితాపోషకులలో బౌద్ధులనుగూడ
మనము చేర్చుకొనవలసియుండును. ఏరిలో
జైనులు మనయాంధ్రకవిత్వమునేకాక తమ
మతప్రచారమునకై దేశీయకవితలనన్నింటిని
గూడ సభ్యసించుచుండిరి. అందుచే నొక్క
యాంధ్రకవిత్వచరిత్రమునేకాక కర్ణాటాది దేశీ
యకవిత్వచరిత్రములలో నెయ్యది వ్రాయ
వలసివచ్చినను నజ్ఞాతయుగమునందుఁ దత్క
వితాపోషకులు జైనులని చెప్పకతప్పదు.

The Editor of Pampa's Adipurānam
says:—"Among the various elements which
contributed to the growth and development of
the Kannada literature, the adoption of
the Kannada language by the Jain settlers of
the Kannada country both for secular &
religious purposes, seem to have been the
earliest and most effective whatever the
Jains colonised, they were great patrons of
learning and literature. To-day we have in
Kannada a great number of classical works

written by Jain authors than those written by authors of any other denomination."

నన్నయయుగమునందలి కవితా పోషకులు

ఇట్టి నిశ్చయముతో నజ్ఞాతయుగమును గడచి, నన్నయయుగమగు పదునొకండవ శతాబ్దమునఁ బ్రవేశించినంతనే యాంధ్రసాహిత్యోద్ధారకుఁడగు రాజరాజు మనకుఁ బ్రథమ కవితాపోషకుఁడుగాఁ గానవచ్చుచున్నాఁడు. పౌదజైనులమూలమునఁ దత్పూర్వమాంధ్రకవితాప్రచారము కొంతవఱకు జరిగియుండునని మనమూహించుచుండినను గావ్యములను వ్రాయించి కృతిపతిత్వమును వహించిన కవితాపోషకులగు రాజు లేవరైనఁ గలరాయని చర్చించుటకు మాత్ర మాధారములేమియుఁ గానరావు. యుద్ధమల్లుఁడు గ్రంథములు వ్రాయించినట్లుగాని, కృతిపతిత్వము వహించినట్లుగాని యెదును గోచరింపదు. అందుచే నాంధ్రమునందుద్గ్రంథములను వ్రాయించి కృతిపతిత్వమునుబొందు నాచారమునకు రాజనరేంద్రుఁడే మార్గదర్శకుఁడని చెప్పవలసియున్నది. ఈరేంద్రమూలమును గర్జాటకవితాపోషకులైన పులకేసిప్రముఖులనుండి యవలంబించియుండును. రాజరాజునకు సమకాలికుఁడగు భోజరాజుసైతము డేమేంద్రకవిచే నొకకావ్యమును గృతినొందెనని చెప్పెదరు. ఈకావ్యమెట్టిదో మనకింతవఱకుఁ దెలియదు.

శైవవాఙ్మయము

రాజనరేంద్రుఁడవలంబించిన యీకృతి స్వీకారాచార మేకారణముననోకాని వానితరువాత రమారమి రెండువందలసంవత్సరముల వఱకు ననఁగా మనుమసిద్ధివఱకు నితరరాజు

లేవ్వరు నవలంబించినట్లు కానరాదు. ఈమధ్యకాలములో రచింపఁబడిన కావ్యములు సైతము నతిస్వల్పసంఖ్యాకములగుటచేఁ గవి తాపోషకులైన రాజులు మిక్కిలియరుదుగా నుండియుందురు. ఈస్వల్పగ్రంథజాలమైనను రాజాస్థానములందు రచింపఁబడినదికాక, కేవలభక్త్యావేశమునఁ జెలరేగిన శైవవాఙ్మయమగుటచేఁ దత్తత్కావ్యకర్తలగు శివకవులు తమశైవకావ్యములను గృతియొసంగ రాజుల కడకుఁ గొనిపోవునవసరములేనివారై యుండురు. మఱియు మనయాంధ్రవాఙ్మయమునందంతటంగల శైవగ్రంథములనేకములు భగవదంకితములుగనే రచింపఁబడియుండుటచేత శివకవులు భవకవులచందమునఁగాక సరాంకితము నిరసించుచుండిరేమో యని తోచుచున్నది.

మఱియు నీనన్నయయుగమునందలి పండితారాధ్యవిరచితమగు శివతత్త్వసారము పాలకురికిసోమనాథుని బసవపురాణాదులు మొదలగు కేవల శైవమతగ్రంథములమాటయటుండ, పావులూరిమల్లన తనగణితశాస్త్రమునుగూడ శివాంకితముగానే రచించెను. నన్నెచోడుని కుమారసంభవమును నట్టిదియే. అందుచే నీరెండువందల సంవత్సరములలో ననేకకావ్యములకుఁ గృతిపతిత్వమువహించిన రాజవాళియే రాజరాజు తరువాతఁ జేర్కొనవలసిన ముఖ్యకవితాపోషకుఁడు.

మమమసిద్ధిపూర్వులు కవితాపోషకులు

ఈయుగములో శైవగ్రంథములుకానివి రంగనాథ భాస్కరుల రామాయణములు

మాత్ర మేయని తోచుచున్నది. వీనికృతివలన
లైన కోనబుద్ధరాజు సాహిమారులంగూర్చిన
చారిత్ర కాంశములు వివాదాస్పదములైయు
న్నవి. కవిభల్లటవీరచిత్రమగు బేతాళపంచ
మిశితీకి గృతివత్తియైన చాళుక్యవిక్రమాది
త్యున్నిసైతము మన మేతద్యుగకవితాపోషకు
లలో గణింపవలయును. నిర్వచనోత్తరరా
మాయణమున మనుమసిద్ధివంశమును వర్ణిం
చుచు దిక్కున వానిపూర్వులలో గొందఱని
గవితావిదులుగా బేర్కొనియుండెను. సామా
న్యకవితా విదుండగుటయేకాక మనుమసిద్ధి
ముత్తాతయగు తిక్కభూవిభాడు

“సకల విద్యాపరిశ్రమము జ్ఞానశేల
కవిసార్వభౌమాంగ మనెడి జెల్ల”

అని వర్ణింపబడుటచేత దననాటి కవుల
కెల్లరకును మేటియై కవిసార్వభౌముడై
యాంధ్రకవితాప్రచారమునకై కొంతవఱకు
బాటు పడియుండును. ఈ తిక్కభూవిభాడు
మనుమసిద్ధికి ముత్తాత యగుటచేత వీరేశ
లింగముపంతులుగారి పద్ధతి ప్రకారము తరమున
కిరువదియైదుసంవత్సరముల చొప్పున గణించి
నను, 1200 సంవత్సర ప్రాంతమువాడని తేలు
చున్నది. కావున వీనిని నన్నయయుగములోని
కవితా పోషకులలో జేర్చుట కభ్యంతరము
డదు. ఈతిక్కరాజు తండ్రియైన మనుమ
సిద్ధియు

‘కరుణ దీనానాథకవిబంధు జనచకో
రములకుఁ జంద్రాతపముగఁ జేసె’

అను తిక్కనవాక్యములో గవినన్నా
నుడుగా వర్ణింపబడుటచేత నీరఁడును నేత

ద్యుగ కవితాపోషకులలో జేరవలసినవాడే.
ఇట్లు మనుమసిద్ధి పూర్వలెల్లరును గవులుగను
గవితాభిమానులుగను దద్వంశావతారము
నందుఁ దిక్కునచే నుతంఁబడిన వారగుటచే
నప్పటి కించుమించుగ నూఱుసంవత్సరములకుఁ
బూర్వమునుండియుఁ బ్రస్తుత యుగమునందుఁ
జేర్పఁ దగినట్టియు, మనుమసిద్ధి వంశమునకు
సంబంధించి నట్టియు, గవితాపోషకు లగున
రాజులు కొందఱు కలరనియు, వారు కొన్ని
కావ్యములను వ్రాసిగాని వ్రాయించిగానియుండు
రనియు నూహింపవచ్చును. కృష్ణామండలము
నందలి పట్నపాస్త్ర దేశాధీశ్వరుండగు బద్దె భూ
పాలుడు రచించిన నీతిశాస్త్ర ముక్తావళియు
సుమతిశతకమును నాంధ్ర దేశమునఁ బ్రచార
ముననుండుటచే బైనివివరించిన కవితాపోష
కులకంటె నీతఁడు ముఖ్యముగా గణింపఁదగిన
వాడు.

మనుమసిద్ధి

ఈనన్నయయుగమునందు బేర్కొనఁ
బడిన యితరరాజులు కవితాపోషకులైయుం
దురని యూహించుటయేకాని మరియొకవిధ
మైన ప్రబలనిదర్శనములేమియుఁ గానరానం
దున మనకవిత్వచరిత్రమునందు రాజరాజు
తరువాత సుప్రసిద్ధకవితాపోషకుడు మనుమ
సిద్ధియేయని చెప్పవలసియున్నది. ఈమనుమ
సిద్ధితోడనే తిక్కనయుగము ప్రారంభించుచు
న్నది. కవిబ్రహ్మరచించిన నిర్వచనోత్తరరా
మాయణమునకుఁ గృతివత్తియును గాంచు
మహాభాగ్యమును బొందుటచేతనే యాసిద్ధి
రాజు సకలవిధముల నన్నయయుగములోని

రాజరాజతోఁ దులఁదూఁగుచున్నాఁడు. కాని వానికింబోలే భారతకృతిపతిత్వము మాత్ర మీతనికి లభింపలేదు. మహాభారతమునందు నన్నయకండఁ దిక్కన వహించిన పవిత్రభావమే యిందుకు ముఖ్యకారణము. భారతాఖ్యంబగులేఖ్యంబైనయూహ్నాయమునునరాంకితముగా రచించుచు వచ్చుటచేతనే నన్నయ యుద్యమము నిర్విఘ్నముగాఁ గొనసాగక పోయెనని తిక్కన యాహించి యుండును. నన్నయవలెనే యతఁడును రాజోద్యోగియై యదివఱ కొక గ్రంథమును బతికిం గృతీయిచ్చి క్రమక్రమముగఁ గలిగిన హృదయ సంస్కారమువలన నట్టిసరాంకిత మేహ్యమనియుఁ గ్రావ్యగౌరవమునకొక పెద్దలోపమనియు నందు మహాభారతమువంటి పవిత్ర గ్రంథమునకు నట్టి సంబంధము లేకము నుండరాదనియు నిశ్చయించి సోమయాజి తన భారతభాగమును దైవాంకితముగనే రచింప నారంభించెను. అది యనుంగాక తన రచింపందలంచిన మహాభారతమును సరాంకిత మొనర్చనని చేసికొన్న నిశ్చయమును దత్కావ్యమునందుఁ దాను వహించిన గౌరవభావమును బరికించి ధరమేశ్వరుండు తన్ను శ్లాఘించినట్లుగఁ దిక్కన యీ పద్యములలో నూచించుచున్నాఁడు.

దీని కద నియ్యకొని వేడ్కనున కృతి పతిత్వ పథింది వచ్చితిఁ దక్కశర్మ!

మమమసిద్ధి - భారతకృతి పతిత్వము

భారతము నాంధ్రీకరించు సంకల్పము తిక్కనకుఁ గలిగినట్లు తనకుఁ జెలిసినంతనే రాజరాజ నరేంద్రునివలె దత్కృతిపతిత్వ మహాభాగ్యమును బొందవలెననునాశ సిద్ధిరాజునకు పైతమును బుట్టియుండకపోదు. నన్నయతోసమానుఁడగు మహాకవి తనయూహన మునఁగూడ నుండుటయు, నన్నయవలెనే యీతఁడును నమ్మహాకావ్యరచనకుఁ బూనుకొనుటయు, నన్నయరచించిన భారతభాగమునకుఁ గృతిపతిత్వము వహించిన రాజనరేంద్రునియశశ్చంద్రిక లాంఛరాజ్యముల నెల్ల డల వ్యాపించియుండుటయు, తానును రాజరాజువంటి కవితాభిమానాయత్త చిత్తుండైన మహారాజైయుండుటయు, మనుమసిద్ధికి భారతకృతిపతిత్వకాంక్ష యేలకలిగింపకుండును? ఆతఁడు కీర్తికాముఁడుకాఁడా? కాని తిక్కనకుఁ దానెంతటి ప్రభువైనను, సకలవిధముల వానిచేనుద్ధరింపఁబడినవాఁడగుటవలన మనుమసిద్ధి వానియందు గౌరవాభిమానములే కాక భయభక్తులుపైతమును గలిగియుండి, యొకప్పుడు తనకృతిపతిత్వకాంక్ష నాతఁడుపేక్షించినయెడలఁ దనకది లాఘవమనియొచి,

క. పారాశర్యుని కృతియై

భారతమనుషేరఁ బరమ పంచమవేదం

రాంధ్యము జనలకుఁ ద

క్షౌరన మాహించి నీ వఖండీతభక్తిన్.

గీ. తెనుగుభాష వినిర్మింపఁ దివురు టరయ

భవ్యపురుషార్థవచకవ్యఫలముగాదె

“దీనిన్ను మామయనియెడు

దీనికిఁ దగనిమ్ము భారతీవ్యను”

అని పూర్వమువలె విస్వప్రముగా నడుగక, మఱియొకవిధముగాఁ దనయభీప్రమును వానికి స్ఫురింపఁజేసియుండును.

అమ్మహాకావ్యమును బరమేశ్వరాద్భుత
మొనర్పవలయునను సంపూర్ణసంకల్పముతో
రచనాకాతుకమువహించిన తిక్కనప్రభువాంఛి
తము నెఱిగిన పిమ్మటఁ గొంతవఱకు డోలా
యమానమానసుఁడైనట్లుగ నీక్రిందిపద్యము
సూచించుచున్నది.

“క. అనిరచనా కాతుకమున

మనమరంగ వీప్రబంధమండలి కథనా

ధునిగా శేషరుషుని లే

గ్మోనువాడవో యను తెలంపు హరివవత్తోక.”

సన్నయవంటి లోకజ్ఞుడు తన ప్రభువు నభీ
ప్రము నీడేర్చి వానికత్యంత విఖ్యాతి చేకూర్చి
యుండఁ దానును సంతవాడై తన ప్రభువున
కట్టి కీర్తిగౌరవములఁ గలిగింపకుండుట యుక్త
మాయని తిక్కనవంటి స్వామిభక్తుడు సందే

హించియుండకపోడు. అందుచే దనప్రభువును
గౌరవించి కావ్యమునో, కావ్యమును గౌర
వించి ప్రభువునో యగౌరవింపవలసిన యవస్థ
తటస్థించుటచేతఁ దనప్రబంధమండలి కథి
నాథుడుభూపతియాజగత్పతియా? ఏపూరుషుని
జేగ్గొనవలయునో యను తెలంపు కూరిన
మదితో, సోమయాజి యిండుక నిమిలిత
నేత్రుం డైనంతనే దైవసాక్షాత్కారము వాని
సందేహమునెల్లఁ దొలంగించెను. ఆస్వప్న
వృత్తాంతమును వినిసంతనే తద్భూకాంతుడును
సంతసించి, తనకృతిపతిత్వకాంక్షను వినర్జించి,
భారతరచనలోఁ దిక్కనను హెచ్చరించుచు
నమ్మహాకావ్యనిర్మాణమునకు వలయు సౌకర్య
ములనెల్లఁ జేకూర్చుచుఁ గొప్పసాగింపఁ జేయుట
చేతనే మనుమసిద్ధి కలంకములేని యశమ్మును
సంపాదింపఁగలిగెను!

సంసారజలధి

సంద్రంబులోముగ్ధ భయమొందగాను

ఒడ్డునేనిల్వగా గోరితినేను

సంద్రంబులోముగ్ధి చూచితే అప్పు

ఒడ్డుపై నేమి లేదనుకొంటినేను

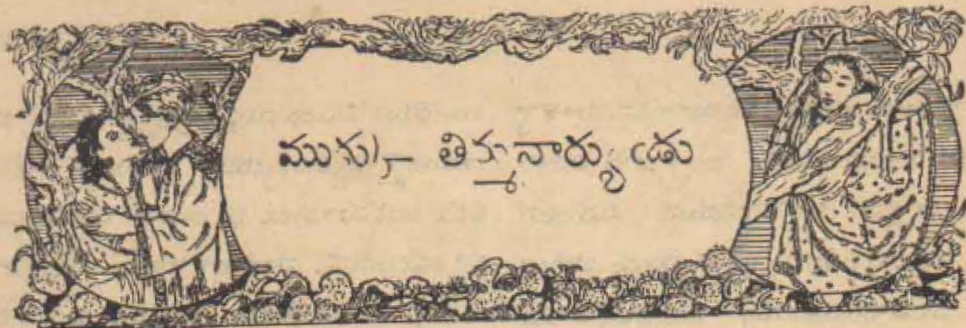
సంద్రంబుపై దేలి చెప్పినానండి

ఒడ్డుపై వారి కచ్చటిమితనేను

సంసారసాగరం బునుగూర్చికూడ

అటులనే గ్రహించి నానండి నేను.

(సాధకుడు)

మండలేముల వేంకటశాస్త్రి గారు, బి. ఎ., యల్. టి.

ప్రబంధకవుల సనుసరించియు రసపోషణము నక్షైకొన్ని యవసరములయందు తిక్కన భిన్నమార్గము నవలంబించియుండెనని వెనుకటిభాగమున దిక్ ప్రదర్శనముగఁ దెలుపఁబడినది. తన ప్రబంధమున కుత్కృష్ట లక్షణముల నితఁ డెట్లు సంఘటించెనో కొంతవఱ కిచట విమర్శించెదము.

కథ

ఈ ప్రబంధమునఁగల కథలోఁ గవికల్పిత మగుభాగము చాలతక్కువ. కేవలము యథార్థమగుకథ యటలునే యుండనిచ్చినచో రసవంతముగ నుండుట యరుదు. కావున తిమ్మనార్యుఁ డీసందర్భమున సవసరములగు ఘట్టములలో మిగుల రసవంతముగఁ జేసెను. శ్రీకృష్ణుఁడు తనజవరాండ్రునందఱి నయ్యైవిధములఁ దనువుచు, నొకనాఁడు రుక్మిణీరమణి మందిరమున నుండఁ గలహాసనముని యచటికి వచ్చి, మన్ననవడసి, పారిజాతకుసుమము నొకదానిని సమర్పించెను. “ఎవ్వరికి దీనినిత్తునా” యనునారాట మతనిమానసమునఁ దోఁచెను. అతనియనుజ్ఞచే నారదుఁ డాకుసుమమును రుక్మిణికి సమర్పించి, దానివైభవమును వర్ణించి యదితాల్పినకతమున దేవేరులం దామె మిన్నయని పొగడఁజొచ్చెను. కృష్ణుని కియ్యది ప్రీతి

గొలుపకపోయినను, సహించి యూరకుండెను. కారణము, స్వప్నము. ఈవృత్తాంతము నితర శ్రీజన మెఱిగిన ముప్పగలుగు సనుభయ మతనిఁడందమునఁ గలదు. అట్టిసందియమును దిగులును మనోపీఢిని బాడము చుండఁగఁ గృష్ణుఁడు సత్యభామమందిరమునకు వచ్చిన తోడనే, తనసంశయము నిక్కమని యతఁడు గ్రహించునటుల మందిరము పాడువారియుండెను. పేరలుకఁజేందిన సత్యభామ సతఁ డనునయ్యుచుటయు, తనపాదముల కెరఁగినభర్తశిరమును వామపాదమున నామె తొలఁగద్రోయుటయు మొదలగు శృంగారరసప్రధానములగు ఘట్టములు చక్కఁగ వర్ణింపఁబడినవి. పారిజాతము నపహరింపఁ గృష్ణుఁడు కృతనిశ్చయుఁ డాయెనని మనకుఁ దెలిసినతోడనే ప్రథమాశ్వాసము ముగిసినది. శ్రీకృష్ణుల ప్రయాణసన్నాహమును, ప్రయాణమును ద్వితీయాశ్వాసమునఁ దెలుపఁబడినవి. సత్యభామకై కృష్ణుఁడొనరించిన మేరునాకవర్ణనము లిందుఁగలవు. అప్పదిక్పాలకులును శౌరిని దర్శించుటయు, సతని యవతారవిశేషములఁ గొనియాడుటయు, వైజయంతమున విడిగిన శ్రీకృష్ణుఁడు సత్యభామఁగూడి విహరించుచు,

పారిజాతమును జూచుటయు మూడవయాశ్వా
సమునఁ దెలుపఁబడినవి. జలక్రీడాది విహార
ములు నాల్గవ యాశ్వాసమున సమంజస
ముగ వర్ణింపఁబడినవి. శ్రీకృష్ణుఁడు పారిజా
తము నపహరించుటయు, నందనవనపాలకు
లతని నడ్డగించుటయును, నీవృత్తాంతము
నెఱిగి దేవేంద్రుఁ డతనితోఁ బోర సమ
కట్టుటయు, సైన్యముల సిద్ధపఱచుటయును
గూడ నీయాశ్వాసమునఁ గలవు. యుద్ధమును,
అందలి శ్రీకృష్ణవిజయమును, సత్యభామ
వనమునఁ బారిజాతమునుఁ బ్రతిష్ఠించుట
యును బంచమాశ్వాసమున వర్ణింపఁబడినవి.
సత్యభామ పుణ్యకప్రతానుష్ఠానము నలుపు
టతోఁ గథ ముగిసినది.

కవివర్యుఁ డీకథను నిర్వచించుటలోఁ
గొన్ని విశేషములఁ జూడవచ్చును. నాయెఱి
గినంతవఱకుఁ బ్రథమాశ్వాసమునఁ గథనింత
వఱకుఁ దెలిపిన ప్రబంధములు చాలఁదక్కువ.
అలుకఁజెందిన సత్యభామను కృష్ణుఁ డెట్లును
యించుననియు, నామె యాతనియెడ నెట్లు
ప్రవర్తించుననియుఁ దెలిసికొనఁ బాఠకులకుఁ
గుఱూహలము గలుగునని గ్రహించి, తనకథ
యం దనన్యసామాన్యమగు పరిణామమును
గల్పించి దానిని బాఠకు లెఱుఁగుటకు వ్యవధి
యుండరాదని తలఁచి, యనావశ్యకము లగు
వర్ణనములను లోపింపజేసి, కవివర్యుఁడు
ప్రశస్తి పడసెను. సామాన్యపుంగవులు రుక్మిణి
మందిరమునఁ గృష్ణుఁడు విహరించు ఘట్టమును
సవిస్తరముగ వర్ణించి, నారదాగమనముతో
మొదటియాశ్వాసము ముగించి యుండుదు.

మఱియుక విషయము; శ్రీకృష్ణుఁడు ప్రయా
ణమునకై కృతనిశ్చయుఁ డాయెనని తెలిసిన
పిదప జలకమాడుట, భోజనము మొదలగునవి
వర్ణింపఁబడినవి. సాయంకాలము, అంధకార
మును, సతీనమేతుఁడై గృష్ణుఁడు నందనవన
మున శృంగారవిహారము నలుపుటయు మొద
లగునవి సమయోచితములుగను, సంగ్రహ
ములుగను, మిక్కిలి మనోహరములుగ నుండు
నట్లును వర్ణింపఁబడినవి. ఆయాసందర్భముల
యందలి కథావేగమున కయ్యవి భంగముఁ
గలిగించునవి కావు. మఱియు హృద్యములుగ
నున్నవి. కావున, కథావేగమునకు భంగము
గలుగని వర్ణనలనుమాత్రము తిమ్మనార్యుఁడు
సమంజసములుగఁ జేయునని మన మెఱుంగఁ
దగును.

పాత్రములు

ప్రబంధములందుండు పాత్రములఁ గూర్చి
విమర్శకు లొక రీతిరున వ్రాసియున్నారు.
“పాత్రములన్నియు నొక్కతీరుం దాల్చిన
బామ్మలు. అలంకార శాస్త్రప్రకారము
చెక్కఁబడినవి. ఆయాకావ్యములలోని పాత్ర
ములు నిర్జీవములట్లుండుటతోఁ బోయిన
నెంతో పుణ్యము. అన్ని కావ్యములందలి పాత్ర
ములు నొండొంటి ననుకరించు ప్రతిబింబ
ములు. పేరుఁజూరుమాత్రము మార్చియుం
దురు.....న్వభావము, చరిత్రము, నడవడి,
తీరు, మొదలగు లక్ష్యగుణములన్నియు నెరవ
లిసాత్రులు” ఈయభిప్రాయము పెక్కు ప్రబంధ
ములయెడ యథార్థమని తోఁచును. దీనిననుస
రించిచూచినచో, పాత్రములన్నియు ననితర

తల్పములుగ నుండవలయును. మఱియు, నవి
నిర్జీవములట్లుండక తీగలవలె నల్లునవిగా
నుండవలెను. అట్లయిన, సత్యములై మనో
పారములుగ నుండును. స్వభావము ననుస
రించవలెననిచో నయ్యవి మిశ్రములై
యుండవలయు. మన ప్రబంధమునఁ బ్రధాన
ములగు శ్రీకృష్ణసత్యభామాపాత్రము లెంత
వఱకు నిర్దుష్టములో, యిందుక చూడవల
యును.

శ్రీకృష్ణుఁడు భగవంతుని యవతారము.
అతనియందు చైవమానుషచర్యలు మిశ్రిత
ములైయున్నవి. తా నవతారపురుషుడని,
తనసతీతిలకములు, నితరులును సామాన్య
ముగఁ దలఁచుట కవకాశము కలుగకుండున
ట్లుతఁడు బ్రవర్తించును. బహుళముగఁ గళత్ర
వంతులగు మానవు లొందు కష్టసుఖము
లన్నియు నితఁడు స్వేచ్ఛగా ననుభవించెను.
కథానాయకుని పాతకుల కెఱుకవలెనుచు,
నతనియంగ సౌస్థవముఁగాని, గుణలక్షణ కథ
నముఁగాని కవి చేసియుండలేదు. అట్లుచేయుట
సామాన్యలక్షణతి. ఆమహాత్ముఁ డెల్లర
హృదయసీమలను నిత్యనివాసియై యుండుటచే
నియ్యది యప్రస్తుత మగును. ఈవర్ణనకుఁ
దొడఁగుట చర్చితచర్వణమగు మార్గము. నర
కాసురునింటనుండిన “నలబవ్వనమున్ బొలి
వోని వారి”ని “తన్వరునిగ గోరువారి”ని, బది
కాటువేస్తర లలనామఁబల సతఁడు వివాహ
మాడి యుండెనని లోలుదొల్తఁ డెలుపుట
చక్కఁగ నున్నది. కథాసందర్భమునకు నాయ
కునిఁగూర్చి యీవఱకుఁ బాతకు లెఱిగినఁ

జాలును. సౌఖ్యరసైకలోలుడై నారదుని
పంపున సతఁ డిట్లునరించెనని వ్రాయఁబడి
యండుటచే నాయకుని కిందు దోషముగలు
గదు. ఎనమంధ్ర పట్టమహిషులతోడను, వీరితో
సతఁ డెట్లు ప్రవర్తించెనని పాతకు లెఱుగఁ
గోరుదురని తలఁచి.

కా. ఏమేవేళల నేనోజముఖి యేమేలీలలం గోరుఁ దా
నాయావేళల నానోజముఖి నాయావీలలం దేన్పియే
చాయం జూచినఁ దావయై వెలఁగవన్ సౌఖ్యాల్లి
నోలాడుభో, గాయత్తుండయి పెక్కుయాపముల
మాయా కల్పనాచాతురీన్.

అని వర్ణించెను. మాయాకల్పనాచాతురి
లేనిచో నిట్టికాశల మలవడ నేరదు. దీనివలనఁ
గృష్ణునియందు మానవస్వభావము పూర్ణ
ముగఁ బొందు వలెఁబడినది. దుక్కిణీమంది
రమున సతఁడు వినోదించు చుండఁగా
నారదుఁడు విచ్చేయఁ దానును సతియు లేచి,
నమస్కరించి, యాతనిఁ బరిచరించి, యనుమతి
వడసి, తా నెత్తినయవతారమున కనువగు
ప్రాకృతపూరుషుని విధము ననుకరించుచు,

క. సురసంయమివర! మీ రిటు
కరుడేరఁగ నిప్పు డేగృతాగ్ధుడ నైతిక
నిరతంబు మీరు వాడై
గరుఁగ గెరియునెకి యిదియ కారణము సుమీ.

అని పలికెను. నారదునిరాకకుఁ గల
కారణము దానెఱిగియు, నెఱుంగనివానివలె
నటించి, యతనిరాకచే దనమందిరముఁ బవి
త్రమాయెననియుఁ దాను గృతార్థుఁడ నైతి
ననియుఁబలికి సామాన్యమగు గృహస్థధర్మము
వెలయించెను. తనగృహమునకతిథియగునాష
ధసిద్ధునితో బ్రనరుఁ డాడినవిధము జ్ఞాపికిఁ

దెచ్చుకొనిన, నీయవసరములు సమానము లని తోచును. నారదుడు కృష్ణుని యవ తారవిశేషములఁ గొనియాడి, పారిజాతము నర్పించినతోడనే, నాయకుని మానసమున నారాట ముదయించి యతని మానుషలక్షణములను రెట్టించెను. ఆపాత్రము నిర్జీవమట్లు బిట్టబిగిసియుండక, స్వభావసిద్ధమగు మాన పునివిధము ననుకరించుచున్నది. ఇంతవఱకుఁ బ్రతివిషయము నీయర్థమునే బలపఱచుచు న్నది. కృష్ణుఁ డీసుట్టములలో దివ్యపురుషు నట్లు ప్రవర్తించియుండలేదు. ఇది ప్రశంసా పాత్రము. సత్యభామ మందిరమునకుఁ బోవు నప్పు డతనిమనోధర్మముఁ జూడుడు! “కేతన పటాంచల చంచలమై” యతనితాల్మి యొప్పె ను. తత్తరము “తురంగజవంబు మున్ గడవఁ ద్రోచి కడఁగు” చూడెను. మనసు “తిరిగెడు బండి కండ్ల పగిదిన్” భ్రమియించుచూడెను. ఈవర్ణన మొత్తసత్యము; ఎంత స్వభావసిద్ధము; మానుష స్వభావము నెట్లు ప్రకటించుచున్నది! నవి మర్యాదవృత్తితోఁ జదివి యీషద్యమునఁ గల రసమును గ్రహించిన పాఠకుల కెల్ల రకు గృష్ణుని పాత్రము తమహృదయముల కనతిదూరమై యున్నదని తప్పక తోచును. సత్యక్షమగు పురుషుడా? కవికల్పితపాత్రమా? యనినంది యపడు నట్లుండును. తననందియము యథార్థమని గ్రహించి పేరలుకఁజెందిన తన క్షాంత ననుసరింపఁబోయి పరిచారికచేతనున్న తాళ వృంతముఁ గైకొని వీక్షణజూచెను. శృంగార రసప్రధానమగు గింభీరోపన్యాసము నలి పెను. మానూవానిత్వము, చెలియెడఁ దనకుఁ

గలకూర్మియు, విధేయతయును, ఆమె ననువు నెల్లించుట తనకుఁ బ్రాభవ మనుటయు, మున్నగునవి కాముకుల నై జలక్షణములు. కృష్ణుడు వీనినెల్లఁ బ్రకటించెను చూడుడు.

చ. మన మరయందలంచి యొకమార్గము

మన్నికొ? నవ్వుటాలో?

నమనెఱుంగెదో? యకట! నాయెడ

నిక్కము దప్పు గల్గెనో?

వనజకాయతాక్షి! పగవాండన!

నన్నిటలేల చూడ! వొ

క్కినిముసమైన నీవు దయఁ

గన్గొనకుండిన నిల్వజేతు నే!

చ. పలుకుల లేనె లుట్టిపడఁబల్కుచునేఁ

డిదియేమి? వాలుగ

న్నుల నును సిగ్గునూల్కానఁ

గనుంగొనవేల! యురకృతలంబుఁ జ

న్నులనెదురొత్తి మక్కువ ననుం

భిగొఁగిటఁ జేర్చవేటికే!

చిలుకలకొల్పి! యెవ్వ రెడఁజేసిరి!

నీకిటులేల చింతింక.

చ. మనమున మాటలం గ్రియల మన్ననలీ నొకనాఁడు నెట్టి కామినులకు గావంబు మొమెచ్చులకై పద రింకుఁ గాని పా,యనియమరక్తి నీయెడన యగ్గలమై కనుపట్టు నాకు నీ, పనిచిన పంపు నేయుటయుఁ బ్రాభవమా టది నీ వెఱుంగవే.

శృంగారరస ప్రధానమైన యీ పాత్ర మున కారసము పోషించుట కన్నియవకాశములు కల్పింపబడినవి. తనచేఁ గలప్రయత్నములన్నియు వ్యర్థము లగుటచే ఆ “జగన్నాటక సూత్రధారి యదుసందనుఁ డర్మిల మ్రొక్కె” ననికూడఁ జెప్పఁబడియున్నది. సత్యభామ తనవామపాదమున నలనిఁ దన్నుటయు అదియే తనకు మన్ననఁగాఁదలఁచి

యతః డామెను గోప ముడుగుమని ప్రార్థించు
టయు మొదలగు నవనరములలో శృంగారరస
మపూర్వముగా వర్ణింపఁబడెను.

శ్రీకృష్ణనిపాత్రము వీరరసముతోఁ
గూడ నొప్పుచున్నది. కావుననే యతఁడు
పారిజాతమును దప్పక తెచ్చెదనని బాసచేసి,
పయనమాయెను. సతీసహితఁడగుచు దిక్పా
లకులమన్నన వడసి, వైజయంతమున విడిసి
యన్నతటి, పారిజాతము నతఁ డవహరించె
ను. సురవీరులతో సతనికి ఘోరమగు సమ
రము గలిగెను. అతని బలప్రతాపము లెట్లు
వర్ణింపఁబడియుండెను! చూడుఁడు!

సీ. కినిసి ఓడోడఁ డాగ్నేయాస్త్ర ముడరింప
నది కాగ్నిఁ లేజంబునందు డిందె
గనని నృపక్రేవుం డనిలాస్త్రమేసివ
నది యదూర్వహానూర్పునందు డిందె
వలిగిబలారిసౌరాస్త్రంబు నినుడింప
నది కొరీ వలహుచ్చియందు డిందె
నడరి యింద్రుండు బ్రహ్మాస్త్రంబు పయిల్చి
నది మురారితమనాథి యందు డిందె
ఆ. బాక దమవము క్త పాపపతాస్త్రంబు
సారినిజార్థతనువునంద డిందె
నేమి నేయవచ్చు నీశ్వరుం డభిలాత్ముఁ
డతని కెల్లఁ దమకు నలవి యగునో

సీ. తలలు వీడంగ విద్యాగరుతో పఱచిరి
గ్రగులకాండై రి భుజువరులు
నట్లుపై పోకలై చనిరి గంధర్వులు
గరుడులు పంచబంగాళమేరి
కన్న దిగతిగాఁగఁ గిన్నరు లరిగిరి
పన్న గేంద్రులు పటాపంచలైరి
పోయినపోకలై పోయిరి సిగ్గులు
దిక్పామొకములైరి దిగధిపతులు.

గీ. పారిహయత్రాణవాయతు లగుచు వచ్చి
మునులు సర్వప్రార్థనావచోముఖులు లైరి,
పూనితన మీఁదవచ్చు దంభోశినిట్లు
చంకకోదరుఁ డొడిసి చేపట్టుటయును,

ఇది వీరరసము! ఇటులనే యరము సర
గ్రహముగ వర్ణింపఁబడి హృద్యముగనున్నది.
వీరరసమునకుఁ జక్కనిసహకారి యోదార్య
ము; కనుక శ్రీకృష్ణనిపాత్రమున కిదికూడఁ
బొందుపఱుపఁబడినది. పరాజితుడగు బలారి
శరణు వేడి రక్షింపుమని జనార్దనుని వేడు
కొనఁగా సతనివలనఁ దప్పేమియులేదనియును,
“నీమఱంద లీకొమ్మ, వదాన్యభూరుహము
కోరినఁ దెచ్చితిఁగాని, కొమ్ము నీసామ్మని వజ్ర
మిచ్చి మధుసూదనుఁడా తరువీఁ దలం”చెను.
మేటియధమున గలిచిన పారిజాతము నొక్క
మాటలో నింద్రుని కిచ్చివేయ సమకట్టుట
యదారస్వభావమును బ్రకటించును. ఈ
పాత్రమున నికొక్క విశేషముఁ జూచి విర
మింతము. పుణ్యకవ్రతానుష్ఠాన సమయమున
సత్యభామచే దాను భారవోయఁబడి నారదు
నికి వలయు పరిచర్యనేయుట కొడంబడుట
గడువిత్రము. హాస్యమున కతఁడుగూడఁ
బనులఁ గొనుచుండెను! భక్తపరాధీనుండగు
భగవంతుఁడు నారదునియభీష్టముల నెరవేర్చు
ట సామాన్యమేయైనను, కథా సందర్భమునఁ
గృష్ణనిపాత్రమున కీవిశేషముగూడఁ బొందు
పఱచియుండుట ప్రశంసాపాత్రము.

“సతీతిలకమగు సత్యభామపాత్రము నిట్లు
లే యనన్యసామాన్యముగ నిరూపింపఁ బడి
నది. కొంతవఱ కామె సామాన్యస్త్రీవలెనే

యతః డామెను గోప ముడుగుమని ప్రార్థించు
టయు మొదలగు నవసరములలో శృంగారరస
మపూర్వముగా వర్ణింపఁబడెను.

శ్రీకృష్ణనిపాత్రము వీరరసముతోఁ
గూడ నొప్పుచున్నది. కావుననే యతఁడు
పారిజాతమును దప్పక తెచ్చెదనని భాసచేసి,
వయనమాయెను. సతీసహితఁడగుచు దిక్పా
లకులమన్నన వడసి, వైజయంతమున విడిసి
యన్నతఱి, పారిజాతము నతఁ డవహరించె
ను. సురవీరులతో నతనికి ఘోరమగు సమ
రము గలిగెను. అతని బలప్రతాపము లెట్లు
వర్ణింపఁబడియుండెను! చూడుఁడు!

సీ. కినిసి కిడోజఁ డాన్మయాస్త్ర మడిరింప
నది శాక్తిఁ కేజంబునందు డిందె
గవలి నృధశ్రేవుం డనిలాస్త్ర మేసిన
నది యదూద్యహానూర్పునందు డిందె
నలిగిలూరిసారాస్త్రంబు నినుడింప
నది శౌరి వలమాఙ్గియందు డిందె
నడరి యింద్రుండు బ్రహ్మాస్త్రంబు పయింబ
నది మురాంతకునాథి యందు డిందె
ఆ. భాక దమనము క్ర పాశుపతాస్త్రంబు
పారినిజార్థతమవునంద డిందె
సేమి సేయవచ్చు నీశ్వరుం డభిలాఙ్కుఁ
డతని గల్వఁ దనమ నలది యనునీ!

సీ. తిలలు వీడంగ విద్యాధరుతో పఱచిరి
గ్రగ్గులకాండై రి ఖచరవరులు
చట్టుచె బాకలై చనిరి గంధర్వులు
గరుమలు పంచబంగాళమైరి
కన్న దిగతిగాఁగఁ గిన్నరు లరిగిరి
పన్న గేంద్రుని పటాపంచలైరి
పోయినపోకలై పోయిరి సిగ్గులు
దిక్పామొకములైరి దిగధిపతులు.

గీ. హరిహరత్రాణనాథులగుడు వచ్చి
మునులు సప్రార్థనావనోముఖులు లైరి,
పూనినన మీడవచ్చు దంభోశినిట్లు
పంకజోదరుఁ డొడిసి చేపట్టుటయను.

ఇది వీరరసము! ఇటులనే యరము సర
గ్రహముగ వర్ణింపఁబడి హృద్యముగనున్నది.
వీరరసమునకుఁ జక్కనినహాకారి యశాదార్య
ము; కనుక శ్రీకృష్ణనిపాత్రమున కిదిగూడఁ
బొందుపఱుపఁబడినది. పరాజితుడగు బలారి
శరణు వేడి రక్షింపుమని జనార్దనుని వేడు
కొనఁగా నతనివలనఁ దప్పేమియులేదనియును,
“నీమఱంద లీకొమ్మ, వదాన్యభూరుహము
కోరినఁ దెచ్చితిఁగాని, కొమ్ము నీసామ్మని వజ్ర
మిచ్చి మధుసూదనుఁడా తరువీఁ దలం”చెను.
మేటియడ్డమున గలిచిన పారిజాతము నొక్క
మాటలో నింద్రుని కిచ్చినేయ సమకట్టుట
యదూరస్వభావమును బ్రకటించును. ఈ
పాత్రమున నింకొక్క విశేషముఁ జూచి విర
మితము. పుణ్యకన్త తానుష్ఠాన సమయమున
సత్యభామచే దాను భారవోయఁబడి నారదు
నికి వలయు పరిచర్యనేయుట కొడంబడుట
గడువిత్రము. హాస్యమున కతఁడుగూడఁ
బనులఁ గొనుచుండెను! భక్తపరాధీనుడగు
భగవంతుఁడు నారదునియభీష్టముల నెరవేర్చు
ట సామాన్యమేయైనను, కథా సందర్భమునఁ
గృష్ణనిపాత్రమున కీవిశేషముగూడఁ బొందు
పఱచియుండుట ప్రశంసాపాత్రము.

“సతీతిలకమగు సత్యభామపాత్రము నిటు
లే యనన్యసామాన్యముగ నిరూపింపఁ బడి
నది. కొంతవఱ కామె సామాన్యస్త్రీవలెనే

సంచరించీయు ననన్యసామాన్యములని చదు వరు లేక గ్రీవముగ నొప్పుకొనకతప్పనిలక్షణ ములగుండఁ గలిగియున్నది. 'కులమును మామున్ మగనికూరిమియున్ గలదాన నం చు' నామెకుఁ గొంతదర్పము గలదు. మఱి యు శ్రీకృష్ణుని సతీతిలకములయం దామె సాందర్యవతియనియు, మిగుల మానవతియ నియు మహనీయసాభాగ్యవతియనియుఁ గూడ వర్ణింపఁబడినది. కావుననే తనవతి సలిపినయ వజ్ర యించుకైనను సహించు స్వభావము గలదికాదు. ఈమెగుణకీర్తన మొందెనఁ గవి చే నొక్కచోఁ జేయఁబడియుండలేదు. కాని మానవతియని గ్రహించుటకుమాత్రము చా లయవనరములు గల్పింపఁబడినవి. తన శృంగారవనమునందు "చంద్రోపలవేదిపై సరస గోష్ఠిన్ బోటియున్ ధాను" నుండఁగా, దక్షిణనేత్రస్పందన మాయెను. తోడనే యామె యేమనుచున్నదో చూడుడు! ఈవఱ కింక ను బారిజాతవృత్తాంత మామె కించుకయుఁ దెలియదు.

చ. అకట! యదేమియో యెఱుంగనయ్యెనతొయ్యలి;
దక్షిణాంశమామకనయనప్రకంపననానాచనలేమియొ
చ్చుగావు! సా, చను పది బాలిఁబొంది యొకరీతి దలం
కెడు; ప్రాణవాగుఁ బొందొకచపల క్షిగుడి నను
నొల్లనిచెయ్యము లేమిచేసెనో.

మగనికూరిమి తనయం దధికముగఁగల దని సత్యకు గరువతనముగలదని కవి వర్ణించి యుండుట యెంత హేతుసహితమైయున్నది! తన బోటివలనఁ బారిజాత వృత్తాంతము నెఱిగినతోడనే యామె మానసమునఁ గ్రోధ

ముద్యవించినది. ఇది యీసునఁబుట్టినదని మన ము గ్రహించదగును. అంతటి గరువతనము గల యామె కిట్టిమాటలు విన్నఁబడినచో, నొక్కపెట్టునఁగ్రోధకోకము లుద్యవించియుండుట సామాన్యము. ఒకప్పు డవి మతిద్రమను గలిగించునంతటి శక్తిగలవై యుండును. కొంత మానహానియును మగనికూర్మికఁ గొంత భంగమునుఁ గలిగియుండుటచే, సత్యభామ "వ్రేటవడ్డ యరగాంగన"వలెనుండెనని వర్ణింపఁబడినది. ఈవర్ణన మెంత రసభరితము! ఎంతభావగర్భితము! తానంతటి మానహానియై చి ప్రాణములు నిలుపుకొనఁజాలననియు నిర్లక్ష్యముగ నుసురుల విడువ నమకట్టియున్నట్లు ను సత్యభామ ఎటులు ప్రలాపించుచున్నదో చూడుడు.

ఉ. ఇన్నిదివంబులున్ సవకు లిందటిలోగడుగారవమ్ము
వన్, గన్నియ నన్ను వల్లభుడు గమ్ములగప్పు కొనం
గ నుండి, యావన్నెయు వాసీయున్ దటిగి, వారు
వనున్ దల రెత్తిచూడఁగా, నన్నులఁజూయలన్ బలుక
వైతునో? ప్రాణము లెంతతీసోకో.

చ. ఓచెలే! శౌరికిచ్చెనట నొక్కలతాంతముఁ దెచ్చి
వారదుం; దాచపలాక్షి కిచ్చెనట యాతడు నవ్విరి;
యిట్టిమాట లా, హా! చెవులొ విసంబడియుఁబ్రాణము
దాల్చెదమేన నింతగా, నోచితి నింక నెట్టివి గమంగన
నెమ్మెయి నున్న దానవో.

తన మగనికూరిమి యితరులయందుఁ గూడఁ గలదని తెలిసినచోఁ గులసతి యోర్వఁ జాలదనుట కిది ముందదృష్టాంతము. మానవ కాంతఁజాలె యెట్లు విలపించుచున్నది! శ్రీ స్వభావ మిందుఁ జక్కఁగఁ బొందుపఱుపఁబడి నది. వారి సంభాషణములు, వారి యభి

ప్రాయములు, నాశయములును బక్కఁగ వ్యక్తపఱుపఁబడినవి. స్త్రీస్వభావము నింత చక్కఁగ గమనించి యీముత్తమలక్షణముల సత్యభామపాత్రమునఁ బొందుపఱచియుండుట కవివర్యుడగు తిమ్మనార్యనిప్రతిభకు మేటి నిదర్శనము. ఈవిషయము హేతుసహితమని మనము గ్రహించుట కనువగుఘట్టమునుండి కొన్ని పద్యములమాత్రము క్రింద నుదాహరించెద. పాతకులేగ్రహించెదరుగాక! తన భర్తచేఁ బారిజాతము నవతి కియ్యఁబడినదని వినినపు డామె ప్రలాపించినవిధముఁ జూడుడు!

క. మని యేమిసేయు? దుక్కటి
గొనఁ గాణమేమి? భూర్తగోపాలుడు చే
సినచెయ్ మేమిచెప్పయి?
వనమెరియఁ దె ప్రాణమైన నగఁజిల్లయినన్.
ఆ. ని. ప. ౪౨.

క. పరికింపదు తమబాకలు
తరుణుల తగలములు నమ్మఁదగవండు; వదిన్
శరదంబుదనలచిత్తులం
పురుషులెహ; వారివమ్మజోలనె చెలియా?

క. కలకాల మొక్కగతియూ
సలహోదారంబుమాడ్కి సతివదిలోనన్
మెలఁగెడు పురుషులు గలుగుట
తొలుజన్మము నోముఘలము తోయజన్మేతా!

క. భనమిచ్చిపున్నుకొన్నను
మనమున నోర్వంగవచ్చు నగఁడింకులపన్
జననిచ్చి పుచ్చుకొన్నను
మనవచ్చునె! యింక శేటిమాటలు చెప్పుమా.

సతీతిలకములు దమకుంగలిగిన భంగ పాటునకుఁ గొంతవగతురు. అది తమ నవ తుల కెఱుకపడినచో వారిదుఃఖము రెట్టిం చినదగును. ప్రాణనాథుడు దమ కగౌరవము

గలుగుచుండఁ జూచియు, వినియుఁ దటస్థుడై యుండినచోనా ప్రోధాగ్ని మతియు దీపించును. మగనిచే నవమానింపఁబడిన సతి కెల్లరచేతను గూడ అగౌరవమే కలుగునను సిద్ధాంతము చేయుట స్త్రీస్వభావము. కావుననే “మగఁ డు కొట్టినచో మాధవకబళపువాఁడు గొట్టు” ననుసామెత. సత్యభామగూడ నిట్టి సందర్భ మున నేమనుచున్నదో చూడుడు!

చ. అకులవశమభావమని యద్విరెదానోకపెద్దఁజేసియె, ద్యుతునకు నిచ్చకం జొవన మూడిన యిచ్చిన నిచ్చెఁగాక తా, నరఁడు ప్రియంబుగల్గునెడ కర్పణఁ జేపినఁ జేపెఁగాక యా, మరకరివేలువుం దపసి మమ్ముఁ బలంపఁగశేల యచ్చటన్.

పై గనిన భాగమునందంతటను సత్య భామ మిగుల గఱవయని సూచింపఁబడినది. కావ్యమందంతట నిటలునే యేకరీతిగా నామె పాత్రము నిరూపింపఁబడినచో, మన కా పాత్రమునందును గవియందును గూడ గణ్యత చాల తఱిగియుండును. కేవలము సామాన్యమగు ప్రవర్తనమును గవి యలవడఁ జేసి నచోఁ గవికల్పితపాత్రము మన హృదయ నీమలయందు నిత్యముగ నివాసము గలిగి యుండఁజాలదు. అందువలనఁ గవివర్యుఁ డీ పాత్రము ననన్యసామాన్యముగ నుంచుటకుఁ బ్రయత్నించి దాని కనువగు లక్షణము లొకటిరెండు మాత్రము పొందుపఱచెను. మ గనికూర్చి నట్లు చూరఁగొనినదని వర్ణింపఁబ డిన సత్యభామ యంతటి మానవతి, కింత టియవమానము గలిగినచో, సట్టియలుక సా మాన్యముగఁ దీరిన విశేష ముండఁబోదు. అనునయించుటకుఁ బురుషపాత్ర మొక్కఁడు

ప్రయత్నము సేయవలయును. కావుననే డోలాయమానమానముడగు శ్రీ కృష్ణుడు సత్యభామమందిరమునకువచ్చుచు బాలభయముచూడెనని వర్ణించబడినది. నిత్యకల్యాణియగు నామెవిలాసము శ్రోధావేశముననుండ నెట్లు వికృతమయ్యెను, చూడుడు!

ఉ. హాసినీన గట్టుకొని మానముతోడ నిరస్తధూమయై
నానెవకట్టుగట్టి నిధువారికగన్తురపట్టునెట్టి, లోక
గాసిలి చీకటింటికడ కంకటిపై జలదాంతచంద్రారే
భాసద్యకాంగియై పారలె గాఢమనోబదిపాదవేదనన్.

చ. విసుహాప్రలేలోచనము

తెల్లనమెహము సంఘటిల్లె, నె
క్కినమున కెవ్వగల్ వొడమె,
గంపము పుట్టె, తెమర్చు మేను, మా
ననమున విన్నబాటదకె,
నాటె గడున్ బరితాపకేసనల్
మనకత్తెలొముకాటుగతి
మర్నరహన్ విస మగ్గింపకగళా.

చ. వెడనెడె గన్ను మాయుఁ గను

విచ్చు నగన్దలయూఁదుఁబొన్నుమై
బడు ముకురండు లేమఁ పడ
బాటునుద రైరమున్ జలంబులో
నడరంగఁ గోపనేగమున
నగ్గల్మిన మనోజబాధలన్
బడి ముహూర్తి హస్తగత
పద్మినియన్ బలె సొంపు శెంపఱన్.

సత్యభామయున్న యవస్థను గవి వర్ణించిన విధము ననుసరించి మనఃఫలకమునఁ జిత్రించుకొనిన సీవర్ణన మెంతవఱకు స్వభావ సిద్ధమో మనకుఁ చెలియఁగలదు. శ్రోధావేశమున నామె “మధ్యందినభాను మండలకరావళి హావళివాడియున్న తీగెం దలపించు” చుండెనట. తనవల్లభునిరాక పారిజాతవాసనలచే

గ్రహించి, విస్మయమంది యామె ముసుగు ద్రోచి నల్లడలఁ జూచునరికి “సంభృతతాల వృంతం”డగు కాంతుడు చూపట్టెను. దైవోపహతి నొంది, బంధుపరామర్శచే విపాదమధికముగఁబూను పామరక్రీజనము ననుకరించుచు నామె కన్నీరు నించినది. తిరుగ మునుఁ గిడినది. ఏమికారణము? భర్త తనక్రొధమును గమనించి, యనునయింపఁ గృతనిశ్చయఁడై యుండెనని యామె గ్రహించినది. ఇక నెంత లింకముఁ బూనినను గార్యము ఫలించుననుటలో నందియము లేదు. శ్రీకృష్ణుడు గంభీరోపన్యాసమును జేసెను. లాభము లేక పోయెను. ఆమె యనుగ్రహము రవంత దప్పినచో నిలువఁజాలనని తెలిపియుండెను. ఇంత మాత్రమున నామె క్రొధముచల్లారినచో నేమి విశేషము గలదు? తన్నవమానించినవారికిఁ దనచే నరియగు భంగపాటు గలిగినఁగాని మానవతి క్రొధము చల్లారకుండుట గొప్ప మనస్తత్వము. అందుచేతనే గ్రంథములందుఁ గని వినియెఱుంగని నూతనపరిణామ మీపాత్రమునకుఁ గవి పొందుపఱచెను.

ఉ. పాటలగంధి చిత్తమునఁ బాటియ కోపభరంబు దీర్చ
నె, ప్పాటను బాటఁగాని వృదుపల్లనకోపలతెప్పెద
ద్యయీ, పాటలకాంతి మాళిమజిలం క్రికి వన్నియ
జెట్ట నాజగ, ప్పాటకనుశ్రధారి యదునందనుఁ
డర్చిలి మ్రొక్కె మ్రొక్కెవన్.

చ. జలకాతాసన వాసవాది సురపూజాభాజనంబై తన
దృలతాంతాయుధుకన్న తండ్రీకర మహ్న వామ
పాదంబునన్, వలఁగం ద్రోచె లతాంగి, యట్లయ
గు నాథుల్ నేరముల్ నేయఁ, జేరలుకం శెంచిన
యట్టి కొంత రుచితవ్యాపారము లేనైదులే?

ఇట్టిపరిణామము కేవలము వివరితము.

అనన్యసామాన్యము. పాతకుల కిట్లొక్కోచిన స్వభావ విరుద్ధముగఁదనపాత్రము ప్రవర్తించుచోషము గలుగునని తలచి, యీస్థితిని గవి యెట్లు సమర్థించెనో గ్రహించునది. శ్రోధావేశమున నిట్టి ప్రవర్తనము సహజమేయని పాతకులచే గ్రహింపఁగలిగి యుండటచే, మనోధర్మముల ను గవి పాటించెనని తెలియుచున్నది. సామాన్యఁడగు కవిశ్వరూ డిట్టియాచిత్యమును దన పాత్రమునకు సంఘటించుటకు వెనుదీయును. సత్యభామ శ్రోధరసము క్రమముగ విజృంభించి, యొక్కసారి పొంగి పొరలినది. కావుననే తనభర్తను వామపాదమునఁ దన్నినది. ఇదియే శ్రోధరస ముప్పొంగిన యవసరము. ఇంకను బ్రాణనాథుఁ డనునయించుచునే యుండెను. తోడనే శ్రోధము పలుచఁబడుచుండెను. తొలుత మాటాడనోడిన సత్యకుఁ దనభర్తను దూరుటకు శక్తి గలిగినది. తాను బ్రాణముల విడుచుటకుఁ గూడ సిద్ధపడియుండెననియును, మానవతిక్తి ప్రాణముకంటె మానమే యధికమనియు నుపన్యసించి తన్నంత చుట్కున చేసెఁగదా యను తలఁపున శ్రోధరస మిహికసారి పొరలివచ్చుటచే, “సంతర్బాష్పయగుచు, సవనతముఖయై, ఘనతరగద్గదికానిస్వనమున మరి మాటలాడ శక్యముగామిక్.

ఉ. ఈసునబుట్టి డెంచయున హెచ్చిన శోకదనావలంబుచే, గానిలి యేడ్వఁ బ్రాణవిభుకట్టెయిన్ లతాగి పంకజ, శ్రీమృమైన మోముపయిఁ జేలచెఱంగిడిచాలపల్లన, గ్రాసకపాయకంక కలకంకపూలకాక ర్హిస్వనిక్.

ఆశ్రోశమున కిదియ మంచి పరిణామము. దీనితోగ్రమముగ నారసము సీరసమగుచోడట సామాన్యము. ఇదియెంత స్వభావ సిద్ధము!

మఱియొక విషయము. సత్యభామసీరసతీవ్రతాలక్షణము లధికముగఁ గలమౌనని. గలువతనముగూడ మెండు. కావునఁ బారిజాతాప హరణోద్యోగమున దనభర్త ననుసరించి నాకముసకుఁ బోయియుండుట సహజమే. నరకాసురుని గెలుచునవసరమునఁ బ్రాణనాథునికి సాయపడినమేటి! నారదుఁ డివిషయమును ధ్రువపఱచుచు “అనికై నన్ బతి నిన్నుఁ బాసి చనునో” యని సత్యభామను బ్రశంసించెను. నాకభటులు శ్రీకృష్ణునఁడగించు నవసరమున సత్యభామ వారితోఁ బలికినవిధముఁ గనుఁగొనుడు.

సీ వినుడు సురేశ్వరునపాలకులు! వార్ధిఁ బోడిమి న యాదిస్వర్గూరుహమున
కింఁబ్రాణి యెవ్వతే! యిఁద్రుండు నెవ్వఁడు
తోడియిందరను గాన్పభమునక్కఱ
దధిపుఁడై ధరియించె, నతఁడె చేకొనుఁగాక
తెక కేర యిదయేమి యొకరిసామ్యే!
యిక వాదుభువేత నీవదాన్యవగంబు
నొడియించుకొని యేగుచున్నవాని!
గీ. బలుకులేటికిఁ దా వీరపత్నియేని!
మీశచీదేవి భనదుప్రాణేశుఁడైన
మాధువు నిటఁ బుష్పి సత్యభామాబుధేయఁ
వలన మరలంగఁ గొనుట పో వావీరసము.

ఇదియుఁగాక సత్యచేజరిగిన పుణ్యకవ్రతానుష్ఠాన మామెయందు భక్తిరసమును వృద్ధిచేయఁదగియుండెను. ఆవ్రతవిధాన మందుల కనుకూలముగనే నారదునిచే నివేదింపఁ

బడియె. సత్యకు గలువతనము చాలవఱకుఁ
దఱిగి వినయసంపద యబ్బుటయే పుణ్యక
ప్రతానుమాన ఫలసిద్ధియని శ్రీకృష్ణుడును,
నారదుఁడును దలఁచియుందురు. అదియ
యధార్థమని మనముగూడ గ్రహించుట
యుక్తము.

పాత్ర నిరూపణమునందుఁ దిమ్మనార్యు
నికిఁ గలపాండిత్యమును దిక్ప్రదర్శనముగఁ
దెలుప నితవఱకుఁ బ్రయత్నింపఁబడినది.
తక్కుంగల పాత్రములు నిట్లు నిరూపింపఁబడి
నవని గ్రహించఁదగును.

వర్ణనములు

గూడ సమయోచితముగ దిమ్మనార్యు
నిచే జేయఁబడియున్నవి. సామాన్య ప్రబం
ధములలో నివితముఖ్యము. ఇందు సమంజ
సము లనిపించునట్లున్నవి. అనఁగా నియ్యవి
కథావేగమున కాటంకముఁ గలుగఁజేయఁ
జాలవు. మఱియు సంగ్రహములును, భావగర్భి
తములును, మనోహరములు నైయున్నవి!
ప్రబంధములయందు సాధారణమయిన అష్టా
దశవర్ణనలునుకలవు. ఒకటి రెంటినిమాత్రము
చూడఁడు! ద్వితీయాశ్వాసమున నక్షత్రము
లను వర్ణించు నవసరమున :

సీ. కార్కాశ్చ కటికి చీకటి మొగుల్కొత్తెంబు
గురిసిన వడగండ్లసంపు లనంగఁ
గవల్కలలు వాయుగరవాకిములఁ జందు
రుంహుడు పటికంపుటండ లనంగ
నెల్లెడ మిన్నేటియగుమున నచ్చర
కొమ డిడ్డ వెన్నలపప్పలనంగ
చెలివి వెన్నల వెండతీగలు నిగిడించు
ఇథలు కమ్మన్ను లెజ్జము లనంగ

గీ. జగము గల్వంగ చండెత్తు మగనిమీఁద
ఓల రతిచెల్లు దీపవప్రా లనంగ
వేడివెలుఁ గండఁ గ్రాగినవిన్ను చేన
నెక్కినెడుచెమట బొట్టువాఁ జొక్క లమరె.

స్వభావసిద్ధములగు మనోధర్మములను
గూడ నతఁడు వర్ణించినవిధము నిదివఱకుఁ
జూచియే యున్నారము.

ఇన్ని విధములఁ దిమ్మనార్యుఁడు దన
కృతికి వన్నెచెట్టి ప్రశస్తి వడసెను. సంగ్రహ
మయ్యు రసభరితమగు కథయును జౌచిత్య
మునకుఁ బెట్టినపేరులగు పాత్రములును కవి
కల్పితములయ్యుఁ బాతకుల హృదయసీమల
నాటుకొనఁజాలు లక్షణముల నయ్యవి వెల
యించుటయును బ్రశంసాపాత్రములు. చే
యఁబడినవర్ణనము లస్త్రుతములుగాక, సం
దర్భశుద్ధిగలిగి, కథావేగమున కించుకంతయు
భంగము గలిగింపనివిగా నుండుటయుఁ గవి
వర్యుని యసాధారణప్రతిభకు మేటినిదర్శన
ము. శైలి వీనికనుగుణమై, ద్రాక్షపాకముగ
నుండుటచేఁ బాతకులకు మరియు హృద్యము.
“ముక్కు తిమ్మనార్య ముద్దువల్కు-” అను
సార్థకచిరుదమును జదువరులెల్లరు యధార్థ
మని గ్రహించుటకుఁ దగిన నిదర్శనములు
పెక్కు లీవఱకే చూపఁబడినవి. ప్రబంధకవుల
యందుత్తమస్థానమీ కవివర్యునకుఁగలదా
యని సందేహించువారుండరని నాయభిప్ర
ాయము. అట్టివా రుండిరేని, యీ ప్రబంధము
నామూ లాగ్రముగ, సవిమర్శకదృష్టిని జది
వినచో నీవ్యాసమునఁ దెలుపఁబడినది కేవల
ము యధార్థమని తోచును.

కలువలపల్లి రంగనాథశాస్త్రి గారు

జనకన్మపాలమాళిసుత సాధ్వీ రఘూద్వపాలుడైన రామభ
ద్రునినెడఁబాసి నెవ్వగలఁదూలి యశోకవనిం దదాప్తికిఁ
దనమదిలోన రేవగలు దప్పక తారకమంత్రరాజముఁ
మననము సల్పుచుఁ మొగి దినంబులు పుచ్చుచునున్నయత్తతిఁ.

ఉ. మారునిబారిపాలగుచు మంచియుఁజెడ్డయుఁ నెంచబోక శృం
గారవనంబుఁజేరి దశకంఠుఁడు సీతను గాంచి పల్కు నే
వీరుడ విశ్వజీత నిక వేఱుగఁజూడక నన్ను భర్తగాఁ
గోరి వరింతువేని సుమకోమలి! కోరఁగనేల భోగముల్.

శా. సీమాటఁ జవదాటసుమ్ము సతముఁ నిక్కమ్ముగా నమ్ముమీ
ధీమంతులవిని నన్ను తింపఁగ నినుఁ దేవేరిఁగాఁ జేయుదుఁ
నామీఁదఁ వలపూనవితయుఁ గటా! నాయంతవాఁ డీగతిఁ
గామింపఁ వెన నియ్యకోవలవదే, కాంతామణి, జానకీ!

చ. నెలఁతరొ! నీపదాబ్జములు నిచ్చలుఁ దప్పక మూఁడుపూటలుఁ
కొలుతురు నాస్త్రియాంగనలు కూరిమి నీవు ప్రసన్నచిత్తవై
నిలుకడ నన్ను నేలునెడ నీకనుసన్న మెలంగువాడఁ గో
ర్కుల నొడఁగూర్చువాడఁ బెఱిలోవఁ జరింపను నమ్ము నెమ్మదిఁ.

చ. కలికిరొ! కాననమ్మునను గాసెడువెన్నెలవోలె మాంజవో
జ్వలమగుమేనిసౌవ్యవము జవ్వనముఁ వృథసేయ నేటికిఁ
వలచినవానిఁ బాయఁదగవా! మగవారలు గోరినం గడుఁ
జులకనఁ జూతు రాండ్రనుట చొప్పుడ నీయెడ! నిక్కువమ్ముగఁ.

ఉ. కానలలోన నిచ్చలును గాయలు దుంపలు వేల్లుమెక్కుచుఁ
మేనుగృశింపఁగా నునికి మేలని యెంచితివేల కోమలీ!
దాననభర్త రావఁబుడు దానుగ దీనునిమాడ్కి వేడినఁ
పూనిక సుంతయేని తలఁపుఁ వెలిపుచ్చ వికేమి చెప్పుదుఁ

ఉ. సమ్మమనమ్మసం గలభనమ్ములు మేలిమిమేడలుం బ్రసూ
నమ్ములతోట లర్హ వననమ్ములు ధన్వవిభూషలున్ సుగా
నమ్ములసాధనమ్ములు ఘనమ్ముగ నన్నగణింప నీయధీ
సమ్ముగఁజేయువాడ సుదినమ్ము తలంపఁగ నేడు జానకి!

2

చ. జలనిధిదాటి నీవిభుండు జానకి! వచ్చునె లంకలోనికి
తలఁకకవచ్చెనేనియును నాయెదుటన్ నిలువంగనేర్చునే
నిలువగనేర్చినన్ గెలువనేర్చునె మానవకీటమింతయున్
దెలియనిదానవీపు జగతిన్ ననుజోలిన వీరు లుందురే.

3

చ. మగఁటిమి నన్ను నెవ్వరును మార్కొనిపోరున గెల్వలేరు ము
జ్జగములు మున్నె గెల్చితిని శౌర్యముపేరిమిఁ జెప్పనేల శూ
రగణములోనమేటి నిక రాముండు గీముండు నాకులెక్కయే
మగువలమేలుబితి! అనుమానము మానుము మానసంబునన్.

4

ఉ. కానలకేగుపంచు నలకైక వచించిన రాజ్యహీనుడై
దీనతనెల్ల దిక్కులను ద్రిమ్మరు రాముని మాని మానినీ!
మానుగ నన్నుఁగూడి మనుమా, వినుమా, ననుజోనివానినిన్
గానఁగలేవు నిక్కము జగాన మఱొక్కరునేనిఁ బూనికన్.

10

మ. అని యీరీతి మదాతిరేకమున దైత్యస్వామి కామార్తుడై
తనయిష్టంబునుదెల్ప, సాధ్వియగు నీతాకాంత యాలించి వా
నినుడుల్ సైంపక తాల్మిఁబూని విబుధానీకంబు లెన్నంగ ని
ట్లను గోపావలచి. తయై మొఱకుఁగా నవ్వాని భామిపుమన్.

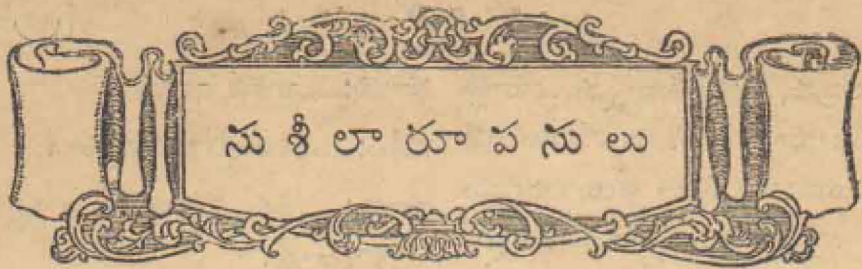
11

ఉ. వానిదృఢీకరించుగతి వామవిలోచన గడ్డి పోచఁ జే
బూని మొగంబుమాటువడుపోలిక నడ్డగనిల్చి ధర్మముల్
వీనులకెక్కఁ గం గుమతివృత్తి దొఱంగి చరింపఁగన్ సమా
ధానమొసంగు నీత సయత త్వవిదుల్ బలియంచు మెచ్చఁగన్.

12

మ. వానుమార్గంబునుబట్టి వర్తిలెడి యస్మన్నాధునిన్ రామభ
ద్రుని గారుణ్యసముద్ర దీనజనబంధున్ సప్రతంగొల్చి నీ
మను మార్గంబును జూచికొమ్ము నయమున్ మర్యాదయుగల్గి న
జ్జన గణ్యుండవుగమ్ము దానవకులేశా? రావణా! యింతటన్.

13

పాఠనంది జగన్నాథస్వామి గారు, యం. ఏ, యల్. టి.

(రెండవసంపుటము మొదటిసంచిక తరువాయి)

అంకము ౪

రంగము 1

సముద్రము కనబడుతూఉండేటట్లు
ఉన్నదాదా

[రూపనీ సుశీల ప్రవేశించును; ఒకరిని ఒకరుగలిసికొందును.]

సుశీలా చూచేవా, సూర్యుడు సముద్ర
ములోనుంచి ఏలాగులేస్తున్నాడో;
చూడు. ఆసముద్రతరంగములు అంతగా
కదలకుండా ఉన్నందువలన చల్లనితనం
దము అనుభవిస్తున్నట్లు కనబడుతున్నవి.
ఈఉదయముకూడా ఎంతవరిమళ్ళమయ
మైనట్టిన్నీ నిర్మలమయమైనట్టిన్నీ ఏకాంత
ములో మునిగిఉన్నదో చూచేవా. ఈ
నిశ్శబ్దముచూస్తే, ప్రపంచము అంతా ఏ
కాంతముగానే ఉన్నట్లు తోస్తున్నది. ఎవ
రేమాటాడినా దానిద్వారా ఆ నిశ్శబ్దము
వ్యక్తమవుతూఉన్నది. ఇంతచక్కగా ఈ
ఉదయమేకాకుండా, ఈ రోజుఅంతా
ఉంటుందికాబోలు, చూడూ, నేను వెళ్లే
రోజు ఇవ్వాలేగదూ!

సుశీల:—నీవు వెళ్లనేవద్దు.

రూపనీ:—నాగది కిటికీలోనుండి నీవు రావడ
ముచూచి నిన్ను కలుస్తానని వచ్చేను.
సుశీలా, నాకేమో భయమువేసింది. ఆ
పడపోతున్న గోపురము గోడమీదినుంచి
వంగి చూస్తున్నావు; నీ ఊర్ధ్వకాయ
మంతా ప్రేలాడింది. గోడరాళ్లు జారిపో
తున్నట్లు నాకు అయింది. ఎన్నడూ నే
నెరగని భయము నా హృదయములో
లేచింది. పెదవులాడినవికావు. తెల్ల
పోయేను. అప్పటికీ కిటికీలోనుండి మొగ
ముపెట్టి పెద్దకోకవేసేను. నీకు వినబడ
లేదో, వినబడి నీకు నా అభిప్రాయము అర్థ
ముకాలేదో. ఏమిటిచేస్తున్నావు అక్కడ.
విధి చాలా చవలమైనది సుమూ, దానిని
అట్టి పురికొల్పకూడదు. ఇది మూడో
మారు నిన్నా గోపురముమీద నేను
చూడడము. ఏమిటిచేస్తున్నావు అక్కడ.
ఆరాళ్లు లాగుచున్నట్లు అగుపడ్డది. ఆ
మహాకాశములో దేనికోసము వెదుకు
తున్నావు?

సుశీల:—అవును, వెదుకుతున్నాను... వాళ్లు చెప్పేరుకాయా నీతో? నాకోసము నీవే మీ భయపడకు; ఏమీ భయకారణము లేదు. గోపురము గట్టిగానే ఉన్నది. వాళ్లకి తెలియదు; పడిపోతున్నాడని వాళ్లు అనుకొంటారు కాని అంత శిథిలము కాలేదు. మన అందరికంటే ఎక్కువ కాలము నిలిచి ఉంటుంది, నాకు తెలుసును. దానినెందుకు నిందించడము? అది ఎవరికీ ఏమీ అపకారముచేయలేదే!...పోనీకాని, నీవు చూస్తూఉంటే ఒక వింతసంగతి ఉన్నది. అది నీకు తెలియలేదు, చూసేవా? ఏదారు రోజులక్రిందట ఇక్కడికి ఒకవింతపిట్ట వచ్చింది; దానికెంతవిసుగు లేదో కాని, ఎప్పుడూ నాగోపురము చుట్టూ రువ్వు రువ్వుమని పరిగెత్తుతూ ఉంటుంది. దాని రెక్కలు ఆకుపచ్చగా ఉంటవి; నేను వర్ణించి స్పష్టముగా చెప్పలేను. దానిసంగతి అంతా వితగానే ఉన్నది. అది రోజుకురోజుకు పెరుగుతున్నట్లు కనబడుతుంది. అది ఏదేశము నుంచి వచ్చిందో చెప్పమంటే ఎవరూ చెప్పలేరు. అది గోడసందులో గూడు పెట్టింది కాబోలు; అక్కడ నేను వంగి చూస్తూ ఉంటిని...

రూపసి:—ఇదేనా ఈగోపురము బంగారము తాళంచెవి. దీనితోనేనా నీవు ఆడుతుండే దానవు.

సుశీల:—అవునవును; నీవు ఇక్కడికి వచ్చిన నాడే దానిని పడేసేను.

రూపసి:—నాకది ఇస్తావా?

సుశీల:—నీకివ్వాలి? ఎందుకూ?

రూపసి:—నేను వెళ్లేదాకా నావద్ద ఉంచుకొంటాను.

సుశీల:—ఎందుకూ?

రూపసి:—ఎందుకో నాకే తెలియదు... నేను ఇక్కడనుంచి చాలాదూరము వెళ్లి పోయిన తరువాత కావలస్తే అప్పుడు వెళ్తున్నప్పుగాని ఆ గోపురముమీదికి అందాకా వెళ్లకు; అందాకా ఆపచ్చ రెక్కలపక్షి ఉడుపుపెట్టకు.

సుశీల:—ఇదిగో తాళంచెవి, రూపసి, అయితే నీవద్ద ఉంచుకో. ఇవ్వడానికి నాకేమి అభ్యంతరములేదు చూడు. కాని అది ఎంత బరువుగా ఉందో!

రూపసి:—అవును, చాలా బరువుగానే ఉంది.

సుశీల:—రూపసి, ఏది ఒక్కముద్దు.... నీకు దుఃఖము కలుగజేసేనా ఏమిటి?

రూపసి:—నీ వెప్పుడూ ఒకరికి దుఃఖము కలుగజేయలేదే. అదేమిటి నీ కండ్లనిండా నీళ్లు ఎందుకు వస్తున్నవి?

సుశీల:—ఏమీలేదు, నిన్ను ముద్దాడుతూ సూర్యునివైపు చూసేను. మళ్లీ ముద్దు పెట్టుకో. మదనునివద్దకు వెళ్తాను; తానూ పెందరాడే లేస్తానని అన్నాడు రూపసి, వెళ్లివస్తా.

రూపసి:—(తాపీగా) సరే, నేనూ వెళ్తా.

[సుశీల వెళ్లింది. సుశీల దూరముగా వెళ్లిందాకా ఉండి, తరువాత దాబాక్రింద ఒకకొసకు

వెళ్లి ఆబంగారం తాళంచెవివైపు అదేచూస్తూ,
గభాలున సముద్రములోనికి విసిరివేసింది.
తానూ వెళ్లిపోయింది.]

రంగము 2.

ఇంట్లో ఒకగది

[తాతమ్మ నిద్రలో ఉంది. మంచముమందుకి
చిన్నపిల్ల చెయ్యిపట్టుకొని సుశీల వచ్చింది.]
సుశీల:—చిన్నపిల్లా, తాతమ్మను ఒకమారు
ముద్దుపెట్టుకొందాము; ఇప్పుడు ముద్దు
పెట్టుకోకపోతే, మనము వెళ్లిపోయిన
తరువాత మరి ముద్దుపెట్టుకొనేవారు ఎవరు
ఉన్నారు? అందరికంటే ఎక్కువగా
ఆమెకే మనముద్దులు అవసరము. ఆమెతో
ఏమీ చెప్పకుమీ... రూపసికి భయమట;
ఆలాగనిచెప్పి నాగోపురము తాళంచెవి
నాదగ్గరనుంచి తీసుకొంది. కానీ ఆపో
యిందనుకొన్న మొదటితాళంచెవి నాకు
దొరికింది; అందుచేత ఎవరికీ చెలియకుండా
మనము గోపురముమీదికి వెళ్లగలము.
అక్కడికి వెళ్లితే ఆపచ్చని పక్షిని నేను
పట్టుకొంటాను...

చిన్నపిల్ల:—వెంటనే నాకిస్తావుగదా?

సుశీల:—నీవు ఏమీ మాట్లాడకుండా ఉంటే
నే నీకిస్తాను. జాగ్రత్త; చెప్పకుమీ...
తాతమ్మ లేపుతాను.....చిన్నపిల్లా నా
ముఖము ఏలాగుంది? ఎవరైనా చూసి
నేను విచారముగా ఉన్నానని అనుకొం
టారా ఏమిటి?

చిన్నపిల్ల:—చిన్న అక్కయ్యా, నీకు సంతో
షము కలుగజేసేమాట ఏదైనా ఉందా
నేను చెప్పడానికి? ఉంటే చెప్పు.

సుశీల:—అలాగుకాదు, నీవు నిజముచెప్పాలి.
చూడు, నాకేమో విచారముగా ఉన్నా
దని తాతమ్మ అనుకోకూడదు. సాధా
రణముగా లోకములో తప్పఅభిప్రాయము
పడుతూ ఉంటారు; సుఖముగా ఉన్న
ప్పటికీ పైవారు ముఖముచూసి ఎందుకు
విచారిస్తున్నావు అని అడుగుతారు; విచా
రము లేదన్నా సమయం.. నాకు దుఃఖ
ముగా ఉన్నట్లు నీకు అగుపడలేదుకదా?

చిన్నపిల్ల:—ఏది అక్కయ్యా, బాగాచూడనీ

సుశీల:—ఏమిటి చూస్తావు? నీకు ఏమైనా
తెలుస్తుందా?

చిన్నపిల్ల:—దగ్గరగారమ్మా అక్కయ్యా,
బాగా చూస్తాను.

సుశీల:—ఏదీ, ఈలాగుదా, నిన్ను ఎత్తుకొని
ముద్దాడుతాను. అయినా నీవేమీ చూడ
లేవు, చూడు.

చిన్నపిల్ల:—అక్కయ్యా, నీవు చాలా సుకు
మారముగా ఏడుస్తావు కాబట్టి, నీవు ఏడు
స్తున్నా, ఏడుస్తున్నట్లు ఎవరూ పోల్చలేరు.

సుశీల:—నేను ఏడవేలేదు. చూడు. తరువాత
నీవు ఒక్కర్తే ఉన్నప్పుడు నిన్ను వాళ్లు
ఇవ్వాళ అడిగితే “అక్కయ్యా ఏమైనా
చెప్పిందా? అక్కయ్యా ఏమిటి చేసింది,
అక్కయ్యా దుఃఖపడుతూ ఉండేనా?
అక్కయ్యా తెల్ల బారిపోయిందా?” ఈలాగు
ప్రశ్నలు వారువేస్తే, నీవు వెంటవెంటనే
జబాబులు చెప్పకుమీ; అందులోకీ వాళ్లు
బెదిరిపోయి ఉంటేనూ, వెడవెడలాడుతూ

ఉంటేనూ, నీవు వెంటనే జబాబులు చెప్పి నేయవద్దు... అంటే కాకుండా నేను కులాసాగా ఉంటిననే చెప్పు. చక్కగా కనిపెట్టగలిగేవాళ్లందరికీ నేను కులాసాగా ఉన్నాననే తోస్తుంది; ఎల్లప్పుడూ నవ్వుతూ ఉన్నాననే తోస్తుంది. చూడు మన మెప్పుడూ నిజమే చెప్తున్నామని ఉండాలి. ఇదిగో తాతమ్మను లేవడానికి వెళ్తున్నాను, నీవు బాగ్గుత... అబ్బా, ఎంత ఒంటరిగా ఉంది తాతమ్మ. ఆమెను అందరూ విడిచి పెట్టివేసేరుగదా! [తాతమ్మను చాలానేపు ముద్దాడి] తాతమ్మా! [తాతమ్మలేవలేదు] నేనే, తాతమ్మా!...ఎంత గాఢముగా నిద్ర పోతున్నది... తాతమ్మా, వెళ్తానని చెప్పడానికి వచ్చేను.

తాతమ్మ:—[లేస్తూ] ఆ! నీవా! సుశీలవా?

సుశీల:—అవును, తాతమ్మ. చిన్నపిల్లా, నేనూ ఇద్దరముకలిసి పికారు వెళ్తామని చెప్పడానికి వచ్చేము.

తాతమ్మ:—ఎటువైపు వెళ్తారు?

సుశీల:—ఎటో ఇంకా అనుకోలేదు. కాని మామూలుకంటే దూరముగా వెళ్తాము. సాయంత్రములోపున ఇంటికిరాము. నీకు కావలసినవన్నీ ఉన్నవికదా? నాస్థానే రూపసి ఉన్నదికదా, నీసంరక్షణచూస్తూ ఉంటుంది. వెళ్లేముందర పరుపు దుప్పట్లు దులుపి ప్రక్క మల్లావేదనా? నొప్పి లేకుండా ఎత్తి ప్రక్కవేసి మల్లా పరుండ పెట్టడము నాకొక్కర్తకీ తెలుసును బాగా.

సరేనులే, రూపసికూడా నేర్చుకుంటుంది. ఆమె చాలా తెలివైనదే; ఒక్కమారు చేయనిస్తే, సులువుగా గ్రహిస్తుంది. ఆమెను ఒకమారు పిలుத்துనా చూస్తుంది?

తాతమ్మ:—వద్దువద్దు. నీవు తీరిగి వచ్చిందాకా పడుక్కొంటాను.

సుశీల:—వెళ్తానూ, వెళ్తాను తాతమ్మ.

తాతమ్మ:—మంచిది; రాత్రిపడకుండా వెళ్లి పోరమ్మా.

[చిన్నపిల్లచేయిపట్టుకొని, సుశీల గబగబ వెళ్లిపోవస్తుంది]

రంగము 3.

లోగిట్లో ఒకగదివసారా

[దారిలో మడమడు కలుస్తాడు]

మదనుడు:—ఎక్కడికి అంతవేగముగా వెళ్తున్నావు?

సుశీల:—ఎక్కడికీలేదు. ఎంతతప్పుకోవాలని, ఆచెట్టనీడలోకి వెళ్లేను.

మదనుడు:—అబ్బా, ఎంతఎంతతీక్షణముగా ఉంది! నిజముగా గోడలలోని రాళ్లు కరిగి పోతున్నవా, సముద్రమంతా అగ్నిమయము అయిపోయిందా అనేట్లు ఉంది. అడవులలో ఎల్లప్పుడూ ఉండవలసిన చల్లదనమంతా బాష్పాలుగా మారిపోయిందా ఏమిటి? ప్రపంచమంతా మ్రింగివేసే సింహమువలె సూర్యుడు ఆకాశమందు ప్రజ్వలిస్తున్నాడు. ఎక్కడైనా ప్రాతఃకాలసురభినిలిచి ఉంటే నీమోవియందే ఉన్నది, సుశీల; రమ్మో, ఏదీ ఒక్కముద్దు ఇమ్మో.

సుశీల:—ఉఉ- ఇప్పుడుకాదు నేను వెడిపో
వాలి. వేళలేదు. వాళ్లు నాకోసము కని
పెట్టుకొని ఉంటారు..... సాయంత్రము
ముద్దులాడవచ్చును.

మదనుడు:—విశేషమేమిటి, సుశీలా?

సుశీల:—ఆహా, అథా! చాలాచిన్నసంగతి.
దానిపనినరి.

మదనుడు:—ఏమిటంటావూ?

సుశీల:—ఏమిటా? ఏమీలేదు.... ముద్దు
లాడు వేగిరముగా.

[తాను గట్టిమని, తొందరగా ముద్దుపెట్టుకొంటుంది]

మదనుడు:—చూసేవా... రక్తమువచ్చింది!

సుశీల:—ఏమిటి!

మదనుడు:—రక్తము!... ముత్యములవంటి నీ
చక్కని దంతములవల్ల చిన్నగాయము
అయింది.

సుశీల:—ఛా, ఏమిక్రూరురాలను!... మద
నా, నొప్పా?

మదనుడు:—పోనిత్తూ. ఏమాత్రము దెబ్బ
అది!

సుశీల:—కాదు, మదనా. నేను క్రూరురా
లను... వేళెంత?

మదనుడు:—సుమారు పండ్రెండు.

సుశీల:—పండ్రెండే. నేనుపోవాలి... నాకోస
ము వాళ్లు కనిపెట్టుకొనిఉంటారు. వెళ్తాను
మదనా.

మదనుడు:—సుశీలా, సుశీలా, ఎక్కడికి ఆ
వెళ్లడము?

సుశీల:—[పాడుకొంటూ, చిన్నపిల్లచెయ్యి
పట్టుకొని, వేగిరంవేగిరముగా సుశీల వెళ్లి
పోయింది. మదనుడు చూస్తూనిలబడ్డాడు.
కొంచెముసేపు ఉండి వెళ్లిపోయినాడు.]

రంగము 4

గోపురముమీద

[సుశీల చిన్నపిల్లల ఇద్దరి ప్రవేశము]

సుశీల:—చిన్నపిల్ల, ఏమిటిచేదాము? ఇక్క
డికివచ్చివేసేము, ఇక్కచేయవలసినదేమిటో
...చూసేవా, ఎక్కడచూచినా ఎంత
కాంతిగా అన్నివస్తువులూఉన్నవో! భూమి
ఆకాశము సముద్రము అంతటా ఒకవిధ
మైన తేజస్సు విస్తరించి ఉన్నది. అన్ని
రోజులకంటె ఎక్కువ అహ్లాదకరముగా
ఉండడానికి ఏమిటో ఈరోజు విశేషము?

చిన్నపిల్ల:—ఏది, అక్కయ్యా, ఆసచ్చని
పిట్ట?

సుశీల:—అదుగో, అక్కడఉంది. మనకిఇంకా
అగుపడదు. కొంచెముసేపుపోయినతరు
వాత ఆగోడమీదనుంచి వంగివంగిచూ
దాము. చూడు చుట్టూ ఏలాగుఉండో.
మనమేడ, చుట్టూ ఆవరణము, తోటలు,
అపేవిఅంతాచూడు, కనబడుతున్నవి. గట్ల
మీదఉన్న పూలమొక్కలన్నీ ఏలాగు
పువ్వులతో నిండిఉన్నవో చూడు. భూమి
ఎంత పచ్చగాఉంది ఇవ్వాళ!... రూపసి
నాకు అగుపడలేదే... అదిగో మదనుడు,
చూడు రూపసికోసము కాచిఉన్నాడు.
వంగిపో, మనము దాగుండాము; ఇక్కడ
ఉన్నామని వానికి తెలియకూడదు. నూతి

దగ్గరే ఉన్నాడు. అక్కడే నేను కూచుని
లేచేను....

చిన్నపిల్ల:—చిన్నక్కయ్యా చూడే. తోట
కాపువాడు మొక్కలు ఉడుస్తున్నాడు
చూడే.

సుశీల:—అమొక్కలు పెరగడము, పువ్వులు
పూయడము, అంతా నీవు చూస్తావు,
చిన్నపిల్లా నాకోసము నీవు ఆపువ్వులు
కోడుగాని... అబ్బో, మరిభరించలేను...
ఉ. చూడు, ఈ వైపునుంచి చూడు.
ఇటువైపు సముద్రముతప్ప మరేమీలేదు
[గోపురము రెండోవైపు వెళ్తారు]. సము
ద్రము ఎంతబాగా ఉంది? ఎక్కడా ఏ
మూలా దుఃఖము కానరాదు. పచ్చగాను
గంభీరముగాను, చక్కగాను, ఆసము
ద్రము ఉంటూఉంటే, మరిధైర్యము ఉం
డదు. చిన్నపిల్లా, ఏది ఏలాగైనా సము
ద్రము అది మాత్రము ఆలాగే రాత్రి
అయేదాకా చల్లగా నవ్వుతూనే ఉంటుంది.
చూడు అచిన్నచిన్నతరంగాలు... అబ్బో,
నాచేతకాదునుమా అబ్బో... పువ్వులు,
సముద్రము ఒప్పుకుండా ఉన్నవి. ఈ పట్ట
పగలు ఆపని చేయడానికి ధైర్యము చాల
కుండా ఉంది.

చిన్నపిల్ల:—అక్కయ్యా, ఇవిగో కాకులు
ఇవిగో ఈలాగువస్తున్నాయి. ఎన్నిఉన్నా
యి; ఎన్నో; ఒకవెయ్యిఉంటాయా!

సుశీల:—సముద్రము అవతల ఒడ్డునుండి ఎగిరి
వచ్చేయి. మనకోసానికి వార్తలు తెస్తు

న్నట్లు ఎగిరిఎగిరి వస్తున్నట్లు ఉన్నవి
చూడు.

చిన్నపిల్ల:—వార్తలుకాదు. చిన్నచిన్న చేప
లు అవి... గోడసందులలోనుండి కాకి
పిల్లలు తల్లులకోసము కాకా అని అరుస్తు
న్నవి. చూసేవా అల్లాపెద్దకాకి, ఎంతచేప
ఉందో చాని ముక్కులో! నీకు కనబడ
లేదూ! అదిగో, చూడు అదిగో. అప్పుడే
తనివేసేయి. పెద్దకాకులు తినలేదు, తన
కేమీ ఉంచుకొందికాదు చూడే అక్క
య్యా, అది తల్లా.

సుశీల:—తాతమ్మతో, ఏమిటి చెప్పేను?

చిన్నపిల్ల:—అక్కయ్యా, ఎందుకు ఏడుస్తు
న్నావే?

సుశీల:—ఏడవలేదే. ఆలోచిస్తున్నాను, వచ్చి
వేసేముందర తాతమ్మను ముద్దాడేనా
లేదా?

చిన్నపిల్ల:—ముద్దాడేవు.

సుశీల:—ఎన్నిమాళ్లో!

చిన్నపిల్ల:—ఒక్కమారే; మనకు వేళ
చాలక.....

సుశీల:—సుకుమారముగా ముద్దాడి ఉండ
లేదు కాబోలు

చిన్నపిల్ల:—తొందరతొందరగా వచ్చివేసే
ము, అక్కయ్యా.

సుశీల:—ఉ. ఉ. బాగాలేదు. కూడదు...

తాతమ్మ ఒక్కరే ఉంటుంది; ఈసంగతి
ఎప్పటికీ నామనస్సులో ఉండిపోతుంది.

మామూలుకంటె ఎక్కువ కోమలముగా ఉండకుండా ఉండివెళ్లిపోతే, వాళ్లు పై ప్రేమ లేకపోవడముచేతనే వెళ్లిపోయేమని వాళ్లు అనుకొంటారు. వారు ఆలాగు తలచకూడదు; ప్రేమలేదని వారికి నమ్మకముఉండకూడదు. ప్రేమ మరిఎక్కువైనపుడే, కోమలముగా ఉండడానికి ఎక్కువగా జంకుతాము. ఇంతకూ, తప్పేమో. వాళ్లు ఏమి చేసినా, వాళ్లుఉన్నన్నాళ్లూ మనము ఆ ఖరున చెప్పినమాటే జ్ఞాపకముపెట్టుకొంటారు. మాఅమ్మపోయేముందర నాకు ఆలాగే అయింది, చిట్టచివరకు ఒకచిన్న నవ్వునవ్వుకుండానేపోయింది; నాకెప్పుడూ అదేజ్ఞాపకము ఉండిపోయింది; మాఅమ్మ నవ్వలేదుకదా అని నాకించ. అంతకు పూర్వము చేసినదంతా మరి లెక్కలేదు... అంతేకాకుండా రూపసినిగురించి ఏమి చెప్పేనో? నాకు జ్ఞాపకములేదు. మళ్లా తాతమ్మను చూడాలి... ఉన్నవాళ్లా, వారిసంగతివారిదే. వారికి ఈసంగతేమీ తెలియకూడదు... కాని అమె ఒక్కరే ఉన్నది; అమెకొరకు కాదుగదా నేను ఈ గోపురముమీదికి రావడము కిందికి వెళ్లి ఉమున్నూ... చూసేవా, ఇది అసాధ్యముగా ఉంది. నా, మనము వెళ్లి తాతమ్మను చల్లగా, కోమలముగా ముద్దాడుదాము, రా. [నిశ్చయింతురు.]

రంగము 5.

లోక్మీట్ ఒకగది

తాతమ్మ నిద్రలోఉంది. సుశీల, చిన్నవెళ్లి ప్రవేశింతురు

సుశీల:—[తాతమ్మను లేపి] తాతమ్మా!

తాతమ్మ:—సుశీలా, వచ్చివేసా, ఎంతో నేడటి నుంచీ నీకోసము విచరుచూస్తూఉన్నాను.

సుశీల:—తాతమ్మా, వెళ్తానని చెప్పినప్పుడు కోమలముగా ప్రవర్తించి వెళ్లిలేదని నేను కించపడుతున్నాను, నన్ను తీసుకుము.

తాతమ్మ:—ఏమి, సుశీల, కోమలముగానే ఉంటివే! నీమనస్సులో ఏదో నిన్ను బాధిస్తున్నదిగాని...

సుశీల:—నామనస్సులో ఏమీలేదు. తాతమ్మా, నీవంటే నాకెట్టిప్రేమ ఉందో నీకు తెలియజేయాలని తప్ప మరేమీలేదు.

తాతమ్మ:—నాకు తెలుసునుగా నీ వెన్నో మార్లు నీప్రేమ వ్యక్తపరచినావు; నాకెప్పుడూ సందేహములేదే.

సుశీల:—నిజమేకాని ఇప్పటివరకు నామట్టుకు నాకే తెలియలేదు.

తాతమ్మ:—పిల్లా; ఏదీ దగ్గరగా రాలమ్మా. ఈపాడుచేతులు పడిపోయిన దగ్గరనుంచీ, నాకు ఇష్టమైనవారిని కాగలించుకో లేకున్నానని నీకు తెలుసునుగదా, పోనీ, నీవే కాగలించుకో, సుశీలా; నీవేదో వింతగా ఉన్నావు ఇవ్వాలి; అందుచేతా నాపై నీకు గలప్రేమ నీకు తెలిసింది అంటావు?

సుశీల:—ఆహా అది కాదు. నాకు ఇంతకు పూర్వమే తెలుసును కాని సాధారణముగా ఒకసంగతి తెలిసియున్నా స్పష్టముగావ్యక్తముకాకుండా ఉంటుందిచూడు. అది అందుచేతనే అకస్మాత్తుగా ఒకనాడు వ్యక్తమై ఉండవలసినంత వయస్సుగా ఉండ

లేదనిన్నీ చేయవలసినంత చేయలేదనిన్నీ, చూడవలసినంత ప్రేమ చూపలేదనిన్నీ, ఇవన్నీ ఒక్కమారు స్పష్టముగా తెలుస్తవి. అప్పుడు అంతా మించిపోకుండా ఉన్నప్పుడే తిరిగి ప్రారంభించాలని తోస్తుంది. నాకు తల్లి తండ్రి ఎవరూ లేరుగదా తాతమ్మా, నీవుకూడా లేకపోయిఉంటే తల్లి అంటే ఏమిటో నాకు తెలిసే ఉండకపోయిఉండును. సుశీలను ఒక్కమార్తెనా విడిచిపెట్టకుండా పెంచి పెద్ద చేశావు. నీవు ఉండబట్టే దుఃఖముగా ఉన్నప్పుడు ఎవరివద్దకు వెళ్లితే సుఖము కలుగుతుందో తెలుస్తూఉండేది.

తాతమ్మ:—అమ్మా ఆలాగుకాదు. నన్ను విడిచిపెట్టిపోకుండా ఉన్నదానవు నీవే.

సుశీల:—ఎందుకు ఆలాగుచెప్తావు. నాకోసము అంటిపెట్టకొని ఉన్నదానవు నీవే అని నేనుబాగా ఎరుగుదును.

తాతమ్మ:—నీవు ఈమధ్యాహ్నము ఎందు చేతనోకాని వింతగాను, చాలా నిండుగాను ఉన్నావు; అయినా విచారిస్తున్నట్లు కనబడలేదు.

సుశీల:—నేను ఎప్పుడూకూడా సుఖముగానే ఉన్నాను; సుఖమంటే ఏమిటో నాకిప్పుడు తెలిసింది.

తాతమ్మ:—సుఖము నీకు దూరమైనదని కాదుగదా నీ అభిప్రాయము?

సుశీల:—ఛా, ఎంతమాత్రమూకాదు. నేను ఇప్పుడు కనుక్కోగలిగేను, తాతమ్మా... పోనీకాని నీకు సుఖమేనా చెప్పుమీ.

తాతమ్మ:—ఎప్పుడంటావు?

సుశీల:—ఇన్నాళ్లు, తాతమ్మా.

తాతమ్మ:—ఎప్పటిమాటఅంటున్నావు?

సుశీల:—ప్రాణము ఉన్నప్పుడు.

తాతమ్మ:—అందరికీ సంభవించేవిధాన నాకు కూడా దుఃఖముకలిగినదినాలు ఉండెను, కాని నీవు నన్ను విడిచిపెట్టకుండా ఉండడముచేత నాకు ఎప్పుడూ సుఖముగానే ఉండెనని నేను చెప్పగలను.

సుశీల:—సీసాఖ్యానికి నేనంతకారకురాలనని నీవు తలస్తూఉండకూడదు; ఎందుచేతనంటే నేను ఒకవేళలేకున్నా, రూపసి ఉంటుందిగదా.

తాతమ్మ:—సుశీలా, ఆమెనెప్పుడూ నాకాళ్ల మీదవేసుకొని జోకొట్టలేదే.

సుశీల:—అయినా, నీవామెను ప్రేమించాలి.

తాతమ్మ:—నీకు ఆమెపై ప్రేమ ఉందికాబట్టి నాకూ ప్రేమఉన్నది ఆమెపై.

సుశీల:—అన్నిటికంటే ఎక్కువగా ఆమె యెడల నీకు ప్రేమఉండాలి, ఎందుచేతనంటే ఆమెనల్లనే సాఖ్యమంటే ఏమిటో నాకు బాగా తెలిసింది...ఆమె ఎంతో చక్కనిది. అంతచక్కనిదికాబట్టే ఆమెను నేను ఎరిగిననాటినుండి, కన్నీరుతోనిండిన నేత్రములతో ఆమెప్రక్కను నివసిస్తున్నాను.

తాతమ్మ:—సుశీలా, నీచేతులు ఎందుకే ఇంత వేడిగా ఉన్నవి?

సుశీల:—నాకెంతో సుఖముగాఉంది కాబట్టి.

తాతమ్మ:—నాచిన్నపిల్లా, నీవంటేనాకు సర్వ
మూగదా అమ్మా.

సుశీల:—తాతమ్మా, నావల్లనీకు ఎప్పుడైనా
దుఃఖముకలిగిందా?

తాతమ్మ:—నాకేమీ జ్ఞాపకములేదమ్మా.

సుశీల:—అవును. నీవు జ్ఞాపకముతెచ్చుకో.
ఎందుకంటే, మనము ఎవరిని ఎక్కువగా
ప్రేమిస్తామో వారికే ఎక్కువగామనము
దుఃఖము కలుగజేస్తాముకూడా; తాత
మ్మా, నీకు ఎప్పుడుఎక్కువగా నొప్పికలుగ
జేసేనో, చెప్పమీ.

తాతమ్మ:—నాకు దుఃఖముకలుగజేసేనని
అంటూ నీవు ఏడిచినప్పుడే నాకు ఎక్కువ
నొప్పి కలుగజేసేవు. కాని నీతప్పుకాదే
అప్పుడు... మరేమీ జ్ఞాపకములేదు.

సుశీల:—మరెప్పుడూ ఏడవను.

తాతమ్మ:—గడియారములోని డిమ్మ ఆడే
టట్లు సుఖముకూడా ఇటూఅటూ ఆడుతూ
ఉంటుంది. అందుచేత సాధ్యమైనంతవర
కూ కన్నీరురానియకుండా మనము ప్రయ
త్నము చేయాలి.

సుశీల:—నీవన్నమాటనిజమే. సాఖ్యము తిరిగి
నీకూవారికీకూడా సమకూడిన తరువాత,
వాళ్లని ఒకనాడు నీప్రక్కకూర్చుండబెట్టు
కొని, వారికి ఒక అనాధబాలికకథ
చెప్ప...

తాతమ్మ:—ఏమిటి అంటున్నావు, సుశీలా?

సుశీల:—ఏమీలేదు, నాచిన్నతనము రోజుల
గురించి ఆలోచిస్తున్నాను.

తాతమ్మ:—అవును సుశీల, నేనుకూడా చా
లామాల్లు ఆచిన్ననాటి రోజులగురించి
ఆలోచిస్తుండంటాను. అప్పటికి ఇంకా
నాకీరోగము రాలేదు. నిన్ను ఎత్తుకోగలిగే
దానను; నీవెంట పరుగెత్తగలిగేదానను.
నీవు ఉండబట్టి మళ్లా తల్లివలె ప్రవర్తించ
గలిగేను. నీకూ ఒకనాడు ఎప్పుడో వ్యక్త
మవుతుంది తల్లిగా ఉండడమంటేఏమిటో;
అప్పుడు విసుగుఅన్నమాట ఉండదు.
ఇంతఎందుకు చావువచ్చినానరే బిడ్డను
లాల్నిచేట్టు లాలిస్తారు...అంతా మెల్ల
మెల్లగా కొంచెముకొంచెము పోతుంది.

సుశీల:—అవును, తాతమ్మా, దుఃఖము
కూడా క్రమంగా పోయిపోయి, తుదకు
మరి ఉండదు. కాని మంచిమాత్రము నిలిచి
ఉంటుంది, ఉన్నవాళ్లందరూ సుఖముగా
ఉంటారు.

తాతమ్మ:—ఎవరన్నాడు ఆలాగు?

సుశీల:—రూపసి చెప్పింది, నేను నేర్చుకు
న్నాను.

తాతమ్మ:—నీ నేత్రములు ఏమి ప్రకాశి
స్తున్నవి?

సుశీల:—[పైకివస్తుఉన్న రోదనధ్వనినిఅణచి
వేసి] ప్రపంచమంతా నేను ఒక్కలాగే,
ప్రేమిస్తున్నాను కాబట్టి నానేత్రములు ఆ
లాగుఉన్నవి.

తాతమ్మ:—నీవు ఏడుస్తున్నట్లు ఉంది, సుశీలా?

సుశీల:—లేదే తాతమ్మ; ఏవోరెండుచుక్క
లుకన్నీరుజారితే, అవి ఆనందబాష్పములే.

తాతమ్మ:—ఏదీ కాగలించుకో...ఱ, మరింత
గాఢముగా, మరింత...నావద్ద ఉండిపో.

చిన్నపిల్ల:—నాకో ముద్దు.

సుశీల:—[చిన్నపిల్లను మెల్లిగా తప్పించి]
ఉండు. తాతమ్మ నన్నే ముద్దుతాడాలి ఇ
వ్వార. ముద్దులన్నీ నీవే అయ్యేరోజు
వస్తుంది ఉండు...తాతమ్మా, ఇక వెళ్తాను.

తాతమ్మ:—సుశీలా! ఏమిటది! ఎక్కడికి
వెళ్తావు?

సుశీల:—వెళ్తాను.

తాతమ్మ:—సుశీలా, ఉండు. అబ్బా, వెళ్ల
వద్దు. నాకిష్టములేదు. నీవు వెళ్ల వాటము
కాదు. [లేచి చేతులు చాచాలని ప్రయ
త్నముచేస్తుంది కాని చాచలేదు.] అబ్బా,
చాచలేను. చూచేవా సుశీలా, నాకు ఇ
ష్టములేదు. వద్దు.

సుశీల:—తాతమ్మా, నాకున్నా, ఇష్టము
లేదు... వెళ్తా... రాత్రికులాసాగా నిద్ర
పో... కలలేమీ కనవద్దు... వెళ్తా వెళ్తా.

[చప్పన, చిన్నపిల్ల చేయిపట్టుకొని, పైకి
వెల్లిపోతుంది.]

తాతమ్మ:—సుశీలా...సుశీలా...

[మెల్లిగా తనలో తాను ఏడుస్తూ
ఉంటుంది. వెలుతురు క్రమముగా తగ్గిపోతూ
ఉంటుంది]

రంగము ౮

లోగిట్లో ఒక విసారం

[చిన్నపిల్ల చేయిపట్టుకొని సుశీల ప్రవేశి
స్తుంది... ఎదురుగుండావస్తున్న రూపసిని చూచి
చిన్నపిల్లతో కూడా ఒక పెద్ద స్తంభము ప్రక్క
దాగుంటుంది.]

రూపసి:—[దగ్గరగా వచ్చి] నీవా సుశీలా, ఎం
దుకుదాగున్నావు?

సుశీల:—రూపసీ, ఎదుకో నాకే తెలియదు
...నీవు ఒక్కరైతే ఉండాలని నీకు ఉన్నా
దని అనుకొన్నాను.

రూపసి:—ఎక్కడికి వెళ్తున్నావు? చిన్నపిల్ల
క్రీకంటిని చూస్తున్నది. ఏమి, మీరిద్దరూ
కలిసి ఏదైనా కుట్రపన్నేరా ఏమిటి?

సుశీల:—ఎవరితోను చెప్పనని ఖరారు చేసేను.

రూపసి:—చిన్నపిల్లా, ఎక్కడికి తీసుకొని వెళ్తు
న్నావు సుశీలను? [చిన్నపిల్ల మాట్లాడదు]
ఏమి, నీరూ చెప్పరా?

సుశీల:—పెద్దవాళ్లవలె రహస్యముదాచడ
ము ఏలాగో చిన్నపిల్లకు కూడా తెలుసును.

రూపసి:—సాయంకాలము కాంతియైనా, నీవు
తెల్ల బారినట్లు కనుపిస్తున్నావు, సుశీల.

సుశీల:—నిన్ను ముద్దుపెట్టుకోవాలని ఉంది,
రూపసి.

[చాలా సేపు ఒకరినొకరు ముద్దుపెట్టుకొంటారు]

రూపసి:—సుశీలా, నీమోవి ఎంత కోమలం
గాను, ఎంత మనోహరముగాను ఉందో.

సుశీల:—నీదిన్నీ రూపనీ... నాకు చాలా కులాసాగా ఉన్నది.

రూపనీ:—ఒక తేజస్సునీ పై ఆవరించినట్లున్నది.

సుశీల:—తాతమ్మను చూచేవా?

రూపనీ:—లేదు. ఇప్పుడు వెళ్లేదా?

సుశీల:—ఎదుకూ, వద్దు. అవసరము లేదు. నిద్రపోతున్నది... మదనునికొరకు చూస్తున్నావా?

రూపనీ:—నీవో సుశీలా?

సుశీల:—అతనిని కలిసినప్పుడు నాతరపున నీవు అతనిని ముద్దాడుము... నేను లేనప్పుడు అతనిని ముద్దాడేదానవు నీవుగదా అని నాకు చాలా సంతోషముగా ఉన్నది... నీవుంటే నాకు చాలా అనురాగము సుమా! చూచేవా చిన్నపిల్లకు చాలా తొందరగాఉంది; చూడు నాచెయ్యిపట్టుకొని లాగుతున్నది. రూపనీ, వెళ్తును. మళ్లీ ఇప్పుడే కలుసుకొంటాను.

[చిన్నపిల్ల చెయ్యిపట్టుకొని, పాటపాడు కొంటూ సుశీల వెళ్లిపోతుంది. పాట వినబడక పోగానే రూపసికూడా వెళ్లిపోతుంది.]

రంగము-7

గోపురముమీద

[సుశీల చిన్నపిల్ల ప్రవేశింతురు.]

సుశీల:—చిన్నపిల్లా, కాలము సమీపించింది. మళ్లీ వాళ్ల దగ్గరికి ఇక వెళ్లను, వాళ్లను చూచి నవ్వుట మరికింపదు... ఎంతచలిగా ఉంది. ఇక్కడ దక్షిణగాలి వేస్తున్నది

ఆ కెరటాలమీద వెలుతురు ఏలాగు పడుతున్నదో చూచేవా! పువ్వులు కనబడవు. మనుష్యులమాటలు వినబడవు. ఎక్కడచూచినా నిశ్శబ్దము, విచారము నిండిఉన్నవి... ప్రాద్దున్నకీ, ఇప్పటికీ ఎంత భేదము!

చిన్నపిల్ల:—అక్కయ్యా, ఆపకీ ఏది?

సుశీల:—బాగా చీకటిపడ్డదాకా ఉండాలి. సూర్యుడు బాగా సముద్రము అడుగుకి చేరాలి. వెలుతురు పూర్తిగా పోవాలి. అప్పుడు పకీ పైకివస్తుంది. ఆపకీకి వెలుతురంటే భయము; ఎన్నడూ సూర్య కాంతి తగిలి ఎరగదు.

చిన్నపిల్ల:—అయితే అక్కయ్యా, నక్షత్రాలు ఉంటేనో?

సుశీల:—నక్షత్రాలు ఉన్నాసరే (ఆకాశము వైపుచూచి) నక్షత్రాలు లేవే; ఆకాశము లోనుంచి పొడుచుకొనిరావాలనికాచి కనిపెట్టుకొని ఉన్నవిగదా. అవును మనము తొందరపడాలి; అవి వచ్చిపేస్తే మరి కష్టమవుతుంది.

చిన్నపిల్ల:—అబ్బా, చాలా చలిగాఉంది.

సుశీల:—ఇక్కడ కూర్చుందాము! ఈగోడ చాటున గాలి తగలదు. ఆకాశముమీద ఎరుపు రేఖ పోయినదాకా కాచిఉందాము. చూచే సూర్యుడు ఎంతమెల్లిగా అస్తమిస్తున్నాడో! కనబడకుండా సూర్యుడు పోయినతరువాత, పక్షి కొరకు నేను వెతు

కుతాను. నామాలువ నీకుకష్టమౌతాను, దా;
నాకు మరి అక్కరలేదు.

చిన్నపిల్ల:—అంత గట్టిగా దగ్గరగా ఎందుకు
పట్టుకొన్నావు అక్కయ్యా?

సుశీల:—ఏమీలేదు! నా సౌఖ్యము నాకు
ఎక్కువైంది. ఈరోజు ఉన్నంత సుఖ
ముగా ఎప్పుడూ నేను ఉండలేదు. చూడు,
నావైపు చక్కగాచూడు. నేను నవ్వు
తున్నానుకాను? తప్పకుండా నవ్వుతు
న్నాను. నీవుకూడా ఎందుకునవ్వు?

చిన్నపిల్ల:—ఏమిటి అంతగబగబ మాట్లాడు
తున్నావు?

సుశీల:—అంత తొందరగా మాట్లాడు తు
న్నానా...మరి వేళలేదు తాపీగా మా
ట్లాడడానికి.

చిన్నపిల్ల:—నా పువ్వులన్నీ ఎందుకు తెంపి
వేస్తున్నావు?

సుశీల:—ఏమి పువ్వులు? ఇవా! నీవి అన్న
మాట మరిచిపోయినాను.

చిన్నపిల్ల:—ఏడవవద్దే, అక్కయ్యా, ఎందుకే.

సుశీల:—ఏడవలేదే. ఏడుస్తున్నానని ఎప్పుడూ
నమ్మకు. నేను విశేషముగా నవ్వుతూ ఉండ
బట్టి ఏడుస్తున్నట్లు నీకు కనువిస్తున్నది
కాబోలు.

చిన్నపిల్ల:—నీకళ్లు ఏడుస్తున్నట్లు ఎందుకు
ఉన్నవి?

సుశీల:—నాకళ్లు చేనేపనికి నేనెట్లుపూచీ?...
ఒక్కటి జ్ఞాపకముపెట్టుకో. నేను దుఃఖప

డుతూ ఉంటేనని ఎవరితోనైనా చెప్పినావు
అంటే నీకు చాలా చాలారోజులవరకు
చెబ్బులవుతవి. శిక్షతప్పదు.

చిన్నపిల్ల:—ఏమి?

సుశీల:—నీకు తరువాత తెలుస్తుంది. అట్టే
మరిప్రశ్నలు అడగకు. నీవు ఇంకా చిన్న
దానివి; అందరికీ తెలిసినన్ని సంగతులు
నీకు తెలియవు. నీకుడున నేను ఉన్నప్పుడు
నాకూ తెలియలేదు. నేను ఏమిచేస్తానో
అదికాదు నీకు కావలసినది...చూడు, ఎవ
రికీ చెప్పకుండా ఉండడము చాలా దుఃఖ
ముగా ఉంటుంది కాబట్టి, ఎవరికైనా
చెప్పాలనిఉన్నా, నీతో చెప్పకూడదు.

చిన్నపిల్ల:—అక్కయ్యా, సూర్యుడు మరి
అగువడడే.

సుశీల:—ఉండు. కొంచెము నేపు ఉండు.
సూర్యుడు పోతూఉంటే, మరొకటి సమీప
ముగా వస్తూఉన్నది. అది బాగా దగ్గరగా
వస్తే నాకు బాగా కనువిస్తుంది ... నిన్ను
ఇక్కడికి తీసుకోరావడము మంచిపనికాదు
కాబోలు. ఎవరైనా ఒకరు రావడము
మంచిది; ఎందుకంటే ఇక్కడ ఏమి జరి
గిందో వాళ్లు తెలుసుకోవాలని తంటాలు
పడతారు. కాని వారికి ఏమీ తెలియ
కూడదు...చెల్లెమ్మా, నేను ఏమిటి అంటు
న్నానో నీకు ఏమీ తెలియదుగదా...కానీ
ముందుముందు ఒకనాడు ఇదంతా జ్ఞాపక
మువచ్చి నీకు తెలుస్తుంది; ఇప్పుడు నీకు
అగువడడే అర్థముకానిది అంతా అప్పుడు

తెలుస్తుంది: అప్పుడు నీకు దుఃఖముకలుగుతుంది. నీవు చూడబోయేది ఎప్పటికీ మరిచిపోలేవు. నీవు పెద్దదానవు అయినతరువాత ఇందుకని ఎన్ని కన్నీళ్లు పెట్టుకొంటావో! నిన్ను ఇది ఎంత దుఃఖపెట్టుతుందోగదా! అందుచేత నన్ను తీమించమని నిన్ను అడుగుతున్నాను. దీనిసంగతి ముందు తెలిసినప్పుడు నీవు పడేదుఃఖబాధకు నన్ను తీమించుము.

చిన్నపిల్ల:—అక్కయ్యా, మల్లా కాకులు గుంపులుగుంపులు వస్తున్నాయే.

సుశీల:—రేపుకూడా వస్తవి.

చిన్నపిల్ల:—ఉ.

సుశీల:—రేపుకూడా పాడతాయి.

చిన్నపిల్ల:—ఉ.

సుశీల:—పువ్వులు రేపుకూడా విడతాయి.

చిన్నపిల్ల:—అవునే, అక్కయ్యా.

సుశీల:—అయితే ఒకటి అందులో చిన్నది ఎందుకు కావాలి?

చిన్నపిల్ల:—అక్కయ్యా, ఒక్కనన్నని రేఫే ఉంది.

సుశీల:—అవును. వేళయింది...నీవే తొందర పెట్టుతున్నావు; ఆనక్కత్రములకు కూడా ఓర్చి ఉన్నట్లు లేదు. చిన్నపిల్లా, నాకు చాలాచాలా కులాసాగా ఉంది. వెళ్తాను.

చిన్నపిల్ల:—నాకూ ఆలాగేఉంది. వేగిరముగా, మల్లా నక్షత్రాలు వచ్చివేస్తవి.

సుశీల:—భయపడకు చిన్నపిల్ల; వాటికంటా మరినేను పడను...దా, ఈమూల కురోచ్చ, చలిగాడింది, నాపాలువ కష్పతాను... నాపైనీకు నిజముగా ప్రేమఉందా? సరేనులే, జబాబు అక్కరలేదు. వద్దు నీవు చెప్పవద్దు...ఇదిగో ఈపెద్దరాయి ఇక్కడ పెడతాను. ఇది ధాటిరాకు. ఆ సందున్నచోట నేను వంగుతాను...నేను మరి కనబడకపోతే భయపడకు. మరేమీలేదు.

నేను అవతల ప్రక్కకు వెళ్లేను అన్నమాట. ...నాకోసము కనిపెట్టుకొని కూర్చోవు. మెట్లమీదనుంచి నీవు ఒక్కరైవే దిగి వెళ్లు...నేను ఏమి చేసేనో అని నీవు తొంగిచూడకు. గోడదగ్గిరారాకు...వస్తే నీకేమీ కనబడదు సరేకదా, నీకు శిక్ష కూడా అవుతుంది ... నీకోసము క్రింద ఉంటాను. చిన్న పిల్లా, ముద్దుపెట్టుకో. తాతమ్మతో చెప్పు...

చిన్నపిల్ల:—ఏమిటి చెప్పమన్నావు, అక్కయ్యా?

సుశీల:—ఏమీలేదు...ఏదో మరచిపోయేను అనుకొన్నాను. [నముద్రమువైపు ఉన్న దగ్గిరావెళ్లి, వంగినది.] అబ్బా, ఎంత లోతుగా ఉంది, ఎంతచలిగాఉంది!

చిన్నపిల్ల:—అక్కయ్యా!

సుశీల:—అదిగో, నాకు కనబడినది ... కదలకుమీ.

చిన్నపిల్ల:—ఏమిటి?

సుశీల:—ఉండు...ఇంకా బాగా వంగాలి...

చిన్నపిల్ల! చిన్నపిల్ల! రాళ్లు కడిలి
పోయినాయి! పడిపోతున్నాను! ఆ!

[గోడప్రక్క జారిపోయినది. పడిపో
యిన ధ్వని వినిబడినది. బాధ తెలియ

జేసేధ్వని ఒకటి లోతునుండి వినబడినది.
ఇక నిశ్శబ్దము.]

చిన్నపిల్ల:—[లేచి, ఏడుస్తూ.] అక్కయ్యా!
చిన్నక్కయ్యా! ... ఎక్కడ ఉన్నాను?
నాకు భయము వేస్తున్నాది! అక్కయ్యా!
...[గోపురముమీద ఒక్కర్తే ఏడుస్తూ
ఉన్నది.]

ఋతు సౌభాగ్యము

పేట బాపయ్య గారు

ద్వీప ద

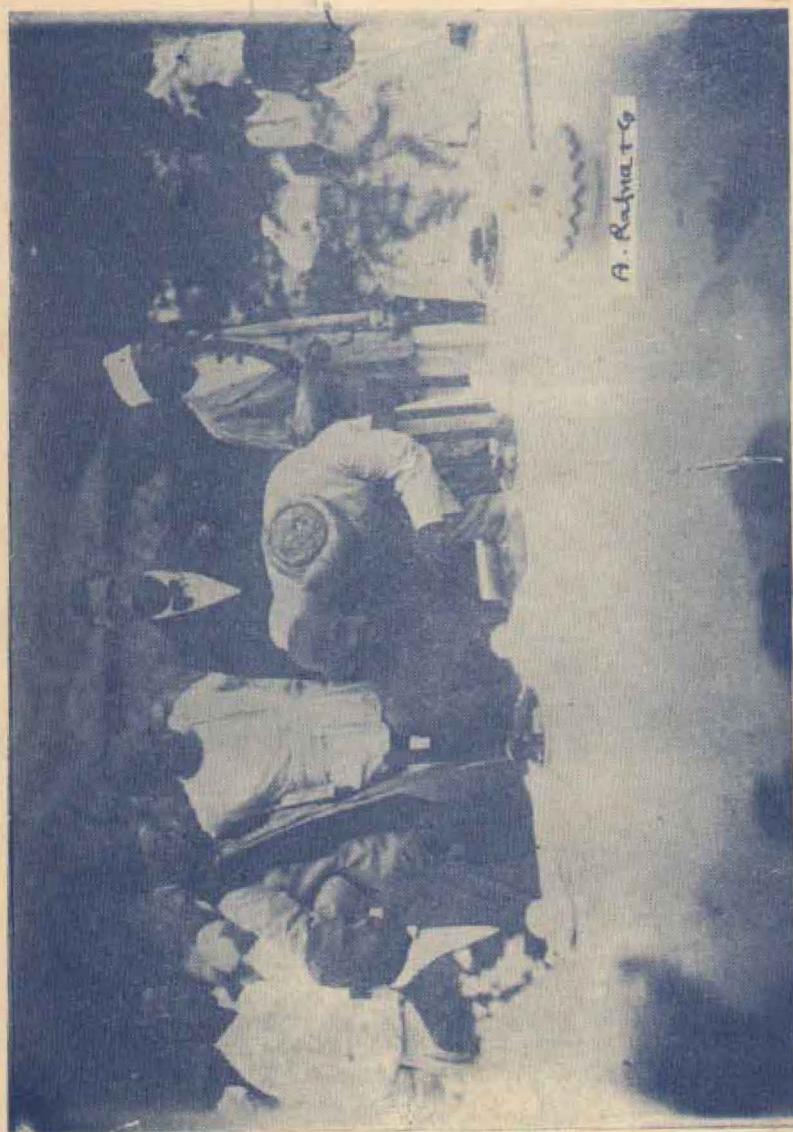
మండుకెండ లవన్ని మాయమై పోయె
గండుగోయిలల్లె గవ్వించి కూసె
కారుమబ్బులతోడ గగనతలంబు
కనులపండుగుజేయు గనువారికెల్ల
దరుణశౌద్వలములు ధరణిపై నిండి
పనరుకాంతుల దిశల్ బయలు పెట్టెడును
ప్రాణికోటులకెల్ల బర్వమైపోయె
నెచట జూచిన నీర మెలమి గాన్పించు
చెరువులు గుంటలు చెలువొప్పె నీట
నిను డెంతసుముఖుడో యీరోజులందు
“దుక్కులు పడునున దున్నంగవలయు
కాలాన వెదలన్ని కామిపవలయు
తరుణాన వర్షాలు గురిపించి మమ్ము
గగనంపు తల్లిరో కాపాడవమ్మ”

యనుచు లోలోపల నానంద మెనగ
భూదేవిసమ్మన పుణ్యసంతతులు
సేవ్యమే వృత్తిగ జీవించునుతులు
సాధుసంపదయంత స్వాంతముల్ నిండి
మోముదమ్ములయందు మూర్తిభవింప
కరమున మొనకోల కర్తను దాల్చి
కన్నబిడ్డలయట్లు గారాటముగను
కనులలో ధరియించి కాపాడు కొనెడి
పసుల జంటలమెట బయన మైనారు
ప్రకృతిరో! నీచిత్ర పరివర్తనమున
సకల సౌఖ్యంబుల సమకూర్పు నటులు
చల్లని యీఋతుసౌభాగ్యమొకట
అఖిలమానవకోటి కాధార మగుచు
అఖిలప్రపంచంబు సలరింపజేయు

తిరువల్లి క్లబ్బి సముద్రతీరమున మహాత్మాని మహాత్మానము
అధ్యక్షుడు శ్రీ చక్రాలానా యాకూబ్ హుస్సేనుగారి ప్రారంభోపన్యాసము

ప్రెస్ పోటో షో, చెన్నపురి.

మైలాపూరు 'అంజన్ బాగు'లో మహాత్మునకు తోటవిందు
 న్యాయమూర్తి రామేశంపరతులుగారు మహాత్మునకు కుడిచేత్త- నున్నారు
 ఏ. రెడ్డి అందుతో, చెన్నపురి.

కవిజనాశ్రయ వివర్ధన ఖండనము

జయంతి రామయ్య గారు, పి. ఏ., వి. యల్.

7-వ సంవత్సరమునం దాంగ్రసాహిత్యపరి
 మేయలవాడ భీమకవి కృతమని ప్రసిద్ధిగన్న
 శాస్త్రయమను ఛందోగ్రంథమును బ్రకటించిరి. నే
 గ్రంథమునకు “సంపాదకత్వము” వహించి మూల
 శమల నిర్ణయించుటయే కాక పీఠిక నొకదానిని
 కూడఁ జేర్చినాడను. నేను చేసిన గ్రంథపరిష్కార
 పంతును, రచించిన పీఠికయందును దోషములున్నవనియు
 గాని “నిద్రపర కెవ్వరును నూత్నముగ వివర్ణించియుం
 లేదు” గనుక యాపని సెరవేర్పుభారము తనమీఁదఁ
 జేసదని తలంచి చిలువారి వారాయణరావుగారి
 ముద్రాపత్రము రచించి రక్తాక్షిసంవత్సర ఫాల్గుణమాస
 భారతిపత్రికలోఁ బ్రకటించినారు. నే నావిమర్శనము
 బయలుదేరిన వెంటనే దూచుట తటస్థించినది. విమర్శ
 నము వేమల మనంబవధులు, నిరాధారము, నిష్పాఠముగ
 నున్నది. దానితత్త్వ మిట్టిదని లోకమునకుఁ గొంచెము
 తెలుపుట మంచిదని యూహించి యావిమర్శనమునకుఁ
 బ్రత్యుత్తరమిచ్చుచున్నాను.

వారాయణరావుగారు చేసిన యాక్షేపములు(1)
 పాఠనిర్ణయమును గుఱించినవి కొన్ని (2) పీఠికను గుఱిం
 చినవి కొన్ని - యీ ప్రకారము రెండువిధములుగా నున్న
 వి - పుస్తకాక్షేప తరుండ వాదప్రతివాదములు నుల్భ
 ముగా గ్రహించుటకు కిలగనట్లు తొలుతఁ గవిజనా
 శ్రయములోని మూలభాగమును, పిదప దానిపై వారా
 యణరావుగారి యాక్షేపమును, తరువాత దానిఖండన
 మును జూపెదను.

వారాయణరావుగారి మొదటి యాక్షేపము
 అవతారికలోని మూడవ పద్యమును గుఱించినది. ఆ
 పద్యము

1. మూలము:—

వేమలవాడను వెలసిన
 భీమేశ్వరు కరుణగల్గె భీమసుకవిసే

గోమటి శేష మిడను

నీమహిఁ గవు లెన్న ఛంద మెలమి రచింతున్.

అని యున్నది. ఈపద్యము క్రింద నీవిధముగా ననఁగా
 “వేమన వాడయని మాతృక - వేమలవాడ, లేమలవాడ
 యని వ్యాసవారిక నామములు - ఈగ్రామము హైదరా
 బాదు రాజ్యములో నున్నది; అందు సుప్రసిద్ధ
 మయిన భీమేశ్వరాలయము కలదు.” అని దిప్పణము
 గలదు.

ఆక్షేపము:—

“మాతృక వేమనవాడ: దిద్దుబాటు వేమలవాడ,
 వేమలవాడ, లేమలవాడయని వ్యాసవారిక నామములు
 అని అడుగున నూచన—గ్రామనామములోవాడ మాతృ
 కలో మార్పుటకు పీఠిక స్వారంభ్యమేమో? వేమనవాడ
 యను గ్రామమాకాలముననుండి యుండవూడదా? వేమల
 వాడభీమకవి ఈగ్రంథమును రచించియింది యుండునని పీఠిక
 గట్టినమ్మక ముండుటచేత ఈదిద్దుబాటు జరిగినది” అని

ఖండనము:—

అవును. గ్రంథము భీమకవి కృత మనునమ్మకము
 నాకుగలదు—నానమ్మక మెట్లున్నను, అవతారికా పద్య
 ముల యుద్దేశమదియోకదా! శేషన రచించినట్లుగా భీమకవి
 యీగ్రంథమును రచించెనని చెప్పబడే యీపద్యముల
 ప్రయోజనము. భీమకవియింటి కేరీ వేమలవాడవారనియు
 నతఁడువేమలవాడ గ్రామనివాసియనియు నన్ని మతముల
 వారి యభిప్రాయము. వేమలవాడ గోదావరీ మండలము
 లోనిదని కొందఱును, కరీంనగరును మండలములోనిదని
 కొందఱును చెప్పుచున్నారు; గాని, గ్రామనామమువేమ
 లవాడయనుటలో నభిప్రాయ భేదములేదు. వేమనవాడ
 యను వాదమింతవరకు బుట్టలేదు. వేమలవాడలు రెండు
 ను తెలుగుదేశములో నున్నవి. భీమకవియుఁ దెలుగు

దేశమువాడే. అవతారికా పద్యములొక్క ప్రతిలో మాత్ర
మేయున్నవి. అదియైనను అరవదేశమందు దొరకినది.
దానిలో వేమనవాడయను పాశ్రమముగలదు. ఆపాశ్రమము
వ్రాయసకాని ప్రమాదమువలనఁబుట్టినదని చెప్పకలేప్పదు.
అరవదేశమందీ ప్రతివ్రాసినవానికి గ్రామనామమువేముల
వాడయో వేమన వాడయో తెలియకుండుట యసంభవ
ముకాదు. భీమకవియే యాపద్యములరచించినయెడల వేమ
నవాడయని ప్రయోగింపఁడుకదా! కవిప్రయుక్తపాశ్ర
మేదియో కనిపెట్టి, యది తిష్ఠింపను ఒత్తిపనునరె,
దానిని గ్రహించుట గ్రంథసంస్కర్తధర్మము. కావున
నిచ్చట వేమనవాడను వేములవాడగాదిద్దుట న్యాయమే-
వేమనవాడ పాశ్రమే మంచిననుబుద్ధింతులు బయలుదేరిన
యెడల వారియుపయోగార్థ మా పాశ్రమగూడ నూచింపఁ
బడినది:—

నారాయణరావుగారి రెండవ యాత్రేపము
నకు మూలమయిన ౯-వ యవతారికా పద్యము:—

2. మూలము:—

రేచనసంతోషింపఁగ

భూచక్రములోన భీమపురహారు కృపచే

నేధందము సుకవుల (బుర్రపల్ల)బ్రదు

కేధందము తెరువుదాని సేరదియింతున్.

అనియున్నది.

“సంతోషింపఁగ”నన్నచో మాతృకలో “సంతోషిల్లఁగ”
యని యున్నట్లు టిప్పణములోఁ జూపబడినది.

ఆత్రేపము:—

“నన్నయభట్టులోనే “సంతోషిల్లు” అని ప్రయో
గములు గలవు. తర్వాతి కవులలో యీప్రయోజనము
(?) బహుళముగా నున్నది.” అని యాత్రేపము—

ఖండనము:—

కవి “సంతోషింపఁగ” యని ప్రయోగించి యుం
డునను నూపాలోనే యీ సమరణ చేయఁబడినది. ఇది
స్వల్పవిషయము. గణక విస్తరించి చర్చించుట యనవ
సరము.

3. మూలము:—

పై పద్యమందే “సుకవుల
అన్నచోట మాతృకలో “సుకవులు బ్ర
యున్నదని టిప్పణమునఁ గలదు.

ఆత్రేపము:—

దానిపై నారాయణ రావుగారి
మును చూడుడు—

“బ్రదికే” అనేరూపము గ్రాంథికము కాదు.
“చ, ఛ” లకు ప్రాసకూడకనిన్నీ పీఠనుకొనడమచేత క
గిన దీ దిద్దుబాటు.” ఇందు రెండూత్రేపములున్నవి.

మొదటిది “బ్రదికే” యను రూపము సాధునయ
నకు, సాధువుకాదని నేను దిద్దినానని. ఇది ముంద
విచారింలేము—

ఖండనము:—

“బ్రదికే” వంటి రూపములు కుప్పలు తిప్పలుగ
సుకవుల గ్రంథాలలో నున్నవి నారాయణ రావుగార
వ్రాసినారు. ఉదాహరణములేవియు నిచ్చియుండలేదు.
ఆరూపము సాధుననియు, కడపటి ఎత్వమునకు విడిగా
స్వరయతి కలదనియు నారాయణరావుగారు ఋజువు
పఱచినప్పుడొప్పకొనవలసినదే కాని, యాదిద్దుబాటున
కది యొక్కటియే కారణముకాదు. మాతృక పాశ్రమము
బట్టి “తెరువు” అను శబ్దమున కన్వయము కుదరలేదు.
‘చందము తెరువు’ అని సమాసము సత్కవి చేయఁడు.
తెరువునకు విడిగా నన్వయములేదు. దిద్దిన పాశ్రమములో
సయితము అన్వయక్లిష్టత కొంచెము లేకపోలేదు. కాని
మాతృకలోని పాశ్రమనకంటె మేలు. దిద్ది పద్యమున
కర్థము లేకుండఁ జేసినానట. పండితుల కర్థము తెలియ
కపోదని నానమ్మకము.

1. “చ, ఛ” లకు ప్రాసము కూడదనుకొని యీ
సమరణచేసినానని యింకొక యుపపత్తి కల్పించి, వర్గ
ప్రథమ ద్వితీయాక్షరాలకును, తృతీయ చతుర్థాక్షరాల
కును ప్రాసమైత్రికలనియాపుట కేమేమో వ్రాసి“రామ
య్య పంతులుగారు “చ, ఛ”లకు ప్రాసము కూడదనుకొని
కవిజనాశ్రయములోని పద్యమును దిద్దినారు” అని
ముగించినారు. ఈ వ్రాత నారాయణరావుగారు

ఎట్లు వ్రాసినాలో తెలియదు. దిద్దిన పద్యములో మొదటి రెండు పాదములలోను ప్రాసస్థానమందు “చ” కారమున్నది. మూడవపాదములలో “ఛ” కారమున్నది. ఇది “చ, ఛ” లకు ప్రాసయ్యవదికాదా!

5. ఘోషము:—

7, 8 పాదములయందుగన నీ టిప్పణి మున్నది.—
“ఈ (22 వ) పద్యమునకు ముందు చ, జలలో నీ క్రింది పద్యములు రెండవగలవు.

(1) చను మగగాము శ్రీనాథా
యనిన ముకుందా యనంగ యగణము రగణం
బననోప్ప మధవాయనం
జనునోపదాయనంగ పగణం బగుచుకొ.

(2) తగణము శ్రీకృష్ణయనంగ
నగు జగణము మురారి యనంగా జగతిక
భగణము శ్రీపతియనంగా
నగణంబు నృపారియనంగ నలినదగ్ధా!

ఇందు మొదటిపద్యము అనంతని ఛందమునందును గలదు. తై నుడగు కవి విష్ణు ప్రతిపాదకములగు పద్యముల రచించుట యసంభవము. కనుక యీపద్యములు ప్రక్షిప్తములని యూహింపదగినను.” అని

ఆక్షేపము:—

“ఇంతకును కవి శ్రీనాథా.....
అనుపదములను ఆయా గణముల కుదాహరణములుగా చూపియున్నాడే కాని తన మతమును ప్రతిపాదించ లేడే. పోనీ; తాను తై నుడ నను అభిమానము కవికుండేనేమో అనిన తనవిషయమై “వాక్ష్మీ నల్లభి..... అను(?) మొదలైన విశేషములను చెప్పుకొనియే ఉన్నాడు. కవి తై నుడైనంత మాత్రమున విష్ణువు పేరుపూడ తలచుచుండ నంతపట్టుదల ఉండక పోవచ్చును.....” అని.

ఖండనము:—

పూర్వోదాహృతపద్యములు రెండును విష్ణు పరములని నారాయణరావుగా రొప్పుకొన్నారు. కావున నావిషయము చర్చింపనక్కరలేదు. ఆరెంటిలో మొదటి

పద్యము అనంతనిఛందమునందున్నది. కవిజనాశ్రయకర్త ముందువాడా, అనంతనిఛంద ముందువాడాయను వాచిము ప్రస్తుతము విడిచిపెట్టి విచారింపంగా కవిజనాశ్రయము నుండి యనంతనిఛందము, అనంతని ఛందోద్వర్ణము నుండి కవిజనాశ్రయకర్తయైనను ఆపద్యమును సంగ్రహించి యుండవలెను. కవుగిద్దఱు నాపద్యము నేయొకరికిఁ దెలియ కుండ నింకొకరు రచించుట యసంభవము. అట్టికవు లా పద్యమువంటి పద్యమును తైప్పలేక యొకరిపద్య మింకొక రపహరించినరలు యతిసాహసము. ఆపద్యము ఛందోద్వర్ణమునందుండుట మిక్కిలి యుచితము. కవిజనాశ్రయ ముందుండుట యుచితముగాదు. కాఁబట్టి యీపద్యము ఛందోద్వర్ణములోనిదనియు, లేఖకు లేవ్యులొ ప్రమాదమున కవిజనాశ్రయమందుఁ గలిపిననియు నూహింపక తప్పదు. రెండవపద్యముపూడ విష్ణుపరమే కదా! అందు సంబోధనముపూడ విష్ణునకే కదా; కవిజనాశ్రయములోని సంబోధనములన్నియు లేచనకేగాని దేవరలకు లేవు. ఆ పద్యము కవిజనాశ్రయములోనిదని చెప్పుటెట్లు? తై నుడగు లేచనకు వైష్ణవమతమందు ద్వేషము లేకపోవచ్చును గాని యన్యదేవతాపరముగాఁ బద్యములుచెప్పుట యసంభవము.

6. ఆక్షేపము:—

“వాక్ష్మీపత్నీ నల్లభా; శ్రీసంసేవ్య న్మహా” ఇత్యాది సంబోధనలు గ్రంథమం దచ్చటచ్చటఁ గలవు. అవి దేవతాప్రతిపాదకములు కావా? యని యింకొక యాక్షేపము.

ఖండనము:—

నారాయణరావుగా రుదాహరించిన సంబోధనలలో నొకటి రెంటికిఁ దప్పఁదగ్గిన వానికి మనుష్యపరముగా నర్థము చెప్పవచ్చును. అట్లు చెప్పుటే యుచితము. అట్లుచెప్పక “వాగ్వసూపల్లభా” యనంగా బ్రహ్మయనియు, “శ్రీనివాసా” యనంగా విష్ణుననియు నర్థము చెప్పినయెడల కృతిపతి యొకప్పుడు బ్రహ్మయు నొకప్పుడు విష్ణువును గావలసి వచ్చునుగదా! అయినను, నేను కనిపెట్టినది గాక మఱి కొన్ని ప్రక్షిప్తములు గ్రంథమం దుండవచ్చును.

7. ఆక్షేపము:—

పూర్వోదాహృతాక్షేపమును విస్తరించి వ్రాసి యున “శ్రీపాదపంకజావాసమధురంబు” అను దానికి “జనపాద” అని ద్వివివరించి మాకుపదేహము. (పుట 66) “అను వాక్యములో” ముగించివారు. 66 పాద లలో ఎరుగీతి.

“శ్రీస మేతుండైన జనపాదపంకజా

వాసమధురంబు వాసవప్ర

హాసభాసికేచర దనపద్యం దక్కిలి

ప్రాసనీసమనుమర బంగర తేప్పె.” అని యున్నది.

1 ప్రతిలో మొదటిపంక్తిలో శ్రీపాదయను పాశమున్న యని యడుగున టిప్పణమున్నది.

శ్రీపాదయను పాశమును తీసికొని మాతృకలలో పెన్నట్లును లేని జనపాదయను పాశము నేను కల్పించినా నని వారాయనారావుగారి వాదము.

ఖండనము:—

“శ్రీపాద” యనుపాశము పై ప్రతిలో మాత్రమే యున్నదని వ్రాసెడిది గదా. తక్కిన ప్రతులలో “జన పాద” యను పాశమున్నదనియే కదా దీనికర్థము. ఆ ప్రతులు వారాయనారావుగారు చూచినావా? వానిలో నీపాశమున్నదా లేదా? లేనిచో “సందేహ” మేల స్పష్టముగానే చెప్పవచ్చునే. ఉన్నచో వాపాశమునేను కల్పించి నానన్నమాట యనశ్శ్యమే కదా! అనుమానము కలిగినప్పుడు తన్నివృత్తిచేసికొనుట కుపాయములుండగా వాని నిరాకరించి “ఇది కల్పితము, అది యబద్ధము” అను మాటల నేమిగా భావింపవలయునో వివేకులు నిర్ణయింతురుగాక.

8. ఆక్షేపము:—

“పుట. 21 లో పుస్తకయతి పదాహంగముగా భాస్కరరామాయములోని “విజనకాత్యజ్ఞ” అనుపద్యమును కవితత్వముగా నిచ్చినట్లుక ప్రతిలోమండగా పంతులవారు దానిని తొలగించివారు. పుట. 26 లోని పదనమును పద్యములును “కావ్యాలంకార మాడముడి

యందుగూడ గన్పట్టుచున్నవి, కావున నిందుఁ బ్రక్షిప్తములైనవేమోయని సంశయింపఁ దగియున్నది.” అని వ్రాసియుగ్రంథమునుండి తొలగించకవిడిచివారు. పేరిట్లు చేయుటకు కవిజనాశ్రయకర్త భాస్కరునికిని, విన్నకోటపెద్దన్నకును తరువాతివాఁడైపోవునేమో అనుభయము లేవ్వ మఱియొక కారణముకానరాదు.” అని.

ఖండనము:—

ఆపద్యములు ప్రక్షిప్తములనుటకు ముఖ్యకారణము పీఠిక 17 పాదలలో నిట్లుచెప్పియున్నాను. “కవితత్వ లక్షణములులంఁటేని తానే చెప్పెనుగాని యితరులు రచించిన పద్యములు లక్ష్యములుగాఁ దెచ్చికొనియుండలేదు. వికటకపులు కొన్ని వింతలుకల్పించి కవిజనాశ్రయమునఁగ లివివారని యప్పకవివ్రాసినది యథార్థము” అని కవిజనాశ్రయమందు, బ్రక్షిప్తము లున్నవన్నవాఁ డప్పకవి యొక్కఁడైకాదు. అతనికి టూర్వ్యుడయిన వెల్లంకితాతంభట్టు కవించింతామఱిలో నిట్లుచెప్పెను.

“భీమన యఖండంబు మొదలైన కొన్ని పరులకు లక్షణలక్ష్యంబులు చెప్పెడు. వానికిఁ గొంతయు ప్రహ్లాదవచుర్వివర్ధి లనంగలంబుగాఁ దెనిచి తగిలించివారంధన నతని యంకితంబులులేవు గావున వానిని బ్రమాణీకరింప నలవను”

మూలము:—

54-వ పాదలలో కాకుటేనమున కుదాహరణము

వెలయంగఁ * జెఱాకునిలుగొని
యలరమ్ములుచేతఁబట్టి యంగజాడు విరా
హులనేయు నేర్పుకడిమిన
దొలవెలయంగ ననినఁగాకు దోమంబయ్యెన్.

అనుపద్యమునిచ్చి పాదలయడుగున 7-వ టిప్పణమున “మూలములో జనురాకనియున్నదిగాని యది పాదపాటు” అని వ్రాసినాను.

ఆక్షేపము:—

దీనిపైయొక్షేప మిట్లున్నది.

* చెఱాకు అనుపాశము నేను కల్పించినదిగాదు. ఇతర పాఠాంకితములలోఁ గలిసి కొన్ని ప్రతులయందున్నది. మా. 6 వ టిప్పణము.)

“పుట- ౩౪ లో ‘వెలయంగ (తెఱాకు) విలుగొని’ అనుకందపద్యపాదమునుబాడుదు. మూలములో ‘చిరురాకు’ విలు అని ఉన్నదట. అదిపొరపాటుట, ఎందుచేతనో? తెనుగు కవులు మనస్సుని ‘చిరురాకువిలుకాడు’ చిరుగువిలుకాడు, చిరుగు విలుకుడు,’ అనివర్ణించియే ఉన్నారే! ‘చిరురాకు విలుకానిచేతి చక్రమురీతి’ అని శకాంకవిజయము రెవ ఆశ్వాసము, ఇట్లే ఎన్నైన ఉదాహరణము లీయవచ్చును. పోనీ, వీరుచేసినపదరస అయినా బాగున్నదా? ‘చెఱుకు’ అని వ్యవహారము, ప్రయోగములు. ‘వెలయంగ తెఱుకువిలుగొని’ అని సవరణ చేసిన ఒకరీతిగా ఉండియుండును.” అని

ఖండనము:—

చిరురాకుశబ్ద మపశబ్దమనియు— చెఱుకు శబ్దము సుశబ్దమనియు— బొరబడి నేను పాఠము ద్విధివామనివారా— యాచారాపుగారి నిశ్చయము. వారాయాచారాపుగారికి ఈ పద్యము దోషమున కుదాహరణము; దోషమున కుదాహరణముగా దుష్టరూపమేకదాయియ్యవలసినది. అసందర్భమున తిప్పేయొప్పు. ఈదోషమునకే యనంతుడుచెప్పిన పద్యము చూడుడు!

“క. పాలుపుగఁ బొగానందండులు

లలన ముడివిసన్ మకారలాంఛనుఁ డొండన్

బలమునఁ తెఱాకువల్లన

సలసిడుదలఁ గావదోషమంద్రు ముకుందా.

9. ఆక్షేపము:—

ఆ భీమకవి గోదావరీమండలము వాఁడా, లేక నైజాముదేశమువాఁడా యనువిషయమునెత్తుకొని “భీమన నైజామురాష్ట్రమువాడను ప్రతీతి త్రిరామయ్యపంతులు గారాప్రాంతములవారీయొద్దనుండి ఉత్తరములను బయలుదేరతీసినతరువాత వచ్చినదిగాని, అంతకుపూర్వము లేదు. ఇట్టి ‘ఉత్తరములను’ పుట్టించియే పంతులుగారు ఓరుగల్లు వాడములో కొంతవరకును గృతకృత్యులైరి. వారి ఓరుగల్లువాడము సరియైనదని కాని, కాదని కాని, యిచ్చట చెప్పట ను ఉద్దేశము కాదు. ఆవిషయమై మఱియొకసారి ముచ్చటించుము. పూర్వకాలపు నిడర్కనములను చూపక వాడములో కక్షనిహింపగలవారి ‘ఉత్తరములను’ పుట్టించి

మటమాత్రము సరికాదని మనవిచేయుచున్నాము.” అని వారాయాచారాపుగారు వ్రాసిరి.

ఖండనము:—

ఈ యాక్షేపములో రెండవపాదములు గర్భితములయియున్నవి. ఈయుత్తరములలోని విషయము లసత్యములనియు, మేములవాడవాదులు కల్పించినవియు నొకటి, ఆ కల్పనకు నేను కారకుడనని యొకటి. ఈ యుత్తరముల యుక్త్యంతినిగూర్చి పేజీ 10-వ పాఠబయ్యడుగన నే నిట్లు వ్రాసినాను. “భీమకవి వెలిగండలప్రాంతమువాఁడై నట్లుగ నచ్చట బ్రమాణములేమైన నున్న వేమో తెలిసికొనిరావలయునని పరివర్త్యక్షమున 1915 సం. జూలై నెలలో చూపాటి తిరుమల వేంకటరమణాచార్యులుగారిని బంపఁగా నాయన మేములవాడ గ్రామనివాసులలోఁ గొంతకడ నొకపత్రము వ్రాయించి తెచ్చెను. ఆపత్రములోని భాగములే మైమమహింపబడినవి.” అని.

వెలిగండల మేములవాడ ప్రాంతమందు భీమకవి యాదేశమువాడని ప్రతీతియున్నప్పుడు దాని కక్కడి వారు వ్రాసినయుత్తరము లేప్రమాణముకాకపోయినచో నట్టిప్రతీతి యున్నదని నేను చెప్పినమాట ప్రమాణమగునా, వారాయాచారాపుగారికి? ఈయుత్తరముల నెందుకు బ్రమాణములుగా గ్రహించినాడనో చూడుడు— “వీరు వ్రాసినవంతుయు విశ్వాసపాత్రమని చెప్పట కవకాశము లేదు గాని, భీమకవి యాప్రాంతము వాడను ప్రతీతి యవల నిప్పటికి నున్నదనుట కిది ప్రబల ప్రమాణము కాకపోదు” అని వ్రాసినాను— దీనికి బండితులేమందుకో యందలకును విదితమే.

10. ఆక్షేపము:—

భీమకవి గోదావరీ మండలమువాఁడా, కరీం నగరము మండలమువాఁడా యనువిషయమును గొంతవచ్చించి వారాయాచారాపుగారు చివరకిట్లు లేర్పినారు:

“ఇప్పటికి లేకన అంతములిది: గోదావరిజిల్లాలో మేములవాడ ఉన్నది. కరీం నగరము జిల్లాలో మేములవాడ ఉన్నది. ఇచ్చట ద్రాక్షారామ మున్నది; అచ్చటను దాక్షారామమను వాడుక పురాణములలో నున్నది. ఇక్కడ భోగస్త్రియ న్నారు; అచ్చటను ఉన్నారు.

ఇచ్చట జైనులుండే వారు; అచ్చటను ఉండేవారేమా? ఇక్కడ అప్పలవారున్నారు. అక్కడ అప్పలవారున్నారు. ఇక్కడ భీమేశ్వరాలయమున్నది. అక్కడను భీమేశ్వరాలయ మున్నది. భీమకవి యిక్కడి వాడని యిక్కడి ప్రతీతి అనాది. అక్కడివాడని ప్రతీతి యిప్పుడైనా బయలుదేరినది. రాజరాజనే వాడక్కడనుండే వాడని చరిత్రాధారములేని యొకకథ అక్కడనున్నది. సారంగధరకథ అక్కడిదే అని అక్కడి ప్రతీతి అటు - ఇచ్చటిదే అను ప్రతీతి ఎప్పటినుండి వచ్చుచున్నదో తెలియదు. ఈసారంగధరకథ ఏప్రాంతమున. కాప్రాంతములోనే తయారగుచున్నది. ఇకనేమిగతి? భీమకవి యెక్కడివాడు? " అని.

దీనిలో సమసిద్ధాంతములు వ్రాసిన వాక్యములు నేర్చుకొనుచున్నచోచుండుడు: "ఇచ్చట జైనులుండేవారు; వారు అచ్చటను ఉండేవారేమా?" అటు. ఈ వాక్యముందు ఇచ్చటకు'అచ్చట' యనియు, 'అచ్చట'కు 'ఇచ్చట' యనియు మార్చినచో గణితసజ్జన సర్వమునకు సరిపోవును. గోదావరీ మండలముందు జైనులుండే వారనుట కనుమానప్రమాణమే ప్రమాణము, కరీంనగరము మండలముం దిప్పటికిని జైనకోమట్లు గలరు. ఈవిషయమును సారాయారావుగారు తాముమాలుచేసినారు, ఆక్షేపము:—

భీమకవి యిక్కడివాడని యిక్కడి ప్రతీతి; అక్కడివాడని ప్రతీతి యిప్పుడైనా బయలుదేరినది, ఖండితము:—

అక్కడవాడను ప్రతీతి యిప్పుడు బయలుదేరిన దెచ్చట? ఇక్కడ అనగా గోదావరీ మండలముందు. కరీంనగరము ప్రాంతముందనియనాదియే, ఏ దేశమందా దేశమువాడను ప్రతీతియనాదిగానేయున్నది.

ఆక్షేపము:—

"రాజరాజనే వాడక్కడనుండే వాడని చరిత్రాధారములేని యొకకథ అక్కడనున్నది.

ఖండితము:—

చరిత్రాధారము సారాయారావుగారికిఁ దెలియదుగాని లేకపోలేదు. రాజరాజనాడువుట్టిన కాననముల

ప్రతిబింబములు సాయెద్దనున్నవి. కామసివనో సారాయారావుగారికిఁ జూపెదను. ఆరాజరాజుచేఁ బ్రతిష్ఠింపబడినది యాగ్రామముందరి రాజరాజేశ్వర లింగము. ఆక్షేపము:—

"సారంగధరకథ ఇచ్చటిదే అనుప్రతీతి ఎప్పటినుండి వచ్చుచున్నదో తెలియదు."

ఖండితము:—

దానికిఁ జరిత్రాధారములు సారాయారావుగారికిఁ గనుపడినవా? వేగీదేశపు రాజున రాజరాజునకు సారంగధరుడను కొడుకుగాని చిత్రాంగియను భార్యగాని యున్నట్లు కాననములందెచ్చటనులేదు. ఈకథ చరిత్రమునకు విరుద్ధము.

11. ఆక్షేపము:—

"భీమకవి ప్రతాపరుద్రునికాలములో నున్నవాడని చెప్పుటకుగల కారణములు కొన్ని మంచివిలేక పోలే దనివ్రాసి సారాయారావుగారు దానినిట్లువివరించినారు. "చక్కదనము దీవియు సాహితీమారుడు" అను పద్యమునురామయ్యపంతులుగారులేగినకారణముచూపక, అప్పకవిని ధిక్కరించి విడిచిపెట్టినారు. ఇదిమాకు సమంజసముగా కాన్పించలేదు.

అప్పకవి యొకసందర్భమున ప్రామాణికుడను మఱియొక సందర్భమున అప్రామాణికుడను వగుచుండవలయువా? అదియు మనసిద్ధాంతమును బాధించువట్లనేనా?;

ఖండితము:—

"చక్కదనముదీవి" యను పద్యమును నేను లేగిన కారణముచూపకయే అప్పకవిని ధిక్కరించి విడిచిపెట్టినానట. నేనాపద్యమును విడిచిపెట్టలేదు. అది భీమకవి చెప్పియుండడని సిద్ధాంతముచేసినాను. దీనికినేను జూపిన హేతువులు చూడుడు.

ఉ. చక్కదనముదీవియు సాహితీమారుడు మారుతవడిం, బొక్కిపడంగలండు చలమన బలమన గలయా చట్యపుం, బొక్కినృపాలుఁ డుగ్రుడయి చూడులై

మంటలు రాలజూచినన్, మిక్కిలి రాజ శేఖరుని మీదికి పచ్చిన రిత్తవోవునే.

అనిచాటువు భీమకవిచెప్పివట్లూపించి సాహిణిమారుడు ప్రతాపరుద్రుని కాలములో నుండినట్లు సోమదేవరాజేయమనఁ జెప్పఁబడియున్న దనియు నందువలననాతఁడును భీమకవియుఁగూడఁ బునఃసాల్పవ శతాబ్దాదియందుండినవారని నిశ్చయంప వలసియున్నదనియు (వీరేశలింగముగారు) వ్రాసినారు. ఈపద్యము భీమకవిచెప్పినదనుట కప్పకవి సాక్ష్యములేవ్వు వేటొకసాక్ష్యములేదు. అప్పకవి భీమకాలమువాఁడు గాఁడు. సాహిణిమారుని కాలము వాఁడును గాఁడు. వారిరువురకు నెంతో తరువాతి వాఁడు. నన్నయభట్టాంధ్ర శబ్దచింతామణి కలియుగమున కాదిని రచించె నని వ్రాసిన యాతఁ డితఁడే. ఈత డన్నమాత్రాన నాపద్యము భీమన రచించినదే యని యెట్లువిశ్వసింపవలెనో తెలియదు. ఈయప్పకవియేకదా భీమకవియు నన్నయభట్టును సమకాలికులని వ్రాసెను. దానికిని దీనికిని నెట్లు సమన్వయము చేయవచ్చును. ఇట్టి సాక్ష్యమునుబట్టి తీర్మానములు చేసినయెడల సత్యము లేదు. ఈ కారణములు నారాయణావుగారి దృష్టిచేత “తెన” కారణములుకావలె.

12. అశ్లేషము:—

“ఇక ఘనుడెక్కో వేములవాడ వంశజుడ... వెలుంగాధీశ (తెలుంగాధీశ, కలింగాధీశ) యను పద్యముపై రామయ్య పంతులుగారు చేసిన చర్చను కొంత విచారించెను” అను వాక్యముతో నారాయణావుగారింకొక యోగ్యమైన మారంభించినారు. ఈ విషయమై నేను వ్రాసినదానిని నిందు సమగ్రముగానెత్తి వ్రాయుచున్నాను.

ఇక భీమకవికాలమును నిర్ణయింప వలయును. పూర్వోదాహృతమగు—

ఘ. ఘనుడెక్కో వేములవాడ వంశజుడ

దాక్షా రామ భీమేశ నం

దనుడెక్కో దివ్యవిషామృతప్రకట

నానా కావ్య ధుర్యుండ భీ

మన నాపేరు వివంగఁ జెప్పితి

గలింగాధీశ కస్తూరికా

ఘన సారాది సుగంధ వస్తువులు

మేగందెచ్చి లాలింపురా.

అను పద్యము మూడవ పాదములోఁ గొంచెము పాశభేదముఁ గల్పించి యదియే ముఖ్యాధారముగా భీమకవి నన్నయభట్టుకంటెఁ బూర్వమున గురుజుడ శ్రీరామమూర్తిగారును, ఈపద్యమును మఱికొన్ని పద్యములను నాధారముచేసికొని భీమన పదునాల్పవ శతాబ్దమువాఁడని కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులుగారును వ్రాసినాడ. ఈరెండు మతములు గూడ నసమ్మతములే. శ్రీరామమూర్తిగారి పాతముప్రకారము పైపద్యములో “భీమన నాపేరు వివంగఁజెప్పితి వెలుంగాధీశ” యని యుండవలయును— “వెలుంగాధీశ” యనఁగా “విమలాధీశ” యని యర్థములు. విమలాధీశుఁడనఁగా రాజనరేంద్రుని తండ్రి యట— ఈపేరువుచే భీమన నన్నయ భట్టుకంటెఁ బ్రాచీనుడఁట. ఈవాదమం దెన్నిదోషము లున్నవో చూడుడు. రాజనరేంద్రుని తండ్రి విమలాదిత్యుఁడుగాని విమలాధీశుఁడు గాఁడు. విమలాధీశుఁడన విమలాదిత్యుఁ డెట్లుగనో తెలియకున్నది. విమలాధీశుఁడన నర్థమేమి? ఇదియొకదోషము. విమలాధీశునకు వెలుంగాధీశుఁడను పేరెట్లు కలిగినదో తెలియదు. తెలుంగు రాయఁడనినట్లు వెలుంగు రాయఁడని కాని వెలుంగురాజునికాని రూఢనామ మున్నదా? లేదు. విమలశబ్దమువిశేషణము. వెలుంగుశబ్దము విశేష్యము. ఈరెంటికి నర్థములో భేదమున్నది. భీమనవంటి మహాకవి విమలాదిత్యుని సంబోధించు వసవరమున సతీనికి సరియైనపేరు పెట్టియే నీలుచును గాని యిట్లవకలేవకగా నేల మార్చును. ఇది రెండవ దోషము—

వెలుంగాధీశ యమనస్థుడు సంధి యెట్లుకుదిరినది? వెలుంగు + అధీశ, యనిగదాపదచ్ఛేదము. సంస్కృతసమాసముచేసినచో “వెలుంగధీశ” యని కావలయును. తెలుంగు సమాసముచేసినయెడల “వెలుంగధీశ” యగును. వెలుంగ + అధీశ” యని రెండుపదములు సంబోధనాంతములే యన్న పక్షమున “వెలుంగయధీశ” యని యుండవలెను. “వెలుంగాయధీశ” యని యుండిన నుండివచ్చును. ఏవిధముగాఁ

జూచినను “నెలంగాధీశ” యని కాసేరదు. ఇది మాడవ దోషము. త్రిదోషసహితమయిన యాపాదము శ్రీరామ మూర్తిగారి మనస్సున కెట్లునచ్చిపడో తెలియకున్నది.

ఈపద్యములో “నెలంగాధీశ” యనుటకు బదు లుగా “నెలంగాధీశ” యనుపాదమును జెప్పి, తెలుంగు రాయడు 14-వ శతాబ్దమువాడు గావున భీమనయ నా కాలమువాడే యని వీరేశలింగముగారు నిర్ణయించిరి. ఈ పాదమునకు శ్రీరామమూర్తిగారిపాదమునకుఁబట్టిన మొదటి రెండుదోషములును బట్టవు. కాని మాడవ దోషము తప్పక పట్టును. భీమకవి యిట్టిదుష్టప్రయోగము చేయడు. చేయనని యూహించుట యసమంజసము” — అని.

13. ఆక్షేపము:—

దీనిపై నారాయణరావుగారి యాక్షేపమిదిగో—
“వారు ‘నెలంగాధీశ తెలుంగాధీశ’ అనునవి వ్యాకరణదుష్టములని త్రోసివేసిరి. తెలుంగు + అధీశ, తెలుంగు + అధీశ—అనివారిపదచ్ఛేదము—నెలంగ + అధీశ, తెలుంగ + అధీశ” అని మా పదచ్ఛేదము. ఇచ్చట నెలంగ, తెలుంగ అనునవి సంబోధనాంతములు కావు. అవిదేశవాసులస్వరూపములే అని మా మతము. త్రిలింగశబ్దభవము తెలుంగ, తెలుంగ అని యగును. బర్మాదేశములో తెలుంగ, తెలుంగ అనితెలుగువారికి పేరు. గాడభావలలో తెలుగువారికి ‘తెలుంగ’ అనియే నామము. ‘తెలుగా’ లను వర్ణమువారు ఆంగ్రదేశీయులే. వారు తెలుగువారే. ‘తెలుంగ’ అనునది దేశనామమైనప్పుడు ‘తెలుంగాధీశ’ అను సమాసమునిర్దుష్టముగను. అట్లే ‘నెలంగ’ మాడవ. దానికి ‘నెలంగ’ అను రూపాంతరము. నెలంగవాడ, నెలంగవాడ అనుపదములే నెలంగొడ, నెలంగొడ అని యగును. ఆనాడవాతే నెలు గోటివారు. ఇచ్చట ‘నెలంగ’ అనగా నెలంగెట్టు అని యర్థముకాదని మా అభిప్రాయము. ‘నెలంగ’ అను జనులుండ “పూడి”యే “నెలంగపూడి, నెలంగలపూడి” అని యొనరి.”

ఖండనము:—

నేను ఖండించినది శ్రీరామమూర్తిగారి పాదమును వీరేశలింగముగారి పాదమును. వారి పాదముల ప్రకారము “నెలంగు, తెలుంగు,” శబ్దములు ఈకారాంతములే కాని

అకారాంతములు గావు. అకారాంతవాద మిప్పుడు నారాయణరావుగారికి స్ఫురించినదికాని నేటివరకు మఱియెవరికిని బొడగట్టలేదు. ఈకారాంతవాదములను ఖండించిన నాపాదమును నారాయణరావుగారి యకారాంత వాద మెట్లుబాధించునో తెలియదు. దానిని స్పృశింపనే స్పృశింపదు.

అకారాంత వాదములను సిద్ధించినదేమిటి? నెలంగాధీశుడనగా నెలంగదేశరాజునియు, తెలుంగాధీశుడనగా తెలుంగదేశ రాజునియునుకదా యర్థము. ఆరాజులేవ్వరు? ఏకాలమువారు? అది లేల్చుట కాధారములున్నవా? లేవిచో, గ్రుడ్డెద్దు చేసఁబడిన ట్లయార్యుల మెందుకు?

14. ఆక్షేపము:—

“తెలుంగాధీశ, అనుపాదము సరియైనప్పుడు 14-వ శతాబ్దములోని తెలుంగురాయడే ఈతెలుంగాధీశుడైనప్పుడు, భీమకవిమాదా 14-వ శతాబ్దమువాడే అనునుగదా! అట్లే ‘నెలంగాధీశ’ అనుపాదమును సరియైనప్పుడు కాలనిర్ణయముచేయుట కష్టమేయగునుగాని, 14-వ శతాబ్దమువాడే ఒకనెలంగాధీశుని కా పదమేల చెందమాడదో చెప్ప వీలులేదు.” అని

ఖండనము:—

జేను. మేనల్లికి పుంస్త్రయము వచ్చినప్పుడు పిన లెండ్రెయగును. అంతవరకును మేనల్లియేకదా!

15. ఆక్షేపము:—

“ఎరుమచ్చి పురాధీశ్వరుడగు చోడగంగను రాజు కాకాబ్బములు 1418 ప్రాంతములో నున్నట్లు శాసనములు తెలుపుచున్నవి. ఇతనికి సర్వలోకాశ్రయవిష్ణువర్ధనమహారాజుని విరుదన్నది. ఎరుమచ్చి కలింగములోనిదే. భీమకవిచూచిన కలింగములోనిదే. భీమకవి చూచిన కలింగం గీతఁ జేల కామాడరు” అని యొక యాక్షేపము.

ఖండనము:—

తా ముదాహరించిన శాసన మెచ్చటనున్నదో చెప్పినప్పుడు దానిజూచి విమర్శించినపిదప నారాయణ

రావుగారి శంకకు సమాధానము చెప్పబడియుండును. కాని, కాననమెక్కడనున్నదియో జెప్పక, యందులోని విషయమును జెప్పక గేదెను నీళ్లలోనుంచి కొమ్ములు చూపి బేరము పెట్టినట్లు వా దించిన కబ్రత్యుత్తర మిచ్చట కన్పడు.

16. ఆక్షేపము:—

కలింగరాయడు, కాలింగరాయడు అను శీర్ష్యులవారు కొంద అరవదేశములో క్రీ.శ. 14-వ శతాబ్దమునందున్నట్లు కొన్ని కాననములవలన గనుపడుచున్న దనివ్రాసి, చిట్టచివరకు “మనభీమకవి యీకలింగరాయని వద్దకేపోయెనేమో?” యని వారాయణ రావుగారు మఱి యొక శంకను బుట్టించుకొన్నారు. భీమకవి నాదరించినవాడు కలింగగంగనగాని కేవల కలింగరాయడుకాడు. కలింగగంగనగా గంగ వంశజుడైన కలింగదేశపు రాజు. అరవదేశమందలి కలింగ రాయడు గంగవంశమువాడుకాడు. కలింగదేశపు రాజునగాడు. అరవవాడు. సామంతరాజో లేక మంత్రియో. అతని కలింగరాయ నామము సేరివీరకాయ పేరు వంటిదే.

భీమకవి ప్రభు పీఠానికి వారాయణరావుగారు నిర్దేశించినయెడల నానిర్దేశమును జర్పింపవచ్చును. అట్లు నిర్దేశింపక కలింగశబ్దముతో సంబంధ మేమాత్ర మున్నను సరే వాడు కాగూడదా! వీడు కాగూడదా! యని సంశయించువారికి సమాధానముచెప్పు లెట్లు?

17. ఆక్షేపము:—

“కవిజనాశ్రయములో పది యతులును, కావ్యాలంకారమాదామణియందు పండ్రెండు వర్ణము, అనంతరం దీరువది నాలుగు విశ్రమములును, ఆమీద కొందఱు కవిగ్రామణు లిరువదియేడును విశ్రమములుచెప్పినట్లు అప్పకవిచెప్పి తాను నలభైయొక్క యతులను వివరించి నాడు. కవిజనాశ్రయములోని యతులసంఖ్య అన్నిటిలోను తక్కువది కాబట్టి భీమకవి అందరికంటె ప్రాచీనుడు—అని రామయ్యపంతులుగారి వాదము. ఈవాదమును చాలమంది అంగీకరించినారు” అని వ్రాసి, “కాని చిన్నమనవి—సులక్షణసారకర్త

“కృతుల ముప్పదియొక్కటి యతులుదవరు సత్కవుల సమ్మతంబున (జలధిశేయన)”

అని చెప్పినాడు. అందుచేతనాతడు అప్పకవికి పూర్వ్యుడని చెప్పననునా?” యని వారాయణరావుగారి యొక చిన్నిశంక వంటించినారు.

ఖండనము:—

పాపము! ఈవ్రాత వ్రాసినప్పు డేయన అప్పకవీ యము తిన్నగాఁ జూడలేదు. అప్పకవీయములో సులక్షణసారము పేర్కొనబడినది. కాబట్టి అప్పకవీయము కంటె సులక్షణసారము ముందుదయినట్లా వెనుకదయినట్లా! ఎవరినడిగినను సమాధానమువచ్చును.

18. ఆక్షేపము:—

దానికి సంబంధించినదే యింకొక శంక.

“రంగరాట్నందస్సులో ఇరవైయేనిమిది యతులు చెప్పబడినవి. అందుచేత కస్తూరిరంగకవిగూడ అప్పకవికి బూర్వ్యుడనునా?”

ఖండనము:—

ఈశంకగూడ దోషగర్భితమే!

రంగరాట్నందస్సులో 28 యతులు చెప్పబడినవట! ఇది వారాయణ రావుగారు పుస్తకము చూచినట్లు తోపడు. అచ్చుపడిన పుస్తకములో 35 యతులున్నవి. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు పుస్తకభాండాగారమందలి యొక వ్రాతప్రతిలో 38 యతులున్నవి. కస్తూరి రంగకవి 28 యతులు చెప్పలేదు. కాని, వారాయణ రావుగారిట్లు వ్రాయుటకుఁ గారణము లేకపోలేదు. కస్తూరి రంగకవి పూర్వకవులు చెప్పిన యతుల వివరించుచు “నన్నయభట్టు “లక్షణసారంబు” నుండి యొకపద్యముదాహరించి” అని “27 విధములుగా చెప్పివున్నది.” అని వ్రాసి, యా పూర్వమతము లన్నిటిని బూర్వపక్షముచేసి తనమతమును ప్రతిపాదించెను. వారాయణరావుగారు ఆ పూర్వపక్షము, సిద్ధాంతమని భిన్నపడి దానికొకటిచేర్చి 28 యతులుచేసినారు. ఇది యెట్లున్నను, రంగకవి చెప్పినయతులు అప్పకవి యతులకంటె గొంచెము. రంగకవియు అప్పకవి రెరువారివాడే. అయినను అప్పకవినీ గూర్చికాని అప్ప

కవీయమును గూర్చిగాని రంగకవి కేమియుఁ దెలియదు. తెలిసియున్నచో, అప్పకవి మతము నుదాహరించుటయో నామతము నవలంబించుటయో లేక ఖండించుటయో జరిగియుండును. రంగరాట్టాంధస్సునం దప్పకవి మాటయే లేదు. కాఁబట్టి యప్పకవితము రంగకవికిఁ దెలియదని నిశ్చయింపవలసి యున్నది. అప్పకవిన విడిచిపెట్టినచోఁ బూర్వకపు లండతీకంఠే రంగకవియే యెక్కువయగుట చెప్పినాడు. కావున, యతుల సంఖ్య కాలక్రమమున హెచ్చినదను నావాదమును రంగరాట్టాంధస్సు బలపఱుచుచున్నది గాని ఖండించుట లేదు.

19. ఆక్షేపము:—

“రామయ్య పంతులుగారి ప్రకారము మధ్యాక్ష్మరలో నాలుగవ గణము మొదట యతి ఉండుట ఆధునిక మతము. నన్నయభట్టులో అయిదవ గణము మొదట నున్నది. ఎట్టాప్రెగడలో నాలుగవ గణము మొదట నున్నది. భీమకవి గ్రంథములో మధ్యాక్ష్మర నాలుగవగణము మొదట యతి ఉండుటచేత, భీమకవి, నన్నయ, ఎట్టాప్రెగడల మధ్య మండలయు నటు. ఎట్టాప్రెగడ తరువాత నేల ఉండవూడనో తెలియరాకున్నది” అని.

ఖండినము:—

కవిజనాశ్రయములో మధ్యాక్ష్మర నాలుగవ గణము మొదట యతి విధింపఁబడుటచేత భీమకవి, నన్న

య ఎట్టాప్రెగడలకు నడుమ మండలయునని నేను చెప్పి యుండలేదు. కవిజనాశ్రయములోఁ జెప్పఁబడిన యతులసంఖ్యయు, మధ్యాక్ష్మరలోని యతిస్థానమును, తద్వర్గంధకాలము నిర్ణయించుటకుఁ గొంతవః కనుకూల పడుననిచెప్పి, యావిషయము కొంతచర్చించి చివరకు “ఈరెండు హేతువులంబట్టి, భీమవ నన్నయభట్టు తరువాతివాఁడును విన్నకోట పెద్దనకుఁ బూర్వ్యుఁడునునై నట్లు లేలుచున్నది” అని యుపసంహరించి నాను.

కవిజనాశ్రయకర్త మధ్యాక్ష్మరలో నాలుగవ పాదముమొదట యతిచెప్పటచేత నన్నయభట్టునకుఁ దరువాతివాఁడనియు, పదియతులు మూత్రమేచెప్పటచేత విన్నకోటపెద్దనకుఁ బూర్వ్యుఁడనియు దీనిభావము. ఇందెట్టాప్రెగడ ప్రసంగమేలేదే. నారాయణరావుగారి యాక్షేపమునకు మూలమేది?

తాను ఖండింపఁబోనది చక్కఁగా జరువకయు, చదివినదాని కర్థముచేసికొనకయు, అర్థకయినదానినైన సరిగా ననువదింపకయు, పూర్వాపర సంబంధములు పాటించకయు, తప్పువదియేదియో, తగులునదియేదియో యెఱుంగకయు, నారాయణరావుగా రీతిమర్చనమును రచించినారని మనవిచేయుచున్నాను.

నా సా మ్మ

పూడిపెద్ది వెంకటరమణయ్య గారు

ఎవని జగమాశ్రయించెడు నెవఁడు జగతి నాశ్రయించెడు నొండాంటి నరయుకొఱకు ఎవఁడు ప్రకృతినిగల్పించు నెవని బ్రకృతి కల్పనము నేయు నుభయరాగముకొఱకు ఎవఁడు సృష్టించు లోకమ్ము సృష్టి యెవని జేయు ననోన్య సంకల్పసిద్ధికొఱకు

ఎవఁడు విశ్వంబుగా మారు నెవనియట్లు విశ్వమగు బరస్పరము సంప్రీతికొఱకు అట్టి పరమేశుఁ బ్రకృతి నే నాత్మలోనఁ దలఁతు గొంతెత్తిపాడుదుఁ దన్నిదిర మననముం జేతు నాపాదమ స్తకమ్ము నైక్య మొనరించుకొని చొక్కి యనుభవింతు.

పండిత పురాణం సూర్యనారాయణ తీర్థులు గారు

మంత్రమైన మోసదేశములో ఉజ్జయిని అను గొప్పపట్టణ మొకటికలదు. ఆపట్టణమున కుత్త రముగా దట్టమయిన ఒకవనము ఉండెడిది. ఒకప్పు డా ఆడవిలో నాలుగువైపులనుండియు వచ్చి రెండువేల విదు వందలమంది మోసగాండ్రు బసచేసినారు. ఆ ధూర్తులు వహామాయా ధురంధరులు. విక్రీడి నిర్దయులు. వారిని బోలెడ విశ్వాసభూతుకులు మజ్జియెచ్చుటకు ఉండవనియే చెప్పకొనుచుండెదవారు. ఆ వహామాభావులు చేయఁ జాలని దుర్మార్గకార్యములు ధూలోకములోనే కాదు; ఏలోకములోను ఉండవందురు. మాటలలో బృహస్పతి పండిచారినిగూడ నిరక్షరకుట్టు లనిపించదగినంతటిదేర్చు గలవారు. పలురకముల ధూపములు, అంజనములు, మార్గములు మొదలయినవానిలో సిద్ధపాస్తలు. ప్రంథిని, అవస్యాపిరి మొదలయినవిద్యల తెలిగిన పండిత ప్రకాండములు. గొంతు, రంగు, వేషము మార్చి ప్రతిచారిని మోసపుచ్చుచాలినవారు. ఈ అందఱుమీ అయిదుగురుముఖ్యాధికారులు గలరు. 1. మూలదేవుడు, 2. కండరికుడు, 3. ఏలామఘుడు, 4. శంకుడు, 5. ఖండవా— అని వారికేర్లు.

ఈ అయిదుగురికిని అయిదేసికందలవందిచొప్పున ఒక్కొక్కగుంపు కలదు. అయిదవంపులో అందఱును స్త్రీలే. ఆగుంపున కధికారికి ఖండవా అను స్త్రీ. ఈ అయిదుగురు ధూర్తనాయకులును, మోసములో చాల ఆరితేజవారు. కాని, వారిలో మూలదేవుఁ డనువాడు నిరుపమానుడు. వానిలో పాటిచేయదగిన మోసగాఁ డింతవఱకును బుట్టియుండనేలేదట!

వీరందఱును దిరుగుమఁ దిరుగుచు, ఎక్కడనుండి యోచచ్చి ఉజ్జయినిపట్టణమునకు సమీపముగా ఉన్న వనము

లో బసచేసియుండఁగా, అమాంతముగా ఏనుగుతోఁజాల వంటి ఎద్ద ధూర్తులు ప్రారంభించినవి. చూచుచుండఁగానే నూతులు, బావులు, చెఱువులు, నదులు మొదలయిన జలాశయములన్నియు నిండిపోయినవి. నదీప్రవాహము పోంగి పారలుచు చుట్టుపట్టణమును గ్రామాదులను ముంచి వేయుచున్నది. ఎక్కడచూచినను నీరేకపు, మఱీమియు నగవకులయేలేదు. వేదేలో ఏకాగ్ర నమయిపోయినట్లు కనుపట్టినది. సుగమమార్గము లన్నియు దుర్గమము లయి పోయినవి. వనస్పర్శ లిండ్లనుండి బయటికివచ్చుట కష్ట తరవయిపోయినది. ఈయింటిమీఁదికాకి, ఆయింటిమీఁదను వ్రాలకుండ నన్నదన్నట్లున్నది సమయము. ఇట్టి ఘోరవర్షము కారణముగా ఆధూర్తులందఱును విచార గ్రస్తచిత్తులయి “వనజులుగూడ బయటికి రాజాల వంతటి యిట్టి ఘోరవర్ష సమయమున, నున మెన్వరిని మోసపుచ్చి ఉదరపూజ చేసికొఁ గలుగుదుము? ఇట్టికష్ట సమయమున వన కన్య రిచ్చటికిఁ దెచ్చి భోజనముపెట్టి పుణ్యము కట్టుకొందురు? ఆకలిబాగు సహింపజాలక ప్రాణమును కంఠగతమా లగుచున్నవే!” అని దుఃఖింప మొదలిడినారు. అప్పుడు ధూర్తకోముఁ డిగు మూలదేవుఁ డనువాఁ డిట్లున్నాఁడు.—

మూల:—సోదర— సోదరివఱులారా! ఇప్పుడు మనభోజనమువిషయమున నే నొక-ఉపాయ ములో చిండియున్నాను, వినుండు. ఇప్పుడు మన మైదుగురుమును చూచినదిగాని, విన్నదిగాని, అనుభవించినదిగాని, ఒక్కొక్కకథ చెప్పువము. ఆకథ విని మనలో ఎవఁడు “ఈ సంగతి యెట్లంగీకరింపదగియుండును?” అని సంనేహించునో, వాఁ డద్దానిని అసత్యమని ఋజువు చేయవలయును. అతడే మనకందఱుకును భోజనమునకును కర్మియ్యవలసియుండును. ఆకథలను మనలో ఎవరయినను భారతిమ, రామాయము, భాగవతములకు పురాణగ్రంథము

లనుండి ప్రమాణముమాసి సత్యముఅని సిద్ధాంతముచేయు నో, ఆశ్చర్యమును కలిగించుమాటలచేతను మనకు మనోరంజన చేయునో, ఆతఁడందఱలోన ఎక్కువబుద్ధిగలవాఁడుగా ఆలోచింపఁబడును. మఱియు, ఆతఁడు భోజనమున కగు కర్మియ్యవక్కలలేదు.

కండరీకుఁడు:—అయ్యో! తమరు నాల మంచి ఉపాయ ములోచించినారు. ఇక్కడ చేరిన అందఱలోను తమరే పెద్దలు కనుకను తమరు చూచినదిగాని, విన్నదిగాని, అనుభవించినదిగాని యేదయినను ఒకకథ నెలవియ్యవలెను.

మూల:—అటులేని చెప్పుదున్నాను, సావధానముగా వినుండు. నేను మంచినయస్సులో ఉన్నప్పుడు నిరంతరము మనసున కిచ్చుచున్న వస్తువులు సంపాదించు ప్రయత్నములో ఉండెడివాడను. ఇట్లుండగా—ఒక నాఁడు భూరముగ వాన కురియుచున్నది. నేను నాయ జమానుని సంతోష పెట్టెదలచుకొని నెత్తిమీదను ఒక మూట పెట్టుకొన్నాను. అది, నేను వానలో తడియకుండ ఉండుటకై ఒకచేతి గొడుగు పట్టుకొన్నాను. రెండవచేతి జారీచెంబు మొదలయిన కావలసినవస్తువులు పట్టుకొని యింటినుండి బయటికి బయలుదేరినాను. కొంచెముదూరము నడచి దారిలో చూచునప్పటికి—అయ్యో! ఎక్కడనుండియో కాని నడకొండవంటి మదిం చినయేనుఁ గొకటి వాస్త్రపు పరుగెత్తుకొని వచ్చుచున్నది. సరి; ఇక నేమున్నది? దానిని జూడగనే నామీఁది ప్రాణాలు మీఁదనే యెగిరిపోయినవి. అప్పుడు నాకు కలిగినభయ మింతింత యని చెప్పజాలను. ఒక లంతయు గడగడనడగ మొదలిడినది. “రైవమా! ఇచ్చు దేమి చేయుదును? నాయాశీర్షము పెచ్చుట దాఁచుకోగలను? ఎవరీని శరణు పొందుదును?” అని యేమేమో ఆలోచించుకొనుచు ఉంటిని. అంతలో ఏనుగు వొత్తిగా దగ్గఱకు వచ్చినది. అప్పుడు న్యుత్సాహమువలన నా కేమియుఁ దోచినది గాదు. నాచేతనున్న జారీచెంబు క్రిందను ఉంచి దానిలోఁ దూటినాను. “ఇంక భయములేదు; బ్రతికితిరిరా రైవమా! అనుకొన్నాను,” కాని, ఏనుగుమాత్రము బుద్ధిలో నాకంటె తక్కువది అనుకొన్నారేమో? కాదుకాదు. నే నట్లు జారీచెంబులోఁ దూటుట

చూచి అదియు వెంటనే నన్ను వెంటబడించి జారీచెంబులోఁ దూటినది, “ఇది యేమిరా రైవమా! ఇందులో దానికొన్నను నాప్రాణములు దక్కునట్లు కనుపడకుండ నున్నవే! సరిమా నేటితో నాబ్రతుకు?” అనుకొనుచు, ఎట్లయినను ఏనుగునోటను పడికుండ తప్పించుకొంద మని, ఆజారీచెంబులోనే యీమాటనుండి ఆమూలము, ఆమూలనుండి యీమాటకును పరుగెత్తుట ప్రారంభించినాను. ఈప్రచారములో, ఎట్లయిన నేమి? ఆటు మాసములవఱకును ఏనుగుతోండమున కందకుండ తప్పించుకొనుచు ఉంటిని. కుద కొకనాఁడు ప్రాణము వినిగి నే నాజారీకొమ్మునుండి బయలుదేలి బయటికివచ్చి పాతపాప మొదలిడినాను. ఆయేనుగునూడ ఉరకుండ లేదు. నావెంటనే జారీకొమ్మునుండి బయటికి వచ్చినది. ఆసమయమున జారీకొమ్మునుండి దానిశరీర మంతయు బయటికి వచ్చినది గాని, తోడ తాలూకుది ఒక్కచెండ్రుక మాత్రము దానిలోఁ జిక్కుకొన్నది. సరి; ఇంక నేమున్నది? ఏనుగురావుగారు కైదయిపోయినారు! అది ఆచెండ్రుక నందునుండి తప్పించుకొని బయటికి వచ్చుట కష్ట మయిపోయినది. ఈలోగా నేను జాలరూరము పాటిపోయినాను. ఎట్లయిన నేమి లెండు, అప్పటికి నాభయము తొలగిపోయినది. అటువంటి ఆపదనుండి తప్పించుకొని కొంతదూరము వెళ్ళునప్పటికి ఎరుటను గంగానది అడ్డుముగా ఉన్నది. అందలి నీరు చాలలోతుగా ఉన్నట్టు కనుపట్టినది. ఇంటికిఁ జేరుకొనుటకు మార్గాంతరము లేనేలేదు. అప్పుడు నామనస్సు చాల వ్యాకులపడినది. ఎంతసేపు ఒడ్డున నిలువఁబడి ఆలోచించినప్పటికిని నా కేమియు ఉపాయము తోచినదేకాదు. కుదకు సాహసించి గంగానదిలో దిగఁబడినాను. చేతులతో నది దాటి, యెట్టలయిన నేమి? యజమానుని యింటికిఁ జేరుకొన్నాను. అక్కడ నే నాటుకలల వఱకును ఆకలి నవ్వులబాధ సహించి, ఏనుగుతోండములలావున నెత్తిమీదను పడుచున్న వర్షధారా పరంపరను సహించి నాయజమానునికి వందనములు చేసినాను. అటు తరువాతను, ఆయనయొద్దను క్షమాప్రార్థన చేసి వారిసెలవు పొంది బయలుదేలి యీ ఉజ్జయిని నగరము సమీపమున మీ అందఱతోను కలిసికొన్నాను. నేను జెప్పిన యీకథ

నిజమే అయినచో ఏదయినను ఉదాహరణముగాఁ జూపి అందఱను నమ్మించును. అసత్యమే అయినచో, అనఁగా, నేను చెప్పినకథ అంగీకరించుటకు నీకీర్త్యము లేనిపక్షమున ఈ ధూర్తస్వాము లందఱును భోజన సదుపాయము చేయింపుము."

కండకిడుడు—అయ్యా! తమ రిప్పుడు చెప్పిన కథలో నా కంతమాత్రమును సందేహములేదు. భారత-రామాయణాది గ్రంథములు చదివినవా రెవ్వరును, తమరు చెప్పిన వచనములను అసత్యము లని అననేచాల రని నే ననుకొను చున్నాను.

మూలదేవుడు—మంచిది; అటులేని జారీ చెంబులో ఏనుగు ఏలాగున ఇమిడినదో, మజీయు, అందులో అది ఆఱులదాక కెట్లు తిరుగుచు ఉన్నదో, ఆజారీ కొమ్మునుండి నేను, ఆయేనుగు ఏలాగున బయటికి రాఁగలిగితిమో, ఏనుగు మేనంతయు బయటికి వచ్చి దానితోఁకవండుక ఒక్కటిమాత్రమే యెట్లు చిక్కుపడి పోయినదో, నేను గంగానది ప్రవాహమును తీతులతో ఎట్లు దాఁటఁగలిగితినో, ఆఱులవశతును నే నాకలి వప్పులబాధను, ఆర్షము తొలఱు బాధను ఎట్లు సహింపఁగలిగితినో పైనుదాహరించిన గ్రంథములనుండి తగినప్రమాణము చూపింపుము.

కంఠ—మనము వినుచున్న భారతరామాయణాది గ్రంథములు నిజమయినపక్షమునఁ దమ రిప్పుడు చెప్పిన కథయు సత్యమే కావచ్చును. ఏమందురా? తమ విషయమున జరిగిన కథనంటికథలు పై గ్రంథములలో ఎన్నో ఉన్నవి. వినుండి—పైగ్రంథము లొకదానిలో ఇట్లున్నది:—బ్రహ్మదేవుని ముఖమునుండి బ్రాహ్మణులు బయటికి వచ్చినారు. భుజములనుండి రాజులు బయటికి వచ్చినారు. తోడలనుండి వైశ్యులు బయటికివచ్చినారు. పాదములనుండి శూద్రులు బయటికి వచ్చినారు. ఒకరుత్పత్తికి ముందు లెక్కకు మిక్కిలిగా నాలుగువర్ణముల మమఘ్నమును బ్రహ్మదేవుని శరీరములో ఇయడఁగా, తమజారీచెంబులో తమరు ఏనుగు మాత్రమే యియుదుటలో ఆశ్చర్య మేమున్నది? ఇంకొకటి చిత్రింపుడు.

ఒకప్పుడు బ్రహ్మదేవుడు "నేను గొప్పవాడ" ననియు, విష్ణుమూర్తి "నేను గొప్పవాడ" ననియుజగద

మాడుటకు ప్రారంభించినారు. తుదకు వారిద్దఱునుతగవు తీరిక తిన్నగా శివునియొద్దకునల్లి చెప్పకొన్నారు. శివుఁడప్పు డాయుధ్దలేపాదములును విని "మియిద్దఱులో ఎవరు వారింగముతాలా కంతమును చూచి వచ్చెదరో అతఁడే గొప్పవాడు" అన్నాడు. అటుట వినఁగానే బ్రహ్మమిరుభాగమునకు బయలుదేలి దేవమానమున వేయుసంపత్సరములు నడచినాడు. కాని శివలింగముతొలఱుకొన కనుపడినదిగాదు. విష్ణుమూర్తి క్రిందుభాగమున పాతాళలోకమువైపు బయలుదేలి వేయుసంపత్సరముల వశతును నడిచినాడు కాని, అతనికిని గృతకృత్యత తలగతుండనే మరలవలసివచ్చినది. ఇకఁడెప్పువెయ్యా! అటుపంటిలింగము గనున్న శివుడు పార్వతీయర్థశరీరములో నిమిడినపుడు తమ జారీచెంబులో ఏనుగియుడుటలో ఆశ్చర్య మేమున్నది? పంచమవేదమయిన భారతములో శ్రీవ్యాసభట్టారకుడు "వెదురుకణుపులలోనుండి కీచుడు మొదలగు నూలుగు రన్నదమ్ములు పుట్టినారు;" అనివ్రాసెయున్నాడు. ఆగ్రయిట్లున్నది:—విరాటరాజుగారి పట్టపుదేవికి బిడ్డలు పుట్టలేదు. అందులకై అతఁ డొకఋషి ఆశ్రమములోనికి వెళ్లి ఆయనను ఆరాధించినాడు. ఆఋషి ప్రసన్నుడై ఒకలాడువు మంత్రించి రాణికిమ్మని యిచ్చుచు— "ఇది యేదేని అవధిలో పాదలో కూర్చుండి భక్షింపవలెను. అట్లుచేసిన పక్షమున మీకునూలుగురుబిడ్డలు పుట్టుదురు" అని చెప్పినాడు. రాజు పెండ్లాము ఋషిచెప్పిన చొప్పుననే అడవికిపోయి, ఒకవెదురుపాదలో కూర్చుండిఆయన యిచ్చిన లాడువు తిని యింటికిచేరుకొన్నది. ఆసమయమున, అవెదురుపాదలోనే గాంగిలంఁడనుఋషి కూర్చుండి చాలకాలమునుండి తపస్సుచేయుచున్నాడు. అక్కడకు సమీపముననే ఒకనది ప్రవహించుచున్నది. ఒకానొక అద్భుతవచ్చి దిగంబరయై నదిలో స్నానముచేసి ఒడ్డున నిలువఁబడినది. ఋషిదృష్టి ఆలోకిరూపవంతురాలయిన దానిమీదనుప్రసరించినది. అందువలన ఆయనచి త్తములో గానుభికారముగలిగినది. హృదయము చలించినకారణమున క్రిందఁబడియున్న సచ్చిద్రవమయిన వెదుటుమీంగున నూలు పిండము లేర్పడినవి. అటులేరువారె నాఋషి తపననున్నను, సంచారించుకొని తనదారిని తాను పోయినాడు. నూలు పిండములుగల వెదుఱుక్కడనే పడియున్నది. తిరువారె నెట్లో యీసంగతి విరాటరాజునకుఁ దెలిసినది. పంటనే

రా జానదులును దనమందిరమునకుఁ దెప్పించినాఁడు. అందుండి సర్వాంగోపాంగ సహితములు నూలుగురు బిడ్డలు పుట్టినారు. వారిలో పెద్దవానిపేరు కీచకుఁడు. (కీచక పెనఁగా బొంగువెరులు. అందుండి పుట్టినందున వాని కాపేరు పెట్టినారు.) తక్కినతొంబదితొమ్మిద్ర పెరులు ఉపకీచకులు. పెద్దవాఁడు తొమ్మిదివేల గజముల మానసి యట; విరాటరాజుగారిభార్య యానూలుగురు బిడ్డలను తనవారినిగాఁజేంచి పోషించుచు విచ్చివది. ఒకవెదులులో ప్రపవనమయమునెఱువ నూలుగురుబిడ్డ లున్నప్పుడు ఒక జారీచెంబులో ఒక్క తమరు, ఏనుగుమాత్రమే యిమిడి యుండుటలో ఆశ్చర్యమేమున్నది? ఇదిగాక, శివుగవా నుఁడు తన జటాజూటములో వేయిసంవత్సరముల వఱకు గంగానదిని ఉంచుకొన్నట్లు పురాణములలో ప్రసిద్ధమయి ఉండనేఉన్నది కూడను. ఇట్లుండగా తమరు, ఏనుగు జారీచెంబులో లోటుమాసములవఱకును తిరుగుచు ఉండుటలో ఆశ్చర్యమేమున్నది? మఱియు; శివుఁడు గంగా నదిని వేయిసంవత్సరములకాలము తనజటాజూటములోనే త్రిప్పము ఉండఁగలిగినప్పుడు తమ రాజునెలలమాత్రమే యేనుఁగును జారీచెంబులో పెట్టను త్రిప్పకొనుటలో ఆశ్చర్యమేమున్నది? అసంభవమని యెవ రనఁగలరు?

మూల:—మంచిది; నీవు చెప్పిన చరిత్రయు సంగీ కరింపవచ్చును గాని జారీకొమ్ములో ఏనుగుతోఁడ వెం ద్రుక యెట్లు చిక్కుకొన్నదో చెప్పుము చూతము.

కండ:—తమకు కలిగినయాసంశయము నివారిం చుటకై నే నొకపురాణకథ ఉదాహరించెదను—చిత్త గింపుఁడు; మహాప్రళయము తలపెట్టించినపుడు—అనఁగా, భూమి, తేజస్సు, వాయువు, ఆకాశము, స్థావరములు, జంగమములు మొదలయిన ప్రపంచ మంతయు అభ్రావ మును పొంది జలమయ మయినప్పుడు విష్ణుభగవానుఁడు నీటిపైని కూర్చుండి తపస్సు చేయుచున్నాఁడు. ఆసమ యమున ఆయననాభికమలమునూడి బ్రహ్మ, కమలము, నండము చేతఁబట్టుకొని బయటికి వచ్చినాఁడు. ప్రయ త్ని పూర్వకముగా బ్రహ్మ యెట్లో బయటికి రాఁగలిగి నాఁడు కాని; ఆతనిచేతనున్న కమలము విష్ణుభగవానుని నాభిలో చిక్కునడిపొయినది. పూజనీయములయిన మన పురాణములలోనే యిట్లున్నపుడు తమజారీచెంబునుండి

యేనుగు బయటికి వచ్చి, దానితోఁడ వెంద్రుక కొమ్ము లో చిక్కునడియిండుట అసంభవ మెట్లును?

మూల:—సరే కాని జారీకొమ్మునుండి నే నెట్లు బయటికి రాఁజాలితిని?

కండ:—ఏమి? చాల బాగుగనే రావచ్చునే. నే నావిషయమున మహాభారతమునుండి ప్రమాణము చూపించెదను, చిత్తగింపుఁడు: ఒకప్పుడు బ్రహ్మతపస్సు చేయుచున్నాఁడు. వేయిసంవత్సరములు కడచిపోయినది, దేవతలకుఁ జాల విచారము కలిగినది. “ఎట్లునను ఇతని తపమునకు విఘ్నము కలిగింపవలయును; లేనిపక్షమున ముందుముందు చాల చిక్కులు తలపెట్టించును” అని అన్యోన్యము ఆలోచించుచుండఁగా ఇంద్రుఁడు “ఇతనితపాభంగమునకు స్త్రీయే పరమపయోగమయిన శస్త్రము; గౌతముఁడు, వసిష్ఠుఁడు, పరాశరుఁడు, జనుదగ్గి, కశ్య పుఁడు, అగస్త్యుఁడు మొదలయిన మహర్షులు, హరిహ రాదులు, నీరు- వారు అనలేర! అందఱును స్త్రీలకు దాసులే- దాసులే అన్తుంఠమాత్రము చాలదు- దాసా నుదాసు లని చెప్పినను చెప్పనేరవచ్చును; తప్పలేదు. ఇది అందఱును ఒప్పుకొన్నసంగతియే. స్త్రీ తల్లివారికై నను తమయిచ్చకు వచ్చినవచ్చున పిచ్చి యెత్తించి ఆశిం పఁజాలుదురు. మహాదేవునివంటివాఁడుసయితము స్త్రీని మాడఁగానే కాలు జాలివడిపోక తప్పదు. ఈసంగతి మీరును ఎఱిగినదే. ఒకప్పుడు శివుఁడు యజ్ఞము చేయుచుండఁగా వాయువశమున కట్టుకొన్న బట్ట తొలగిన సందర్భములో పార్వతి కనపడినది. వెంటనే ఆయనచిత్తము కామవికారాయత్త మయిన కారణ మున కలశములో నుండి ద్రోణాచార్యుఁడు పుట్టినాఁడు. కాబట్టి బ్రహ్మతపస్సు భంగప టుచుటకును ఎవతెనయినను యువతినే యేర్పాటు చేయుట మంచిది.” అని అన్నాఁడు. ఇట్లని స్వర్గలోకము లోని వేద్యులలోఁదిలో తమ అనుదానిని లికిపించి “ఓసీ! నీవు పోయి బ్రహ్మచేయుచున్నతపస్సు భంగపరచి రమ్ము.” అని ఆజ్ఞాపించినాఁడు. తిలో తపయు ఇం ద్రాదీదేవతల ఆజ్ఞను శిరసావహించి మౌనగా ముస్తా బయి బ్రహ్మయెదుటికిఁ బోయి సృత్య మారంభించి నది. ఆపయమున దానిసర్వాంగములను, నానాప్రకా

రములయిన హాసభావవిలాసములను జూడఁగానే బ్రహ్మ దేవుని మనస్సు కామవికారగ్రస్త మయిపోయినది. అప్పు డాయన నిశ్శ్రద్ధికుఁ డైపోయి తిలోత్తమవైచే తెచ్చి వాల్మీకుండఁ జూడఁమొదలిడినాఁడు. అప్పుడు తిలోత్తమ తనప్రయోగించిన శృంగారాస్త్రము లమోఘముగాఁ బని చేయుట చూచి యాతనియెదుటనుండి దక్షిణదిక్కునకుఁ జోయి నృత్యము చేయఁమొదలిడినది. అప్పుడు బ్రహ్మ తన మొగ మటువైపు త్రిప్పట ఉచితమయినపని కాదని ఆలోచించి అటువైపునఁగూడ నొక క్రొత్తమొగము తయారుచేసికొని దాని రూపామృత పానముచేయుటకుఁ బ్రారంభించినాఁడు. అంతలో అది పెనుకనుఁ దిరిగినది. ఆయన అటువైపుమాడ ఒకమొగము తయారు చేసికొన్నాఁడు. ఇంతలో ఆహంతకారి ఉత్తరమువైపు తిరిగినది. అటువైపునఁగూడ మొగము తయారు చేసికొన్నాఁడు. ఓహో! మన మెటువైపు తిరిగిన అటువైచే మొగము తయారు చేసికొనుచున్నాఁడే! అని అది మీఁదుగాఁ జోయి, ఆకసముపైని నాట్యము ప్రారంభించినది. బ్రహ్మయ్యగా రదివఱ కప్పుడో దానికి దాసుఁ డయి పోయినాఁడు. దానిని జూడకుండ నతఁ డెట్లురకుండఁ గలఁడు? అప్పుడు తప్పని సరిగా ఆలోచించి మీఁదువైపునకుఁగూడ అయిదవమొగము తయారుచేసికొనవలసిన అవస్థకుఁ బాలుపడినాఁడు. బ్రహ్మ యీ ప్రకారముగాఁ గామవశంబునఁ డైపోయియుండుట చూచి యీశ్వరుఁడు తనగోళ్లచేతను మీఁదువైపున నున్న అయిదవ మొగము గిల్లివేసినాఁడు. అందుపైని బ్రహ్మకుఁ గోపము కలిగినది. ఆయన కన్ను లెఱ్ఱచేసి శిరసునుండి ప్రవించు యన్న చెమ్మలు తర్లనిచేఁ దుడిచి భూమిపైని విదలించినాఁడు. ఇక నేమున్నది? అందుండి, శ్వేతకుండలి అను పురుషుఁ డొకఁడు బలవంతుఁడు పుట్టి బ్రహ్మదేవుని యొద్దను నెలవండి యీశ్వరుని చెంటును బరుగెత్తినాఁడు. శివుఁడు పాలిపోయినాఁడు. అట్లు పరుగెత్తి పరుగెత్తి తిన్నఁగా బదరికాశ్రమములోఁ బ్రవేశించి యందు విష్ణునిఁ జూచి “బావా! రక్షింపవా?” అని అతనిని శరణు చొచ్చినాఁడు. అంతట విష్ణుదేవుఁడు తన కపాలము నుండి ఒకరక్తనాడిని తెఱచినాఁడు. దానినుండి రక్తము ప్రవహింప మొదలిడినది. శివుఁడు గోళ్లచే గిల్లి తెచ్చిన బ్రహ్మతొలూ కయిదవముఖము క్రింద నున్నదిగా!

అది ఆరక్తముతో నిండినది. దేవమానముచేతను, వేయి సంవత్సరములకాలము విష్ణుని కపాలమునుండి వచ్చిన నాడినుండి రక్తము ప్రవహించుచునే యుండెను. కాని క్రిందితల పూర్తికాలేదు. అది చూచి శివుఁడు తనవ్రేలిచే దానిని తుడిచినాఁడు. ఆసమయమున బ్రహ్మతల, విష్ణుని రక్తధార, శివుని అంగుళి, ఈమూడింటి సంయోగము బలవను రక్తకుండలి అను పురుషుఁడు పుట్టినాఁడు. వాఁడును శివుని ఆజ్ఞను జూచి శ్వేతకుండలితో యుద్ధమా రంభించినాఁడు. దేవమానమున నేదేండ్లు యుద్ధము జరిగినది. అప్పుడు దేవతలు వచ్చి యుద్ధ మాపినారు. ఆయిద్దఱలోను ఒకవిని దేవేంద్రునకును, రెండవవానిని సూర్యునకును అప్పగించినారు. అప్పగించునపుడు “ఎప్పుడు భారతయుద్ధ మగునో అప్పుడు మీ రీయిద్దఱును యుద్ధము వృద్ధి నగుటకై భూలోకమునకుఁ బంపవలయును” అని చెప్పినారు. అనంతరము భారతయుద్ధమునకు ముందు, సూర్యుఁడు కుంతిచే నాపూతుఁడై దాని రూపలాభ జ్యోరులు చూచి మోహితుఁడై వదిలిపోలేక దానిని చెదరించి యెట్లో దాని నంగీకరింపఁజేసి తానువచ్చినపని నెఱవేర్చుకొనివెళ్లిపోయినాఁడు. అదివఱలో సూర్యునిలోఁ బ్రవేశించియున్న రక్తకుండలి అనుయోధుఁడు కుంతిగర్భములోఁ బ్రవేశించినాఁడు. కుంతి తొమ్మిది నెలలు పూర్తి అయినతరువాతను వానిని దనకర్తృము (చెవి) మార్గమున కన్నది. అందుచేతనే ఆబాలుఁడు కర్ణుఁ డయినాఁడు. అంతేవిన్నకర్ణద్వారమున కర్ణునియంతటిశూరుఁడు, వీరుఁడు అయినబాలుఁడు రాఁగా, జూరీకొమ్ము నుండి తమరు బయటికివచ్చుట కభ్యంతర మేముండును?

మూల:—సరే; అన్నింటికని సమాధానము చెప్పినావు; అంతిమహాప్రవాహముతోఁ గూడియున్న గంగావదిని నేను చేతులతోఁదాటి యెట్లు ఒడ్డు చేరఁగలిగితిని?

కండ:—అయ్యో! ఇదిహడ అడుగుచున్నాఁలే? తమరు రామాయణ మెప్పుడును చదివికాని; వినికాని ఉండలేదా? రామాయణములో రామచంద్రుని- ఆజ్ఞపైని నీతిజాడ తెఱిగింపటకై ఆంజనేయుఁడు లంకలోనికి వెళ్లినాఁడు. ఆకల్లనపప్పుడు మాతామహదూరముగల సముద్రమును తనచేతులతోడనే దాటి వెళ్లినాఁడు. నీత ఆతనివలన శ్రీరామునియావచ్చుత్తోంతమును విన్నతరు

వారే “నీ నీసముద్రమును ఎట్లు దాటి రాగలిగి నావు?” అని ప్రశ్నించినది.

కో. తప ప్రసాదా త్వవసప్రసాదా
ద్భరుశ్చ తే దేవ! మహాప్రసాదాత్,
త్రిభిః ప్రసాదై రమగమ్య తోయం
తీర్ణో మయా గోష్పదవ త్సేతు ద్రుః.”

అమ్మా! నీయనుగ్రహమువలనను, మార్తండ్రియ
యిన వాయుదేవుని అనుగ్రహమువలనను, దేవ! సీభర్త
యగు రామునిమహాప్రసాదమువలనను, మొత్తముమీఁద
మీ ముగ్ధురిదయవలనను నే నీసముద్రమును గోష్పదము
(గోవుఅడుగు) దాటివట్లు దాటివచ్చినా నని సమా
ధానము చెప్పినాఁడు హనుమంతుఁడు. అంతసముద్ర
మునే అతఁడు గోష్పదము దాటివట్లు దాటివమాట
నిజ మయినప్పుడు తమ రామాత్రపుగంగానదిని దాటు
టనూత్రము నిజమెందులకుఁ గాఁగూడదు?

మూల:—నే నాటునెలలనడకును జలధారలను
దలమీఁద నెట్లు ధరింపగలిగినాను?

కంఠి:—ఒకప్పుడు దేవతలందఱును కలిసి గంగా
దేవి నీ భూలోకమునకు దయచేయు మని ప్రార్థించినారు.
“భూలోకమువారి క్షేమమునకై నేను గ్రీనికి విచ్చుటకు
సిద్ధముగా ఉన్నాను; కాని నే నాకాశమునుండి క్రింద
ను బడునప్పుడు నన్ను ధరించు వా రెవరో చెప్పండి.”
అని గంగ అన్నది. “అపనికి నేను సిద్ధముగా ఉన్నాను”
అని శివుఁ డన్నాడు. ఆప్రకారముగానే దానిని దన
జడలలో ధరించినాడు. ఎన్నార్లు? దివ్యవర్ష సహస్రప్ర
రిమితకాలము. అంతపెద్దదయిన ఆకాశగంగానదిని శివుఁడు
తనలపైపై ధరించినమాట యెఱింగినవారికి తమ రాటు
మాసములు జలధారలను ధరించినా రన్నమాట ఆశ్చ
ర్యకరమయి యుండదు. కాబట్టి తమరు చెప్పినవంగతు
లన్నియు సత్యములు; యధార్థములు, అసత్యములు కావు.
అటునూత్రముయిన ఇందులో అబద్ధము అన్నమాట
ఉన్న దని యెవ్వరును ఆన సాహసంపరు. ఏమంటారు?

మొదటికథ సరి.

గోవు మాలచ్చిమి

నండువారి వెంకటసుబ్బారావు గారు, బి. ఏ.

మనీసి కై నాలేని మంచిపోకిళ్లు
గోవుమాలచ్చిమికి కోటిదణ్ణాలు
యొకితోకూకుండి
యింతసెపుతుంటే
తనతోటిమనవలై
తలదివ్వుతాదీ.

గోవు.

యొకి సరసాలాడ
జంకుతావుంటే

సూసిసూడకకన్ను
మూసి తెరి నేది.
కూరి కూకుని నేనె
పోరువెడుతుంటే
తల్లిడుపు పిల్లలై
తెల్లపోతాదీ.

గోవు.

గోవు.

మనీసి కై నాలేని మంచిపోకిళ్లు
గోవు మాలచ్చిమికి కోటిదణ్ణాలు.

చిత్ర వీలా నవము

దుర్భాసు బ్రహ్మణ్య శర్మ గారు

స. కముక్ దుఃఖము రెంటిఁ గూర్చి విషయప్రముఖు నిశ్చించి, మా
నకసాక్షైకసమీహ జీవుల కెడందఁ నొక్కనఁ జేసి, సా
రసు వారల్ విధలాశులై మొఱులిడఁ గ్రీడఁ వినిోదించె నీ
వకటా! యెంతటి క్రూరకర్ముడవు! దేవా! చిత్రచర్యానిధీ!

మ. అలరుంబోడు! పొందు నింద్యమని వేదాంతంబుఁ జెప్పి, య
గ్గలపుంగామము జీవచిత్తములలోఁ గల్పించి, వారల్ నెలం
తలకుఁ దానులుగాఁ బరింప నిరయద్వారంబు చూపించె దా
వల, నీయూర్ధ్వ మేమిచ్చెవలె! దేవా! చిత్రచర్యానిధీ!

మ. కలవో? లేవో? యెఱంగరానితమముఁ గల్పించి, లేడన్నవా
రల శిక్షించెద వింతకన్నఁ గలదే క్రూర్యక్రమం బిట్టి నీ
కలుబోద్యోగము జీవకర్మముంగాఁ జెప్పి ని న్నేన్న వి
హ్వలత త్వజ్జల నేమనంగవలె! దేవా! చిత్రచర్యానిధీ!

ప్రభాతము

బ్రహ్మ విద్యావిధనంబునం బాదలు వి

జ్ఞాని లావణ్యతేజంబునోలె

గనునన్నమాత్ర జగము బరిపాలించు

సరసహా వాగ్వీలాసంబు నోలె

గిలిగింతచనవులఁ గలికెఱుగ్గ నలర్చు

వవన కిశోరంపుఁ బాటనోలె

జగతిసంతయుఁ జిత్తశాలఁ జేసెను బాల

కృష్ణ మోహనవేణు గీతినోలె

దివ్యపురుషుని చిత్తఃపుం దేటనోలె

భవ్యకరుణారసంపు వైభవమునోలె

సరస సత్కార్యుల వికాసంబునోలె

నటలు నతిలోకమధుర ప్రభాతకాంతి.

—మధురీగ.

శ్రీ కృష్ణ దేవరాయల విద్యాగోష్ఠులు

మేటూరి ప్రభాకర శాస్త్రి గారు

9

స్వయంపేర సరస్వతీపత్రికలో నిదివఱకు గొన్నియపూర్వవిషయములను బ్రకటింపఁజేసి. మఱికొన్ని యిక్కడ పెల్ల డించుచున్నాను. కృష్ణ దేవరాయలు సాహిత్యమండకాక సంకీర్తనమందును మిక్కిలియభిరుచిగలవాడు. ఈ విషయాస్థానమున బంజారులక్ష్మీనారాయణుడని యొక సంకీర్త విద్వాంసుఁడుండెను. రాయలయంతఃపురస్థానమున నాయన నాట్యరసాభివర్త్యము వహించియుండెడువాడు. అతఁడు రచించినది సంకీర్తనసూర్యోదయమని యొక సంస్కృత గ్రంథ మిప్పుడు దొరకినది. దానిపీఠికలో విద్వానగరము, కృష్ణరాయలదిగ్విజయములు, వర్ణితములయినవి. రాయలదిగ్విజయవర్ణనములలో సపూర్వవిషయము లొందురెందుగానవచ్చుచున్నవి. సంకీర్తనసూర్యోదయకారునకు అభినవభరతాచార్య, రాయబయకార, తోడరమల్ల, సూక్ష్మభరతాచార్య, బిరుదములు గలవు. కృష్ణరాయ లీయనకు బంగారు పల్లకీ, ముత్తైవరులజల్లులుగలవి రెండు ముక్తాతపత్రములు, మదపుట్టులు, మలహారీవాద్యము ఒనఁగెను. ఈయన విష్ణుభట్టారకుల

యొద్ద దత్తలకోహలాది భరతమత గ్రంథములను సవ్యాఖ్యముగా సభ్యులసము చేసినాఁడు. తాళాధ్యాయము, స్వరతాళాధ్యాయము, స్వరగీతాధ్యాయము, జాత్యధ్యాయము, ప్రబంధాధ్యాయము, అనియదిధ్యాయములతో నీతఁడు సంకీర్తనసూర్యోదయము రచించినాఁడు. ఈయన గ్రంథాంతరంగికముండికొన్ని శ్లోకములు:—

శ్లో. కష్టాటాపవ్యయదేశసౌఖ్యజగదీశీ
శ్రీ తుంగభద్రాపుత్రా,
మాలింగోష్ఠతమల్యవత్ కీర్తిగర
శ్రీ హేమహటాన్వితా;
పంపాభీక్ష్వర విట్టలేక్ష్వర కృపా
దృష్టిప్రభావందీతా,
శ్రీవిద్యాజగదీ విభాతి భరతీ
ధమ్మిల్లహణీగ్యవత్.

* * * *

కృష్ణరాయలదిగ్విజయములు

శ్లో. బాల్మీకీసౌభాగ్యలలాకలాపయుక్త
స్వప్రాప్తాం సపరి విశిష్ట గంగరాజమ్;
భక్త్యా తద్విజయముద్ర ముక్తిటం ద్రా
గావాసం పృథమత విర్భరం శివావామ్.

శ్లో. దుర్గం శత్యాభ సోఽపా పువయసిరీవం
శత్రు రాహుత్తరాణం

బుద్ధిశక్తియు స్మృత్యయు నగరవరే
 కొంపపేదొడ్గంబువట్టె;
 తీర్చుగానం గృహీత్యా గజపతిసయం
 పొట్టునున్నట్టణాగ్రే,
 విశ్వకామ్య ప్రతాపా దీరువయులేజయ
 స్తంభ మున్నెన్న భూనీత.

శ్లో. సోఽయం కృష్ణవరేశ్వరో గజపతిం
 జిత్యా తడియశ్రీమా,
 సాకం తస్యగుతా ముమాహ్యాయన
 డ్యాపం సహపం తరే;
 గోబూరకృష్ణలవాసనం సరభపం
 జిత్యావ విద్రావ్యతం,
 పాస్త్యత్యాక సతడియదుర్గ మతులం
మారుమాదత్తివాక.

శ్లో. కృష్ణా ముత్తీర్వ సోఽయం యవనజనపదం
 వహ్ని సాత్కృత్య సర్వం,
 పేహోహంబాదనించా ద్వయః(?) సగర సమా
 భ్యానిదుర్గాణి జిత్యా;
 భక్తకోపియై పారశీకంకలుబరగపురిం
 ద్రాక్షపాదార్దమాహః? [మహిమా
 కాంతా(కాంత్యా?)వ్యాకృష్టవాకాదోర్పలఘవ
 త్రిక సురత్రాణపుత్రాకః

గ్రంథకర్త

శ్లో. తస్య శ్రీకృష్ణరాయస్య కృపా క్షీరాధిచంద్రమాః;
 లక్ష్మీనారాయణో నామ వర్తతే సరసాగ్రణీః.

... ..

సదాభివశత్యాది భరతాచార్యనామకమ్,
 దిగువం ధరణీమక్తే నద్రే చక్షుమి వాద్యుతః.

శ్లో. క్రిమత్కృష్ణవరేశ్వరస్య దయమా
 స్వర్ణాంచితం పాతకీం,
 ముక్తా గుచ్ఛకృతానుబద్ధవలయం
 ముక్తాతపక్రవ్యయమ్;
 శశ్వ న్మర్త మతంగజాన్మలసారీ
 వాద్యం నిజాంతోపుర,
 స్థానే నాట్యరసాధిపత్య మసకృ
 ల్లక్ష్మీపతిః ప్రాప్తవాక.

శ్లో. సంగీతాగమ లక్ష్మీలక్ష్మీనిపుత్రై
 శ్రీనిష్కభట్టరక్షైః
 జ్ఞాత్యా దతిలకోపాలాది భరత
 గ్రంథాక ముదీకాన్వితాక
 భూమా క్షీరిశరీరక్షణాధియా
 గ్రంథః కృత్వోయం మయా,
యోగ్యతాధికర
 స్సంగీత సూక్ష్మదయః.

గద్యము

ఇది క్రిమన్విప్రవలవర్య భండారు విట్టలేశ్వరసం
 దనమాత్మభరతా (జిభితా?)చార్య రాయబయకార్తతో
 డర మల్లాభినవభరతాచార్య శ్రీ లక్ష్మీ నారాయణ
 విరచిత సంగీత సూక్ష్మదయే—

ఇంకొకవిశేషము

ఈభండారులక్ష్మీనారాయణు డీట్లు
 కృతికర్తయగుటేకాక మఱి కృతిభర్తయు
 నయిన ట్లెఱుగఁబడుచున్నాఁడు. భానుకవి
 యని యొకతెనుఁగుకవి యీతనికంకితముగాఁ
 బంచతంత్రిని చెల్వఁగించినాఁడు. చిట్టయమంత్రి
 (చిట్టమరసు?) ప్రేరణచే, నరసింహభట్టు,
 నరనమంత్రి, అవధానముకృష్ణఘనుఁడు, భర
 తము విష్ణుభట్టు (ఈతఁడేలక్ష్మీనారాయణు
 నకు సంగీతాగమము నుపదేశించినవాఁడు)
 అనువారు సమ్మతించి ప్రోత్సహపఱువగాఁ
 లక్ష్మీనారాయణు డీభానుకవిని దనపేరఁ
 బంచతంత్రిని చెల్వఁగింపఁగోరినాఁడట! భాను
 కవితనకృతిఁజి సంగీతసూక్ష్మదయము రచిం
 చెనని చెప్పలేదుగాని యీతనివిరుదములను,
 అభినవభరతాచార్యాదులను దఱచుగా గ్రం
 థమునఁ జేర్కొన్నాఁడు.

క. పతికంట ముద్రి బోధన
 క్షీతి యాతనిదైరవర్స సిద్ధము సతి రాఁ

బతికంటె కవరయైనను
బతికార్యము చెడును నూత్న భరతాచార్యా!

విద్యానగరము నీతఁ డిట్లు ప్రశంసించి

నాడు :

సీ. పంపావియాపాత్మ ధైరవబిట్టలే
శ్వరముఖ్యదేవతా వ్రజముచేత
పరిపంఖగర్వవిభాశనశ్రీకృష్ణ
రాయధూధవభుజారత్నచేత
భటనటకౌతిమ పౌరాణికశీమగ్ని
చక్షుఃసత్కృతీశ్వరులచేత
సంతతమదవాహిచారుగుండాలను
టాజవప్రకటఘోటములచేత

గీ. రమ్యమైయుండు విద్యాపురంబునందు
నిమ్మచోక్యతిభానుకవీశ్వరుండు
తెనుగుబాస నొనర్చెను వినుతికక్క-
ననుని నాచంద్రతారార్కమనుచు దవర.

ఈపంచతంత్రీలో కథలోఁగూడ నీతి
పద్యములు కృతిపతిసంబోధనముతో నున్నవి.
“కరణికలక్ష్మీసూక్ష్మలిఖితాచార్యా! విట్టయ
లక్ష్మీగీమణీ,”-ఇత్యాదులు. ఇట్టి సంబోధన
ములవలన నీతఁడు సంగీతాచార్యుఁడేకాక
మంత్రీయు నని యెఱుంగ నగుచున్నది.

మాదిరికొక్కపద్యము:—

సీ. విద్యవృత్తపులయందు విశ్రాంతియును
బ్రహ్మరీధిలందు బాహుబలియు
శిరణాగతులయందు గరుణాకటాక్షయు
మృషకార్యమలయందు నీతిగరిమ
బంధుసంతతియందు పరమాసంతోషయు
నాక్రితులందు ధౌయనికలంపు
ధర్మమార్గమునందు దగ్ధోనచిత్తయు
సత్యవాక్యములందు జతురతయును

గీ. గలిగి యెవ్వఁడు మెలచు జగత్ప్రియుమన
సతనికీర్తులు లాభమోహోంధుమన

పటల ముఁగించు జంద్రికాప్రభలయట్లు
లలితగుణధుర్య విట్టయలక్కుతార్య!

* * * *

౨

కృష్ణరాయలు రాజ్యమేలుచుండఁగా
నీశ్వరదీక్షితుఁడను సంస్కృతవిద్యాంసుఁ
డొకఁడు వాల్మీకిరామాయణమునకు బృహ
ద్వివరణమని లఘువివరణమని రెండువ్యాఖ్య
లు రచించినాఁడు. శ్రీకృష్ణరాయల కలు
వదిగడియలలో రామాయణ మేడుకాండలు
వినిపించి యాయనప్రోపునఁ జిత్రకూటమున
(హంపి) నుండి రామాయణవ్యాఖ్యలు తాను
రచించిన ట్లాతఁడు చెప్పకొన్నాఁడు.

శ్లో. బృహద్వివరణంచైవ తథా వివరణం లఘుః
మృధా ద్రామా యశే న్యాఖ్యాద్యయ మీశ్వరదీక్షితః.
శ్లో. కర్ణాటాధీశ్వరే రాజ్యం కృష్ణరామే ప్రకాశతి;
రామాయణం చిత్రహతే వ్యాఖ్యాదీశ్వరదీక్షితః.

* * * *

3

నగరు, తగరు, తోగరు, పగరు, అని చర
ణాద్యక్షరములుండునట్లు రామాయణ, భార
త, భాగవతపరములుగా మూఁడుపద్యములు
చెప్పమని పెద్దన సమన్వయదుఁగఁగా నట్లే
చెప్పి నత్కృతుఁడయిన చింతలపూఁడి యెల్ల
యకవికి శ్రీకృష్ణరాయలు రాధామాధవుఁ
డని బిరుదనామమిడెను.

కా. రాధామాధవ మమ్యతాంకితముగాఁ
త్రోడక్రియం శెప్పిత
న్యాధుర్యంబునఁ గృష్ణరాయవిభుఁగ
ద్దాతేకు మెప్పించి నా
నాధాల్మప్రతిమాన సత్కవులలో
నకా ధూపణశ్రేణిలో
రాధామాధవనామమందిన జగ
త్ప్రఖ్యాత చారితుఁడకా.

ఈరాధామాధవకవికృతులు రాధామా
ధవము, విష్ణుమాయావిలాసనాటక ప్రబం
ధము, తారకబ్రహ్మరాజీయము, ననునవి
దొరకయున్నవి.

* * * *

౪

ఆముక్తమాల్యద కృష్ణదేవరాయరచిత
మని గ్రంథమందున్నను బెద్దనరచించినదని
లోకమునఁ బ్రతీతికలదు. వ్యాఖ్యాతలు లాక్ష
ణికులు, కొందఱ అట్లే గ్రంథములందును తెప్పి
నారు. ఆముక్తమాల్యదా వాఖ్యాత శ్రీని
వాసకవి :

ఉ. ఉరువగు విష్ణుచిత్తతన

యోద్వహనంబును సంస్కృతార్థవా,

గ్ధరిమ నలంకరియారసన

ఖంబున నట్లుగఁ బెద్దనార్యుఁడు,

ధురధణితి రచించె నది

దుర్బటబోధముగావునకొ ధరక,

శిరమగుమందునట్లు

గనుకే పెడఁ డేక సభిస్తురంబుగాక.

గుడిపాటి వెంకటకవి టీక

గీ. ప్రేమ నల్లసానిపెద్దన యాముక్త

మాల్యదాఖ్యకృతి సహంచితముగఁ

జేసె నీవు టీక చేయుము చెఱువనఁ

బండు పండినట్లులుండఁ గాన.

సీ. కరమర్థి గదిరాయగండపెండేరంబు

చెల్లించుకొన్నట్టి బల్లిదుండు

కవులలోపల నాధికవిలాపితావహ

విరుదాంకుఁడైన గంభీరమాత్రి

మమచరిత్రాదిసమృక్తావ్యరచనలఁ

జన్మినవైష్ణవ చక్రవర్తి

కృష్ణరాయలు తనకేల్లమ్మదేవతలఁ

బుట్టి యెక్కినభాగ్యశాలి,

గీ. అలఘుఁ డలసానిపెద్దన యాఘమండు

మహిమఁ జేసినయాముక్తమాల్యదా ప్ర

బంధ మెచటఁ దఱియధీపటిమ యెచట?

నాకు శక్యంబై దానికిఁడీకనేయి ?

రంగరాట్టుందస్సులోఁ గూడఁ బెద్దన

చెప్పిన యాముక్తమాల్యద యనియున్నది.

* * * *

౫

విశాఖపట్టణమండలమున “ప్రపంచ
దర్పణ”మని యొకసంస్కృతగ్రంథము ప్రాచ్య
లిఖిత పుస్తకశాలవారికి దొరకినది. అది
సంధానగ్రంథము. ప్రాచీనగ్రంథముల నుండి
యనేకవిషయము లందు సంకలనము చేయ
బడినవి. అం దీక్రింది శ్లోకము లున్నవి:

అల్లసానిపెద్దనార్యణ సత్యావధూపరింధే :

శ్లో. అంగుళీమ వరంగాఖ్య శోభితే ముద్రికావళి;

ప్రాతేన కాణైః పుష్పేషా మ్నాక్షులక్ష్మ్యపరంపరా.

అల్లసానిపెద్దనార్యణ నా శ్యేవముక్తం రసమం
జర్యావః

శ్లో. ఉడురాజముళీ మృగరాజుటి

ర్గజరాజగతిః కుచభారసతా;

యది సా రమణీ హృదయే రమతే

కృష్ణపః కృతపః కృష్ణసూధితతి.

మొదటిశ్లోకముగల గ్రంథముపేరు సత్యా
వధూప్రీణన మయియుండునేమో! ఆముక్త
మాల్యదలో కృష్ణరాయల కృతులుగా నీ
గ్రంథములుగలవుగదా !

“సీ. పరికితుఁడై ట్లేషుకపవల” — ఇత్యాదిపద్యమున —

“భావవ్యతివృంగ్య నేపథిగాఁగఁ జెప్పితిది సత్యావధూ

ప్రేమంబు” — “మఱయు రసమంజరిముఖ్యమధుర

కావ్య; రసన మెప్పించుకొంటి గిర్యాచభావ” —

ఈ సంధానగ్రంథమున నీ పేర్లతోఁ
బెద్దనార్యకృతులను బేర్కొనుట వింతగదా!
కృష్ణరాయకృతులలోనివిగాఁ గూడ నందు
శ్లోకములున్నవి.

ఇందుఁజూపబడినశ్లోకములు సుభాషిత
రత్నభాండాగారమునఁగూడనున్నవి. “అంగు
లీషు” ఇత్యాదిశ్లోకము బిల్వణునిదిగా నందుఁ
జెప్పబడినది. తక్కినవి యెవ్వరు రచినవో
యందు లేదు.

కృష్ణరాయస్వామికారసారసంగ్రహ—
సిందూరం రవి మిందు మానస మసే
భమ్మిల్లరాహార్యహా,
న్యదాధం గ్రసతీతి తచ్చ విబుధై
ర్నిశ్చీత మాత్మతిఃప;
హాశీ చంచలతా భవిష్యతి హతా
తస్యైత్కుంతలే కర్షణం
కాం ... హే
అగే మహాస్వంగరః.

ఆ గ్రంథసంధాతటస్రుడు. ప్రసిద్ధ గ్రంథకర్త
లపేర్లతో నెక్కడివోతెలియరాని మంచిశ్లోక
ములఁగూడ నాతఁడు గూర్చియుండునని నందే
హించుట కందుఁ గొన్నిచోట్ల నెడము గలుగు
చున్నది. ఈశ్లోకము లట్టివయియుండవచ్చు
నేమో!

ఈ వేళ కనుపించునా?

తురగా వెంకటరామయ్య గారు

పూతవయసే, వెన్న
పూసమవసే, కేంపుఁ
దమ్మిరేకులకండ్ల
తళుకులే తెలుపునే.

బాలకృష్ణునిబిలువవే!

కోకిలా! ప్రణయరాధను నిలువవే!

2. వలపించి మాయమై,
విలపింప జేయుటా?
కలికమ్ములోకైన
గానరాకుండుటా?

దారుణమ్మనితెప్పవే!

కోకిలా! తగదుతగదని చెప్పవే!

3. మఱచినానే మేను
మఱచినానే మనసు
బ్రతుకెల్ల నతనికే
వదలి యిట్లయితినే

మఱవనద్దని చెప్పవే!

కోకిలా! కరగురితులనాడవే!

4. గుట్టలేదే మనసు
పట్టలేకున్నానె
పట్టు లీకన్నీటి
యేల్లదుదాననే

యమునలో బడుమందువా?

కోకిలా! అతని నిచటకు దెత్తువా?

5. విడిచినానే సిగ్గు
విడిచినానే సిరులు
నిలువసిడలేక
విలపించుచుంటినే,

తెలుపనైనా తెలుపవే !

కోకిలా ! అటుక లుంటే పాపవే !

6. మొదలె తెలియని నన్ను
మోహాలలో నిల్చి
రాగాల దీయించి
రాకుండబోవునా ?

నీవైన వచియింపవే !

కోకిలా ! సాధించి తోడితేవే !

7. నమ్మినానే మాట
కమ్మదనములు, వలపు
లమ్మినానే వాడు
నమ్మడే, కఠినుడే

రాధమన సెరిగింపవే !

కోకిలా ! సాధించి తోడితేవే !

8. మేఘముమేడలో
మెఱుపు దీపాలలో
కాలనుందరి యిచ్చ
కాలు విననేగెనో

పిలువనైనా పిలువవే ?

కోకిలా ! యలుగరాదని పల్కువే !

9. వేదాలవీధిలో
వివరింపనేగెనో
వాదాల యెండలో
వడగొట్టి పండెనో

చూడనైనా చూడవే ?

కోకిలా ! జాడలైనా తీయవే !

10. యోగిహృదయాలలో
దాగి రాకుండెనో
రాగినీవలయాన
రంజిల్లుచుండెనో

నెదకుజాడలు గాంచవా ?

కోకిలా ! మెటవత్తును పాడవా !

11. పట్టలేనే యతని
దిట్టలేనే యలిగి,
వేయి బాముల బెట్టి
విసిగించినా సరే

కంటబడితేచాలు నే !

కోకిలా ! కాలదన్నిన జాలు నే !

12. పిల్ల డా ? లోకాలు
కొల్లగొనుచోరుడే ?
గాలించిచూచినా
కనుపడని కృష్ణుడే !

ఈవేళ కనుపించునా ?

కోకిలా ? ఈజీవ మిక నిల్చునా ?

కే. వి. బసవరాజు గారు

శ్రీ వేంకటేశ్వరునిదర్శనార్థము నేను తిరు
మలకు బోతిని. ఒకనాటియువః
కాలమున నచ్చటివర్షతారణ్యశోభను దిల
కింప నిచ్చునొడమి బయలుదేరితిని. కొండపై
నుండి క్రిందికి పెక్కుదారులుండెను. అం
దేవారి యెచ్చటికేగునో నేనెఱుగను. నిర్జ
నారణ్యప్రదేశమును జూచినెంచినవాడ నగు
టచే మనుష్యుల రహదారిగానుండెడి బాట
లను విడిచి ఆనవాలుమాత్ర మగుపడుచుం
డెడి యొక్కకొత్తదారి బట్టి పోతిని. ఆమా
ర్గము నిమ్నొన్నతప్రదేశములలోనుండి వం
కరటింకరులుగా బోయెను. నూరుబారల
దూరమునడచునరికి చిట్టడవిలో బడితిని. నిలి
వెడెత్తున బెరిగి బారెడావల నేడియును
పడనంతటి దట్టముగా జెనచిగోపియిన
ముండ్లదొంకలనడుమనుండి నడచుచుంటిని.
ఒకమనుష్యుడుగూడ గొన్నిచోటుల నొదిగి
ప్రక్కగా నడువవలసినంతటి యిరుకుగ నా
దారి యుండెను. ప్రక్క దొంకలలోనుండి
నర్వాది కూరజంతువులువచ్చి వైబడునేమో
యని గుండెలు కొట్టకొనసాగెను. మఱికొంత
నడచునరి కాబాటయొకప్రక్కకు మఱలెను.
అచ్చటనుండి యొకలోయవంటి పల్లపుప్రదేశ

మునకు దిగెను. ఆలోయలోనుండి కొంత
నెత్తముతో సరిగానుండునట్లు వెరిగి లోపలి
భాగ మగుపడకుండు బెద్దచెట్ల వరించి
యుండెను. ఆ దుర్గమప్రదేశములో అడు
గులజూడమాత్రము కనుపడెను. కానిమ్మని
తెగించి దిగ్మక్షతో ముందడుగువైచితిని.
అచ్చట నొకచావరాతిబండ యుండెను. దాని
నెక్కి నలుదిక్కులు చూచితిని.

బాలభానుని యదనాకిరణప్రసారముచే
జివురుజొంపములు కెంపుబంతులవలె నింపు
నింపుచుండెను. కేవలపూవుల వెగటువాసనకు
గోరింటపూవులు ఘుమాయుపు విరుగుడుగా
నుండెను. ప్రకృతిశోభ కానందమన్నడనగు
నాకన్నులకొకవైపునగురివెండదొంకచాటున
నొక మనుష్యాకారము నోచు మయ్యెను.
ఆనందమున కాశ్చర్యముతోడయి నన్నచ్చటి
కీడ్చికొనిపోయినది. గుడుగుడు గుంచముగా
దొంకలచుట్టుదిరిగి నెండుచేపికొని యాగురి
వెందముదుడేగి చూచితిని.

దిగంబరుడు, గూని మూపు వైకి
వ్రేలాడు కుఱుచ కెంజలవాడు, ధూళి
ధూసరితదేహుడు, పద్మాసనాసీనుడు, బక్క

వలుచునీవాడు, ఒకయోగి కడుపువెన్నతో నంటబెట్టకొని కన్నులు సగముమూతలు వడియుండ బ్రహ్మతేజస్సు వెడలగ్రక్కుచు పరమాత్మానుభూతిలో మునిగియున్నాడు. నేను గిక్కురుమనకుండ నరగడియ నిలబడిచూచి యొకప్రక్కను జతకిలబడినాను. ఎందులకు నిరీక్షించుచుంటినో, ఎంతకాలము నిరీక్షింతునో, ఏమికోరి నిరీక్షించుచున్నానో నాకేతెలియదు. నాదృష్టి యాయోగియందు స్తంభించెను. అప్పుడును వ్రాల్చితినో లేదో చెప్పజాలను.

ఒకటిరెండుగడియల కాయసబ్బట్ట కడలజొచ్చెను. కట్టవంటి వెన్నముక వంగజొచ్చెను. కనుఅప్పులల్లాడజొచ్చెను. చిన్నయూపిరి బయలువెడలి మీసము లెగురజొచ్చెను. మెల్ల సగములువిచ్చి యా బైరాగి నన్ను జూచెను. బుస్సుమని యొక్క నిట్టూర్పు విడిచెను నేను ప్రణమిల్లితిని. కనుబొమ లెగురవైచి, తలవంకించి, గుప్పిటచేయి యూపి నీ వెవడ వను నరముకల నన్న జేసెను.

సామాన్యముగా బైరాగులు హిందూస్థాని మాటాడుదురు. వారిలో జాలమందికి తెలుగు వచ్చియుండదు. నాకు హిందూస్థాని రాదు. తప్పో, యెప్పోయిట్లంటిని. “మైతెలుగో బొమ్మక హై” నా కాశ్చర్యకరముగా నాతడు “నీ కేమికావలెను?”

అని స్వచ్ఛమగుతెలుగున ప్రశ్నించెను. ఆయనకు దెనుగువచ్చుట నాకు హిందీవచ్చినదాని కంటె తృప్తినిదెను. మా కిట్లు సంభాషణము సాగెను.

నేను:—స్వాముల సేవగోరి వచ్చితిని.

యోగి:—స్వామికొండపైనున్నాడు; పొమ్ము.

నేను:—వారిదర్శనముమాత్రమే సులభము.

అనుగ్రహము దుర్లభము.

యోగి:—నాయునికి నీవెట్లు తెలిసికొంటివి?

నేను:—వేంకటేశ్వరుని ప్రేరణమువలన.

యోగి చివాలున లేచి నడువసాగెను.

నేనును లేచి మెబడించితిని. ఎంతదూరము

“స్వామికొండపై నున్నాడు; పొమ్ము”

పోవుదునోకాని పదిబారలు నడచినవిదవ
యోగి తిరిగిచూచి “నీకు నాతో నేమిపని?
వచ్చినదారినిఁ బొమ్ము” అనెను.

నేను:—మిమ్ము నేమిపుచు మీ వెంట నుం
డెదను. వెనుకకు బోవనొల్లను.

యోగి:—ఓయీ! నీవు రాజాలపు. సంసా
రసుఖలంపట్టుల కీయడివిలో జోటులేదు.

నేను:—నాకు సంసారమం దిచ్చలేదు. మీ
పాదసేవఁ జేయుచు నీయడవియందే
వసించెదను.

యోగి:—నీకు భార్యయు బిడ్డలు నున్నారా?

నేను:—ఉన్నారు.

యోగి:—వారి నేమిచేయుదువు?

నేను:—దైవవశము చేయుదును.

యోగి:—నీకు నాతో నేమిపని?

నేను:—నన్ను దరింపజేయుడు. మీ దాసు
నిగా జేసికొనుడు.

యోగి:—తరణోపాయము లడవిలోకంటె
నింటిలోనే పెక్కులున్నవి. అచ్చటనే
యభ్యసింపుము.

నేను:—స్వామీ! గురువులేనిదే యెట్లు తరిం
పగలను?

యోగి:—నీకుటంబజనులే నీకు గురువులు.
అన్వయించుకొనుము.

నేను:—సంసారానుభవము లేమిచే స్వా
ములిట్లు సెలవిచ్చుచున్నారు. అదికాం
తాకనకములకు బట్టుగొమ్ము.

యోగి:—కాంతాకనకమంత్రము లుపాసించి
సిద్ధుడవైతివేని మోక్షము కరతలామల
కమే.

నేను:—మహాత్మా! శాస్త్రవిరుద్ధమగు దా
రిని జూపి నన్ను భ్రమపెట్టుచున్నారు.

యోగి:—శాస్త్రజన్యజ్ఞానముకంటె ననుభవ
జ్ఞానము గొప్పది. కావున ననుభవసిద్ధు
డవు గమ్ము. పొమ్ము.

నేను:—స్వామీ!మీయనుభవ మదియేనా?

యోగి:—అవును. ఇక నీవు రావలదు. పొ
మ్ము.—అనియోగి దారిబట్టెను. నేనును
పెంబడించితిని.

యోగి:—వత్సా! నీమూర్ఖతమాని వెనుక
కేగుము. నీవు నన్ను పెంబడింపజాలవు.

నేను:—[సాష్టాంగపడి] “మహాత్మా! మీ
యనుభవమును నాకు చెల్పి నన్ను తరిం
పజేయుడు” అని రెండుపాదములు పట్టు
కొంటిని. యోగికి మనసు కరగెను
కాబోలు. గులకనూదిరాళ్లపై గుతిల
పడిన నన్ను లేవదీసినాడు. నేనును లేచి
కాలితో రాళ్ల నవలికి ద్రోసికొని కూ
ర్చుండబోవ యోగి నవ్వి “ఇంతేకదా?”
అనినాడు. అదేమో యిప్పటికిని నా
కరముకాలేదు.

యోగి:—వత్సా! నీవు నేడు నా తపస్సున
కంతరాయమొనరించితివి. నిన్ను ద్రోసి
పుచ్చలేకున్నాడను. అందుకు గారణ
ములు రెండు. దైవికమగు మనసంఘట
నము, నీకుగల మోక్షేచ్ఛ; కాని విద్యా

సంపూర్ణికి “ఓనమాలు” చెప్పమనుచున్నావు. అందుకు సంసారమే తగిన బడి. ఇది యధికారస్థానము. అచ్చట బనికిరానివా రిచ్చటను బనికిరారు. ఇది నాయనుభవము. ఇది కేమికావలెను?

నేను:—మహాత్మా! మీచరిత్రమును వినిన గాని మీసంసారానుభూతి యెట్టిదో నా కర్థముకాదు. అనుగ్రహించి యానతిండు.

యోగి:—నాయనా! మనయీదైవికసమావేశమునకు ఫలము నాపూర్వచరిత్రస్మరణము కాబోలును. అందువలన నీకేమియు లాభముండదు. కాని నావైరాగ్యలత కడియొక దోహదమగుగాక! ఇన్నివిధముల బ్రార్థించువానిని ద్రోసిపుచ్చుట యహంభావ మనిపించికొనును. కావున మూడుమాటలలో ముదిముక్కలతో కథ ముగింతును. వినుము:

నేనొక యాంధ్రబ్రాహ్మణపండితపుత్రుడను. మాతండ్రి ధనికుడు. ఏకపుత్రుడనగుటచే నల్లారుముద్దుగా పెంచిరి. నాబాల్యమునందే తండ్రిగారు గతించిరి. అంతటితో నే నింటియజమానుడనైతిని. మాతండ్రిగారు నాకొక కులీనయగు కన్యకను వివాహమొనర్చిరి. నాకు బదునెనిమిదేండ్లు వచ్చునరికామె కాపురమునకు వచ్చెను.

నాయనా! మఱచిన మాటలను మననమునకు దెచ్చికొని చెప్పెడి నామాటలు నీకింపుగానుండవు. అంతరంగము ననుసంధించి కొనెదవేని యర్థోపలబ్ధితో నంతగా బని యుండదు.

పెత్తనము చేతికివచ్చినది మొదలు నేను పూలరంగడనై యిల్లును, దేహమును గుల్లచేసికొంటిని. గృహలక్ష్మీవచ్చునరికి ధనలక్ష్మీ లేచిపోయినది. అప్పటికి నాకుగలయాస్తి నాభార్యకు బెండ్లినాడుంచిన నగలుమాత్రమే. నాచరిత్రము విని నాగడుసరిమామగా రానగలను తనయొద్దనుంచి బాండున పుస్తెతో నాభార్యను గాపురమున కంపినాడు. ఎటులయినను దండ్రిగారియొద్దనుండి సొమ్ములు తెమ్మని నాభార్యను నిర్బంధించితిని. నాభార్య నానిర్బంధమును దండ్రికి వినుపించినచోదన్ను నాయొద్దకు బంపదనికాబోలు చెప్పదాయెను. తండ్రి నిరాకరించినమాటలకు మృదువులగు పర్యాయపదములను గల్పించి నాకు బెప్పచుండెడిది. మా యిరువురినడుమను ఆమె కాపురము దుర్భరముగా నుండెను. ఇది గాదుననియని నామామగారికి కఠినశిక్ష విధించితిని.

నేను:—ఏమిశిక్ష?

యోగి:—నాభార్యను విడిచి దేశాంతరము లేచిపోవుట. ఇంతకంటె నల్లుండ్రు మామలకు విధించెడి శిక్షయేమి? ఒకసంవత్సరము కంటబడలేదు. నాభార్య బెంగగొని మంచముపట్టెను. ఆమె యవస్థ జూడలేక మాపినారిమామగారు వ్యయప్రయాసలకోర్చి నాకొఱకు దేశమంతయు వెదకించెను. వారికి దొరకకుండ వారయవస్థలూచుచి నానమర్థతకు నేనేమెచ్చికొంటిని. ఇంక నేను మనుష్యయత్నము వలన దొరకననియెంచి “మాయల్లుడు

వచ్చి మాయమ్మాయి కాపురము కుదుట
బడినచో వేంకటేశ్వరునకు మాయమ్మ
యిచేత నిలువుదో పిచ్చెద"నని మ్రొక్కి
మీదుకట్టిరట. శనివారపుడిపారాధనలు,
ఏకభుక్తములు, మొదలుపెట్టిరి. మామ
గారి కాపాడమస్తకమును పంగనామము
లమయమై పోయెను. నాభార్య మేనత్త
యగు ముసలమ్మకు ప్రతిదినము రాత్రి
గంగిరెడ్లవాండ్రు వచ్చినట్లును, ఎడ్లుపై
బడి క్రమ్మినట్లును కలలు రాదొడగెను.
నా భార్యకు స్వప్నములో ముత్తై
దువులువచ్చి "నేను అలవేలుమంగమ్మ"
నని పసుపుకుకుమలీయసాగిరి. ఇంతలో
నాకును అత్తవారింటివైపు కాలుసాగెను.

నేను:—అహోహా! స్వామిసాక్షాత్కారము.
"కల" వేంకటనామకః" అన్నమాట
నిజము.

యోగి:—నీలాగుననే ప్రజలలో వేంకటేశ్వ
రునిపై విశ్వాసము మొదలయ్యెను. ఏ
యింటజూచినను పూజలు మ్రొక్కుబడు
లు మితిమీరెను. అడ్డబాట్లులవారుగూడ
అవసరమునుబట్టి నిలుపుబాట్లులవారయిరి.

నేను:—మీకెప్పుడును స్వామి కనుపడినట్లు
చెప్పరేమి?

యోగి:—అయ్యో! కనుపడకేమి? ప్రతి
దినమును పట్టెవర్ధనాలతో నామామగా
రువచ్చి నా భార్యనగలన్నియు నోలిచి
నాకిచ్చినట్లు కలలు వచ్చుచునేయుండెను.
ఆమాట మూటగట్టుకొని నామామగారికి
చెప్పటయు, వారు దానికి సంతానలాభ

మో, సంపల్లాభమో ఫలముచెప్పటయు
నేను మాయత్తవారియింటికి పోయినది
మొదలనేకసారులు జరిగెను. నేను వారి
యిల్లు చేరినదిమొదలు దేవుని వీరావేశ
ము హెచ్చుగాసాగెను. నాయిత్రానికి
ఆరోగ్యము శీఘ్రములోనే కలిగెను.
గణాచారి గమత్త వేంకమ్మ గజ్జలుకట్టుకొని
వచ్చి మాటిమాటికి "నీయెల్లని తీసుకు
వచ్చిన నన్నమఱచిపోయినావా? నాకొం
డకువచ్చి నిలువుదోపెప్పడిచ్చెదవు?" అని
ప్రాణములుకొఱుకసాగెను. విసిగి మామ
గారు వైకుంఠైకాదశికి తిరుపతి ప్రయా
ణము నిశ్చయించిరి. ఇది యంతయు నే
నచ్చటికేగిన రెండునెలలకే.

నేను:—మీమామగారికిని మీకునుగల కల
హకారణ మేలాగు కుడిరినది?

యోగి:—అడుగవలసిన ప్రశ్న మడిగితివి.
నేను భుద్ధిగలిగియుంటిననెడి విశ్వాసము
వారందఱికిని గలిగెను. అందుచే నెలరోజు
లగునరికి నాభార్య నగలతో నాయొద్ద
నిద్రించుట కాజ్ఞనిచ్చిరి. అతివిస్తరమేల?
వైకుంఠైకాదశి రేవనగా దిరుపతి చేరి
తిమి. నకుటుంబపరివారముగా భోయి
యొకనత్రమున మంచిగదులలోవిడిసితిమి.
భోజనాదికము లయిన పిదప నించుక
విశ్రమించి కొండపై చిత్రములు చూచు
టకు సికారికి బయలుదేరితిమి. ఆనాడు
గొప్పసాహసకార్య గుడిలో మ్రొక్కుబడి
పెట్టి చేసికొనుచుండిరి. ముఖమంటపమున
కార్యేటివగరపుకల్యాణియను వేశ్యమేళము

మేజువాణి జరుగుచుండెను. పెండ్లివారు
సభ చేసిరి. పేక్షకులు క్రొత్తలూడుచుండిరి.
అదేమో చూతమని మావారిని దబ్బించి
కొని యామూకలో దూరితిని. ఆకళ్యాణి
రూప గానాభినయసమ్మోహములో బడి
యుండనిచో జనులు తొక్కిడి బాధకు
ప్రాణములు విడిచి యుందును. ఎంతకాల
ముంటినో నేనెఱుగను. మేజువాణిముగిసి,
కళ్యాణి విడిదిలో బ్రవేశించి నాకంటికి
దూరమయి, నేను సత్రములో జేరు
వఱకు రాత్రి పదిగంటలయినది. మా
వాంఛ నాకై బెంగపెట్టకొని కూర్చుం
డిరి. ఏవో టంకములతికి, మెతుకులు గతికి
ప్రక్కపై జేరితిని. ప్రయాణశ్రాంతులై
యందఱును తొప్పవాల్పుట తడవుగా
నిద్రించిరి. మామామగారు చిరుగుర్తున
కారంభించిరి. నేను లేపి యిట్లంటిని.
“మామగారు! ఇది రహదారిసత్రము.
మన మెంతగదులలో నున్నను బాగ్గత
మందిది. కనుక నగలు తీసి పెట్టెలో
బెట్టి మఱనిద్రింపుడు.” నామామగారు
తన మొలలోని తాళపుగుత్తి విసరి “బా
గ్గతచేసి నీదగ్గరనే యుంచు” అనిరి.
నాభార్యనులేపి ముక్కుపుడకనహితము
తీయించి బట్టబడుగున పెట్టెలో బెట్టి నరుదు
నరి కరగంటయయ్యెను. అంతలో మా
మామగారు నిద్రావశులయి గుట్టుపెట్టిరి.
ఆయనకు నిద్రాభంగమునేయనొల్లక తా
ళపుగుత్తి నామొలలోనే యుంచితని. ఆ
యనకు నాయం దమితవిశ్వాసము గలు

గుటచేతనే నేనాయన తాళమువట్టుట తట
స్థించినది. నేనును నడుమువాల్చితిని.
కాని కంటిమీద కునుకురాలేదు. దేహ
మచ్చటనేయుంచి కామరూపముతో సం
చరించుచుంటిని. కొట్టివేసినటు లందఱును
గాఢనిద్రలో నుండిరి. నాయనా! ఆపైని
వారివృత్తాంత మేమయినదో నాకింతవఱ
కును దెలియదు.

నేను:—ఎందువలన? తామచ్చటనే పండు
కొంటిరికదా?

యోగి:—లేదు.

నేను:—ఎచ్చటికేగితిరి?

యోగి:—కార్యేటిసగరమునకు.

నేను:—ఏల?

యోగి:—నిలువుదోపిచ్చుటకు.

నేను:—ఎవరికి?

యోగి:—కార్యేటిసగరపు కళ్యాణికి.

నేను:—[నిశ్చేష్టుడనై మాటాడ లేకుంటిని.]

యోగి:—ఎత్సా! అట్లు వెలవెలపోయెద
వేమి?

నేను:—మిమ్ముగూర్చిన యీవిషయమును
నమ్మజాలకున్నాను.

యోగి:—అట్లులైన నాయీప్రయాసమంత
యు వ్యర్థము. ఇక నీవు పోవచ్చును.

నేను:—మహాత్మా! క్షమించి పైవృత్తాంత
మానతిండు.

యోగి:—ఓయీ! నామాటలందనత్యభ్రాం
తి పదలి వినుము. తెల్లవారుజామున

నగలపెట్టెనెత్తినబెట్టకొని భోగమువాండ్ర బండ్లమెనుకబడి కార్యేటివగరపు దారిని బట్టితిని.

నేను:—ఆ బరువును మీ రెట్లు మోవగలిగి తిరి?

యోగి:—నేనా మోచినది? నామోహవేశము, పెట్టెనుగాదు. ఒప్పుకొననేని కళ్యాణినిగూడ మోచియుండును.

నేను:—అంతదూరము నడచినను మీకు గాల్గులాగలేదు.

యోగి:—అప్పుడు లాగలేదు. తలచికొని నచో నిప్పుడు లాగుచుండును. నాయనా! కథ సాగనిమ్ము. వారితో మాట మంతి కలిపి మచ్చికచేసికొంటిని. ఊరినమీఁదము నకేగుసరికి బండ్లిపైజేరగలిగితిని. కొంగు దాకి కొంతాస దీర్చికొన్నాడను. ఓయీ! తలవండకొందువేమి? సిగ్గుపడకుము. ఇప్పటినాస్థితినిబట్టి లజ్జాకరమేకాని యప్పటిదృష్టిలో నదిప్రయోజకత్వమే.

నేను:—స్వామీ! తరువాత.

యోగి:—వేంకటేశ్వరునిమ్రొక్కుబడిని వెలకాంతకు దీర్చితిని. కాని దానికంటె వేంకటేశ్వరుడే సులభుడనిపించినాడు. ఆయన భక్తులకు వరములిచ్చును. కళ్యాణి నాకు వరప్రదాయిని కాలేదు. అభయహస్తముమాత్రము లభించెను. పెండ్లిలో నొకలక్షాధికారిపై కళ్యాణి కన్ను వేసినది. వలపన్నినది. ఆచేప యదివఱకొక గాలములో దగుల్కొనియుండుట

చే దీనిలో బడలేదు. ఆకోమటిబిడ్డడు అదినఱకే యొక వెలకాంతవలపులో జిక్కియుండెను. అందు నాకోకపదవి లభించినది. ఏమనగా! కళ్యాణి యావైశ్వునికి రాయబారముజరుపుటకు నన్ను నమ్మిన బంటుగా నేలెను. అది గొప్పయదృష్టమని యుబ్బి తబ్బిబ్బయితిని.

కళ్యాణిజాబులు కోమటికి రహస్యముగా నేనందఁజేయుచున్న సంగతి వానియుంపుడుకత్తెకు చెలిసను. ఆవీధిలో నేనడుగుపెట్టినపుడెల్ల నాతోత్తు నన్ను బట్టు లడల దిట్టుచుండెను. ఇప్పుడు నీతలయెక్కిత్రొక్కుచున్న యీసిగ్గు నాకప్పుడు మొగమైనను జూపలేదు. అది నాయదృష్టమే సుమా?

నేను:—సిగ్గుమాలినతన మదృష్టమా?

యోగి:—సాపక్షాభ్యుదయములలో దేనియందైననుసరే తుదముట్టసాగినప్పుడే కాని ముక్తి చేకూరదు. ప్రారంభమందే విరక్తియో, తృప్తియో గలిగినది తుదముట్టదు. అప్పుడు నాకు సిగ్గు గలిగినచో నేనీసిగ్గు తికి వచ్చియుండను. తరువాత వినుము. “దూషణభూషణతీరస్కారములు దేహమునకేకాని యాత్మకులేవ” ను మహావాక్యము ననుసంధించుకొంటిని. కళ్యాణి కార్యసిద్ధియే నాకు ముక్తియని కోమటి విటుని తోత్తుగుమ్మము చుట్టు కుక్కవలె దిరిగితిని.

నేను:—శివశివ! (అని చెవులుమూసికొన్నాడను.)

యోగి:— ‘కుక్కపోలిక’ నీవోహమాననని
యేనా? దానివలె దండప్రహారములకు
గుఱికాకుండనిచో దానికంటె కొంత మే
లనిపించుకొనియుండును. ఓయీ! ఎంత నేపు
నవ్యాచికొందువో చూచెదనులేమ్మ.

నేను:—తరువాత వినిపింపుడు.

యోగి:—అడుగవలసిన ప్రశ్నలడుగజాలని
సీవంటిసిగ్గరి సత్యమును గ్రహింపజాలడు.
నతముచెడినను ఫలముదక్కినదాయని
యడుగుము. నేను తినినదెబ్బలన్నియును
కళ్యాణి చేతితో నిమిరినంతనే మానిపోవు
నని యానపడితిని. బిక్కమొగముతో
నేను గళ్యాణిదగ్గఱకు బోయితిని. “ఏమి
వార్త” అని కళ్యాణి గంపెడానతో నన్ను
డిగెను. “వార్తలేమియునులేవుగాని వా
తలినిగో” యని దెబ్బలు చూపించితిని.
వత్సా! అప్పుడామె యేమిచేసినదో చెప్పు
ము. నీతెలివి చూతము.

నేను:—నరే, కళ్యాణికటాక్షము వచ్చియుం
డును.

యోగి:—కటాక్షము. కంటితోఁగాదు. కా
లితో. వట్టిదికాదు; “అప్రయోజకపు
ముండకొడుకా” అను బిరుదుతో. బా
వా! తలయెత్తుము. నీవాచిత్యము నెఱు
గవు. ఎఱిగినచో “మేలు! బలీ! సెబా
ను!” అని సాధువాదముచేసి యుండవా?

నేను:—మీ రూరకుంటిరా?

యోగి:—చిన్నప్పటిచదువు జ్ఞానకమువచ్చి
నది.

నేను:—ఆ చదువేది?

యోగి:—కలముకాగితము నిటుదెమ్ము-వ్రాసి
యిచ్చెదను. నేను జేబులోనికలముకాగి
తము నిచ్చితిని. ఆయనవ్రాసి మడతపెట్టి
“ఓయీ! నీవాపలకుబోయినప్పు డొం
టరిగా జదువుకొనుము. నీవు మొదట
నీగురువెవ”రని యడిగితివికాదా? ఇప్పు
డు నీవేనిర్లయింపుము.

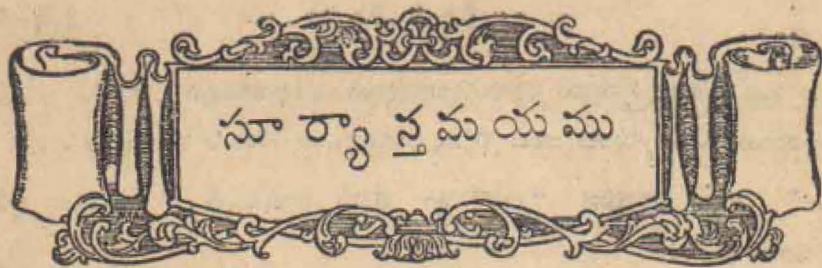
నేను:—(సాష్టాంగపడి) మహాత్మా! నాకు
ముక్తిమార్గముజూపుడు.

యోగి:—నేను తిరిగి తిరుపతిదారిబట్టితిని.
నీవును వచ్చినదారినేపట్టుము.

నేను కన్నులుమూసికొని నిమిషముండి
లేచి చూచితిని. శ్రీవేంకటేశ్వరస్వామి గ
ర్భాలయములో దేవుని ముందుపడియుంటిని.
కొంతనేపు విభ్రాంతుడనై యుండి లేచితిని.
స్వామి కెఱిగి బయటికిబోయి కాగితమువిప్పి
చూచుకొంటిని. అం దీ శ్లోకము వ్రాయబడి
యున్నది.

“శ్లో. యాం చింతయామినతతం మయి సా విర
క్తాసా ప్యన్యమిచ్చతిజనం సజనోన్యనక్తః;
అస్మత్కృతేచ పరితుష్యతి కాచిదన్యా,
ధికాంచ, తంచ, మదనంచ, ఇమాంచ,
మాంచ.”

అహా! మహాత్ములచరిత్రము లద్భుత
జనకములుకదా!

విద్వాన్ కఙ్గి కామేశం గారు

౪

సచండత్వముఁ బాసివేరివియై గాఢాగ్ని సంతప్తమా
 పెనముంబోలెను నెట్టవారి దిన కృద్భింబం బదస్తాద్రి నం
 దిననీడెంతయు దీర్ఘమయ్యెఁ దనపైఁ దేజస్వి దూరంబుగాఁ
 గను వృద్ధి గను టబ్బురంబెయని లోకంబుం బ్రబోధింపఁగాఁ.

డి. దిక్కులకెల్ల దివ్యతరదీప్తుల నిచ్చిన లోకబాంధవుం
 డక్కట యస్తమించు నిక నారయరాదు పదంబునేరుఁ డిం
 కెక్కడికేగువారమని యిండ్లకుఁ జేరె ద్విజాళి, తేజముం
 డక్కియినుండు దద్దయు నడంగుట గాంచుచు మెల్లమెల్లఁగాఁ.

[“అరయరాదు” అర్థాంతరమున “నేషేతాదిత్యముద్యంత మస్తయం తం కదాచన” అనువిధిని గమనింపవలెను.]

[“మెల్ల మెల్లగాఁ.” అర్థద్యయమునందును “ప్రాయోభ్యత్యాస్త్యజంతి ప్రచలిత విభవం స్యామిసం సేవమానాః” అనుసూక్తిని గమనింపవలెను.]

క. ఎంతయుఁ దేజముగల్గిన, నెంతయు మిన్నందియున్న నెంత తిరిగినన్
 అంతంబు తప్పదని వేదాంతము బోధించె సూర్యుఁ డస్తంగతుడై.

క. ఎంత కరబలముకలిగిన, నెంత ప్రతాపంబునున్న నెంత వెలిగినన్
 అంతయుఁ గాలవశంబని, యెంతయు బోధించె నినుండు హీన ప్రభుడై.

మత్త. సుంతయుం దనుజూడరాకయె చొక్కిపుట్టినదాదిగా
 సంతత ప్రభతోడ వెల్గినచండభానుండు గ్రంకినన్
 అంత నెంతయు నెట్టకాంతులు హత్తె నాడెన సంతయున్
 జంత చచ్చిన బుల్లచావదు సిద్ధమంచును దెల్పుచున్.

చ. పటుతర తేజమున్ విడిచి భాస్కరుఁ డస్తము నందినంతఁ జేఁ
 కటిమయమయ్యె నక్కట జగంబు సమస్తము దుర్నివారమై

యట ఘనమిత్త్రుడై స్తమును నందగ జాడ్యము సంధకారము
దృటమయి గ్రమ్ముచుంట యది భావ్యమెయకాగద యెంచి చూడగలక.

[“బాడ్యము” అథాంతరమున “ఆరోగ్యం భాస్కరాదిచ్ఛేత్,” అనుసూక్తిని గమనింపవలెను.]

చ. జనులకు నెల్ల పట్టులను సౌఖ్యమెకూర్చుచు దుర్నిరీక్షుడై
యినుఁ డుదయించి యున్నతతి యెందును రూపములేకయుండి యా
యినుఁ డట్లులేగినంతటనె యెక్కడనుండియొ యొక్కటాక్కటే
కనఁబడెడిక గ్రమక్రమముగాను గ్రహంబులు భాసురాకృతిక.

[“సౌఖ్యమె” అథాంతరమున “ఆరోగ్యం భాస్కరాదిచ్ఛేత్” అను సూక్తిని గమనింపవలెను.]

చ. కలకల నెల్లగుల్లసిల గబ్బున హ్లాదముఁ గొల్పుచుండి తా
నలఘునమైన తేజము నొకప్పుడు చూపనిరాజునందె పో
చులకగ మచ్చగానఁబడుఁ జూడుఁడటంచును బోధనేయుచుక
లలితకలంకితోఁచె గగనంబున సర్వకళాప్రపూర్ణుడై.

[“సర్వకళాప్రపూర్ణుడై” అథాంతరమున “బోధించు” అనుక్రియపట్టున ఈ విశేషణము సాధిప్రాయమైయున్నదని గ్రహింపవలెను.]

తే. గీ. మచ్చపడకయె మనవలె మచ్చపడిన, విదప నట్టిట్లు వంకలు పెట్టికొనుచు
నెంతకాలము తిరుగుదు రిలను మనుజు, లంచు బోధించెను గలంకి స్వానుభవము.

ఉ. ఘోరతరప్రతాపమును గొల్పు నినుం డతఁ డస్తమించి త
చ్చారుకళాప్రపూర్ణుడగు చల్లనిరా జుదయింప సంతయుక
భోరుసెలంగఁ బొంగుచు నముద్రుడు దద్దయు మిన్నముట్టె దా
నారయ లోకధర్మమది యచ్చెరువందగనేల దానికె.

ఉ. చండితనంబు మీఁటగను చయ్యన నెవ్వరియడ్డలేక వే
ఱొండును బాటులేక మఱి యెటమి యిరుకయైన నెప్పు లే
కుండగఁ గర్ణరంధ్రములు హోరునఁ జిల్లులువోవుచుండఁ జీ
రండల దృశ్యరూపమొనర్క విహరించెడి రాత్రియంతయుక.

[“హోరున” అథాంతరమున “తమ దుశ్చరిత్రవలన గలిగిన ఘోషవలన” అని గ్రహింపవలెను.]

చెన్నైలోని నేపాలీ పార్కులో, బరినిన నగయందు విహారమున నున్నపుడు

చెన్నపురి తిరువన్నిక్కీలో నాలువడపు స్త్రీల పోటీప్రదర్శనము—మహాత్ముని సన్మూలము.
 బ్రెస్ ఫోటో లీకో, చెన్నపురి.

ఉ. అరుదుగ పీర్ల పండుగును సంతట జేగురుపూసి తోడుతక
విరివిగ నెల్ల పట్టులను బెల్లుగఁ జల్లిన వెల్లుచుక్కలక
దురకలగోడమించుగతి తోరపుమిన్ను చెలంగె లెక్కకుం
దొరకని తారకావళులతోడ వెలుంగుచు వింతగొల్పుచుక.

ఉ. శ్రీలనుమించి డెందములు చిందములాడఁగఁ జేరి యొక్కచో
వేలుపులాడుచుక దిగువపెట్టిన దింపుడువేకముక్కనా
లాలితమయ్యె మిన్ను కవిరాజ సుకీర్తితచంచదాకృతిక
వేలకొలందిచుక్క లవివెల్లుగ వెల్లుచుఁ దేజరిల్లినక.

క. చంద్రుడుమధ్యను దారక, లందందును జంద్రికయును సంతట నలరక
బృందారకులాడడి పే, కందన రెడి యాసుకరణి గగనము వెలింగె.

చ. అరుదుగ నాటకంబున మహావిభుపాత్ర ధరించినట్టి యా
సరసనటుండుదాల్చిన ప్రశస్తపుదుస్తుల మించు ముచ్చె బం
గరు నగిషీలనొప్పు ఘనకంచకమోయన నేత్రపర్వమై
కరము వెలింగె మిన్న దియగణ్యులన త్తరచారుతారలక.

మ. జలమై చంద్రికయొప్పు బూర్ణ విలసచ్చంద్రుండు లోమట్టునై
యలరం గానలయంచులందుఁ గననొ నానీటిబొట్టులు చు
క్కలు నెంతేయుఁ జెన్నుమీఱఁగను నాకాశంబుచూడక మహా
కలశంబై గనుపట్టె నుజ్జ్వలతరాకారంబు శోభిల్లుఁగాక.

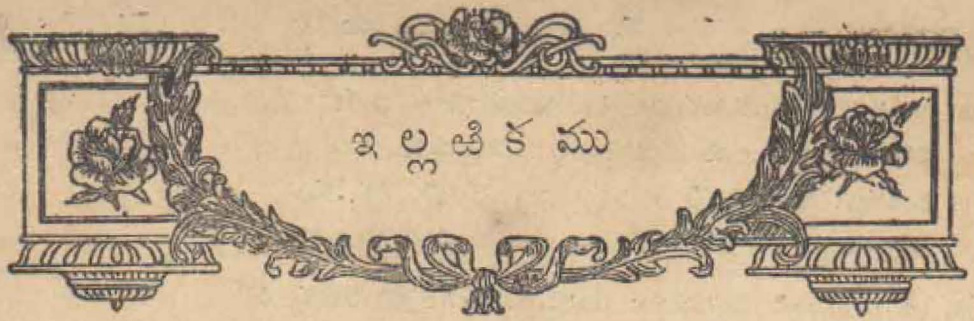
మ. తగదర్బాదులయపు భాసురహయోత్తంసంబు మీఁదం ధగ
ధగిశంబై కమనీయమై ప్రవిలస ద్రత్నావళి చిత్రితం
బగు పల్యాణమనంగ సంబరము నేత్రానందముం గొల్పుచుక
బొగడక మించెను వేలులమలగుచుక జక్కల్ విజృంభించినక.

క. మినుకుమినుక్కుని చుక్కలు, ఘనముగ నుదయింప మిన్ను కరము వెలింగె
తనకావలిదెన దీపము, తనరగఁ జూపట్టు వెదులుతడకయనంగక.

మ. అలరకగోడలు వేకముక్కయి భా! యాకంచుకంబై లనల్
కలశంబై యలజీనునై తడకయై తానిట్టులేపట్టునక
పలురూపంబుల నల్లమానిసికిఁ గన్పట్టెక సభం జెన్నఁగా
నలభూతంబుల చిత్రమే యిదిగదా యాశ్చర్యమింకేటికిక.

[“అశ్చర్య మింకేటికిక” “ఇంకను ఈరితిని ఎంతైనను వర్ణింపవచ్చును. కాని యది
యాశ్చర్యము కాదని భావము.]

N. B. శుక్లపక్షరాత్రులును కృష్ణపక్షరాత్రులును యథాయోగముగ వర్ణింపఁబడినవి.
సహృదయులు పక్షద్వయైక్యవిరోధమును కరికింపరాదు.

పాలవర్తి ఆంజనేయులు గారు

౧

జగవతిరాజు గొప్పశ్రీమంతుడు. విశాఖ పట్టణ మంతటిలో వీరికి గల పలుకు బడి మఱియొకరికి లేదు. జమిందారిపాయగ నివసించును. ఈయనకు జమిందారను బిరుదొకటి లేదు గాని సాలుకు పాతక ముప్పదివేలు వచ్చు గొప్పయెట్టేటమాత్రమున్నది. విశాఖపట్టణము బీచిరోడ్డుమీఁద నొక విశాలమైన యారామముమధ్య వీరిమేడ గలదు. ఆతోట నానావిధఫలపుష్పశోభితములయిన తరులతాగుల్మాదులతోడను, నిర్మలనలలపూరితమయిన తటాకముచేతను విరాజిల్లుచు వినోదవిహారము సల్పువీలాసవంతులను, చిత్తశాంతి నభిలషించు విరాగులను, నాహ్వనించుచుండును. ఆమేడ ముందుభాగములో నొక విశాలమయిన చావడిలో యెట్టేట తాళేదారులు, గుమస్తాలు, పారాజవానులు గలరు. అంతర్మహాలునందు జగవతిరాజుగారు కాపుర ముండి యుండిరి. వీరెంత విద్యావంతులయినను, నవనాగరికులయినను పూర్వాచారముల నినుమంతయైనను వదలలేదు. గృహమర్యాదలను, కులకట్టుబాటులను బహుజాగ్రత్తో కనిపెట్టుచుందురు. వీరి కిద్దరు కొమార్తెలు మాత్రము గలరు. వారిమీఁద జగవతిరాజున

కత్యంతప్రేమ. వారు క్రిందనడచిన పాదములు కందిపోవునని యెంచును. పుత్రులు లేనికారణమున వారిని మిక్కిలి గారాబముతో నరచేతులలోఁ జెంచుచుండెను. జగవతిరాజునకు తనపుత్రికల నత్తవారింట్లోకి బంపుట కిష్టము లేదు. కావున పెద్దకొమార్తెను, సామాన్య కుటుంబమునకుఁ జేందిన యొక చక్కని చిన్నవాని కిచ్చి వివాహముచేసి యల్లునిఁ గూఁతును నింటఁ జెట్టుకొనెను. రెండవకొమార్తెనహితమిడేరినపిల్ల యగుటచే వివాహముఁ జేయఁ దొందరపడుచుండెను.

౨

శ్రీమహారాజులుంగారు విజయనగరములోఁ గళాశాలను స్థాపించినప్పటినుండియు క్షత్రియబాలురునహితము ఉన్నతవిద్యాభ్యాసమున కలవడిరి. భోజనాదివసతుల నేర్పఱచి బాలురుత్తమవిద్య నార్జించుటకు శ్రీరాజుగారు ప్రోత్సాహ మొసంగుచుండిరి.

విజయనగరమున కనతిదూరమున చిట్టివలన యను గ్రామమున్నది. రామరాజుచాల బీదవాడయినను గ్రామములో మర్యాదగలవాడను వాసిఁగొంచియున్నాడు. వంగనమును బట్టిచూడ రామరాజు కష్టము

బ్రతికి చెడినవాడని తెలియుచున్నది. ఆయనకు పదియొకరముల మెట్టభూమిమాత్రము గలదు. ఒక్కడే కుమారుడు. నరసింహరాజు మంచి అందమయిన చిన్నవాడు. బుద్ధిమంతుడు. తెలివితేటలు గలవాడు. చిన్ననాటనుండి విద్యయం దాసక్తిగలవాడగుటచే నెటులనో తండ్రిని ఒప్పించి తోడిబ్రాహ్మణబాలురతోపాటు విజయనగరము వెళ్లి కాలేజిలో విద్యనభ్యసించుచుండెను. విద్యార్థులందఱిలో రూపమందేకాక గుణసంపదయందును నరసింహరాజు మిన్నయై యుండెను. మెట్టి క్యులేవన్ పరీక్షలో పిల్లలందఱిగోను మొదటివాడుగఁ గృతార్థుడగుటచే నుత్తమవిద్యగరచుటకు దగిన వసతి లేకపోయినను, ఉపాధ్యాయులయొక్కయు, తోడిస్నేహితుల యొక్కయు, ప్రోత్సాహముచేత కాలేజిరగతిలోఁ బ్రవేశించెను. ఇంతవఱకుఁ జెప్పించిన చదువుకే తండ్రి అప్పచేయవలసివచ్చెను. కాని, పిల్లవాడక్కరకువచ్చి గొప్పయద్యోగము చేయుననుగంపెఁదాశతో అప్పలోనప్పుని ఋణముచేసి ప్రతినెల కావలసిన పైకిము పంపుచుండెను. ఇట్లుండ ఎఫ్. ఎ. పరీక్షకాకపూర్వమే తండ్రి స్వర్గస్థుఁ డాయెను. తండ్రిచనిపోయిన దుఃఖ మొకవంకను, ముందుగతిదోచక యొకవంకను గుగుచున్న నహజ ప్రతిభాశాలియగుటచే బరీక్షలో జయ మొందెను. కాని పరీక్షలో జయ మొందితనని యానందించుట కతడు నోచుకొనలేదు. ముందుచేయునది తోచక యతడు కుందుచుండెను. బి. ఎ. చదువవలె ననెడియాశయొకవంకను, లేమియొకవైపునను

నతనిని బాధింపజొచ్చెను. కాని యతనితల్లి యతనికి ధైర్యముఁ జెప్పి యెచటనో సామ్మఁ దెచ్చియిచ్చి అతనిని విజయనగరము పంపి వేసెను.

3

‘ప్రణబాధకన్న ఋణబాధ ఎక్కువనుట లోకవిదితముగదా! నీతమ్మ కుమారుని విద్యకై పలుపాట్లు పడవలసివచ్చెను. పోలముల పరులపాలుచేసి మృగతృష్ణంబోలు విజాతీయవిద్యకై నగరసీమల కెగఁబ్రాకు జానపదుల దుస్థితి నేడు మనము కన్నులారఁ గాంచుచున్నాము. ఋణదాతలు నీతమ్మను బాధింపజొచ్చిరి. ఈబాధ కోర్వఁజాలక కుమారునితోఁ దనయవస్థను జెప్పక, పోలమమ్మిన యెక్కువసామ్మ వచ్చుననిమాత్రము చెప్పి పోలమమ్మటకు నిశ్చయించెను. అప్పులు తీర్చినది. శేషించిన ధనముతోఁ బిల్ల వానిచదువు ప్రథమవత్సరమైనను గడచునట్లులేదు. ఆమె మాత్రము ఇరుగుపొరుగువారికిఁ బాలుపెరుగమ్మి గుట్టుగ జీవయాత్ర గడుపుచుండెను.

౪

జగవతిరాజుకొమార్తెకు వివాహముచేయవలెనని తొందరపడుచుండెను. ప్రేమావతికి షోడశవర్షములు నిండి సంప్రాప్తయౌవనయైనది. మేలిమిబంగారును మించిన దేహకాంతిచేతను, పొడుగు పొట్టి కాని దేహపరిమాణముచేతను ఆమెతనూపిలాసము ఒప్పియుండెను. సిండుచందురునివంటి మోము, విశాలనయనములు, పంఠిరలు దిరిగిన ముంగురులు,

తుమ్మెదరెక్కల ధిక్కరించు నిడుదలయిన నల్లని కురులు, ఆమెలావణ్యము, చూచు వారల మోహింపజేయుచుండెను. యావన వతులు యువకులఁ బెండ్లాడఁగోరుట ప్రకృతి ధర్మము. తల్లిదండ్రులు, ధనము, ప్రసాదింప గల సమస్తసౌఖ్యము లామెకుఁ గరతలామలక ములైనను ఆమె యేలకో చింతాక్రాంతచిత్త మై అతిభారముతో రోజులు పుచ్చుచుండెను. అట్లగుట, తల్లిదండ్రు లామెకుఁ దగిన వరునిఁ దెచ్చి పరిణయముచేయ యత్నించుచుండిరి.

సాటివారలలో యుక్తవయస్కులైన బాలురుండినను జగపతిరాజు నభీష్టముఁ జెల్పించువారెవరును లేకుండిరి. శ్రీమంతులు తమ తనయుల నత్తవారింట నిల్లరిక ముంచ నిష్ట పడరు. తన ముద్దుతనయ నత్తవారింటికిఁ బంపుట గర్హ్యముగా జగపతిరాజుకుఁ దోచుచుండెను. సంబంధ మెక్కడను కుదురలేదు. కర్తవ్యము దోచక ఆందోళిత హృదయుడై విచారించుచుండెను. ఇట్లుండ నొకనాడు విజయనగరముకాలేజి ప్రిన్సిపాలుగారియొద్దనుండి ఉత్తరము వచ్చెను. ఆయుత్తరమువిప్పి చూచుకొని సంతోషచిత్తుడై భార్యతోఁ జెప్పి మెటనే విజయనగరము బయలుదేరి వెళ్లెను. రైలు దిగి జగపతిరాజు సరాసరి ప్రిన్సిపాలుగారి ఆఫీసుగదిలోనికి వెళ్లెను. శ్రీరామావతారముగారు జగపతిరాజుకుఁ జరపరిచితులు, కుశలప్రశ్నలైనవిమ్మట తమదృష్టిలోనున్న బాలురఁ గూర్చి రామావతారముగారు సవిస్తరముగా ముచ్చటించిరి. వారిలో జగపతిరాజుకోరికల ననుసరించి నరసింహరాజు అన్ని విధములఁ దగి

యుండునని వారు సలహానిచ్చిరి. జగపతిరాజు పిల్లవానినిజూడఁ గుఠూహలము గలవాడయి వానిని బిలుపింపఁ గోరెను. నరసింహరాజు వచ్చి ప్రిన్సిపాలుగారికి నమస్కరించి నిలుచుండెను. జగపతిరాజు వానిని బ్రక్కనున్న బల్లమై గూర్చుండఁగోరెను.

నరసింహరాజు కప్పటికి ఇరువదియొక్క సంవత్సరములు. మామూలు గోరంచుపంచ, షడ్బు, ఉత్తరీయము మాత్రమెప్పు డతను ధరించియుండెను. అవియుఁ గొంతవఱకు మాసియుండెను. ఆమలినాంబరములనుండి యతని శరీరకాంతి నివ్రుకకప్పిన నిష్టవలె అచ్చటచ్చట తళతళలాడుచుండెను. విశాలమైన ఫాలము, కలువ రేకులవంటి కన్నుదోయి, ఉంగరములు దిరిగిన ముంగురులు, యతని ధీప్రభావమును, అందమును బ్రస్ఫుటము చేయుచుండెను. నరసింహరాజు ముఖలక్షణముల నవలోకించి భ్రమచెంది జగపతిరాజు రెప్పవ్యాక అట్టచూచుచుండెను. నరసింహరాజు సందర్భమును గ్రహించినవాడై సిగ్గుచే దలవంచుకొని కూర్చుండెను.

రామా: అబ్బాయి! మీదేవారు?

నర: మాది చిట్టివన.

రామా: మీనాయనగారి పేరేమి?

నర: రామరాజుగారు.

నరసింహరాజునుగూర్చి రామావతారముగారు అంతయు నెఱిగినవారగుటచే ఆ ప్రశంస కట్టిపెట్టి నరసింహరాజును సంబోధించి 'జగపతిరాజుగారు గొప్పశ్రీమంతులు, పేరుప్రతి

ష్ఠగలవారు. వారిపిల్లను నీకిచ్చి వివాహము చేయవలెనని కోరుచున్నారు. నీయభిప్రాయ మేమి?

సరసింహరాజుసిగ్గుపడుచు “నాకేం తెలుస్తుంది. మాఅమ్మగారు పెద్దది ఉన్నది. ఆమెయిష్ట ప్రకారము జరుగవలసి ఉంటుంది. నాదేమి లేదు.” అని జవాబు చెప్పెను. అంతట సరసింహరాజు వెళ్లిపోయెను.

జగ: రామావతారంగారూ! మీరు మిత్రులైనందుకు నాకీసంబంధము కుదిర్చిపెట్టవలె. పిల్లవాడిని చూస్తే చక్కగా ఉన్నాడు. నాకు విడిచిపెట్ట బుద్ధి పుట్టలేదు. వాళ్లు బీదవాళ్లయినప్పటికీ వంశము మంచిదే. వారి బీదతనంతో మనకేమి? పిల్లవాడు మనయింట్లోనే వుంటాడుగా. ఇది మించి పోనీకండి.

రామ: పిల్లవాడు మాకాలేజి పిల్లలందరిలో బుద్ధిమంతుడు. బీదవాడయినను నీచగుణములేమీ లేవు. మీగృహము నలంకరించదగినవాడే. కాని చదివేది ఇగ్గీషు. మన ఆచారాలు, పద్ధతులు నచ్చుతాయా, తీరామీయింట్లో యిల్లరికము ఉంటాడో? ఉండడో, అదే చిక్కుగా వున్నది.

జగ: ‘ధనమూల మిదంజగత్.’ మీకు తెలియనిదేముంది? పట్నముపంపి ఎ. ఎ. చెప్పిస్తాను. అతనికి ఎంతకావలెనంటే అంత ఖర్చుపెట్టవోంటానికి యిస్తాను. ఆవిషయమున నాకేం భయములేదు. మీరు చేయతగిన సహాయం మాత్రం చేయండి.

రామ: అందుకేమాత్రం అభ్యంతరముండదు.

అంతట జగపతిరాజు ప్రిన్సుపాలుగారి వద్ద సెలవుపుచ్చుకొని విశాఖపట్టణము చేరెను.

౫

జగపతిరాజు భార్యతో జరిగినవృత్తాంత మంతయు జెప్పచు, “పిల్లవాడు మనప్రేమకొరకే పుట్టినట్లున్నాడు. అందమందుగాని, విద్యయందుగాని, గుణమందుగాని కొరతావంతయు లేదు. కడు బీదకుటుంబము మాత్రమగును. నిజముగా ఆయింట పుట్టదగినవాడు కాడు” అని పలికెను.

భార్య: వాళ్లు బీదవాళ్లయితే మనకేం, భాగ్యవంతులైతే మనకేం? మనపిల్ల వెళ్లి వాళ్లగుడిసెల్లో కాపురము చేయబోతుందా? మనమువెళ్లి విందులు గుడువబోవుచున్నామా? వస్తారు; నాలుగుమెతుకులు తిని మనయింట్లోనే పడివుంటారు. ఆలస్యమెందుకు? మన పురోహితుణ్ణి గుమస్తాను చిట్టివలన పంపించండి.

జగ: అవును; నీవన్నమాట నిజమే. అలాగే పంపుతాను.

౬

గుమస్తా పురోహితుడు యిద్దరు చిట్టివలన వెళ్లెరి. రామరాజుగారి యిల్లు పెద్దవీధినే ఉన్నది. వారి ఇంటిగుర్తు తెలుసుకొని వీరిద్దరు వెళ్లి వారియింటి అరుగుమీదనే కూర్చుండ జోయిరి. వారెవరో యెందుకు వచ్చిరో సరసింహరాజు తల్లి నీతమ్మకు తెలి

యదు. అయినను గృహస్థధర్మము ననుసరించి మర్యాదచేసెను.

సీతమ్మ: శాస్త్రులుగారూ, మన దేగ్రామము? ఏంపనిమీద దయచేశారు.

పురో: మాది విశాఖపట్టణము. రామరాజు గారి యిల్లు యిదేనా?

సీతమ్మ: అవును. ఇదే. మమ్మన్ని మీరేం యె రిగివున్నారు?

పురో: ఎఱుగకేంలేండి. రామరాజుగారుచాల మంచివారు; నిదానములు. బ్రాహ్మణభక్తి గలవారు. మంచివంశం. మీకు పిల్ల లేంత మందమ్మా?

సీతమ్మ: నాకు ఒక్కడే పిల్లడు బాబు. విజయ నగరంలో చదువుతున్నాడు.

పురో: వివాహమయిందా?

సీతమ్మ: చదువయితేగాని చేసుకోనన్నాడు బాబుగారు. ఆలాగే కా నిమ్మని పూరుకున్నాను.

పురో: చదువుకుంటారంటే పెండ్లి చేసుకోకూడదా? ముద్దుముచ్చటలు చిన్న తనంలో చూడాలిగాని, గడ్డంమీసాలు వచ్చిన యేంబాగుంటుంది?

సీతమ్మ: పెద్దదాన్ని నాకు ముద్దుముచ్చట చూచు కోవాలెననివుంటే మా త్రం బీదవాళ్ళకు పిల్లని యెవరిస్తారు?

గుమాస్తా: సంబంధమువుంటే చేస్తారా?

సీతమ్మ: చేస్తారా అంటే నేనేంచేస్తా బాబు గారు. డబ్బా? దుగ్గానా? కాస్తకూస్తతో అవుతుందా? లేదా అంటే మంగళసూత్రం చేయించి మూడుముళ్లు అప్పోస్తాప్సో చేసి వేయించగలను గాని ఇంకేం చేస్తాను. ఆరోజువచ్చి నేనంతవఱకు బ్రతికివుంటే మాట గద!

గుమాస్తా: మీరు బాగావుండగానే చేసి కళ్ల తోచూచి సంతోషిస్తే మంచిది. మీకేం కష్టంగాని, డబ్బుఖర్చుగాని లేకుండా గొప్పయింటిపిల్లను తెచ్చి పెళ్లి చేసేభారం నాది. మీకదంతా ఎందుకు? మీకిచ్చ మేనా?

సీతమ్మ: ఇష్టంలేకేం బాబుగారు. ఎక్కడైనా సంబంధం ఉన్నదా?

పురో: సంబంధం లేకేం. కాని మీరొక్క సంగతికి తలవూగిస్తే చాలు. పిల్ల

సీతమ్మ: ఇష్టంలేకేం బాబుగారు. ఎక్కడైనా సంబంధం ఉన్నదా?

గొప్పయింటిపిల్ల. అతిసుకుమారంగా, గా
రాబంగా జమిందారిపాయగా పెరిగింది.
పిల్లను యిచ్చటికి పంపటానికి యిష్టపడరు.
పిల్లవాడినే తమవద్ద వుంచుకొని పెద్దచదు
వులు చెప్పించి అస్త్రీకొంత ముట్టచెప్పాలని
వున్నది. ఈపద్ధతి మీకిష్టమేనా?

సీతమ్మ: ఏం చెప్పను బాబు. నాకు ఒక్కపిల్ల
వాడు. వాడు కండ్లముందర లేకపోతే
నాకేం తోస్తుంది. నేనేం కష్టాలుపడ్డావాడు
సుఖంగా వుండాలనే. అయినా మేము
సామాన్యులం. అంతగొప్పవారితో మాకు
సంబంధమేమిటి? అది ఎట్లా పొసగు
తుంది.

గుమాస్తా: అదంతా మీకేల? కుదిర్చే భారం
మాది. కొడుకును కొడల్ని చూచుకొం
టా మీరుకూడా అచటనే వుండవచ్చు.
నేకేప్పినసంగతి మాత్రము మీకిష్టమేనా?

సీతమ్మ: నాయిబ్బానికేం లేంది. ఎక్కడైనా
వాడు సుఖంగా వున్నాడంటే చాలు.
అయితే ఎవరిపిల్ల బాబుగారూ!

పురో: విశాఖపట్టణంలో జగవతిరాజుగారి
రెండవకొమార్తె. పదహారు సంవత్స
రాలు. పిల్ల చక్కని చుక్క. మంచి
వంగసం. ఈమాసంలో బహుళంలో ము
హూర్తం. మేము అందుకొంతకే వచ్చి
నాము. ఆయన వారి గుమాస్తా. నేను
వారి పురోహితుణ్ణి. మారాజుగారు విజ
యనగరంవెళ్లి పిల్లవాణ్ణిచూచి మాట్లా
డినారు. ఇక మీరు 'సరే' నంటే అయిం
దన్నమాటే.

నరసింహరాజు తల్లి ఆశ్చర్యపడి సిగ్గు
చేగడపడాటి లోనికివెళ్లి తలుపుచాటున ని
లువబడెను.

పురో: అమ్మా, మీరుపెద్దలు. మేము బ్రా
హ్మణులము. మీయిండ్లకు రానివార
మా? మీయిద్దేశమేమి?

సీతమ్మ: చెప్పరేం బాబు; నేనింకా యెవరో
దానిసహాయ్యేవారని అనుకొన్నాను. ఇం
తలెక్కజరిగిందాక నేనుమాత్రం వేరే
యేం చెప్పతాను. పిల్లవాడికి కబురు పంపి
మీకు తెలుపుతాను.

గుమాస్తా: ఇక పిల్లవాడికి కబురెందుకు?
మీఅబ్బాయి 'మాఅమ్మగారి యిష్ట'మని
మారాజుగారితో చెప్పినాడు. మీపురో
హితుణ్ణి పిలిపించండి తాంబూలాలు పు
చ్చుకోవచ్చును.

అంతట నరసింహరాజు తల్లి పురోహి
తునకుం గబురుపంపి తాంబూలములు పుచ్చు
కొనెను. ఆరోజు పురోహితుని గృహముననే
మిదు లారగించి వారిద్దరును మఱునాడు
విశాఖపట్టణముచేరి శుభవార్త యజమా
నుల కెఱుకపరచి బహుమానములఁ బడసిరి.

2

రూపసియు, విద్యావంతుడును, సుగూఢ
ఖనియు, నైన యెల్లఁడు దొఱకినాడను సంత
సమున జగవతిరాజు వివాహప్రయత్నముల
నతివిరివిగాఁ జేయుచుండెను. గృహస్రాంగణ
మున విశాలమైన పందిళ్లువేయించెను. పంది
ళ్లకుఁగట్టబడిన ధవళవనసముల తెల్లఁదనము

సుధాకరునిధావశ్యమునుభిక్కురించుచుండెను. పత్రపుష్పపతాకములచే నామావరణమంతయు నలంకరింపబడెను. చిత్రకారులు గృహమునంతయు నలంకరించి శోభాయమానముగఁ జేసిరి. జగపతిరాజు బంధువులు మిత్రపరివార సహితముగ విచ్చేసిరి. నరసింహరాజునకు బంధుకోటి అంతగ లేదు. అందుచేతఁ దోడి సహాధ్యాయులను సహితము కొంత మందిని దీసికొనివచ్చెను. వియ్యాలవారు ఎక్కువమంది లేనందున విడిదికిఁ బ్రత్యేకముగ నేర్పాటులేమియు జరుగలేదు.

వధూవరులు మంగళస్నానము లాచరించి చిత్రవిచిత్రముగ గనులపండువుగ నలంకరింపబడిన వివాహవేదికపై నాసీనులైరి. మంగళ తూర్యనినాదములు మిన్నముట్టి, విప్రు లాశీర్వాదములు చేయ జగపతిరాజు నరసింహరాజు పాదములగడిగి కన్యాదానముచేసి పాణిగ్రహణమహోత్సవము జరిపించెను.

౮

వివాహసంతరము అల్లుని కర్చుకై జగపతిరాజు ప్రతినెల యేబదిరూపాయలు పంపుచుండెను. అందుఁ గొంతపైకెక్కు మిగిల్చి నరసింహరాజు తల్లికిఁ బంపుచుండెను. నెలకొక్క పర్యాయమైనను నరసింహరాజు తల్లినిజూచి వచ్చెడివాడు. దనరా సంత్రంతి సెలవులకు మాత్రము అత్తవారిగిటికి వెళ్లెను బి. ఎ. యూనివర్సిటీపరీక్ష యైన వెంటనే స్వగ్రామమునకు వెళ్లి తల్లితోఁ గొన్నిదినములు గడసి తర్వాత అత్తవారి యింటికి వెళ్లెను. తల్లిని జూచుటకై నరసింహరాజు తనయల్లుడైన

పిదపఁ గూడ చిట్టివలనకు వెళ్లి యాపూర్ణికొంపలో నుండుట జగపతిరాజు చాల అవమానముగా నెంచుచుండెను. ప్రథమములోనే అభ్యంతరపెట్టిన బాగుండవని ఓపికతో నుండెను.

మేనెలలో విద్యార్థులందఱు పరీక్షాఫలితములకై చకోరపక్షులవలె నెదురుచూచుచుండిరి. ప్రతిదినము విద్యార్థులు పోస్టాఫీసుకు వెళ్లి పేషన్లు చింపి యాతురతతో సంబంధమునకుండిరి. ఇట్లుండ నొకనాఁడు నరసింహరాజునకు బట్టనమునుండి తంతివార్త వచ్చెను. తంతి యెచటనుండి వచ్చినదా యని యింటిలోనివారందఱు భీతచిత్తులై తత్తరపడుచుండిరి. ఇంతలో నరసింహరాజు మేడ దిగివచ్చి శులిగ్రాము చింపి చూచి తాను పరీక్షలో రాజధానిలో ప్రథముడుగాఁ గృతార్థుడైనట్లు తనప్రాసనరు తంతి నంపినట్లు తెలియఁజేయ నందఱును సంతోషమునఁ దేలియాడిరి. వెనుకనుండి వచ్చుచున్న ప్రేమావతి యాపర్తమానమువిని ప్రస్తుతపదనయై భర్తతోఁగలిసి మేడ మీదికి వెళ్లిపోయెను. పిమ్మట లడ్డూలను దెప్పించి అందరికిని ప్రేమావతి స్వయముగఁ పంచివెట్టెను.

నరసింహరాజు విశాఖపట్టణమునకు వచ్చి నెలరోజులకుఁ జైన యైనది. తానుబరీక్షలో జయమొందినసంగతి నరసింహరాజు వెంటనేతల్లికిఁ జిత్తరము వ్రాసెను. అతను స్వయముగ వెళ్లి తల్లి యానందమును ఇనుమడింపఁ జేసి తానును యానంద మొంద నభిలషించుచుండెను. కాని ఈసంతోషమయమునఁ దానొక్కఁడే పోవుటకన్న భార్యనుగూడఁ దీసికొనివెళ్లినఁ దల్లి

మేరలేని యానందవార్ధి మునుంగునని యోచించెను. వివాహమైనపిదప ప్రేమావతి అత్తవారిల్లులొక్క యెటుగదా. నరసింహరాజు తల్లియు మఱల వియ్యాలవారి యింటికి వచ్చియుండలేదు. ఈకతమున భార్యను దప్పక తీసికొని వెళ్లవలెనను గట్టి అభిలాష మనమున బాదుకొనెను. ఇందలి కష్టనిష్ఠురముల సాతఁడారయకపోలేదు. కాని నాలుగురోజులు చూచి వచ్చుటకు వెళ్లినంతమాత్రమున నెట్టి లోపము, గౌరవహాని కలుగఁజాలదని యాతఁడెంచెను. ఎట్టి కేలకు భోజనానంతరము మామగారితో నీ ప్రస్తావనఁ దెచ్చుటకు నిశ్చయించెను.

జగవతిరాజు భోజనముచేసి విశ్రాంతిగఁ దాంబూలము వేసికొనుచుండెను. నరసింహ

రాజు యిష్టాగోష్ఠి కొంతయైన పిమ్మట, కంపితహృదయముతో “మామగారూ! నేను పరీక్ష అయినపిమ్మట మా అమ్మగారివద్దకు వెళ్లి యుండలేదు. ఈసంతోషసమయమున నేనొక్కడనేకాక మీకోమార్తెను సహితము దీసికొనివెళ్లి నాలుగురోజులు మా అమ్మగారి తో గడపి రావలెనని యున్నది.” అని నవినయముగఁ బలికెను. ఈమాటవినినతోడనే జగవతిరాజు కోఱచూపుతో నొక్కపర్యాయము నరసింహరాజును గ్రిందినుండి మీఁదికిఁజూచి “ఏమి! మాపిల్లను మీపూరుతీసికొనివెళ్లుతావు? ఇట్టి తలబిరుసుమాటల నిక నావద్ద మాటాడకుము. మాపిల్లను మీయింటికి పంపేయెడల నిన్ను యిక్కడ ఉంచుకొనుటెందులకు?” అని కోపముతో గర్జించెను.

నర: “మీకు చాలకోపమువచ్చినది. నా వివాహమైన పిమ్మట మా అమ్మగారిక్కడ పర్యాయమైనను కోడలిని చూచియుండలేదు. అందువలననే పంపమని కోరియుంటి?” అని శాంతముగ పలికెను.

జగవతిరాజు విచనట్లు నిర్లక్ష్యభావముతో నూరకుండెను. నరసింహరాజు తనకు గలిగిన పరిభవమునకుఁ గుందుచు నటనుండి లేచి వెళ్లిపోయెను.

రాత్రి శయనగృహమున నరసింహరాజు మోమున నన్నెదక్కి విచారగ్రస్తుడై కుర్చీలోఁ గూర్చుండియుండెను. ప్రేమావతి పూర్వోక్తమగు నుదంతము సంతను వినియేయుండెను.

“ఏమి! మాపిల్లను మీపూరు తీసికొనివెళ్లుతావు?”

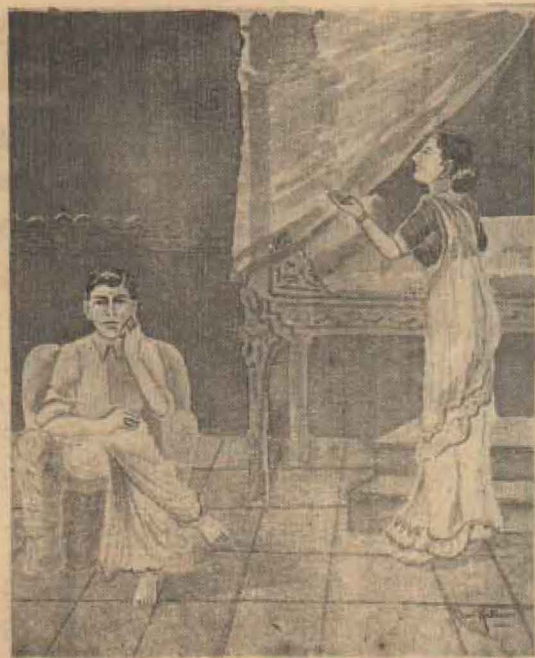
గదివాకిటనుండియే భర్తచింతా క్రాంతచిత్తుడై యుండుటజూచి మొగము చిట్లించుకొనెను. ప్రేమావతి సహితము తల్లిదండ్రులవలెనే తా సత్తవారింటికిజోషనవసరములేదనియెంచుచుండెను. సమస్తభోగము లిచట జరుగుచుండ వాని సన్నిటిని విడిచిపెట్టి మట్టికొంపలలో నేల మగ్గవలెనని యామోహంపు. తాను వచ్చునప్పటికి వాడుమొగము పెట్టుకొని కూర్చుండియున్న నరసింహరాజును జూచి నహింసజాలకపోయెను. నరసింహరాజు మనోగతవ్యాకులత నణుమాత్రమైనను ఆమె గ్రహింపలేదు. అంతియెకాదు! ఆగ్రహము సహితము వచ్చెను. భార్యను సంతోషపెట్టుటయే భర్తకు ముఖ్యకర్తవ్యమని యామె అభిప్రాయము. అంతట బిరబిర భర్తయొద్దకు వెళ్లి “నన్ను

చిట్టివలసకు బంపనన్నారనియేనా కొంపమునిగి పోయినట్లు విచారించుచున్నారు” అని కోపముతో బలికెను.

“అవును. కొంతవఱ కదియె కారణము”

“అయితే, అచట మేడలా, మిద్దెలా, ఎలెక్ట్రిక్ దీపాలా, ఫాన్నా, ఫంపులా, కోచి బండ్లా, మోటార్లా? ఏమిభాగ్యము భోర్లబడ్డదని వెళ్లడం?”

“ఎందుకా? మాఅమ్మగారిని చూచుటకు? పెండ్లియై సంవత్సరము దాటిపోయినను ఆమె తిరిగి నిన్నెప్పుడు చూచియుండలేదు. పెద్దతనంలో కోడలు దగ్గరనుండుటకు నోచుకొనకపోయినను చూడవలెననియైన యుండదా?”

“చూచుటకే యెనచో యిచటికే ఆమెరాకూడదా? మానాయనగా రెన్ని పర్యాయములు కలుగుపంపినను ఆమె రాలేదు. అదేమి గొప్పతనమో? అయినా పల్లెటూళ్లలో పడివుండువారలకు పట్టణములకు రాగిట్టుదు”

“అహా! మా అమ్మే యిచటికి రావలె! నీవు మాత్ర మచటికి వెళ్లకూడదు.”

“ఏమి! అంతఆశ్చర్యపడుచున్నారు. దీనిలో వింతయేమున్నది. ఆమెకు యేమి లేదు; మీరు; అంతేకదా! అట్టిసితిలో మీ అమ్మగారుగాని, మీరుగాని నా కిచట జరిగినట్లు జరిగించగలరా? ఇక నన్ను గూడ ఆ పాడుకొల్ల కీడ్చుకొని పోవుటెందులకు?”

“నన్ను చిట్టివలసకుబంపనన్నారనియేనా కొంప మునిగిపోయినట్లు విచారించుచున్నారు.”

“నిజమే. నేను ఆమెకొడుకును. ఆమె నాతల్లి. పెద్దతనంలో ఆమెవద్ద కనిపెట్టుకొని యుండి ఆమెరోజులు వెళ్లబుచ్చట నావిధి. నీవుకూడ వచ్చిన మంచిదని చెప్పినాను”.

“మీరుమాత్రము వెళ్లిన ఎన్నిరోజులుం దురు? బహుశః ఒకవారమో, పదిరోజులో.”

“ఓహో! వెళ్లితే అసలే వెళ్లుతాను. లేదా, అధమము మాఅమ్మగారు బ్రతికియు న్నంతవఱకు తిరిగి రాను. అందువల్లనే నీవు కూడ వస్తే బాగావుంటుంది” అని నరసింహ రాజు విషయమంత బయటకుఁ దీయుటకుఁ బలికెను.

“నేను రాను. మీరుకూడ వారంరోజుల కంటె యెక్కువ యుండుటకు ఏలులేదు.”

“ఓహో! బాగానేవున్నది. నీవు రానూ రావు; నేను వెళ్లనూ కూడదు. ఇది పోలీసు జబర్దస్తీకి మించిపోయిందే. నీవు వస్తే వస్తావు? నేను వెళ్లుటమాత్రము నిశ్చయము.”

“మీఅమ్మ మీమ్ముల నిచ్చవేసినప్పుడు యిట్టిపరతు లేరు కోరలేదు. మీరు మా స్వాధీనము. మీఅమ్మ కెట్టిఅధికారం మీ మీదలేదు. గతిలేక యిల్లరికము వచ్చిన తర్వాత యింక హక్కుమిటి? ఇల్లరికము వచ్చిన అల్లుడు ఇట్లోపెండ్లాము చెప్పు చేతల క్రింద వుండవలె. అతని యిష్టము సాగదు. ఇందుకేనా మా నాన్నగారు మీకొఱకు ఇంత సొమ్ము కర్చుపెట్టినది. ఇందుకేనా చదువు చెప్పించినది? తినియుండలేక అనవసర కలహమునకు కాలు దువ్వచ్చు

న్నాగు. అవసరమైతే మీఅమ్మే వచ్చును. ఈపోరిక నేను పడలేను” అని చివాలునలేచి హంసతూలికాతల్పమువలె మెత్తగా నమర్చబడిన శయ్యపైఁ బడి నిద్రపోయెను.

తెలిసి తెలియని భార్య ప్రల్లదపుఁజలుకులు ములుకులై హృదయమున నాట నరసింహ రాజు మారుమాటాడక కదలక మెదలక కుప్ప కూలి కుప్పిలోఁ గూర్చుండెను. ప్రేమావతి నిద్రించినది. నరసింహరాజు మనమున జంఝా మారుతమువలె నొక గొప్పతుపాను ఏచుచుం డెను. భావము లుత్తంగతరంగములవలె లేచి విరిగిపడుచుండెను. “ఆహా! ఏమీ! ఐశ్వర్యము మహాభాగ్యమని అందఱుచెప్పెదరు. ఇదెంత వెట్టిమాట! ఈచిన్నది బంగరుతూగుటయ్యె లలో చుట్టబట్టిగదా యెరులకష్టసుఖముల నిండుకైనను గ్రహింపఁజాలకున్నది. చివఱకు తనమేలు తానైనను నెఱుఁగయున్నది. ధనమే సమస్తమని తలంచుచున్నది. సమస్తసౌఖ్య ములు, తల్లిదండ్రులు, ధనము ప్రసాదింపగల రని యెంచుచున్నది. ధనముగాని, తల్లిదం ద్రులుగాని ప్రసాదింపజాలని దాంపత్యాను రాగరసకుంభమును కాలితోదన్ని బోర్ల ద్రోసికొనుచున్నది. భర్త బానిసీడనియెంచు టచేగదా ఈయబల ప్రణయమహిమను గు ట్టింపజాలకయున్నది! పురుషులు సహితము అహంకారభూర్వహులై స్త్రీలను బానిసలుగా తలంచుచున్నారు. ఇది మనదేశ దౌర్భాగ్య ముగదా! స్త్రీపురుషాన్యత మృగ్యమైన గృహములు గృహములా? అవి శ్మశానములు గానా? అట్టి గృహములు దయ్యాలకొంప

వలె చొచ్చుటకు భీతిగొల్పునుగదా ! నిలువ నీడలేని యెడారులుగదా ! అవి మనసాంఘిక మూఢాచారముల నిందింపవలెగాని యాబాలి కను నిందించిన ప్రయోజనమేమి ?

“సంపదల దులదూగినంతకాలము దాని ద్రవ్యముయొక్క కష్టనిష్ఠురముల నెవరును దెలియజాలరు. ఐశ్వర్యము స్వర్గధామమునకే కాక ప్రేమరాజ్యమునకు సహితము పెట్టని గోడయై యడ్డుదగులుచున్నది. నేనిచటనున్నంతకాలము ప్రణయమహిమనుగాని, దాంపత్యధర్మమునుగాని ఈమె గుత్తెరుంగ జాలదు. అనురాగనిజానుభవము స్వాతంత్ర్యముదే కలదు.”

“స్త్రీ పురుషులు పరస్పరము ఒకరి కొఱ కొకరు ఆత్మసమర్పణము చేసినప్పుడే పార్వతీపరమేశ్వరుల లీలామూర్తి గోచరమగును. బజారునుండి అన్ని వస్తువులు దెచ్చిన టులనె నన్నును నామామగా రామకు దెచ్చి యిచ్చిరి. నేనుసహితము ఆమెయిచ్చవచ్చిన టుల నాడుకొనుట కేర్పడిన యాటవస్తువునని యీమెతలచుచున్నది. అందఱు నొకరుల వలెనె నేనును ఆమె యభీష్టముల నెరవేర్చుట కేర్పడిన నొకరునని యీమెభావించుచున్నది. అంతకన్న నెక్కువకీ త్తిమాదర్యముగాని, భావముగాని ఆమె మనమున లేదు. కూపనమం డూకమువలె నాలుగుగోడలమధ్య బెరిగిన ఆడువారలకు ప్రపంచజ్ఞాన ముండజాలదుగదా ! ఎట్టి శ్రీమంతులకైనను సామాన్యజనులతో గలసిమెలసి తిరిగి విద్యాబుద్ధులు గలచిననే ప్రాపంచకజ్ఞాన మలవదును. అంధప్రాయముగ

వచ్చుచున్న యాచారముల మాపుమాపినగాని సంఘము నానరించిన యజ్ఞానతిమిరము బా యజాలదు.” (త్రుతిపడి లేచి కూర్చుండి)
“ఎందుకీ పిచ్చియాలోచనములు! కర్తవ్యమేమి? కేవలమజ్ఞానముచే ఈమె యిట్లు ప్రవర్తించినదనుట నిశ్చయము. కాని, ధనములేనప్పుడుగాని ధనమువిలువ తెలియదు. కావున నేను కొంతకాల మజ్ఞాతవాసము చేసినగాని యీమె సతీధర్మమును గ్రహించజాలదు. ఇంతటి పరిధవము జరిగినపిమ్మటకూడ నిచట నేనెట్లుండ నేర్తు! ఇంత చదువు జడవుకొని పట్టాప్రసాదించజాలనా! లేనిచో నీయింతి కై నామానప్రాణముల మంటగలిపి యీమె కూడిగముచేయుచు బడియుండవలెగదా! ఇట్టి నీచపుబ్రతుకు బ్రతుకుటకన్న ప్రాణముల దొరగిన మేలే యగు. ఏమైనను అగుగాక! నేనిక నీయింట నొక గడియ యైనను నిలువజాలను. నామనము తపించుచున్నది. నాకు శాంతిలేదు. నేవో యెడ”నని చెంగున లేచి నిద్రానశయై యున్న ప్రేమావతివంకఁజూచి యొక నిట్టూర్పు విడిచి గుండె రాయిచేసుకొని యర్ధరాత్రి యనియైన జంకక నరసింహరాజు యిలువెడలిపోయెను.

౧౦

తెల్ల వారినది. ప్రేమావతి నిద్రనుండి లేచి కనులు నులుముకొని అటునిటు చూచినది. మంచముపై భర్తలేడు. ఆమెకేదియో చెడుకలకూడ వచ్చియుండెను. ఆమెగుండెలలో పెద్దరాయిపడిన ట్లుండెను. గదిఅంతయు వెదకినది. నరసింహరాజు ఎందును గానరాడు. అప్రయత్నముగానె యీమె కెప్పు

మని కేకవేసెను. ఇంటిలోనివారందఱు పరుగు పరుగున వచ్చిరి. తనభర్త యెందును గాన రాడని ఆమె యేడ్వసాగెను ఇల్లువాకిలి అంతయు వెదకిరి. ఇంతలో పారావాడు రాత్రి రెండుజాములకే చిన్న బాబుగా రెచటికో వెల్లిరనియు, తాను వెంట వచ్చెదనన్నను వలదని చెప్పిరనియు, ఒకచీటిని మాత్రము తనకిచ్చిరనియు చెప్పి యాచీటిని యిచ్చెను. అది ప్రేమావతికి వ్రాయబడినది.

“ప్రియమైన ప్రేమావతికి, శ్రీమంతులకు కష్టనిష్ఠురములుగాని, మంచిచెడ్డలుగాని తెలియవు. ధనమే వారికి సర్వస్వము. బీదలు భాగ్యవంతులతో సాటి కాజాలరు. వారికిని వీరికిని సంబంధ బాంధవ్యము లసంభవములు. నీవు భాగ్యవంతుని ముద్దుబిడ్డవు. నేను దరిద్రురాలి తనయుడను. నేను నిన్ను బోషింపజాలను. నాకట్టిసమర్థత కలిగినప్పుడే నిన్ను తీసికొని వెళ్లేద. నేనిటు నుండి మనజాలను. నాతల్లియే నాకు సర్వస్వము. నాకు కుబేరునిధనమంతయు నిచ్చినను నాతల్లిని విడిచియుండజాలను. దైవము నిన్నను గ్రహించుగాక.”

—సరసింహరాజు.

ప్రేమావతి ఉత్తరము జదువుకొని గుడ్డనీళ్లు కుక్కుకొని, దుఃఖము పొంగిరా గదితలుపులు వేసికొని గతరాత్రి వృత్తాంతమును దలచుకొని విచారపడసాగెను.

౧౧

దినములు వారములైనవి. వారములు నెలలైనవి. సరసింహరాజు జూడ తెలియ

రాదు. ప్రేమావతి విచారము నకు మేరలేదు. ఆమె యేకాంతమున నిట్లు తలపోయఁ దొడఁగెను. “నాతండ్రి యాదినమాటలకే నొచ్చుకొని కందుచున్న నాభర్తను నేను సహితము మూఢురాలనై నోట వచింపరాని పలుకులు పలికితిని. నాకంత మప్పుడు నొక్కుకొనిపోయినను మేలయ్యెడిది గదా! అబ్బా! నేనెట్లు భరింతు నీవియోగము! నావతి నన్ను విడిచి వెల్లి నప్పుడుగదా సతికి పతియే గతియని తెలియవచ్చినది. గాఢమోహమున దగిలియుంటి నని నేనే యెఱుంగనైతిగా! నాభర్త నాకు వశుడైనా డనుకొంటిగాని నన్నే వశపరచుకొన్న సంగతి తెలియదాయెను. అకటా! నాహృదయము హరించి నాడుగదా! స్త్రీకి అనురాగవంతుడైన పతియే ధనము, తల్లియు, తండ్రియు, సర్వము నని నేడుగదా సుబోధకమయ్యె. నావతి నాచెంత జేరినావలపుల దీర్చుచున్నంతకాలము పతియే

“ప్రేమావతి ఉత్తరము జదువుకొని.....గతరాత్రి వృత్తాంతమును దలచుకొని విచారపడసాగెను.”

వ్వరు? కాకిచే కబురంపినను నావతి యెచట
నున్నను మారుమాటాడక పోవుదాన. హా!
దైవమా! నాదుడుకుదనమునకు దగిన ప్రాయ
శ్చిత్తము చేసితివి. ఇకనైనను నాపైకరుణించి
నావతిచెంత నన్ను జేర్చుము. ఇవియే నీ కనేక
ప్రణామములు. నీశరణు చొచ్చినాను. రక్షిం
పుము" అని పరివరివిధములఁ బరితపించుచు
ప్రేమావతి కాలము పుచ్చుచుండెను. మఱియు
మునుపటివలె సకలాభరణభూషితయై విలా
సినివలె నుండక సామాన్యరాలివలె జీవితము
గడుపుచుండెను. ఆభరణములఁ దీసిపై చినది.
శయనగృహమందలి యలంకారముల నన్నిటిఁ
దీసివేసినది. నౌకరులెంతమంది యున్నను
గృహకృత్యముల నెరవేర్చుటకు వారికైయెదు
రుచూడక యెల్లఁపనుల నవసరము కలిగినప్పు

డెల్ల నామెయే చేయుచుండెను. అన్నిఁపనులఁ
దల్లికంటె ముందుగ నామెయే చేయుచుండెను.
తల్లి సయితము పనినందడిని విచారముమరచి
పోవునేమోయని ఆమెపనుల కడ్డుచెప్పటలేదు.
విశ్రాంతి సమయములందు సద్గ్రంథములతోఁ
గాలక్ష్యము చేయుచుండెను. ఇదివఱ కెంత
భోగియో యిప్పుడంత విరాగియై చూచు
వారల కాశ్చర్యము గొల్పుచుండెను. ఆమె
వైరాగ్యముఁజూచి తల్లి దండ్రు లొక్కొక్కప్పుడు
సంతృప్తిని మఱియొకప్పుడు విచారమును
బొందుచుండిరి. చిట్టివలసలో నరసింహరాజు
తల్లియు లేదు. ఆమె యెచటికిఁ జెల్లినదో
ఊరివారి కెవ్వరికిఁ దెలియదు.

ప్రథమ భాగము

తొలి ముద్దు

మునిమాణిక్యం నరసింహారావు, [సాహితీసమితి]

వెచ్చవెచ్చని తొలిముద్దు జెట్టుకొనగ
అతివ సేమోవి నామోవి నంటినపుడె
విరిగినడునట్లు తిరిగి యీ విశ్వమెల్ల
కప్పువడిపోయె గాఢాంధకార పటలి
శుక్కుపత్రంబువోలె సంక్షోభ మొందు
ఈ ప్రకృతిస్వల్పనౌకట దహించివేయ
ఏడునాల్కల జాపుచు బాడబాగ్ని
అభినుద్యుతమయ్యె భయావహముగ

తోడవైకై లళిఖరముల్ కుప్పగూల
అతితరంబుగవీచు జంబూనిలమున
నేడిర క్తంబుచిమ్ముట వెట్టినట్లు
హృదయనాళాలు తాపంపురొదలువెట్టె
యావనపుకావిపూత లనందగిలిన
సంజ, చీకటిచాటన జారిపోవ
జీవితతామృతకలశంబు చేతబట్టి
త్రావబోయిన నామెను తల్లడిల్లె

శ్రీకృష్ణదేవరాయల యజ్ఞవంతులు

ఆ. రంగస్వామి సరస్వతి గారు, పి. ఓ.

మాఖ్యము 'భారతి'లో "ద్రవిడ
వాఙ్మయము : ఆంధ్రులు" అను
వా్యాసములో కృష్ణరాయల యాస్థానమున
గొంద జ్ఞాపకపులు పండితులు నుండినది
మాత్రమేకాక యతని మంత్రివర్గములో
గూడ గొందఱు ద్రవిడు లుండినట్లు సూచిం
పబడినది. అట్లు సూచించినమంత్రి 'అజ్ఞం
వళర్త మొదలారి.' ఇతనికే 'అజ్ఞ మాతు
జ్ఞా' అనియు, 'శేమ్మూర్ అజ్ఞమాతుజ్ఞా' అని
యు నామాంతరము లుండినట్లు ద్రవిడవా
ఙ్మయమునుండి యెత్తి చూపబడెను. అయిన
నీమంత్రినిగూర్చి శాసనము లెచ్చటనైన
గలవా? కేవల మేదోగ్రంథమునందలి వాక్య
ములచేతను, చాటుపద్యములచేతను మాత్ర
మే యీయనవిషయము మనకు తెలియు
చున్నదా? చాటుపద్యములలో మాత్రము
దొఱకిన విషయము చరిత్ర కంత విలువగలది
యనదగునా? వెనుకటికాలమువా రాచాటు
పద్యముల వ్రాసియుండరాదా? ఇట్టి సంశయ
ములు కొందఱకు పొడవవచ్చును. ఈ విష
యమై శాసనములను వెదుకగా నందుకూడ
ఈ యజ్ఞవంత్రియొక్క పేరగవడెను. వాని
లోని విషయము గవర్నెంటు శాసనపరిశో

ధక శాఖవారి సాంవత్సరిక నివేదికలో నుండి
యిందు వ్రాయుచును. 1921-వ సంవత్సరము
శాసనములలో 370-వ నెంబరు శాసన మాతని
గూర్చినది. ఈ శాసనము దక్షిణార్కాడు
జిల్లాలో తిరువది అను ప్రసిద్ధమైన శైవక్షేత్ర
మందలి వీరట్టానేశ్వరుని యాలయమం దున్న
ది. ఈ శాసనమందు కృష్ణరాయలతండ్రి యగు
"నరసానాయకుడు" ఆ శివాలయము లోని
యభిషేకమంటపమందు ప్రతిదినమును ఏబది
దీపములును, మహామంటపమందు నూరుదీప
ములును వెలిగించుటకును, 'చాముండి నాచ్చి
యూర్' అను నమ్మవారి గుడియందు నైవేద్య
మునకును తిరుమూరుపట్టు నీమలోని ఆలంగా
ల్కుప్పం అను గ్రామమును దానము చేసినట్లు
తెలియుచున్నది. నరసానాయకునికి ఈ శా
సనమందు అరంవళత్తనయినారు కార్యక్రమగా
నగుపడుచున్నాడు. ఈ శాసనము వికారిసంవ
త్సరమున వేయించినది. దీనికి సరియగు క్రీస్తు
సంవత్సరము 1480 అగును.

ఈ మంత్రియొక్క మఱొక శాసనము
1921-వ సంవత్సరపు 450 నెంబరుగలది, ఇది
దక్షిణార్కాడుజిల్లాలోని తిరువెణ్ణైన్లూరును
శైవదివ్యదేశ మందలి వీరట్టానేశ్వరుని యాల

యమం దున్నది. మహామండలేశ్వర సాళువ నరసింగరాయల కాలమున స్థవనంవత్సరమున తిరువదిసీమలోని దేవాలయముల మండలను మేపెడు గొల్లవారు 'శదక్కడమై' అను పన్నును చెల్లింపలేక యితర ప్రదేశములకు వలసపోగా నాపన్ను నరసానాయకుని కార్య కర్తయైన అఱువళ రత్నయనారుయొక్క ప్రార్థన పై తగ్గింపబడెను. ఈ శాసనము ముందుదహారింపిన దానిపిదప స్థవనంవత్సరమున వేయించబడినది. దీనికి సరియగు క్రీస్తు సంవత్సరము 1482 అగును.

ఇంకొక శాసనము 1921 వ సంవత్సరపు 473 నెంబరు గలది. ఇందలిరాజు 'కుమార మల్లికార్జున రాయలు.' ఈరాజు సాళువ నరసింగరాయలును, కృష్ణరాయలతండ్రియగు నరసానాయకుడును తా మస్వతంత్రులు గాక పూర్వము సేనాధిపతిగా నుండినవాడు. ఈ శాసనముగూడ తిరు వెణ్ణె నెల్లూరునందే దొరకినది. దీనికాలము శాలి 1407 అనగా క్రీ 1485. ఇందు విజయనగరసామ్రాజ్యమున కు జేరిన వళుదిలంపట్టరాజ్యము అను చిన్న మండలములోని 'కైక్కోళర్' అను సాలె జాతివారికి వారియుత్పవములయందు పల్లకి, శంఖము మొదలగు బిరుదచిహ్నములను కాంచీపురమునందలి కైక్కోళజాతివారివలెనే యుపయోగించునట్లు 'అరంవళ రత్నయనారు' శాసనము చేసెను.

ఈమూడునుగొక నీయఱువళ త్తమ్మ మొదలియారు శాసనములు కొన్ని కలవు. అందొ

కటి తామ్రశాసనము. ఈ తామ్రశాసనము ['Rangachariya's Index'] అనుశాసనసూచియందు ఉత్తరార్కాడుజిల్లాలోని నెం 532రు గలది. ఈ శాసన మింకను గవర్నెంటుశాసన శాఖవారిచేతికి వచ్చి పరిశీలంపబడలేదు. ఇది 'తిరువణ్ణామలై' అను నరుణాచలక్షేత్రమున పరయెనాడు మఠమును మఠములో నున్నది. ఈ శాసనమునందు 'అలెయరుంకొండతంబిరాను' అను పండ్లారసన్నాస్యసికి అరంవళ త్తమ్మ మొదలియారును, 56 దేశములమహాజనులును చేత యొకమఠము కట్టించినదేకాక యాదేవాలయమందలి యమ్మవారిగుడివిమానము కట్టించి, దేవస్థానమునకును, పండ్లారములకును 'మేలప్పళయము' అనుగ్రామమును, గ్రామమునందు జరుగు పెండ్లిండ్లయందు ఆరుపణములు, బియ్యము, వస్త్రము నీయవలసిన ప్లేర్పాటు చేయబడినది. ఈ శాసనము పూర్వముగా శోధించిన నింకను విశేష విషయములు బయలు వెడలవచ్చును. ఈపై మూడు శాసనములనుండియు సీ'అరంవళ త్తమ్మ మొదలియారు విజయనగర సామ్రాజ్యమున కుమార మల్లికార్జునరాయలకాలముమొదలుకొని సాళువనరసింగరాయలు నరసానాయకుడు ఈరాజుల కాలములలోనుండి కృష్ణరాయలకాలములోగూడ ప్రసిద్ధుడై యుండినట్లు తేలుచున్నది. కృష్ణరాయలకాలమున కీమంత్రి చాల వయసుచెల్లినవాడై యుండవలెను. కనుకనే యీయనపేరు వెనుకకాలమందలి. శాసనములలో మన కగుపడకుండుటకు కారణమగునేమో? చాలకాలము విజయ

నగరము 'హంపి'లో నివసించియుండుటచేతనే యీమంత్రికి ద్రవిడవాఙ్మయమున 'అంపి అటమాతుబ్బ' అని పేరయియుండవలెను.

'తిరువాయూర్' క్షేత్రమునందలి యర్చకుల విషయమై 'తత్త్విప్రకాశుఁడ'ను కవి వ్రాసిన పద్యము లో కృష్ణరాయల మంత్రి మఱొకనిపేరగఁపడుచున్నది. ఇందలి

మరువు పుగవ్వు కృష్ణమహారాశరాడై
అరియవడమలైయారాడై,

అను వాక్యములో 'వడమలైయార్' అనునది యింకొకమంత్రి పేరుగాఁ గనుపడుచున్నది. అటవమున 'వడమలై' అనగా నుత్తరపర్వతము. ఈపదము కొన్ని ప్రదేశములలో హిమవత్పర్వతమునకును, కొన్ని ప్రదేశములలో 'తిరుమల' తిరుపతి దేవస్థానమునకు పర్యాయపదముగా వాడబడును. అందుచేత నీ 'వడమలయార్' అనుపదము 'తిరుమల' అనుపేరుగల్గిన సాళువతిమ్మరసును గూర్చినదని కొందఱు అభిప్రాయపడిరి. అయిన 'సాళువతిమ్మ' అని సరిగా లేక యింతటి విశంభిత ప్రతీతికమగు పదమును కవిత్వమర్యాద దెలిసినవా రెవరును ప్రయోగించియుండరు. 'వడమలైయార్' అను పదము దక్షిణదేశములో సాధారణముగా పురుషులకు నామముగానున్నది. ఆపేరుగల్గినమంత్రి యొకడు కృష్ణరాయలయాస్థానిలో నుండవలెను. ఆతనిగూర్చి వాఙ్మయమునందలి యీచాటుగా ధగాక వేత్తమైన సమాచారము తెలియునా? శాసనములలో నెందైన నతడుదాహ్యుతుడా?

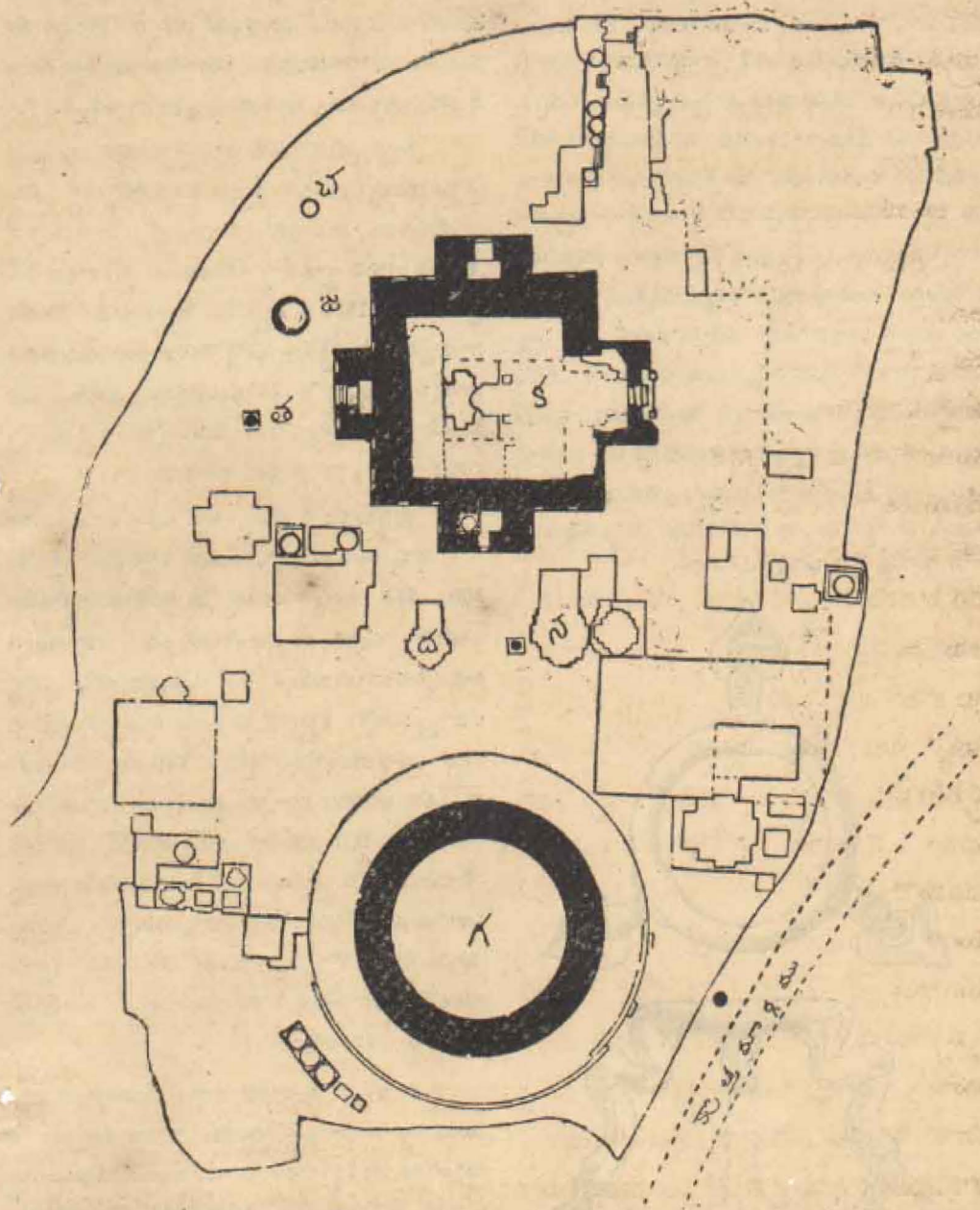
1921 సంవత్సరము 307 నెంబరుశాసనములో నీమంత్రి పేరగఁపడుచున్నది. ఈ శాసనము చెంగల్వట్టుమండలములోని 'అరశర్ కోవిల్' అను గ్రామమున నున్నది. ఇందు అరశర్ కోవిల్ గ్రామమునకు క్రొత్తగావచ్చి కాపురము లేర్పఱచుకొనురయితులకు ఒకసంవత్సరముపన్ను లేకుండనుఅంతకుపెదపవారీయుపన్నులన్నియుమును ప్రచురించియున్నది. ఈ శాసనములోనిరాజు కృష్ణరాయలే. ఇది భావసంవత్సరము కార్తికమాసము ముప్పదవతేదిన ప్రకటించినది. దీనికి సరియయిన క్రీస్తుసంవత్సరము 1514 15. ఈ శాసనములో కృష్ణదేవరాయలకు దక్షిణదేశ రాజప్రతినిధియై 'కరణిక్' బిరుదమును వహించిన మంగరసయ పేర్కొనబడినాడు. ఈ మంగరసయ్యకు పుణ్యముగా 'వడమలైయారు' ఈ శాసనమును వేయించెనట. కరణిక్ మంగరసయ్యయొక్క శాసనము లనేకము లిదివఱకే మనకు తెలిసియున్నవి. ఇతడును కృష్ణరాయలకు పూర్వము నరసానాయకుడు, వీరనరసింగరాయల కాలములలోకూడ నేనాధిపతిగా నుండెను. కృష్ణరాయలు 'ఆముక్తమాల్యద'లో యామునాచార్యుల రాజనీత్యుపన్యాససందర్భమున మంత్రిగా నొకని నియమించునపు డతడు తనతండ్రి తాతలకాలము నుండి వచ్చినవాడుగానుండిన మంచిదని చెప్పినాడు. ఈయపదేశమును రాయలు తనయాచరణానుభవములనుండి గ్రంథమున జొన్నియుండవలెను. ఇట్లే రాయలయాస్థానమునందలి యితర ప్రసిద్ధపురుషులనుగూర్చి మనకు క్రొత్తగా తెలిసినదాని క్రమేణ ప్రకటించుచుందును.

గ. ఈతనివిషయము 'ద్రవిడవాఙ్మయము-అంధ్రులు' అను వ్యాసమున నీపత్రికలోనే వెనుకచర్చించియున్నాను.

సార్వాదు స్తూపములు

కొ. నరసింహాచారి గారు

సార్వాదు పూర్వమొకప్పుడు శ్మశాన స్థలియం ఇది వారణాసికి 4 మైళ్లు ఉత్తరమున ఘోజ్ పురమార్గమున కనలిమారముననున్నది. ప్రస్తుతము సార్వాదుకు రుంకిన బాద్మల పూర్వశ్మశానమైన పట్టణము.

క. ప్రధాన ఆలయము. K. ఇకత్ సింగు స్తూపము. చ. స్తూపగర్భిత స్తూపము. బ. స్తూపము.
త. అశోక స్తంభము (భారతి సం. ౧, ౧౧ వ సందిక ౧౩౫ పుట చూ.) ద. ఆలయము. న. ఆలయము.

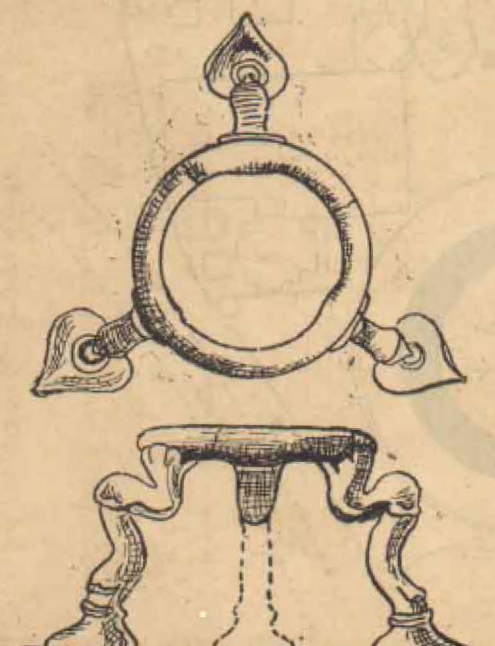
పోవుటకు వారణాసి. సూర్యపురమార్గమునుండి చీలి రావలసియున్నను, పూర్వకాలమున వారణాసినుండి సార్నాదుకు తిన్నగా నొకమార్గ ముండినట్లు చిన్నములు కొన్నిగలవు. ఈప్రభుణము ప్రసిద్ధి జాగ్రత్త మైయుండిన కాలమున నందు గొప్ప 'విహారము'ను ఆశ్రమములును, మఠములును, స్తూపములును, దేవాలయములును, గంగాతీరములుగనుండి ప్రాచ్యదేశములగు బర్మా, బహా, చీనాదేశములనుండి జాగ్రత్తాత్రికులు వచ్చుచు పోవుచుండిన దేశముగా మండెను. గౌతమబుద్ధుడు తనచే నూతనముగ నెఱుంగబడిన మోక్షమార్గమును లోకమునకు వెల్లడిచేసిన ప్రథమప్రదేశమగుటకలనే ఈప్రభుణము జాగ్రత్తప్రపంచమున ప్రసిద్ధిపూజ్యతైత్రియము వెలింగను. గౌతముడు గయయందు బోధివృక్షముక్రింద దపనూచరించి బుద్ధుడై వారణాసిజేరి తత్సమీపమున నీసార్నాదునందే ప్రాణిహింసను గర్హించుచు సర్వప్రాణి సమర్థమునుగుణించిన ప్రథమోపన్యాస మునరించెను. ఇదియే బుద్ధుడు తనమతము స్థాపించిన మొదటిదేశము. ఇదిగాక బుద్ధుని జన్మతైత్రియను 'కపిలవస్తు', తప మాచరించిన 'గయ', నిర్వాణమొందిన 'మతేనగరము' జాగ్రత్తప్రపంచము లోని యత్యుత్తమ పూజ్యతైత్రియము.

జాదులు సార్నాదును 'మృగవాస' (కురంగా రాను) మనుచేర నెఱిగియుండిరి. బుద్ధుడు ఈమృగారామమున 'న్యాయచక్ర'మును (ప్రథమమతబోధ) ద్రిప్పబెట్టి నిరుగడల గురంగములు గలచక్రము జాగ్రుల మత చిహ్నములు యొప్పుమన్నది. ఈచిహ్నము ప్రస్తుతకాలమునగూడ జాగ్రులచే భరింపబడుచున్నది. టిబెటు దేశమున గల జాగ్రుగురువులరు 'దలాయిలామా'లకు గూడ నీ కురంగచక్రచిహ్న మే మతచిహ్నముగా నున్నది.

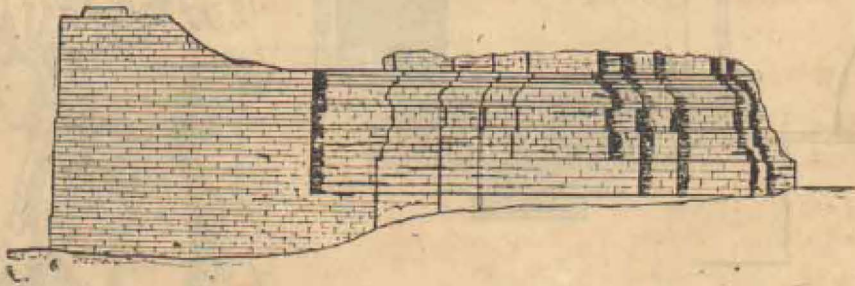
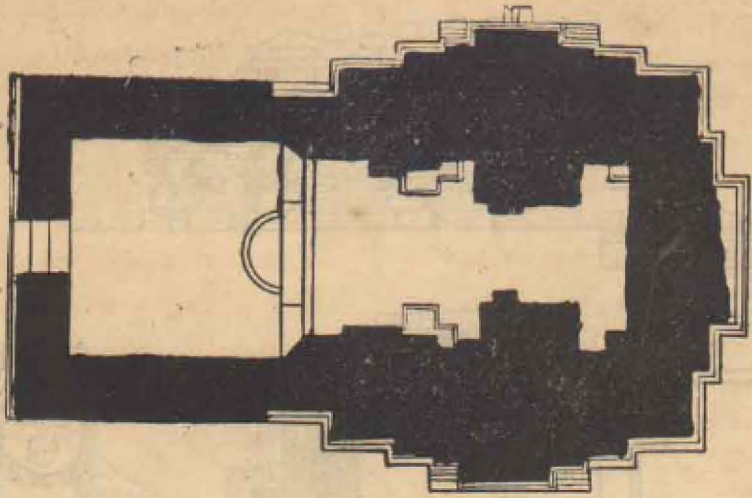
సార్నాదుజాగ్రులకే కాక తై నలకును పూజ్యతైత్రిమై యున్నది. ఇందు తై నల ఏకాదశతీర్థంకర బిరుదాంకితుడగు 'సింహపురి' (సింహుపూర్) వాసుడునైన శ్రీఅంశనాథుని జ్ఞాపకార్థ దిగంబరులను తై నశాఖవారిచే క్రీ. శ. సం. 1824 న గట్టబడిన దేవాలయము కలదు. సార్నాదున 'భక్తేక్ష' (భర్త లేక న్యాయవిచక్షణము) యనుప్రదేశమున నొక గొప్పస్తూపము కలదు. దీని కిప్పుడు 'భామేక్ స్తూప'మని పేరు. (భాగతి సంపు-౧, ౧౧వ పంపు, ౧౩౫ పుట చూడుడు)

జాగ్రచక్రవర్తి యగు అశోకుడు సార్నాదునందొక గొప్పస్తూపమును సంధ్యమున కట్టించెను. క్రీ. శ. 400—411 మధ్యకాలమున నుత్తరహిందూస్థానమున దంశయు సంపరించిన షాహియానను చీనాయాత్రికుడు కురంగారామమున 4 గొప్పశిఖరములను, జాగ్రసన్నాదులకై కట్టిన 2 మతములను తానుచూచినట్లు వ్రాసియుండెను. క్రీ. శ. 640 సం. హియకా త్సంగను పరియొక చీనాయాత్రికుడు పంచలకొలది దేవాలయములను, 2౦౦ అడుగుల యున్నది గలిగి శిఖరమున పేమమయమున ఆద్రుళలముచే నలంకరింపబడిన గొప్ప విహారమును, ఈవిహారమున న్యాయచక్రము ద్రిప్పుచుండు బుద్ధుని గొప్పవిగ్రహమును చూచినట్లు వ్రాసియుండెను. ఆకాలమున 17౦౦ మతగురువు లిందుండినట్లు ఆరడు చూచియుండెనట.

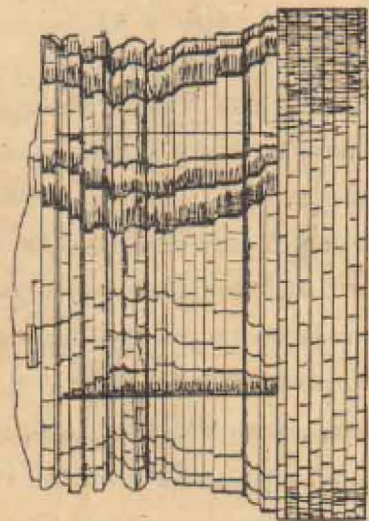
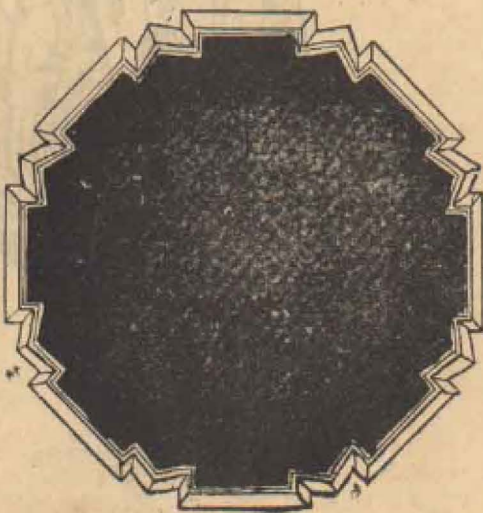
సార్నాదు షీదజీకు కార : మిశమిథునని నిర్ణయింపవలె నాధారము లేవ్వయు కానరావచ్చును ఈ దురంతము ఆకర్షివయ దారుణ మయినచనియు, బుద్ధ పూర్వక దౌర్జన్యములన దేబడినదియు నని యచ్చట ద్రవ్వనీ త్రిబడిన శిఖిలములవలన నెరుగదగియున్నది. షీద

ఆలయములలో శంఖముంచుటకు పయోగింపబడుచుండిన పీతము

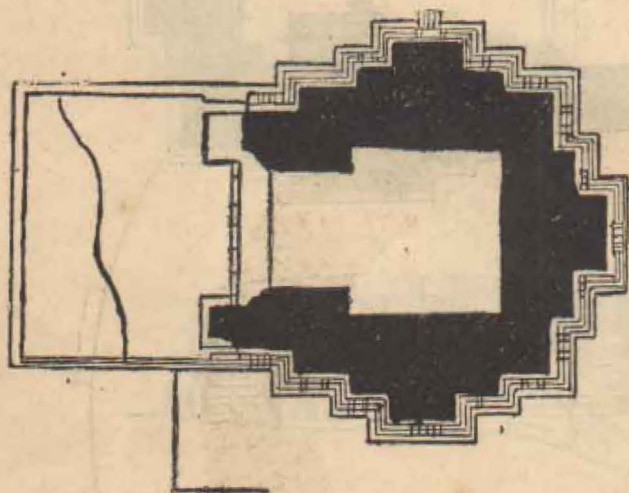
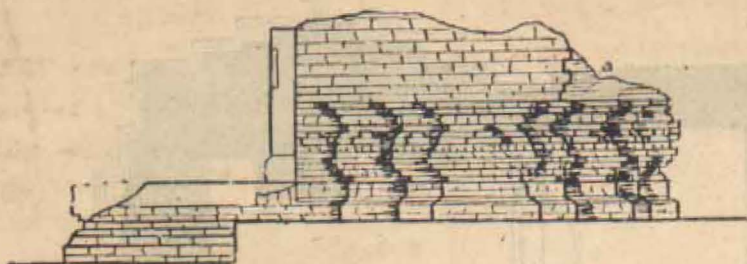

న. శ్రీ ఆలయముయొక్క పానును, ఎత్తును

న. శ్రీ ఆలయముయొక్క పానును, ఎత్తును

దశ ప్రారంభించినవెనుక తగునుద్ధారపలు లేకున్న కాల గును. కాలక్రమమున ముస్తూపాదులు నాశములు కాగా దేవత యనహాయముగ నాశమైనవని పూర్తిచేయ గలుగ నొకటిరెందుమాత్రము శిథిలములుకాక నిలిచి యున్నవి.

[ద. ఆలయముయొక్క స్థానము ఎత్తును.

ఇనుపకమ్ములచే నొకదాని కొకటి చేర్చి విగ్రహమును
బడిన శిలలు గలదగుటచే భర్తృత్వ (భామేక్) స్తూపమును,
వాక్యరు చక్రవర్తిచే తనతండ్రి జ్ఞాపకార్థము గట్టబడిన
శిథిరము గలదగుటచే, చక్రవర్తిపైగల గౌరవమువల్ల వాశ
గుటచే, తాకబడకుండిన చౌఖండి స్తూపమును శిథిలములు
కాక నిలిచియున్నవి. చాలవట్టునకు సార్వజనులలోని శిథి
లమైన కట్టడములన్నియు నధికారపదవియందుండిన వారి
గృహనిర్మాణాది స్వప్నయోగార్థమును, ఆయోమాగ్ధముల
వేయుటకును రాళ్లకొలుకు ద్రవ్యబడి పాడుచేయబడినవి
వారివారికి సాధ్యమయినంతవరకును త్రవ్వగా జిక్కిన
శిలావిగ్రహములు, విలువగల లోహపదార్థములును, ధన
మును (నిమ్మము) బండ్లకెక్కించుకొని పోబడినవి కాన
చరిత్రకారులకు కావలసినంత యాధారములు లేనందున
వీక్షేత్రమునుగురించి పూర్వముగా నెఱుంగదగు భాగ్యము
మనకు లేకున్నది.

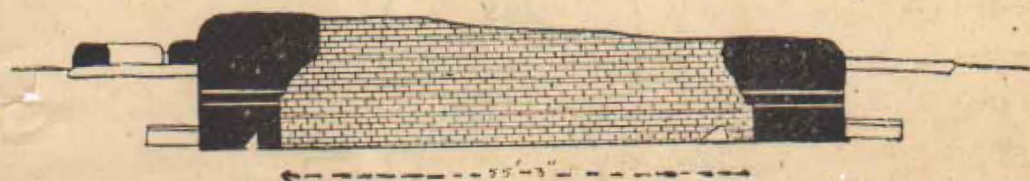
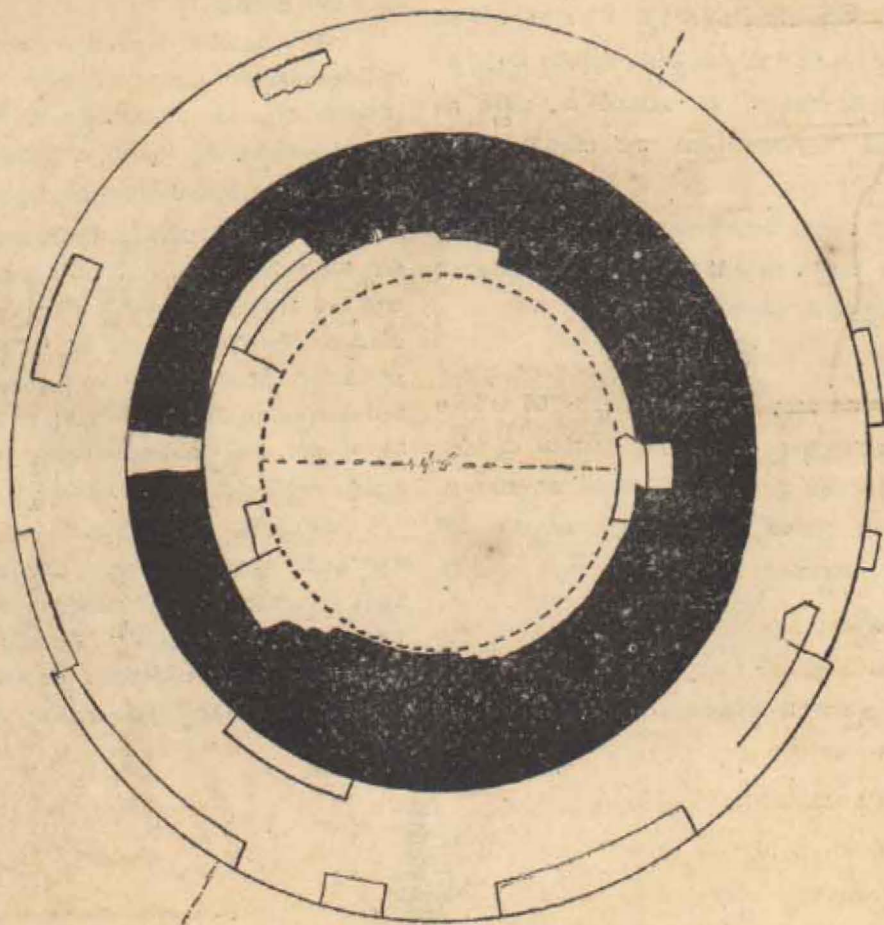
మంజుశ్రీ విగ్రహము

[క్రీ. శ. 1815 సం. వ స్వార్థపరత్వము లేక
కర్మల మక్కువకాగి రిఫలమును ద్రవ్యించిరి. తదనంతర
మున [క్రీ. శ. 1835—56లో జనరల్ కన్నింగ్ హాముగా
రిఫలమును ద్రవ్యించినపుడు పొద్దనమ్మాయిగుల మహామును

దేవాలయమును, కనుగొనఁగలిగిరి. దేవాలయసమీపమున
వారికి శిలావిగ్రహము లనేకములు దొరకినది. 1818-52
సం.లో క్విట్టోగారు ధర్మేశ్వ (ధామేశ్వ) స్తూపమును
ద్రవ్యింపగా ననేక స్తూపములు, ఆలయములు, చైత్య
శాల యను కొనదగిన యొకకట్టపమును కనుగొనిరి.

జగత్ సింగు స్తూపము

18వ శతాబ్దాంతమున వారణాసిరాజగు ఛేత్ సిం
గుని మంత్రియగు జగత్ సింగుయొక్క గృహనిర్మాణము
నకై కావలసిన రాళ్లకొనుట ద్రవ్యింప మండగా నీస్తూ
పము నియటబడెను. జగత్ సింహుని పనివారు త్రవ్వు

గ. జగత్ సింగు స్తూపము

నపు దొక భవాగారమునుగూడ నిర్మించుకొని యందులి వస్తువులన్నిని దాటవేసిరి.

ఈస్తూపము వలయగర్భితవలయములతో గట్టబడి యున్నది. అన్నింటికెని లోపలనున్న వలయముయొక్క వ్యాసము ౨-44. అం-చి. దానిపైనుండు వలయము యొక్క వ్యాసము. అ. 55—౨౦. కలిగియున్నది.

ఈస్తూపము, ఒకదానిపై నొకటిగా బోర్లొన బడిన గిన్నెలవలె నప్పుడప్పుడును కట్టబడిన స్తూపము దాయమై యున్నది. ఇది ఇటికలతోను, మట్టితోను, కట్టబడి ప్రేపూతకుమాత్రము గార యుపయోగింపబడి యున్నది.

ఇటికలు సాధారణముగా $20 \times 3\frac{1}{2} \times 2\frac{3}{4}$ అంగుళముల మొదలు $15 \times 12\frac{1}{2} \times 8$ అంగుళముల వరకు పరిమాణభేదములు గలిగియున్నవి.

దేవాలయము

ఇది సమచతురమై ప్రతిప్రక్కను 68 అడుగుల పొడవుగలిగియున్నది. ప్రతిప్రక్కయందును చిత్రమున గనుపఱచినరీతి నంగణములు ముందునకు వచ్చియున్నవి. ఇదిగూడ నిటికలతో కట్టబడి కుడ్యము లన్నియు చక్రములై బద్ధములై యంతభారము నైన మోచగలిగి యున్నవి.

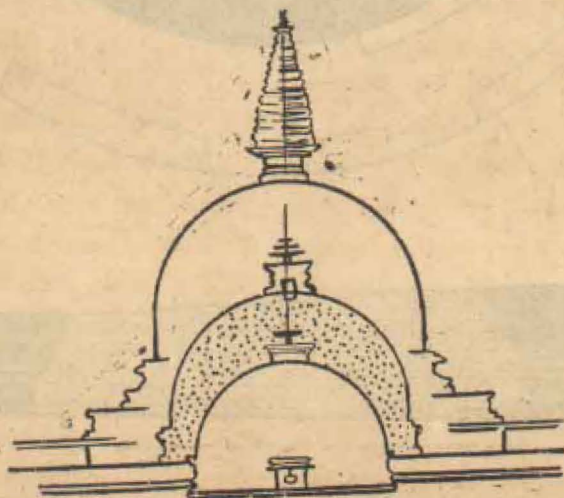
అశోక స్తంభము

పై నుదహరింపబడిన యాలయమునకు పశ్చిమ

మున నొక స్తంభము కలదు. ఇది మిక్కిలి శిథిలమై యున్నది. దీనియనికినిజూడ దీనిని బుద్ధిపూర్వకముగా విజుగ్గొట్టినందున ప్రక్కనున్న యాలయముపై నొరిగియున్నట్లు తోచును. స్తంభశిఖరమున నలువైపుల జూచుచుండు వాలుగుసింహములు విభులు చేరినట్లుగా చెక్కబడియున్నవి. (భారతి స.పు-౧, ౧౧-వ సందిక ౧2వ పుట చూడుడు.)

ఇందు రెండుసింహములముఖములు మాత్రము ఆలయకుడ్యమువకు దగులుటవలన భిన్నములై యున్నవి. ప్రస్తుతము దిక్కిన యాధారములబట్టిచూడ నీ స్తంభము భూమట్టమువకుపైన 38 $\frac{1}{2}$ అ. ఎత్తు గలిగి యొకేరాతితో కేయబడియున్నది. పీఠమున దీనివ్యాసము 3 $\frac{1}{2}$ అ. శిఖరమున ౨.1—౨.10 కలిగియున్నది. శిఖరముమాత్రము 7 అ. ఉన్నదిగలిగి ఒకగంటయు, దానిపై నొకవలయపీఠమును, దానిపై 4 సింహములును, వాటిపై నొకచక్రమును గలిగి యున్నది. ఈశిఖరమునగల చక్రమే 'ధర్మచక్ర' మన బరగుచున్నది. దీనియందు 32 ఆకులు (Spokes) కలవు. సింహములక్రిందగల పీఠమున నొక్కొక్కదానియందును 24 ఆకులుగల 4 చక్రములును, వాటిమధ్య సింహ, గజ వృషభ, అశ్వరూపములు చెక్కబడియున్నవి.

ఈ స్తంభము హిందూదేశమున నిష్కటివరకును కనుగొనబడిన పురాతనవస్తువులయందు దద్దితీయ సౌందర్యము కలదైయున్నది. 20౦0 సంవత్సరములకు ముందు ఇసుకరాతి (Sand-stone)తో కేయబడిన దైనను చక్కగా నునుపు కేయబడినందున పాలరాతివలె ప్రతి భరింపజేయు గుణముగలదై కదనందముగా నున్నది.

ఒకస్తూపముపై నొకస్తూపముగా కాలక్రమమున గట్టబడిన రాబడినస్తూపము

రామాయణమునందలివానరు తెవరు? వారేరి?

కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్య శాస్త్రి గారు

శ్రీమద్రామాయణమును బాగుగఁ బఠింపించి మాచిన విద్వాంసులు రామనేనయనవానరులు ప్రస్తుతకాలమునందలి వానరములు కారనియు వాకొక జాతి మానవులనియుఁ దెలుపుచున్నారు. ఆ యాహాసే బలపఱచుచు నేనొకవ్యాసమును వ్రాసి శ్రీశారదలోఁ బ్రచురించినాను. వావ్యాసమును పఠిగఁ జూచుకొనక కొన్ని యాశ్లేషముల మహాభాజక్రీ చిలుపారి వీరభద్ర రావుగారు శ్రీభారతిలోఁ బ్రచురించిరి.

హీనజాతి యన నేను?

నేను వానరులను హీనజాతి* యంటిననియు, వారుచండాలాదులవంటి నిమ్మ జాతులు కారనియు, శ్రీ పంతులవారు లిఖించిరి. వానరులు తక్కువనరులని నేను వ్రాసితినిగాని, దానిచే వారు చండాలాదులవంటి నిమ్మ జాతులనుభావముతో నే నట్లు వ్రాయలేదు. దేహనిర్మాణమునందును, జ్ఞానస్థానమును మెదడు నందును గొంత తక్కువవారని నా తాత్పర్యము.

వానరుల తోఁకలు

“వైవెచ్చు వారికి తోఁకలున్నట్లు” నేను వ్రాసితి నని శ్రీపంతులవారు వింతపడఁజొచ్చిరి. వీరి వింత నాకు వింతను బుట్టించుచున్నది. వైవెచ్చు వారికి తోఁకలున్న యి నేను గర్హించివ్రాయలేదు. శ్రీమద్రామాయణమే వారికి వాలములున్నట్లు తెలుపుచున్నది. నే నీవానరుల వాచయములో రామాయణము చెప్పు లక్షణములనే వ్రాసితిని. కాని క్రొత్తలక్షణముల వ్రాయలేదు.

* వావ్యాసములో హీనమానవు లను పదమునే పశుత్వముగల ప్రాకృతమానవులని వ్రాసినది. అట్లుంటే

కాపున పిరు వాలములుగలట్టియు, పరిపూర్ణమాన వత్వమునకు రావట్టియు నొకవిధమును మానవజాతియని విజ్ఞులు వ్రాసినరీతిగా నేనును వ్రాసినది. శ్రీమద్రామ యణకాలమునందు వాలములుగల హీనమానవాతి యొకటి యుండెడిదని తోచెడిని. వారు కొన్ని మృగలక్షణము లును, గొన్ని మానవలక్షణములును గోగియుండెడివారు. త్రోఁకలుండెడివి. ఈ యంశములు రామాయణముం బట్టియే తెలియవచ్చుచున్నవి. వానరు లన తక్కువనరు లని యర్థము. దేనియందు దక్కువయిన దేహనిర్మాణ సౌభాగ్యమునందును, బుద్ధివిభవమునందును, రామాది మానవులకంటె దక్కువయని భావము.

త్రోఁకలుగల మానవజాతి యిప్పుడేది?

వారెక్కడ ?

అని శ్రీవీరభద్రరావుగారు ప్రశ్నించుచున్నారు. వారిప్పుడున్నారని నేను తెలిపియుండలేదు. పూర్వము రామాయణకాలములో మనభారతవర్షములో వాలములు గల హీనమానవు లుండెడివారు. రామాయణకాలము మిక్కిలిప్రాచీనము. అప్పుడున్న జంతుజాలమునకును, నిప్పు దంన్న జంతుజాలమునకును, గొంతభేదము కలదు. భూమి పరిణామమును బొందుచు రాఁగారాఁగా జాత్యంతరపరిణామము లనేకములు జరుగుచున్నవని శాస్త్రములు తెలుపుచున్నవి. కేదములు మానవుఁడు సృష్టిలోఁ దుడివార యని ఘోషించుచున్నది. “వైలిలు”ను నిట్లే తెలుపుచున్నది. మనసాంఖ్యశాస్త్రమును, బాశ్చాత్యులప్రకృతి శాస్త్రములును దీనినే రూఢిచేయుచున్నవి. డార్విన్

నేను వాడలేదు. హీనవాగరకతగల ప్రాకృతమానవు లని, హీనమానవు లనుటగాఁ బ్రస్తుతము తీసికొందము.

మున్నగు పశ్చిమదేశవిద్యాలములు చెప్పినదియు నిట్టిదియే. భగవంతుని దశావతారములను దీనినే బోధించుచున్న వందురు. ముందు పాదాధికములులేని జలవరములు పుట్టినవి. యాయపాత్రలనుండి సపాత్రులగు కూర్మాదులు పుట్టినవి. ఈకూర్మాదులు విశేషభాగము జలమునందును, నీచదాగము స్థలమునందును నుండునవి. వీనినుండి యీషదాగము జలమునందును, విశేష భాగము స్థలమునందును నుండువరాహాదులు పుట్టినవి. ఈవకుష్పాత్రలనుండి విశేష భాగము చతుష్పాత్రులుగాను నొకంత ద్విపాత్రులుగాను సంపరించు వానరాదిజంతువులు పుట్టినవి. సదా ద్విపాత్రుగా నుండునరువకును విశేష భాగము చతుష్పాత్రుగా నుండువానరమునకును నడుమ సంబంధముకలుపు మణికొన్ని జాతు లుండియుండును. స్వల్పముగ చతుష్పాత్రుగను, విశేషము ద్విపాత్రుగను నుండుజాతి యొకటి యీనాడును నుండియుండవచ్చును. వారేరామా యాదులు నందలి వానరజాతికావచ్చును. ఈయూహ సమస్తకాస్త్రములకు సమ్మతముగను శ్రీమద్రామాయణవర్ణిత వానరుల కనుపాత్రుగాను నున్నది.

ఇటీవలి పరిశోధనము లేమి చెప్పుచున్నది?

ఇక్ష్వాకుమునందలి భూగర్భ పరిశోధకులు వర వానరములకు సంబంధముకలుపు నడిమిజాతు లుండెడివని కనిపెట్టిరి. ఆ యంశము 9.2-25 లేదీగల యాంగ్ల పత్రికలో "మనిషి పుట్టెనంటి కోతిపుట్టె" యను నీర్విక క్రిందఁ బ్రచురింపబడి యున్నది.

"లండన్ సీప్రమరీ 4:—ఉదయం11-40, బుచానా ల్యాండులో విట్యుటర్నాడు విశ్వవిద్యాలయ పండితుడు తాంగాదగ్గర 50 అడుగుల లోతుగల సున్నపు రాళ్లలో పాతిపెట్టబడిన ఒక కోతిపుట్టె గన్పెట్టెను. ఇది చాలకాలమునాటి క్రిందిపుట్టెగా గాన్పించుచున్నది. ఇది మనిషివంటి పెద్దకోతి పుట్టెవలె గన్పించుచున్నదట. ఇది మనిషిపుట్టెగాదని డాక్టరుగారనుచున్నారు. "గొరిల్లా" "చింపనీ" అను కోతులపుట్టెవలె నున్నదనుచున్నారు. మాట్లాడుటకు శక్తిలేకపోయేను గాని మాటలగుర్తులు చిన్నము లున్నటుల గన్పించెను." ఇత్యాది వార్తను ప్రచురించుచు పత్రికాధిపతు లీక్రింది సంపాదకీయ వ్యాసము నీదివయమే ప్రచురించిరి.

"కోతినుండి నరుడు జనించెనని డార్విను సిద్ధాంతము చెలిపియుండెను. దీనిని కాస్త్రజ్ఞులు వేదవాక్యములవలె పరిగణించుచున్నారు. కాని మానవులకు మాట లెఱుల యచ్చెను? సంజ్ఞ లెఱుల చెలిసెను? ఈ ప్రశ్నలకు జవాబు చెలియక పాశ్చాత్య కాస్త్రజ్ఞులు గంధనగోళ పడుచున్నారు. మానవుని రూపుగల లోక లేరికోతులు గలవుగాని, వానికయినను మానవునికీ తులు లేవు."

ఇటీవల నొక జర్మను కాస్త్రజ్ఞుడు యేబది యడుగుల లోతున నొకపుట్టెను కనుగొనెను. దానిని పరిశోధించగ, మానవుడును కోతియు గాక మాటలాడి సంజ్ఞలను చెలికొనగల వేరొక మధ్యరకపు జాతికిది సంబంధించి యుండెనని యాతడు కనిపెట్టెను. ఈ జాతిని కోతినీబోలు మానవులని పిలుచుటకు బదులుగ, మానవునిబోలు కోతులని పిలుచుట భావ్యముగ నుండునని యాతడు నూచించుచున్నాడు. ఇట్టివారు పురాణాదులలో వర్ణించినవానరు లగుదురా? ఇట్టి పరిశోధనముల వలన రామాయణమునందలి భాషాజ్ఞానాదులుగల వీన మానవులు పూర్వకాలముం దుండియుండుట సంభవమే యని బుద్ధిమంతు లూహింపకపోరని తెలంచెదను. వానరుల నాగరకత మున్ననవి రామాదినరుల నాగరకత కంటె నెట్లు తక్కువగ నున్నవో, వానరులలో, నరులందు లేని పశులక్షణము లేవో, యా వానరులందుఁ గడల వానరాది పశువులందు లేని నరత్వమేదో, నేను శ్రీకారదలో వ్రాసిన వ్యాసమునందు స్పష్టపఱచి యున్నాను. ఇప్పటికిని గొంచెముగనో, గొప్పగనో వాలము గల మానవజాతి యొకటి కలదని లోకజ్ఞులు చెప్పుచున్నారు. ఆయంశమును నావ్యాసములో వ్రాసియున్నాను. ఇంతకంటె గొప్పగనో సమముగనో వాలము గల జాతియొకటి మనభారతవర్షమునఁ బూర్వకాలమున నుండి యుండవచ్చును. అట్లేల యూహింపవలయుననిన శ్రీమద్రామాయణ మట్టియూహలు పుట్టించుచున్నది గావున నట్లు తలంపనైయున్నది. తొల్లి మనభారతవర్షములో నాంసాదు లుండెడినని మనగ్రంథములఁబట్టి తెలు యవచ్చుచున్నది. కాని యిప్పుడవే యిచట గానరావు అట్లే రామాయణ కాలమునందలి మానవలక్షణములు గల వానరు లిప్పుడు కాన్పింపనందునఁ బూర్వకాలమునందును లేరని తెలంపరాదు. కాలము గడచినకొలదిఁ బూర్వ

కాలపుజాతు లనేకములు నాశనము నందుచున్నవి. తగు జాగ్రత్త వహింపకున్న నిష్పటిజాతులును గొన్ని యచిర కాలములోనే నాశనము నొందగలవు. నశించినజాతుల ప్రస్థంపా భావము ప్రాగభావముకొనుట తగదు. అకాలమునందున్న యావానరులు జవస్థానము నందలి నరవరులగు ఋషులు సహవాసమువలన గొంత నాగరికతను తెంది విద్యాబుద్ధులు సంపాదించుకొని కిష్కింధా రాజ్యస్థాపనము చేసికొని, గృహాధికములు కట్టుకొని వానిలో నివసించెడివారు. కాని కిష్కింధాపురమున నివసించు వానరశ్రేష్ఠులయందే నాగరకత యుండెడిదిగాని వానరసంఘమునందంతయును సామాన్యముగ నుండెడిది గాదు. మూఁడువంతులు నాగరకులు కానివావరులు మృగ తుల్యులై, నివసించ గృహాధికములు లేక చెట్లలోపులు మున్నగువానిలో నివసించెడివారు. సుగ్రీవుని ప్రెగ్గడ యగు హనుమంతుఁడు హీనమానవుఁ డెట్లుగనని పంతుల వారు శంకించిరి. పింగళుని ప్రగ్గడలగు కరటకదమనకులు ప్రగ్గడలై సంతమాత్రమున నాగరకులగు మానవులగుదురా? రాజానకు దగిన మంత్రు లుండుచుండురు. మృగమునకు మంత్ర మిచ్చగమే. వానరులకు వానరులేమంత్రులు. పశుమ నాగరకులగు పాశ్చాత్యుల సంపర్కముచే బాతాళలోక ము (అమెరికా)నందలి యాటవికులలోఁ గొందఱు హూవా విద్యాధికమును నేర్చి ప్రజాపంతులై సంతమాత్రమున నా దేశకులంపఱును నాగరకు లెట్లుగాలో యశ్లేజవస్థానము నందలి ఋషులసహవాసమువలన సంస్కృతవిద్య నొక కొందఱు హనుమదాదివానరు లభ్యసించినను, వారిజాతి నంతను విశేష నాగరికతగల జాతియని తెలుపుట కవకా శము లేదు. వానరరాజుగు సుగ్రీవునకు హనుమదాదులు ప్రగ్గడలై నను వరరాజుగు రామునకు దాసులేకాన వాన రులు నరులకంటె గొంత తక్కువవారు. హనుమదాదులు హీనమానవులుకాని వానరులు కారని నేను వ్రాసినట్లు వీరభద్రరావుగారు లిఖించిరి. నే పెచ్చుటను నట్లు చాపి యుండలేదు. హనుమదాదు లిప్పటి వానరములు (క్రోతులు) కారంటినే కాని వానరులు (హీనమానవులు)కార నలేదు. హనుమ యెట్టిహీనవానరుఁడో రామనేన యగు తక్కిన వానరసంఘమువలెయు నట్టి హీనమానవజాతి యని యే నేను వ్రాసియున్నాను.

వీరభద్రరావుగారి వానరులు

గ్రీ వీరభద్రరావుగారు ప్రస్తుతకాలమునందలి పల్లె కాపులే కపులనియు, మరకాడులే మర్కటములనియు నేమేమోవ్రాసి యొద్దులే వానరులనిరి. ఇప్పటిపల్లె కాపులగు మర్కాదులు మున్నగువారికిని రామాయణము నందు వర్ణింపబడినవానరులకును నేవిధముగ సంబంధమును గానరాదు. కపిశబ్దమునందును క, పలు కలవు. కాపుశబ్ద మునందును క, పలు కలవు. ఈవర్ణసంబంధమునుబట్టియే కపులది కాపులది జాతియొక్కటియని వీరుతలంచిరి కాబోలు! ఈబాదరాయాసంబంధమునుబట్టి కాపులే కపు లగునో? గాపులనబడువారెల్లరు గపులుకాక పల్లెకాపులు మాత్రమే కపులగుట యెట్లో శ్రీపంతులవారు తెలిపి యుండలేదు.

ఈంద్ర వారింగూర్చి

అక్కరములపాలికంటి యిట్టిభావముల మనము తేల్చుమేని కాపుకులజాలరు కార్పేర శ్రీనివాసరావు గారు వ్రాసినరీతిగా నిండ్రవా రింద్రకులులు గావలసి వచ్చును. ఇంద్ర శబ్దమునుండియే యాండ్ర శబ్దము పుట్టినది. ఈండ్రనా రింద్రకులులు కాబట్టియే వీ రాకాశగంగతో సంబంధము గలవారుగానున్నారు. మన దేశమునందుగల యాడిగకాములు వీరు తొల్లి యింద్రత్వ మవగాఁ బ్రభుత్వముచేపిరిని తెలుపుచున్నది. ఈక్ అనగాఁ బ్రభువు. దానికి “ఇంక” ప్రత్యయముచేర్చగా “ఈడిక” యైనది. ఈడికనుండి యాడిగశబ్దము పుట్టినది. ఈక్ అనగా నింద్రులని దీనిభావము. ఈరీతిగఁ దెలు పుచునచ్చిన సత్యచారిత్ర మడుగంటదా! అది యట్లుండ మనవీరభద్రరావుగారు కపులనుగూర్చిన కథలోనుండి కూద్రులు పవిత్రులూ యపవిత్రులూ యను సంశయములో నికి గంతిడి నేనుకూద్రులను బవిత్రులే యని కవీరాజు వచ్చేవాయిదీలాడిరాజాగారి గ్రంథసేతికలో వ్రాసిన యంశమును సభిక్షేపింపఁ జొచ్చిరి. కూద్రులును బవిత్రు లే యని నేను నాయుచ్చనచ్చినట్లు దెలుపలేదు. పంచమ వేదమున భారతమును బ్రమాణముగా నిచ్చి యాయం శమును చెప్పినాను. అయ్యది “సర్వేవర్ణాః ఋషయః” అనితెలుపుచున్నది. అన్ని వర్ణములనఁగా బ్రాహ్మణ, క్షత్రియ, వైశ్యకూద్రులుపవిత్రులనిదీనిభావము. ఈవాక్యమునువాం

గృభావలోనిఁ బరివర్తనముచేసి "All the four castes are holy,, అని మన్యుభవాధ దత్తుగారు లిఖించి యున్నారు.

ఇట్టిప్రమాణములంబట్టి భూద్రులును బుద్ధులే యని నేను వ్రాసియున్నాను. శ్రీపంతులవారి వాదము నంగీకరించి నీవ్యాసములో ఖండించుట కవసరములేదు. ఇది యిందులకు స్థానముంగాదు. గాన మరియొకపరి దానిం గూర్చి ముచ్చటించెద.

రామాయణకాలమందలి రామనేనయగు వానరులు మానవత్వమునందు (దేహనిర్మాణము నందును, మొదలు

యొక్క- ప్రమాణమునందును) కొంత కొంతను కొంత పశుత్వమును, కలవారగుటచే వారిని హీనమానవులంటి నే కాని యపవిత్రులను కలంపున నే నట్లనలేదని లోకము తలంచుగాక! శ్రీమద్రామాయణమునందలి వానరులు పల్లె కాపులు మున్నగువారివలె దేహాధిభిక్షములచే నరత్వ పరిపూరి నందినవారు కావనియు, స్వల్పముగ పశుత్వమును నధికముగ మానవత్వమునుగల యొక మిత్రజాతివారని లోకస్థు గ్రహించుకొనునుగాక.

చలముతీతెనె? కన్నులు చల్లవడెనె?

గున్నే పల్లి అక్షయలింగము గారు

కృతి! నీకరుణాకటాక్షముల కెపుడు దూరమైతిను? యపుడె దుర్వారతాప వహ్నికీలల దహింపఁబడితిఁ గాని కాయమును బాయ భాగ్యముగ గాంచనైతి.

లలివహించిన నీబాహులతలఁ జిక్కి యుల్లమల్లరించు నీధుచెయ్యలకుఁ జొక్కి యనుభవించిననాటి సౌఖ్యంపుఁ బెంపు మరలఁగల్గునె? యెన్ని జన్మాలకైన.

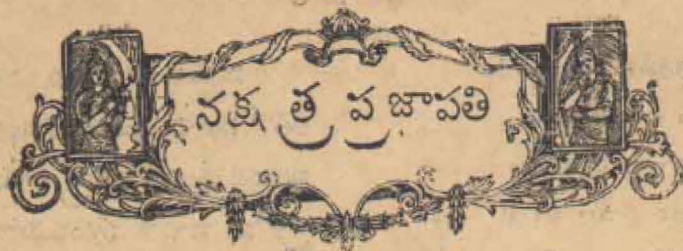
అకట! నీదుకటాక్షమాలికల నాకుఁ గట్టవడునట్టి భాగ్యంబె గలిగియున్నఁ జేనఁటిమై దైవ మిటు సాహసించి నన్ను దూరదేశాలపాల్సేసి ద్రోహియగునె?

అక్కటా! దైవమును దూఱ నర్హమానె? నిష్కళంకప్రపూతమై నెగడు నీదు

ప్రేమమెప్పుడు వెల్వడె భిన్నగతిని నపుడె దూరదేశాల పాలైతిఁగాదె? ఎన్నోచిత్రాలఁ జూచితి నెన్నియేని మితలను గంటిఁ గాని యావంతయైన ముద్దులొలికెడునీదు నెమ్మొగమువోలె హాయి నొనఁగూర్చవయ్యె; నేమందు నకట!

ఎందు వెడలిస వింత లెన్నెన్నిగన్న నీమృదూక్తియు, నీవ్యక్తి, నీదురక్తి తలఁపునకువచ్చి నామది తాపమునకుఁ బాలుపడఁజొచ్చె నీకెంతజాలిలేదో?

అంతరించెనె? నీదుగాఢాసురక్తి సున్నయ్యెయ్యెనె? నాఁయినున్నవలపు పూజ్యమయ్యెనె? నాటి నీమోహమెల్ల చలము తీతెనె? కన్నులు చల్లవడెనె?

నిడుమోలు కనకసుందరం గారు, బి. ఏ.

అకలముల దినుచు కారడవుల నివసించి,
 స్వప్నిరహస్యాలోచనముచే భగవదా
 రాధనమొనర్చుచుండిన ఋషిపుంగవు లతి
 ప్రాచీనకాలమందే భగవంతుని యనంత ప్రభా
 వమును ప్రకటించు జ్యోతిర్మండలములగూర్చి
 సరమోత్కృష్టమగు జ్ఞానమును సంపాదించి
 మనకు ప్రసాదించియుండిరి. బ్రహ్మప్రేక్షమని
 ప్రతీతివడసిన వేదములయందు సయితము, సూ
 ర్యారాధనక్రమము నిర్వచింపబడియున్నది.
 (ఋగ్వేదము 1 మం. 115 ఋక్కు-చూడుడు)

సూర్యుడు

‘వాడీనీతి సూర్యస్తమోషా’ (7 మం. 75 ఋ)

యని ఉపాకన్యానాధుడుగను,

‘ఉద్వేతి సుభగో విశ్వవక్తః
 సాధారణః సూర్యామామహాజామ్
 చక్రిర్విప్రప్యవహుఃస్యదేవ
 శ్చిర్యవయా సమదన్యక్తహంసి’ (7 మం. 63 ఋ)

యని వరుణమిత్రుల నేత్రముగను,

‘ఉదుతిష్ట సవిరో ప్రథ్యాన్య
 హిరణ్యపాణి ప్రభృతా వృతీస్యే’

యని హిరణ్యపాణి (బంగారుచేతులు గలవా
 డు)గను వర్ణించి,

‘అముక్త సప్త హరితః రథస్థా’

ద్యార్యం మహాంతీసూర్యంభృతాహి’ (7 మం. 60 ఋ)

యని ఏడుగుర ముఖరథమునెక్కి- వచ్చునని
 సూచింపబడియున్నది.

వేదములయందు సూర్యునిగూర్చిన వర్ణ
 నమేతప్ప, తదితర నక్షత్రముల వర్ణనముగాని,
 పండ్రెండు రాసులయునికిని గూర్చిగాని సూ
 చించియుండలేదు. కాని బ్రాహ్మణములందు
 మాత్రము, ఒక్కసూర్యుని గూర్చియేకాక,
 తదితర నక్షత్రములను గొన్నిటినిగూర్చి
 యుదహరింప బడియున్నది. తైత్తిరీయబ్రాహ్మ
 ణమున (1 కాండ 5 ప్రపాతక 2 అనువా
 కము) పుణ్య నక్షత్రమన నెద్దియో, యారీతిని
 నిర్వచించియున్నారు.

‘యత్క్వాం వక్షత్రం తప్పట కర్వీతోపన్యషమ్
 యదాహి సూర్యం ఉదేతి అధనక్షత్రం నైతి యా
 పతీ తత్ర సూర్యోగచ్ఛేత్ యత్రజఘన్యం పశ్యేత్’

దీనివలన, మనము పుణ్యనక్షత్రమును
 చూచుటకు, సూర్యుడుచూకాలమున నానక్ష
 త్రము క్రిందుగా నున్నంతవరకే చూడవలయు
 నని గ్రహింపవలసియున్నది. ఒకనక్షత్రము
 ప్రత్యూషోదయమైన సమయమునుండి, అది
 ప్రాతఃకాలమున ఊర్ధ్వబిందుప్రాంతములకు
 చేరువరకును, దానిని చూడవచ్చునని యిది
 సూచించుచున్నది. ఈయనువాకమునందే
 నక్షత్ర ప్రజాపతిని యిట్లు వర్ణించుచున్నది:—

1. *செய்து விட்டால், முன்பின்
 எல்லாம் தான் அங்குமுள்ள
 மெய்யுணர்வுகளை இழந்து
 அழிந்து போகும். நான்
 முன்பு உணர்ந்த
 அந்த மெய்யுணர்வு
 இப்போது என்னுடைய
 மனத்தில் இல்லை.*

1. *Wissenschaftliche, praktische und
 ethische, insbesondere ökonomische
 Bedeutung der Religion; zugleich
 eine Kritik der (protestantischen) Theologie,
 des Christentums, des Papsttums, des
 Judentums, des Islamismus, des
 Buddhismus, des Hinduismus.*

[illegible][illegible]

అక్షరములనుబట్టి, ముచ్చటలు,
 'బాబ్' - బాబులనుగా 'మేమ' అను
 నున్నది దేవునిమీదున్నది. ఈ
 పేరు, ప్రతి ముచ్చట పేరునకును ఇది
 ముచ్చటలనుబట్టి ముచ్చటలనుగా 'బా
 బు'లను, ము- 'బాబ్' వలనను బడి
 ప్రముఖ ముచ్చటలనుబట్టి దేవునిమీదు
 నున్నది, ముచ్చట వలననుబట్టి దేవుని,
 బాబు, బాబు ప్రతిదేవుని ముచ్చటలను
 బడి ప్రముఖను బడి ముచ్చట, బాబు,
 ముచ్చటలను ముచ్చటలను 'బాబు' అను
 పేరు. ఈ బడి ప్రముఖ, బాబులను 'బా
 బు'లను బాబులను బాబులను ప్రముఖ
 పేరును బాబులను-ముచ్చటను. ముచ్చటలను
 ముచ్చటలను, ముచ్చట బడి ప్రముఖలను
 ముచ్చటలను ముచ్చటలను-ముచ్చట. బా
 బులనుబట్టి, ప్రముఖలను బాబులను
 బాబులను, బాబులను, బాబులను ప్రముఖ
 బాబు ముచ్చట 'బాబు'లను-ముచ్చటలను.

మహాన్నతాకారుడగు దివ్యపురుషు నొకని నిర్మించియుండిరి. ఆతని యన్యంగములసూచించుటకు వారు చిత్త, నిష్ఠ, విశాఖ, అనూరాధ అను నాల్గురాసుల నేరికొనిరి. ఇరువది యారు రాసులలో నీనాల్గింటినే వారేల ప్రత్యేకముగ గ్రహించిరో, మనమొకించుక శ్రద్ధతో విచారించిన గ్రహింపగలుగుదుము. 'చిత్త'; (జ్ఞానము)నకు స్థానమగు శిరస్సు 'చిత్త' 'విశాఖ' (ద్విశాఖ) రెండు కొమ్మల వలె చీలిపోయిన యూరుద్వయము, 'విశాఖ'; ఊరువులకు దిగువ భాగము(అను + ఊరు + అధః) 'అనూరాధ'; నిష్ఠ (ధనిష్ఠ) కుకూడ నిట్టి యర్థమేదియో యుండి యుండవచ్చును. సత్య నిష్ఠా (దీక్షా) పరమగు హృదయమును, '(ధ)నిష్ఠ' సూచించునటుల వర్ణింపబడియుండ వచ్చును. ఈరీతిని, ప్రజాపతియొక్క నాల్గు ముఖ్యాంగములసూచించుట కెన్నుకొనబడిన నాల్గురాసులును సార్థకనామము గలవైయుండి యుండవచ్చును. కాని, యిదియంతయు నొక్క యూహయే. బ్రాహ్మణముల రచించిన కవి హృదయ మిద మితేమని యెవరు చెప్పగలరు?

ఈసక్షత్రప్రజాపతి నొక్కసారి మీమ నోపీధియందూహింపుడు ! హస్తాసక్షత్రమా తని హస్తము, 'చిత్త'యూతని శిరస్సు...అశ్విన్యాదినక్షత్రములు అవమండలము (Ecliptic) యొక్కభాగములనియు, సవి యాకాశమున శ్చిమమునుండి తూర్పువకు పరుసక్రమమున గుడియుండుననియు, నాకాశమును పరిశీలించి వారెల్ల రెరుగుదురు. ఈయవమండల 'హస్త'కుపిమ్మటనే 'చిత్త' వచ్చుట

వలన, సక్షత్రప్రజాపతి హస్తమునకు దిగు వనే ఆతని శిరముండినటుల యీచిత్తరువు ప్రదర్శించుచున్నది. అనగా, సక్షత్రప్రజాపతి 'ఊర్ధ్వబాహుడై' యున్నటుల వర్ణింపబడి యున్నాడు. ఆతడు హస్తములను శిరమునకు పైగా నెత్తుకొనియున్నాడు. ఊర్ధ్వబాహుడగు నిట్టివ్యక్తి నిర్మించుటయందలి పరమార్థమును గ్రహించుటకు తైత్తిరీయ సంహితయందలి (V, ౨, ౫, ౧) యీసందర్భమును చూచుడు:

‘పురుషమాత్రేణ విమిమతే
యజ్ఞేనైవై పురుషస్సంమితే
యజ్ఞ పురుషైశ్చ సంవిమిమాతే
యావాన్పురుషః ఊర్ధ్వబాహుస్తావాన్భవతి.’

అనగా యజ్ఞ పురుషునితో పోల్చిచూచి నపుడు, యజ్ఞము నెనర్చువాడు, ఆతని చేతులెత్తిన సెంతయెత్తునకుపోవునో అంతయెత్తునకు పెరుగును. సాధారణముగా, నొకమానవుని యెత్తు యెంత యనినపుడు, ఆతని మస్తకము యెంత యెత్తుననున్నదో యనియే మనము గ్రహింపవలసియున్నది. కాని, యంతకుమించిన వృద్ధియంతయు నాతని యాధ్యాత్మిక వృద్ధిగనే మనమెంచవలెను. శరీరముయొక్క పరిమాణము పెరిగినకొలదిని, ఉన్నత ప్రదేశమును చేతితో నందుకొనగలిగినట్లే, ఆధ్యాత్మికజ్ఞాన మభివృద్ధిచెందినకొలదిని, జ్ఞానము క్రమముగ సమున్నతస్థానముల నాక్రమింపగలుగును. కాని, 'యెత్తినచేతియంతయెత్తున పెరుగుట' యనునది కొంత గూఢార్థమును కలిగియుండవచ్చును. జ్ఞానియగువాడు, సర్వ

వ్యాప్తమగు ప్రేమవలన తనదేహము నతి క్రమించి, సర్వవ్యాపియగు మహాపురుషునితో లీనమగును. వేదచరిత్రమున, సృష్టికర్తయగు విశ్వకర్మ ఆదిర్కప్రాయమగు నొకయజ్ఞము నొనర్చి తానే, ఆహితాగ్నియందు దుమికి, సర్వవ్యాపియై, సర్వాత్మకడయెను. అదియే ఆతనిఆధ్యాత్మిక పరిణామము. అటులనే, యజ్ఞమునొనర్చెడి ప్రతిమానవుడును, నిశ్చలమగు నట్టి యాధ్యాత్మికస్థితి నే పొంది సర్వవ్యాపియగును. నక్షత్రములనగా, “నశింపనివి” యని వ్యాఖ్యానమొనర్చినచో, నివియే, అట్టి నిశ్చలమును, మరణరహితమునగు నుత్కృష్టమసితని సూచించుటకు అర్హములు. యజ్ఞకర్మలనొనర్చెడి ప్రతిమానవుడును, జగమున కాదర్శప్రాయుడగు, విశ్వకర్మను, అనగా ప్రజాపతిని పూజింపవలసియున్నది. కావున నీనక్షత్ర హస్తమునుబట్టి, యూర్ధ్వబాహు డగు నక్షత్ర ప్రజాపతి నిర్మించుట చూడగా హస్తనక్షత్రము ప్రతియేటను సూర్యోదయమునకు పూర్వము ప్రాగుడయమగుచు నరులెల్లరును ‘ఋతజ’లై యుండవలెనని నిరంతరముద్బోధించుటకేమో యనునట్లున్నది.

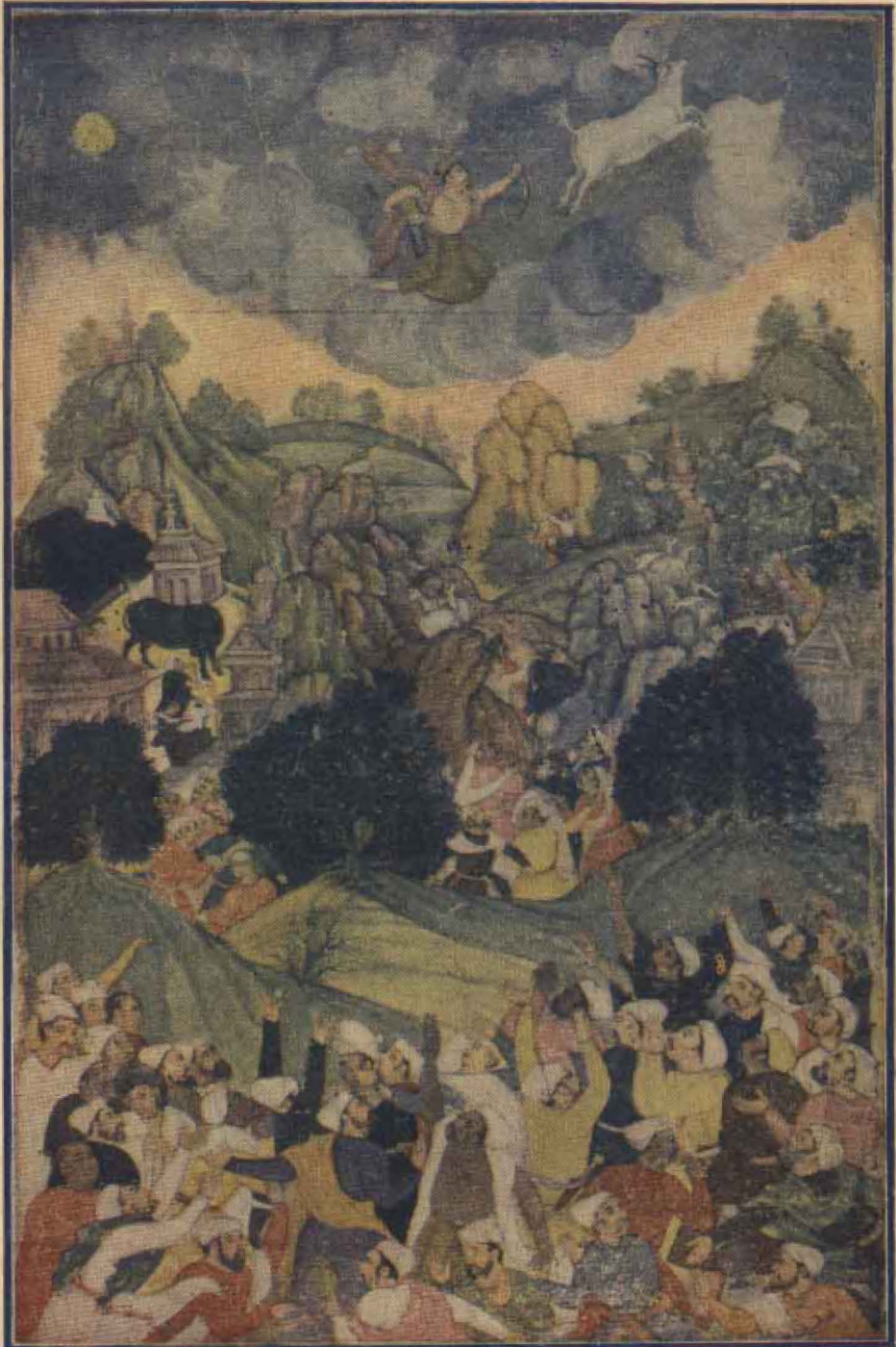
ఇది బ్రాహ్మణములందు వర్ణింపబడిన నక్షత్ర ప్రజాపతి చరిత్రముకాని, పురాణములందీపురుషుని వర్ణనమతి చిత్రముగను, సంపూర్ణముగ ను చేయబడియున్నది. మత్స్యపురాణమున,

శివుడా నక్షత్రపురుషు యని యిహానము నారదున కుపదేశింపుచు, నాతని నిట్లు వర్ణించి యున్నాడు.

“(౧) మూలే (నమోవిశ్వభూయ) పాదోగ్రహా (నవస్తాయచ) (౨) శోహిణీ (ఘ) జంఘేకు (పూర్వే వరదాయ వైవ శ్వేజామనీ) (౩) చాక్రముమార ఋతే. (౪) పూర్వో (౫) త్రరామిథ యగే తదోరూ (౬) పూ (౭) శ్వోత్తరా ఘ్నవియుగ్యకేచ, మేఘోంకటిం ... (౮) కృత్తికా, (౯) X ౧౦) భాద్రపదవ్యయేచపార్యే, కుక్షీద్వయం (వారద) (౧౧) కేవలేఘ. పృష్ఠం నిష్ఠా (౧౨) (౧౩) విశాఖా... సుభజాశ్చ... (౧౪) హస్తే విహస్తా... (౧౫) పునర్వసా వంగుళి పర్వభాగా. భుజంగ నక్షత్ర దినేవభాని సమ్నాజయేవృత్స్య శరీరి గశ్చ, మార్కష్యపాదో శరణం నజామి (౧౬) క్షేప్తామ కంఠీ... (౧౭) కేవలేన సమ్యక్ (౧౮) పుష్కేముఖం (౧౯) స్వాతీమదస్తాగ్రం... (౨౦) మహామహానా... (౨౧) మృగో త్రమాంకేనయనే... లలాట (౨౨) చిత్రా ... శిశో (భిఖాజ్యం) (౨౩) భరణీఘ... (౨౪) ఆర్ద్రా సుకేశా, (మత్స్య పురాణము—౫౪-(౧౦-౨౦))”

నక్షత్రపురుషుని సర్వాంగకములు, యిరువదినాలుగు రాసులతో పోల్చి వర్ణించినట్లుల యీపైన పొందుపరచిన భాగమునుండి విదితము కాగలదు. ఇటులనే బృహత్సంహిత (గృ, ౧౦గ)యందు నక్షత్రపురుషుడొకడు వర్ణింపబడి యున్నాడు. బృహజ్జాతకమందు (ఆధ్యా ౧ శ్లోర), సంక్రైండురాసులనుకూర్చి ‘కాలపురుషుడు’ నిర్మింపబడియున్నాడు.

‘ ఘెయిజీ ’ కృత ఫాదిషీ రామాయణమునందలి చిత్రము

* 'ఘృయితే' కృత ఫారిషి రామాయణమునందలి పత్రము.

* దీనిని పదునాల్గవ శతాబ్దమున ఆస్సీగుచ్చక్రవ రియాజ్జానుసారము ఆరేని ఆసానపండితుడగు 'బదాని' అనువారేడు రచించినట్లు చరిత్ర తెలుపుచున్నది.
కాని 'సువర్ణమాల'యందు ప్రకటించినట్లు 'ఘృయితే' కృతముగా చూపబడు.

చింతలపూడి శేషగిరిరావుగారు

ఉరుజతరాగ్ని పీడితున కూరటఁగూర్చవె యుంఁదవృత్తిచే
దొరకిననాల్గు గింజలవి? తోయము గ్రుక్కెడు శాంతిసీయచే?
యరయ నయత్న లబ్ధమలినాంబర ఖండముఁగట్టఁ గూడదే?
పరమస్యపాధమాధములఁ బండితు లేలనుగొల్వ? నక్కటా!

గీ. మరణపర్యంతమిట్టు లమానుషముగ, నుదరపోషణ మాత్రకై యుద్విమీఁదఁ
బ్రభుని పేషణ మొనరించి పడసినట్టి, ధనముధనమానె? యద్దిదంధనముగాక!
కననుదూఢ గోవర్ధనధనము ధనము! ధాత్రి నాధనంజయవివర్ధనము ధనము!
(?)తలఁపగాఁ బండితసమారాధనము ధనము! కనుక నిదె సుసాధన మబాధనము ధనము!

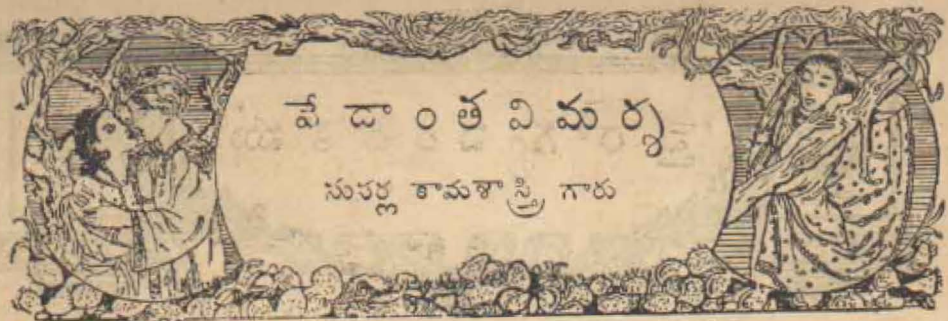
గీ. ఇదె! దురీశ్వరద్వారబహిర్వితర్ది, కాదురాసికా! మా నమస్కారమమ్మ!
అమితనిరపాయమై యంజనాభమగుచు, మును ధనంజయ స్వందనభూషణమ్ము
గాఁగ పరిలిన ధనమె పో! కలదు మాకు.

మ. చతురంభోధిపతిమై తనరు నీత్యైచక్రమం దొక్కచో
శతభాగంబునకేను రాజనని యోజకగర్వ సంరంభుండై
పతితుండైన వృషాధమాధముని నే వర్ణింప; నారుక్మిణీ
పతి, జీర్ణాంబరుఁడీయ దోనెడఁటకుల్ భక్షించి యవ్వానిని
మిలిలేనట్టి ధనాధ్యుకా సలిపె, స్వామి వానిఁ గీర్తించెడక.

గీ. జలధిగర్భంబునం దురు జ్వాలతోడ, నాకులముగ మండెడు బడబాగ్నిపగిది
మాదుజతరాగ్ని మండినమండుఁగాక! ధరనముత్ఫుల్ల మల్లీమతల్లి కాప
రిమళము దనరు మానాగ్నిని వృథావ్యయంబునెతుమె? సరవరయాచ్ఛకొఱకు.

* * * * *

గీ. చెంతఁబిత్రార్జిత మ్మీ సుమంతలేదు, లేశమును స్వార్జితంబైన లేదు మాకు
గాని వైతామహంబయి కాచునట్టి, యాస్తిగలదు వలసినంత హస్తిగిరిని.

వేదాంతవిమర్శ

సుచర్ల కామశాస్త్రి గారు

మంగళాచరణము

“విధత్తారం హవామహే, నసోః కువిద్య నాతినః సవితారం నృచక్షసమ్.”

ఓం, నమోబ్రహ్మదేవ్యో బ్రహ్మవిద్యా సంత్రదాయ కర్తృభ్యో వంశబుక్షిభ్యో గురుభ్యో నమోమహద్భ్యః.

ప్రమాణములు

మనము చిలుకను చూచుచున్నప్పుడు మరియొకరు మనసమాపమునకు వచ్చి “అయ్యో! దేవిని చూచుచున్నారండీ!” అని ప్రశ్నించేయగా, “చిలుకను చూచుచున్నారండీ” అని సమాధానమును చెప్పదుము. “అయ్యో! కొంగనుచూచుచు చిలుకవంటున్నా కేమి?” అని వాడు మరల ప్రశ్నించేయగా, ‘పోపోచయ్యో, నీకు కొంచెము దృష్టిలేగివట్టున్నది. ఇచ్చగ్గడకొంగ, చిలుకేనయ్యో’ అనిచెప్పగా, ‘కాదు కాదండీ, కొంగే’ అని యెన్నిపర్యాయములు బోధపరచినను, మనమువానిమాట నమ్ముదుమా? ఈలాగుననే మన జ్ఞానేంద్రియములలో నేయింద్రియము చేతనైనను మనము గ్రహించెడు విషయమునకు విరుద్ధముగ నెవ్వరేమిచెప్పినను దాని నెంతమాత్రము మనము నమ్ముము. కనుక ఇంద్రియమునకును వస్తువునకును అవ్యవహార సంబంధమువలన పుట్టినజ్ఞానమే ప్రత్యేక ప్రమాణము.

అనుమానము

అన్నివిషయములలోను మన యనుభవము చేతనే యధార్థమును తెలుసుకొనజాలము. కాబట్టి కొన్నికొన్ని విషయములలో మన యాహులచేతనే నిజమును తెలిసికొనవలయున్నది. ఇట్టి యాహులే అనుమాన ప్రమాణము.

శబ్దప్రమాణము

ఒకమనిషి, తాను బ్రతికియున్నంతకాలము వినుకొనినను, అనుభవముచేతను, యుక్తిచేతను అన్నివిషయ

ములయందును నిజమును కనుగొనుట సాధ్యము కాదు. కనుక ప్రాచీన బుద్ధికారులు, అదే కూడుగుడ్డగ బహుపట్టుటలతో ననేక సంవత్సరములు విచారణచేసిచేసి ఇనమిథివని నిర్ణయించివ్రాసిన గ్రంథములను చదివించిది యధార్థజ్ఞానమును సుపాదించుకొనుటయు అత్యవశ్యకమే. కావున మనవిషయములలో నిజమును తెలిసికొనుటకు గోరవారు అత్యనుభవశాలురై బహుబుద్ధిమంతులని ప్రసిద్ధిక్కిన అనేకమహాద్వైతవలన యావిర్భవించిన గ్రంథములను చదువుటకన్న నుపాయంలేరము లేదు. మనమతగ్రంథములలో ప్రధానమయినదియు, భారతులందరిచేతను పశ్యోక్త్యుపైమని నేయి నోళ్ల సాగడబడుచున్నదియును, సర్వవిషయములను నిరాఘాటముగ చెప్పుచున్నదియును వేదముగావున నీవేదమే శబ్దప్రమాణము.

శబ్దవిచారము

మతవిషయమున మనము విచారణము చేయవలయుననిన, శ్రుతి, యుక్తి, అనుభవము, యామూటిని అనుసరించియే వివర్ణింపవలయును. యుక్తియనుభవములు సరిపడనపుడు శబ్దప్రమాణమును దీసికొనవలయును. ఈశబ్దము మహద్వైతయొక్క తపస్సనమసరించి భగవద్దత్తమైన స్ఫురణవలన బుట్టినదిగాని వారివారి బుద్ధ్యనుసారముగ రచించినదిగాదు. కావున మహద్వైత సమాధియందున్నపుడు భగవద్దత్త స్ఫురణవలన యావిర్భవించినది కనుకనే మనప్రత్యక్షమహానములకు సరిపడనివిషయములలో శబ్దమున తెప్పబడినదే నిజమని నమ్మువలయును.

ఈశబ్రము:— 1. ఋతువులు; 2. యజ్ఞములు; 3. సామములు 4. అధర్వణము, అనినాలుగు విధములు గనున్నది.

ఇందు పాదనియము గలిగి ధంబస్సుతో గూడిన మంత్రములు ఋతువులు.

పాదనియముగాని ధంబస్సుగాని లేక శేవల వాక్యరూపముగనున్నవి యజ్ఞములు.

గానముచేయుటకు తగియున్నవి సామములు.

మంత్రములయర్థమును ఎలె మంత్రముచే సాధింప దగిన పనులనుచేయుక్రమము సయితమును తెలియ జేయు వేదభాగములు బ్రాహ్మణములు (అధర్వణములు) అని చెప్పబడును.

ఇట్టివేదముయొక్క పూర్వభాగమువ వాయు, అగ్ని మొదలగు సంబంధములయొక్క సామములును, ఆసంబంధములయందు పధిష్ఠించియున్న వేదవలయొక్క శ్రీతినిమిత్రము చేయదగిన యాగాదికర్మములను మాత్రమే చెప్పబడియున్నది.

క్రమక్రమముగ నా వహుర్వలలో సమాధినిష్ఠులైనకొలది తత్త్వవిచారమనీవ భగవదనుగ్రహమువలన బుట్టినది. ఈతత్త్వవిచారము ప్రధమించినపై వారికి సమాధినిగలిగిన స్ఫురత్తువలన మరియొకవిధమైన వేదముద యించినది. అప్పుడు వారుమొదటి వేదభాగమునకు పూర్వ భాగమనియు, రెండవభాగమునకు ఉత్తరభాగమనియు నామకరణముచేసిరి. ఉత్తరభాగమున బ్రహ్మమునుగూర్చియు, జీవపరమాత్మలయొక్క సంబంధమునుగూర్చియు బాగుగ చర్చింపబడియున్నది. ఈవేదభాగములకే ఉపనిషత్తులనిపేరు. వీటియందు కర్మలవలనజేమియు ప్రయోజనములేదనియును, తత్త్వవిచారమే మోక్షసాధనమనియును స్పష్టముగ నుపదేశింపబడినది.

మతములు.

ఈ యుపనిషత్తులనే యాధారముగ జేసికొని,

1. కపిలుడు సాంఖ్యమతమును;
2. కాణాదుడు వైశేషికమతమును;
3. గౌతముడు న్యాయమతమును;
4. వరంజలి యోగమతమును;

5. శైమిని మీమాంసాశాస్త్రమును,

6. వ్యాసులు వేదాంతమతమును

వ్రాసిరి. ఈయాగును వడ్డర్థము లనబడును. ఈవడ్డర్థములలో శేర్దననొకటి యుపనిషత్తుకము గానచ్చును. కాని ఆరును కానేరవు. లేదా యీ యాగింటికిని భిన్నమైనదిగను గూడ నుండవచ్చును. కాని యీ యారు నెన్నడును కానేరవు. ఈ యాగింటియందును కొన్ని గుణములువలె దోషములుగూడ నుండుటచేత శేర్దననొక్కటి నిజమనియు తక్కినవి యబద్ధమనియును చెప్పట కవకాశము కానరాదు.

వడ్డర్థన సామాన్య ధర్మములు

ఈ వ్యాకృతిములవారును,

1 ఆత్మనిత్యము.

2 పరమాణువులు నిత్యము.

3 ఈపరమాణువులు స్థూలవస్తు నిర్మాణకారణములు.

4 జీవాత్మ దేహ సంబంధమును గలిగియున్నపుడే శుభాశుభ కర్మజన్యఫలము ననుభవించును. జ్ఞానాదిశక్తులను గలిగియుండును.

5 ఈ శుభాశుభకర్మజన్యఫలానుభవము స్వర్గరకములయందున్న సుఖదుఃఖానుభవముతో సమాప్తినొందక కుండలోని నీటిని తీసి వేసిన పైని యాకుండ నంటియున్న పాచివలె కొంత నిలిచియుండినందున దాని ననుభవించుటకు జీవాత్మ జన్మించును.

6 సమస్తకర్మలు బంధహేతువులయి జీవాత్మకు జననమరణములను కలుగ చేయుచున్నందున, ముముక్షువు పాపకర్మలను చేయుటయే మాని, పుణ్యకర్మలనుచేయుచు ఫలత్యాగము చేసి, కనక, కాష్ఠ, సుహృత్, అరి, ఉదాసీన, బంధువులయందు సమబుద్ధికలిగి, అన్నిటి

సంబంధమును విడిచికొని యుండవలయును.

అని బోధించుచున్నారు.

మతకర్తల యభిప్రాయములు

సాంఖ్యయోగము పేరునకు భిన్నముగానున్నను
వాటిసిద్ధాంతములు పరస్పరభిన్నములుకావు. ఈరెండు
మతములవారసులు:—

1. ప్రకృతి-స్వతంత్రము.
2. ఇదేజగత్కారణము.
3. ఆత్మప్రకృతులు అనాదిసంబంధము.
4. ప్రకృతిపరిణామమే బుద్ధి.
5. ప్రకృతియొక్క కర్తృత్వము ఆత్మ
యందు ఆరోపింపబడినది.
6. ఇంద్రియములద్వారమున బుద్ధిపరిణా
మించుటయే తెలివి.

అని చెప్పుచున్నారు.

[సాంఖ్యులు ఈశ్వరుడు లేనేలేడందుకు, యోగ
మతమువారు ఈశ్వరసత్త్వంగీకరించినను అతనిప్రాముఖ్య
మును ఒప్పుకొనరు. కావున, ముఖ్యాంశములో నీరెండు
మతములకును విశేష భేదమున్నట్లు కనిపించదు.]

వ్యాయ, వైశేషికశాస్త్రములు యుక్తివాద
మును గూర్చియు, పదార్థములనుగూర్చియు చెప్పును.
ఈయుభయమతములవారసులు:

1. పరమాణు సంయోగమువలన ప్రపం
చము పుట్టుచున్నది.
2. ఈయణువులు ఒకనిచే సృష్టములు
కావు.
3. ఇవి నిత్యములు. అదృష్టముచే సంయో
గించును.
4. జీవులు అపరిమితములు, నిత్యులు.
5. జీవుడు దేహాధిస్తాత.

6. ఈజీవుడు వేదోదిత కర్మలాచరించి
ఆత్యంతిక దుఃఖనివృత్తి నొంది సుఖ
దుఃఖముల సనుభవింపక యుండుటే
ముక్తి.

యనియును చెప్పుచున్నారు.

[ఈజీవస్థితికిని పాపాణ్యస్థితికిని ఏవిధమైన భేదము
కానరాదుగావున, ఇది పాపాణ్యముక్తియని యాక్షేపిం
చుటకు నవకాశమున్నది.]

మరి కొంతకాలము పోయినతరువాత, వైశేషిక, వ్యాయ
యగ్రంథ వ్యాఖ్యాతలు

1. పరమేశ్వరు డున్నాడు.
2. ఈయన జగత్తునకు నిమిత్తకారణము.
3. పరమాణువులు ఉపాదాన కారణము.
4. జగత్తు సావయవము గావున సృష్టము.
5. సృష్టికర్త, జీవభిన్నుడు, సర్వశక్తికల
వాడు.

6. ఆయన అనుమానప్రమాణబోధ్యుడు.

అని చెప్పుచున్నారు.

[7. ముక్తియందు గౌతమ కాణాదులతో నేక
భింపు మున్నారు. (అనగా పాపాణ్యముక్తి).]

జైమిని విరచిత మీహంసాశాస్త్రమునకు
పూర్వమీమాంస, కర్మమీమాంస

అని రెండుపేర్లు.

1. దీనియందు తత్త్వవిచారము నున్న.
2. బ్రాహ్మణములచేతను మంత్రములచే
తను చెప్పబడిన కర్మలను గురించి విస్తా
రముగ వ్రాయబడినది.
3. ఇందు, వేదవిహిత కర్మాచరణమే పర
మార్థము.
4. వేదములు నిత్యములు.

5. దీనియందు మహాత్మ్యమున్నది.

అని మాత్రము వ్రాయబడినది.

ఈమతస్థులలోఁగల అగ్రగణ్యుడయిన భాట్టులు

1. అఫలాపేక్షగ యజ్ఞాదులను చేసినచో మోక్షము లభించును.

2. వేదమంత్రమే దేవత.

3. ఫలమును ప్రసాదించు చేతనమైన దేవుడు మరియొకడు లేడు.

అని వ్రాసియున్నాడు.

గ్రంథాంతము

ఉత్తరమీమాంస

ఇది వ్యాసవిరచితము. దీనికి వేదాంతశాస్త్రమని యును బ్రహ్మమాత్రమనియును రెండునామములు.

దీనికి 1. శంకరాచార్యులు, 2. రామానుజాచార్యులు, 3. మధ్వాచార్యులు ఒక్కొక్క రొక్కొక్క భాష్యమును వ్రాసినారు.

శంకరులు అద్వైతమతమును, రామానుజులు విశిష్టాద్వైతమతమును, మధ్వాచార్యులు ద్వైతమతమును స్థాపించినారు. ఈమూటిలో శేషైవ నొక్కటియే వ్యాసమతము కావచ్చును. లేదా మూటికంటె భిన్నము మాడ కావచ్చును. ఈముగ్గురు భాష్యకర్తలును కొంత వరకునైన వ్యాసమతము ననుసరించుదునుండవచ్చును. కొంత వరకు ననుసరింపకపోవచ్చును. ప్రస్తుత మీ మాత్రత్రయము లోను మిక్కిలి ప్రాచీనము అద్వైతము. అనేకులు దీనిన వలంపించుచున్నారు. అద్వైతమతభాష్యకర్త శంకరులు.

1. ఆదియం దొక్క బ్రహ్మమే యున్నది.

2. అది సత్యజ్ఞానానం చాత్మకము, నిర్వికారము, నిరవయవము, నిత్యము, నిర్దోషము, సర్వవ్యాపకము.

3. జగత్తు, పరమార్థముగ సత్యముకాదు. వ్యావహారిక సత్యము.

4. మాయ(అవిద్య)కు బ్రహ్మములోబడినది.

5. ఈవిద్య అబద్ధము (మిథ్య), జడము, నవికారము, సావయవము, అనాది.

6. దీనియందు, ఆచ్ఛానక, విక్షేప, అనెడు రెండుశక్తు లున్నవి.

7. జీవులన్నియు బ్రహ్మమే.

8. అవిద్య (మాయ) తన యాచ్ఛాదక శక్తిచే జీవుని తనస్వరూపమును తెలిసి కొనలేకుండ జేయుచున్నది.

9. విక్షేపశక్తిచే, జీవుని తనకు రూపభేద మున్నట్లు భ్రమజేయుచున్నది.

10. 'తత్త్వమసి' ఇత్యాది వాక్యజన్య జ్ఞానమువలన, అవిద్యనశించి స్వస్వ రూపజ్ఞాన ముదయించుటయే మోక్ష మనియును సిద్ధాంతీకరించినారు.

[అద్వైతులు బ్రహ్మనైవ నొప్పికొన్నను, ఆబ్రహ్మము తోనేయనుటచే, భగవదాజ్ఞకు లోబడి ఆయన నుపాసించుట సంభవించదు గాన, భగవంతుడు లేడనెడు నాస్తికులకును, ఈఅద్వైతులకును భేదమేమియును లేదు. కనుకనే వీరు ప్రచ్ఛన్నబౌద్ధులని లోకములో ప్రవాచయింపవశమే యున్నది.]

మరియు నీయద్వైతులలో మరొకొందరు:—

1. ఒక్కసూర్యుడు, నీటికుండలలోను ప్రతిఫలించినట్లు, బ్రహ్మము మానవుల యొక్కయంతాకరణములయందు ప్రతిఫలించును.

2. అనీటికుండలయందు అనేకసూర్యబింబములవలె గనుపడినట్లు అంతాకరణములలో బ్రహ్మము అనేకరూపములుగ దోచును.

3. ఆకాశమునందున్న సూర్యబింబమున

కును, ఘటాదులయందున్న ప్రతిబింబములకును భేదము లేనట్లుగనే, బ్రహ్మమునకును అంతఃకరణలయందు ప్రతిఫలించిన బ్రహ్మ ప్రతిబింబములకును భేదములే

దని చెప్పవచ్చును.

[ఘటాదులలో మూర్ఖుడు ప్రతిఫలించినట్లే అంతఃకరణలలో బ్రహ్మము ప్రతిఫలించు నని చెప్పినయెడల ఘటాదులయందు మూర్ఖబింబము లేనట్లే అంతఃకరణలయందును ఆత్మలును లేవు అని చెప్పవలయును. ఈ యాత్మలు మిథ్యలను నెడలవాటికి, జ్ఞానము, తత్త్వవిచారము, లోకవ్యాపారమువల్లు సంభవించును? అను పూర్వపక్షము జాగరూకమయియున్నది.]

రామానుజులు, విశిష్టాద్వైత భాష్యకర్త. ఈయన

1. జీవునకును, ఈశ్వరునకుగల గుణములే యున్నవి.
2. జీవుడువరమాత్మకు లోబడి యుండవలెను.
3. ఈశ్వరుడే విష్ణువు. ఇతనికి దివ్యమంగళ విగ్రహమున్నది.
4. మోక్షస్థానము వైకుంఠము.
5. లక్ష్మీ యాతని భార్య

యనియును సిద్ధాంతపరిచివారు.

విశిష్టాద్వైతమున:—

[1. ఈశ్వరునకు రూపమున్నది. 2. భార్యగలదు, అని సాధింపబ కష్టతరము.]

మధ్వాచార్యులు ద్వైత భాష్యకర్త.

1. జీవేశ్వరులకు భేదమున్నది.
2. ఈశ్వరుడు విష్ణువు.
3. జీవులు పరస్పర విలక్షణములు.
4. ఈశ్వరునకు రూపమున్నది.

5. పరలోకమునందుగూడ జీవులు పూర్వరూపముతో నమానరూపములతోనే పరమపదమును బొందుదురు.

అని సిద్ధాంతము చేసివారు.

ద్వైతమతమునందు మరణానంతరమున జీవులకు పూర్వదేహ సమానదేహములే యుండును అని సాధించుట కష్టాల్పతరము.

ఇన్ని భాష్యములనుబట్టి యాలోచించినను వ్యాసాభిప్రాయమేమో స్పష్టపడినట్లుకానరాదు. కావున వ్యాసాభిప్రాయమెట్టిదో శ్రుతి, యాక్త్యనుభవములచే విచారింప బడును.

బ్రహ్మసూత్రరచనా కారణము

ద్వాపరమున 12 సంవత్సరములు ఔనుముపెట్టి నది. అనేకమహర్షులు కరవుతీరువరకు రెండుపాపించి వని గౌతముని వేడిరి. అత నందులకంగీకరించెను. కొంత కాలమునకు దేశము మిథిత్వమయినది. మహర్షు లతనిను హిమకు మర్మరపడియాతనికై నవకీ ర్తిబుట్టించిపోవుదమని యాలోచించి, దర్భతోగోవుకేసి యాగౌతముని అగ్నిహోత్రగృహమున విడిచిరి. గౌతములు దానినిచిన్న దర్భపుడకతోగొట్టి నది మాయగోవుగాన మృతిసొందినది. ఈమును, “ఓగౌతమా! నీవు గోహత్యచేసిన పరమపాపాత్ముడవుగాన నీతో మాట్లాడకూడదు. నీపాపిష్ఠియన్నమును తినగూడదు. మేము నీయాశ్రమమును విడిచిపోవుచున్నాము.” అని పలుక నాగౌతముడు “ఓమహాత్ములారా! నాయందు దయచేసి నన్ను పునీతునిజేయుడి. అని ప్రార్థించుచున్నాను.” అని గౌతముడా మునులను వేడెవారు, “నరే, స్నానమాడిరా? ప్రాయశ్చిత్తముచేసెదము.” అనగా గౌతముడు స్నానార్థమబోవుచు, “శేమిదీయాశ్వర్యము దర్భకర్తతో గొట్టినమాత్రమున నావుచచ్చునా! దీనినిజము గమనీనవలయును.” అని యాలోచించి యాతడు దివ్యదృష్టిజూడ నీరునులావరించిన దుశ్చేష్ట యాతనికి స్పష్టముగ దెలిసెను. పిదప నతడు స్నానమాడి యాహ్నికముదీర్చి కొని యాశ్రమమునకే తెంచి మునులనుజూచి, “మునులారా! మీరందరు కృతఘ్నులుగాన మీయందు గాయత్రి పంచామృతమునుగాక!

మీ బ్రహ్మజ్ఞానము నశించుగాక!" యని శపించెను. మునులయందు బ్రహ్మజ్ఞానము నశించినచో జ్ఞానోపదేష్టలు లేనందున క్రమక్రమముగ లోకము నిరీశ్వర మగునని పరమాత్మ, విష్ణువునకు తాను వ్యాపరూపమున నవతరించి యతి సులభముగ బ్రహ్మజ్ఞానము మనుజులకు కలిగేట్లు చేయవలయునని సంకల్పమునుబుట్టించెను.

విష్ణునట్లవతరించి జ్ఞానోదయమునకు ముఖ్యకారణములయిన యుపనిషత్తుల యర్థము సులభముగ బోధపడుటకు బ్రహ్మసూత్రములను వ్రాసెను. కావున,

[గౌతమశాపమున మానవులయందు నష్టప్రాయమయిన బ్రహ్మజ్ఞానముయొక్క పునరుద్ధరణార్థము, వ్యాపరూపమున నవతరించిన విష్ణువు బ్రహ్మసూత్రములను వ్రాసెను. కాని జీవుడే బ్రహ్మముని సాధించుటకు కావని పురాణములో గానవచ్చుచున్నది.]

బ్రహ్మసూత్ర రచనాక్రమము

శ్రీవ్యాసులు బ్రహ్మ సూత్రములను వ్రాయునపుడే, భౌష్యకర్తలు, వారివారి యిచ్చానుసారముగ విషయ శ్రుతులను తీసికొనుదురేమో యని సూత్రములను తిరుదుగ విషయ శ్రుతిపద ఘటితము లయేటట్లుగనే వ్రాసినారు.

ఉదాహరణార్థ మిక్రింద నొకటిరెండు సూత్రములను మాత్రము వ్రాయుచున్నాను.

బ్ర. సూ. 'అత్ స్త్వితర జ్ఞాయోగింగాత్.' (3-4-39)

వి. శ్రు. 'అతః కనీయసా ఏవ దేవా జ్యాయసా

అనురాః' ఇందు జ్యాయన్, అను మాట సూత్రమునందును శ్రుతియందును గూడ కనబడుచున్నది.

బ్ర. సూ. 'ఉపమర్దంచ' (3-4-16)

వి. శ్రు. 'ఓమిత్యుచ్చా ర్యాంతరిత మాత్మాన మభి పశ్యోపమృద్య పూర్వంచ పాపంచ కామ మాచారంతో బ్రహ్మను వ్రజ్యతి.'

ఇందు 'ఉపమర్ద' పదము శ్రుతి సూత్రములలో నున్నది. ఇట్లు చాలాసూత్రములు వ్రాయవచ్చును. బుద్ధి మంతులకు నొకటిరెండు దృష్టాంతములు చాలునని విరమించుచున్నాను.

సూత్రార్థ నిర్ణయక్రమము

విషయశ్రుతియొక్క అర్థమును భౌష్యకర్తలు వారివారి యిచ్చానుసారముగ చెప్పుచుందురేమో యని సంశయించి, చాత్రులచెప్పినయెడల నాయర్థము లేనయభిప్రాయమునకు భిన్న మగుటవలన చదువరులకు నిజమయిన జ్ఞానము కలుగును. వారికి ముక్తిరారు. అపుడు భగవదాజ్ఞానుసారముగ తాను చేసిన ప్రయత్నము నిష్ఫలమగును అని విషయశ్రుత్యర్థములకు, శ్లోకరూపముగ తాను సూతున కుపదేశించిన పురాణములలో విషయశ్రుతిప్రతీకముల నుదహరించుచు నుపదేశించినారు.

కాబట్టి పురాణశ్లోకానుసారముగ విషయ శ్రుత్యర్థమును, ఈవిషయశ్రుత్యర్థానుసారముగ, సూత్రార్థమును చెప్పిన బ్రహ్మజ్ఞానము మానవహృదయములందు స్ఫురించును.

కావున పైనివ్రాయబడినరీతిని సూత్రార్థమును చెప్పవలయునని వ్యాసనిర్ణయము. మరియొక తీరున జెప్పిన యర్థము వ్యాసమతివిరుద్ధము, వ్యర్థము.

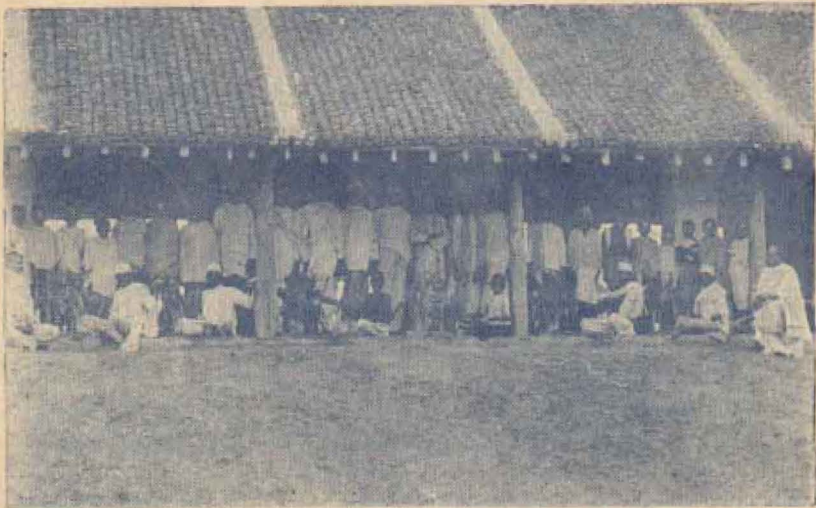

గులాబి పువ్వు

నా చెళ్ల వెంకట్రావుగారు, పి. ఏ.

- స. దమలసారభంబు వెదచల్లునోయారపుఁబూలరాణి, వీ
యుదయము నేనులేఖగనె యుజ్జ్వలకాంతులఁజిమ్ము చీపు నా
యెదుటను తోటలోనఁ గనుపించితి వంచితలీల నంత నా
హృదయము పొంగె నిన్నుట కెందుకొకాని గులాబిపుష్పమా !
- తే. గీ. కనులపండువు నేయు నిన్గాంచినంత, వింతనంతోష మొందె నా స్వాంతమెంతో !
ఏమిశుభమయ్యెడునొకాని యీదినుంబు, ప్రాద్యసన లేచి నినుఁజూచు పున్నెమబ్బె.
- తే. గీ. అత్తరుంబూసి యెలయెక్ మెత్తినెన, జలుగుచెంగావి వలువ సాం పొలయఁ దాల్చి
చెలుపులొలికెడు సుందరీతిలకమట్లు, కులుకుచున్నావు తోటలోపల గులాబి !
- చ. మొదటనినుంగనుంగొనఁగ మోదమచెంతయు కల్లెగాని నీ
కొదవఁగనున్న పాటు మడి నూహయొనర్పఁగఁ జాలిపుట్టె నే
పడినిముసాలకోయికను బ్రాణముఁ బాయదుగాదె భామినులే
చిదిమి శిరస్సులందు నినుఁజేర్చినయంత గులాబిపుష్పమా !
- మ. అహిమస్త ప్రవిభాసిభాసురవిలాసానర మాణిక్యముఁ
గ్రహియింపఁ గమకింపఁ గస్సుమనికోరల్ చూపుగా సర్పముల్
బహుచిత్రద్యుతి బంధుర ప్రకట సత్ప్రభాశోభియా
విహంగంబు న్వసఁబట్టఁబోవనె గురు న్వేగంబ విస్వీధికిఁ.
- తే. గీ. ఎదురుకొనుటకు నవయవం బేరులేక, పాటిపోవుటకేనియు వశముగాక
క్రూరమానవకరముల బారినిబడి, మాటుమాటాడకక్కటా, మడియదీపు !
- మ. ననజాతాననుఁ డెంత నిర్దయుఁడో నీపైఁ! గానిదో నక్కటా
నినుఁగాపాడఁగలేని ముండ్లోనఁగె, సంతేకాని వేతేమి సా
ధనసామగ్రి నృజింపఁడయ్యెను భవ త్సందర్శమే నీకు నా
శనము దెచ్చెడి హేతువౌటఁ గలిగెఁ సంతాప మొంతేనియుఁ.
- డి. అందముచిందు వస్తువు లనంతము లున్నవిగాదె యీజగం
బందు ముదంబొసంగునవి యైనను కాలము రాకముందఱే
చెందును కొన్ని నాశనము, చెల్వనశించి కృశించుఁ గొన్ని వా
నిం దిలకించి మానస మనిర్వచనీయవిచార మొందెడుఁ.
- నీ. కోమలత్వనిధాన కుసుమతారుణ్యంబు, బలుగాకిచ్చమరంబు పాడుచేయు
ననమానసుషమావలసదాప్రకిసలంబు, గోయిలమొదలంటఁ గొఱికివేయు
మహానీయమాధురీమహిమాస్పదఫలంబు, దుంటరి పురు గెక్కి తొలిచివేయు
వనజారి సంతాశ మనుజాస్యము మశూచి, వికృతంబుగాఁజేసి విడిచిపెట్టు
- గీ. దైవయోగంబు నెవ్వరు దాటఁగలకు, భువిని జీవించినన్నాళ్లు కవులకెల్లఁ
బ్రవిమలానంద మొనఁగు నీబ్రతుకెబ్రతుకు, లలితకాంతులకోవ! గులాబిపూవ !

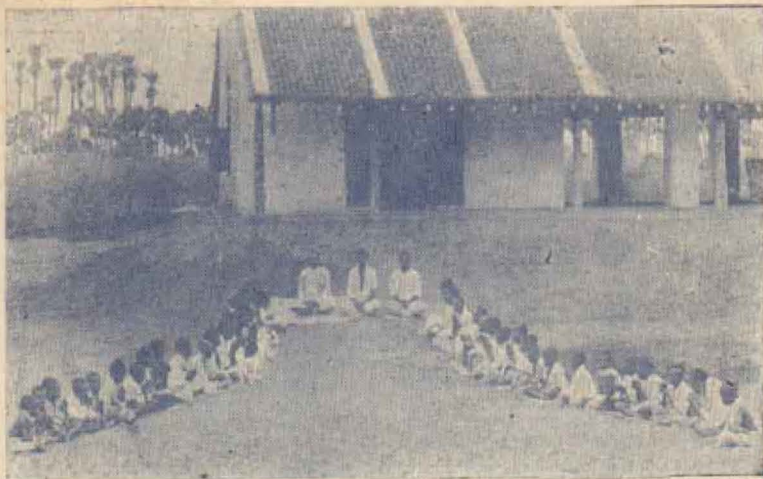
శ్రీకృష్ణాశ్రమము, పెద్దపాలేము, కృష్ణాజిల్లా

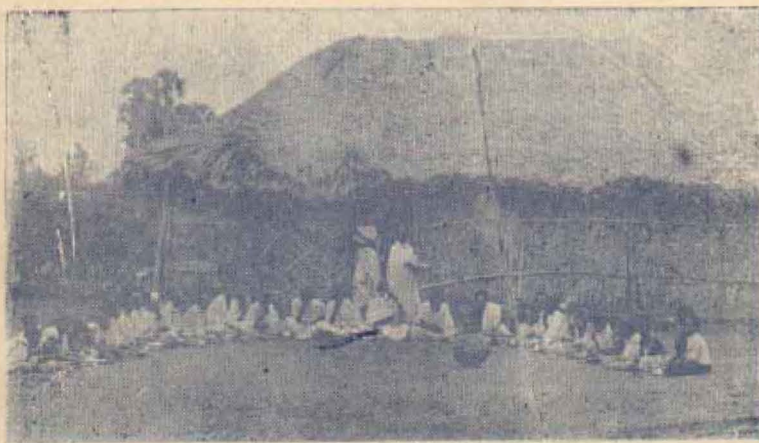
ఆశ్రమముయొక్క ప్రక్కవైపు

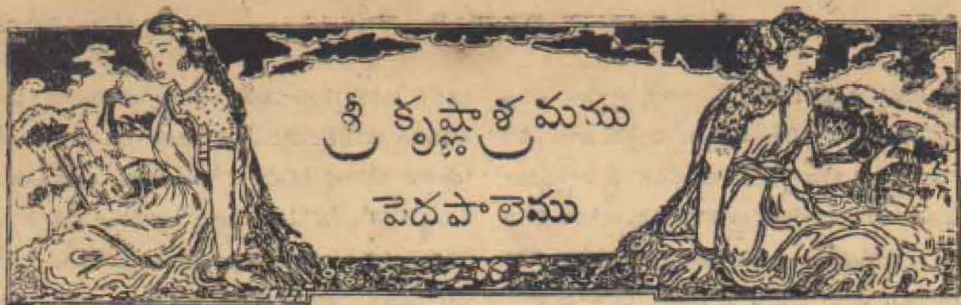
ఉపాధ్యాయులు, విద్యార్థులు

దేవప్రసాదము

విద్యార్థులు, భోజనము

శ్రీ కృష్ణాశ్రమము

పెదపాలెము

వింజమూరి పార్థసారథి అయ్యంగార్ [సాహితీ సమితి సభ్యుడు]

శ్రీ సల్లపాటి హనుమంతరావుగారి ఆహ్వానాన్ని అనుసరించి ఒకసారి ఉదయం పూర్వం పెదపల్లెపూడి చెల్లాను. ప్రేమనుపక్కి ఉన్న లోడ్డు పరాసరిపోయి దేవేంద్రపాదుకపోవు ఒకింతాను కాలవదికి చేరి బల్లకట్టుఎక్కి అవతలివడ్డుకు పోతిని. బల్లకట్టునుంచి కొంతమంది ముందుగా దిగిపోతూఉంటే నేనుమాడా అప్పటికే చాలాఎండ ఎక్కినందున త్వరగా పోదామని దిగిపోతూ ఉంటిని. అప్పుడు బల్లకట్టుమీదిఉన్న ఒక పెద్దమనిషి నన్ను చూచి, 'తాత తాతయ్యా నీయిల్లుబంగారంగాను!' అని పెద్దగా అన్నాడు. ఆ మాట్లాడుతున్న మనిషివంక తిరిగి, 'ఏం తాతలే' అన్నాను. ఇంతట్లోకే ఇంకోమనిషి కొంచెం విగ్రగా, 'బ్రహ్మా! స్వదేశపునుకులు గామాలే!' అని వికటంగా నవ్వడం ఆరంభించినాడు. ముందుగా దిగుతున్న ఆ అంబరానివాళ్ళను రాసుకుంటోనే నేను దిగిపోయాను. పంచుల దొంగగొడ్డిలి తలపును రాగానే దుర్నిచారంగా కంట నీళ్లు వచ్చాయి.

ఎండవేడిమి అప్పటికే బాగా హెచ్చడంవల్ల త్వరగా పెదపాలెం చేరుకుందామని గుబుగుబు నడుస్తూ ఉన్నాను. కొంతదూరము పోగానే చేతిలో గ్రంథాన్నొకటి పట్టుకొని మొహంనిండా విభూతి పెండెలు తీర్చిపెట్టుకుని ఏవో కొన్ని మంత్రాలు జపిస్తూపోతున్న బ్రాహ్మణున్ని కలుసుకొన్నాను. ఆయన నావంక తిరిగి 'అయ్యా తనుజేవురూ! ఎక్కడికి వెళుతున్నారూ?' అని నన్ను ప్రశ్నించాడు. 'మాది గంటూరుకావరము, పెదపాలెం పోతున్నాను' అని నేను జవాబుచెప్పాను. అంతే ఆయన నన్ను యెగాదిగా చూసి, 'మాల మాదిగాళ్ళకు బ్రాహ్మణులు యదువుచెప్పకున్న చోటికా?' అని నన్ను మళ్లా అడిగినాడు. 'అవును, అక్కడికే' అన్నాను.

బ్రాహ్మణుడు కాసేపు ఊరుకొని తనలోతాను 'వినాశకాలే విపరీకబుద్ధి' అని వివర వివర లోపంతో అనుకుంటున్నాడు. 'అయ్యా, ఏమిటో చెబుతున్నారూ' అని నేను వారిని వినయంగా అడిగినాను. 'ఏమీ లేదు. 'వినాశకాలే విపరీకబుద్ధి' అంటున్నాను. కాకపోలేదు! ముటుకు మలవాళ్ళకు మాన బ్రాహ్మణులు చదువుచెప్పడం ఏమిటి? మీదుమిక్కిలి వాళ్ళనుతాకడం! రాను రాను! ఎటువంటిదురవస్థ పట్టించండి మాన కలగ'తాలకు!' అని పాపమాయన అన్నాడు. 'నిజమే! తరతరాలనుంచీ వస్తూ ఉన్న ఈ ఆచారాన్ని ఇప్పుడు మార్చివేయ్యాలంటే శ్రోత్రియులైన బ్రాహ్మణులు, వేదాలేతప్ప వేరే శరణ్యం లేదని చెప్పేవాళ్లా ఎట్లాఒప్పుకుంటారు, ఒకపాశాన్నీ' అని నేను అన్నాను. అప్పుడా బ్రాహ్మణుడు, 'వేదాలలో అక్కడా చండాలురంటే బ్రాహ్మ్యస్త్రీకి కూడ్రునివల్ల పుట్టినవాళ్లు అని ఉన్నది. వాళ్లే అంటరాని వాళ్లు. వాళ్ళనుముట్టుకున్నందువల్ల కలిగే దోషమూ, ఆదోషానికి పరిహారమూ అన్నీ క్రుత్తిస్మృతులలో వ్రాసిఉన్నవి' అన్నాడు. ఆయనతో వాదప్రతివాదులకు దిగితే వట్టి కంకరే. మరొక వేరేమీలాభమండదనుకొని వినయంగా, 'అనధాన్యగాయ! వెనకటికి ఒకసగ్గ జ్ఞాపకానికి వస్తున్నది. పూర్వం అదేప్రాళ్లోనో ఏకగర్భవాసాన జన్మించిన అన్నా చెల్లెల్లా పవిత్రసంలో దురదృష్టవశాత్తూ కృష్ణలోపడి కొట్టుకొనిపోయినారట! వాళ్ళ వెనుకనో రండి పెంచుకొని పెద్దవాళ్ళను చేశారట. తిర్వాత కొన్ని సంవత్సరానికి అన్నా చెల్లెళ్ళకు వివాహ మయిందంట. వివాహమయిన దరిమిలా ఆళ్లెలను పెంచుకున్న వాళ్ళకు పెండి వివ వాళ్ళిద్దరూ ఒకతల్లి బిడ్డలని తెలిసిందట. అప్పుడు అన్ని శాస్త్రాలు యదువుకున్న పెద్దపండితుడొకాయన ఉపాయంఒకటి చెప్పినాడట. 'అన్నా చెల్లెళ్ళకు

నల్లటిబట్టలుకట్టి కృష్ణలోపడేస్తే అనల్లవస్త్రాలు ఎప్పుడయితే తెల్లబడిపోతాయో అప్పుడు వాళ్ళకు పాప పరిహారం అవుతుంది' అన్నాడట. ఆవిధంగానే వాళ్ళిద్దరూ జీడిగింజంటి నల్లటివస్త్రాలుకట్టుకొని కృష్ణలోనికి భగవత్ప్రార్థన చేసుకుంటూ ప్రవాహంలో పడి కట్టుకొని పోయినారట. వాళ్ళు ఒకానొక గ్రామం చేరుకోనే వాళ్ళ నల్లటిబట్టలు తెల్లబడిపోయినాయనీ అంతటితో వాళ్ళ పాపం ఉడ్చిపెట్టుకొని పోయిందనీ చెప్పుకుంటారు. అప్పుటి నుంచే ఆవూరికి వెల్లిటూరు అని పేరు వచ్చిందనీ చెప్పుకుంటారు. మలవాళ్ళను పాపవిముక్తులను చేసేందుకు గూడా ఇలాంటిదే ఒకటి ఏగొప్ప పండితుడన్నా ఆలోచించి ప్రజలమన్ననకూ రాజు మన్ననకూ పాత్రుడై మలవాళ్ళకు మహాత్మ్యవృష్టమైన ఉపకారం చేసి పూజ్యంపొందించుకోరామా!' అన్నాను. నామాటలు విని ఆయన పెదవులు చప్పరించి నాతో మాట్లాడి లాభంలేదని ఉరుకున్నాడు. తరువాత కొంతసేపటికి మేమిద్దరం చీలిపోయినాము. శ్రీకృష్ణాశ్రమం చేరుకునేసరికి రెండుర్భామ లయింది.

పెదపాలెంలో ఉన్న ఈ శ్రీకృష్ణాశ్రమం స్థాపించింది శ్రీయుతులు నల్లపాటి హనుమంతరావుగారు. వీరికి ముప్పైయేడు సంవత్సరాల ప్రాయముంటుంది. వీరు నియోగి బ్రాహ్మణులు, గుంటూరు తాలూకావారు. మొట్టివ్యలేషక పరీక్ష పాస్సినారు. చాలాకాలం మంసీ, అందులో అనహాయోద్యమం దేశంలో ప్రచారంలోకి రాక ముందునుంటే గూడా, వీరు అభోగతిలో ఉన్న పంచమలను వృద్ధిలోకి తీసుకొని వచ్చేటందుకు బద్ధకంకలులై నాటినుంచీయు అమితోత్సాహంతో పనిచేయుచున్నట్టివారు. దేశంలో పెద్దపెద్ద పరీక్షలు ఇచ్చిన వారుకూడా మలవాళ్ళమతాకిరే తమ కులగౌరవాన్ని పోతాయని చెప్పేరోజులలో వీరు విశేష భాగ్య సంతకులు కాకపోయినా ధైర్యసాహసాలతో ఎటువంటి కష్టం వచ్చినా సరే లెక్కనేయక పంచమలను పైకి తీసుకొని వచ్చేటందుకు పెదపాలెంలో శ్రీకృష్ణాశ్రమాన్ని బయలుపెడల దీశారు. ఆరోజుల్లో తమఉద్దేశాలు క్లాఫింది ఆపాదించేవాళ్ళు ఎక్కువమంది లేరు. ఒకనోడ ఉన్నా ధనసహాయం చేసేవాళ్ళు అసలే లేరు. అటువంటి దుస్థితిలోకూడా హనుమంతరావుగారు ఏమాత్రం

జంకక అధికప్రయాసలతో ఈ ఆశ్రమాన్ని సక్రమంగా నడిపడం ఆరంభించారు. కొందరు బుద్ధి మంతులు వీరిని 'మలవాడు' అని పిలిచిన రోజులుకూడా ఉన్నాయంటే సమ్ముతాకో లేదో! ఆరోజుల్లో లోతులేకాక కొందరు దగ్గరబంధువులూ వీరిని సంఘబహిష్కారమూ, కులబహిష్కారమూ చేశారు. ఈమధ్య, పాపం, వారితోడిగారు స్వర్ణములై నప్పుడు శివాన్ని వాహతులుగా ఉండేటందుకు ఏలేశమ ఒక్క బ్రాహ్మణుడైనా వచ్చిన పాపాన పోలేదట! తరువాత ఎట్లానో మరీ దగ్గర బంధువులకు కబురు చేస్తే వచ్చారట. ఇన్ని కష్టాలకు లోనైకూడా ఏమాత్రమూ ధైర్యం వదలక వివృద్ధ మవుతున్న సాహసోత్సాహాలతో తమ విద్యుక్త ధర్మానికి ఎట్టి అంతరాయమూ కలగ కుండా ఈ నాటివరకూ ఆశ్రమాన్ని సక్రమంగా నడుపుకొని వస్తున్నారు.

వీరిని చూడగానే ప్రతివానికి వీరు గొప్ప సద్గుణ సంపన్నులనీ, మిక్కిలి శాంతస్వభావం కలవారనీ తోచక పోదు. నిండంబరముగా ఖద్దరు దుస్తులు ధరించి వీరు పీఠంపై వెడుతూ ఉంటే వీరి ముఖ లక్షణాలుచూసిన ప్రతివానికి వీరియందు సదభిప్రాయం కలగక పోదు. ఆశ్రమముందు వీరు నిరంతర నివాసమువల్ల విద్యార్థుల కందరికి ఆదర్శప్రాయులై ఉండి వాళ్ళ ఆత్మలలో శ్రేయ, భక్తి, శాంతము ఇత్యాది సద్గుణాకోటి వర్ధిల్ల చేయుచున్నారు.

ప్రపంచములో మనకు అనుభవము ఉన్నంత వరకూ ఏ కొద్దిమందోతప్ప ఏదైనా ఒకపని చేయడానికి స్వలాభిమో కాకపోతే గౌరవమో అపేక్షించి చేస్తున్నారు. అందులో విశేషంగా యువకులు ఏసందర్భము వల్లనో తమకు కలిగిన తత్కావోత్సాహంవల్ల ఏదో ఒక గొప్పకార్యం చేయడానికి పూనుకొని కొంతకాలం పనిచేసిన తర్వాత ఆ ఉత్సాహం తీరించిపోగా అంత వరకు చేసుకొని వచ్చిన దాన్ని నిష్ఫలం చేసుకుంటారు. శ్రీహనుమంతరావు చేస్తున్నటువంటి సత్కార్యం ఆవిధమైనది ఎంతమత్రమూ కాదు. అనహాయోద్యమం ఆంధ్ర దేశంలో ఉన్మాదము కలిగించిన దానికి రెండు సంవత్సరాలకు ముందే ఈ ఆశ్రమాన్ని స్థాపించినారు. ఆరంభ కురులవరకాక వీరు 1918 సంవత్సరంలో ఒక చిన్ని

పూరిపాకాలో పంచమ బాలురకు ఒకపాపకాల ఏర్పరచి వారు. రానురాను ఆశ్రమం కొంతమంది దీనబంధువులైన ధర్మార్థుల ఆదరణాను రాగములకులోనై వృద్ధి పొందుతూ వచ్చింది. 1920 సంవత్సరాంతములో అసహాయోద్యమము విప్లవంభించినప్పటినుంచి ఆశ్రమం మరింత వృద్ధిలోకివచ్చింది. పేరు ప్రతిష్ఠలకోసం ఏమాత్రమూ ఏకీకానా ఆశించక పంచమలయెడ నిష్కల్మషమైన ప్రేమతో స్థాపించినది ఈ ఆశ్రమం. అందువల్లనే కాబోలు, నిజమైనుటవంటి దేశసేవ, మానవసేవ చేయుచున్న శ్రీహనుమంతరావుగారిపేరు దేశంలో లేనిన ప్రసిద్ధికి రాలేదు.

స్మృతికారు లేమిచెప్పినా, శ్రోత్రియు లేమిచెప్పినా ఈ అంటరాని తనము మన దేశానికి మేరలేని కళంక మాపాడిస్తున్నదని చాలామంది సహృదయులు ఒప్పకున్న అంశమే. సహజమైన మానవనీతికి విరుద్ధమగు భయంకరమైన దురాచార మీయంటరాని తనము. ఏడు కొట్టుమంది స్వదేశీయులను పశువులకంటే హీనంగా చూస్తున్న మనమీద మనకే ఏవిధంగా అభిమాన ముంటుందో తోచకుండా ఉన్నది !

ధర్మార్థ విచక్షణతో పనిలేనివాళ్లు అంతముంది ఇంతకాలం హీనదేశలో ఉంచినందుకు ఎంతభూరిమైన ప్రతిఫలము రాగలదో ఐనను తెలుసుకోవలసి ఉన్నది. ఇంతకంటే అల్పమైన పరిస్థితులపల్ల ప్రాంశు, రషియా దేశాలలో జరిగినవిప్లవములే ఇందుకు సాక్ష్యములు. ఇంత అన్యాయంగా పంచమలను పరంపరానుగతముగా చూస్తున్నాము. విద్య అనేది ఏమాత్రమూ లేకుండా చతుర్వర్ణములవారి దురాగతములకు లోనై వాళ్లు ఆధోగతిలో పడి కొట్టుకుంటున్నారు. కాని ఈస్థితి ఎంతోకాలము ఈవిధంగానే ఉండబోదు. మూలవాళ్ళ ప్రాయములు అతిశీఘ్రముగా దేశమంతటా కలయ్యబ్రాకుతున్న ఈరోజులలో విపరీతమైనవారి స్వస్థితి వారికి తెలియరాకపోదు. అప్పుడు వాళ్లు హిందూసంఘమంతటి మీదమా ఏవిధంగా కనిపిస్తుంటారో ఆలోచించి అటువంటిపరిస్థితులు రానీయకుండా చేయుట ప్రతి భారతీయుని ధర్మమై ఉన్నది. ఇటువంటి బాధలు పడకున్న మన పంచమ సోదరులకు దేవుళ్లలాగా మిషనరీలు కనబడ్డారు.

విద్య లేకపోగా కూటికి గడ్డకు మొహంవాచి గుండెపేల వడిపోయిన పంచమలు వందల కొందలు క్రైస్తులుగా మారుతున్నారు. తమబిడ్డలకు అన్నపన్నాలు ఇచ్చి అంటరాని వాళ్లను పరిశుద్ధులనుగా చేస్తున్న మిషనరీ దొరల సహాయ ముక్షేపించి తమకు విశేషహానిచేసిన హిందూమతము వదలి మతాంతరులభకావడము సంభవిస్తున్నది. ఒక్కగుంటూరు జిల్లాలోనే మాలపల్లెలన్నీ క్రైస్తవపల్లెలైపోయినవి. కొంతకాలమయ్యేసరికి అంటరానివాళ్లంతా క్రైస్తులుగా మారిపోయి కొత్తక్షేత్రో అంటదగినవాళ్లవుతున్నారనే సంగతి గమనించినప్పుడు ఆలోచన గలవాళ్లకు వత్సరాకపోదు. పంచమలు ఈవిధముగానైనా విద్యావంతులై మనపెట్టే నానాబాధలనుంచి విముక్తులై ఉండటం కొంతమేలే. కానీవీళ్లలో బాతీయత పూర్తిగా నశించి విజాతీయమైన భావాలు కలగడమే కాకుండా హైందవులయందు ద్వేషభావము కలవాళ్లుకూడా అవుతున్నారు. మతాంతరులైన విదేశీయులు ఎంతసదృదేశాలతో మన పంచమలకు విద్యనేర్పినప్పటికీ అవిద్య అక్కరకురాదు. మనవాళ్ళకేమి కావలసియున్నదో వాళ్లు తెలుసుకొనలేరు. పంచమలను నిజముగా ఉద్ధరించవలసిన బాధ్యత మాత్రమేకాక సామర్థ్యముకూడా మనవాళ్ళకేగాని అన్యదేశీయులకులేదనే విషయము ఒక్కసారి పెదపాలెంజిల్లి కృష్ణాశ్రమము దర్శించినవాళ్లకు బోధపడుతుంది.

పెదపాలెమునకు మూడు శతాబ్దాలలో క్రీకృష్ణాశ్రమం నిర్మాణమైనది. ఏచైపుమాసినా పచ్చని పాలాలూ, తోటలూ కన్నుల పండువుగా ఉన్నవి. ఆశ్రమాన్ని ఆనుకునే ప్రవహిస్తున్న కృష్ణకాలవ మనోహరంగా ఉంటుంది. ఈ ఆశ్రమము పుణ్యకాలపు ఋషుల ఆశ్రమాలవలె కాంతికి ఉనికిపట్టే ఉన్నది. ఆశ్రమ బాలురను చూచిన వాళ్లు నిన్ను బాతి వాళ్లలాగా ఏమాత్రమూ కనపడరు. ప్రాతఃకాలమునేలేదే కాల్యాలు తీర్చుకొని వసతిగృహమునకు కావలసినమంచితీర్థము చేరబోసుకొని వంతుల ప్రకారము పనులన్నీ నిర్వహించుకుంటారు. ఆరు గంటల ప్రాంతాల రెండువేళలా స్నానంచేసి ఉతికి ఆరచేసుకొన్న బట్టలు కట్టుకొని అంతే మార్పుని చైవ ప్రార్థన చేసుకుంటారు. అటువీమ్ముట చదువులపకు క

మిస్తారు. బాలరకు శేర్ష విద్యలలో తెలుగు భాష, రామాయణ భారతభాగవతాలు, గణితము, హిందూదేశ చరిత్ర, భూగోళశాస్త్రము, కొంచెం ఇంగ్లీషు ముఖ్యమైనవి. ప్రతి నిత్యమూ నియమిత కాలాలలో విద్యాభ్యాసము విద్యార్థి నులూ నూలు వకుతుతారు.

ప్రస్తుతము ఈ ఆశ్రమములో ముప్పయి వంది బాలరకు ముగ్గురు బాలికలకు ఉచితంగా భోజనము పెట్టి విద్య గర్హుచున్నారు.

ఈ ఆశ్రమ ఉద్దేశాలు

౧. ప్రస్తుతం పంచములనే వారికి భోజన వసతు లేగ్గరివి విద్య, నేతిపనులు ఉచితముగా నేర్పడం.

౨. ఇతర గ్రామములలో పాఠశాల లేర్పడడం.

౩. పంచములయందు లోకలకున్న దురభి ప్రాయములు తొలగించడము.

౪. పంచములు మతంతరులు కాకుండా మత డము.

ఈ ఆశ్రమానికి మహాత్మా గాంధీగారి శిష్యులైన తిలకు స్వరాజ్యవిధినుండి 5,000 రూపాయల విరాళమును ఇచ్చిరి. గుంటూరుజిల్లా కాంగ్రెసు సంఘము వారు 700 రూపాయలను రాష్ట్రసంఘమువారు 500

రూపాయలను దీనికి దయలో విరాళము ఇచ్చిరి. ప్రతుంబాకవారు కొని ఇచ్చిన యకరము స్థలములో రూ 6000 కిమ్యరుగల భవన మొకదానిని నిర్మించిరి. ఇంతవరకు ఆశ్రమానికి ఇచ్చిన విరాళముల మొత్తము ఖర్చుపెట్టిన సామ్య తదితర విషయములు ఆశ్రమ స్థాపకులు త్వరలోనే ప్రచురింపవన్నారు.

నూగ్గురువిద్యార్థులకు భోజనపు వసతు లేర్పరచి గుంటూరులో 50 వంది బాలరకు పెదపాలెములో 5 వంది బాలికలకు విద్యనేర్పరచెనని ఆశ్రమస్థాపకుల సంకల్పము. తగిన ధనమున్నచో విద్యార్థుల ఉపయోగార్థము ఒక ఆయుర్వేద వైద్యశాలకూడా పెట్టవలెనని వారి కుతూహలము.

నూగ్గురువిద్యార్థుల భోజనపుఖర్చునకుగాను (కొన్నన్నము) దినమునకు పన్నెండురూపాయలు కావలెను. ఉపాధ్యాయుల వేతనములకు తదితరఖర్చులకు ఖయారు రెండువందలరూపాయలు కలకు కావలసిఉంటుంది. ఆశ్రమమును నిరంతరాయముగా కొనసాగించడానికి అసమర్థము ఒకలక్షరూపాయలు కావలసిఉన్నది.

ఈ ఆశ్రమాన్ని ఆధీనానించి సర్వవిధములతోడ్పడి ఈ ఉద్యమాన్ని పెంపొందింపజేసే భారం ఆంగ్లాదేశీయులపై వున్నది.

భాగ్యములు

టి. శివశంకరం పిల్ల గారు

పుడమిలో నితరులు పడునంతము జూచి, బాగుగా దీర్చెడి భాగ్యమొసంగు జనులందు వినయంబు తనరంగ దైన్యముక, భయమును బాపెడి భాగ్యమొసంగు నాథులులేని యా నారీమణుల నేత్రబాష్పముల్ దుడిచెడి భాగ్యమొసంగు తల్లిదండ్రులులేని తనయవర్గమునెల్ల, బట్టుప్రీతిబెంచెడి భాగ్యమొసంగు గీ. దిక్కు దరిలేక మృతినొందు దీనతల్లిని, గాచి సంస్కారమొనరించు కరుణ నొసంగు నిదురవోయెడివారిని నదనెఱింగి, వెలయ బోధించుదయ నిమ్ము వేదనేద్య!

ఎనమంద్ర నారాయణమూర్తి గారు

(2)

కరు నిఖలైక సేవ్య, భూతేను,
భవగహనమపంభ బరమర్థగోప్త
వేదింప నుత్సహించితి జగత్త్రాయ—
బహుపురుషార్థ సంపాదిగానోపు
తనుభీక్షవిడి కృతార్థతనోంద బవితె
గాన నాకల్యాణకాము సంక్రితి
ఋణమిము క్షణ గాదు నిహపరంబులను—
మఱిమఱి కల్గునో, మానునో భవము
కలిగి, నిజోల్లోలకల్లోలములను
దహితహవెట్టి శాంతియు దిందునేము—
అటుగాక మోహమద్యము జొరలిచ్చి
క్రోధించి తన యంద్రజాలంబు నెరపి
మైముఱిపించియే ముఱునో శివుని—
వలనుగలప్పుడే వదల నీకొడిసి
పట్టి చీల్చెంబు సత్వభమందు తెట్టి
లోకహితంబును లోకేకుపూజ
గావించి తరియింతుగాక సంస్కరిని—
నలుగడ తెలగె సన్న నిచ్చు గాలి
ప్రకృతిని నెలకొన్న పరమశాంతైక
రసము బోషించుభారతి వృత్తివోతె—
మట్టురసాలనిప్పుట పీఠినుండి
సికళారికలు చిత్తపీయూష మైన
నవనవస్థుర మేళనంబు గావించి
స్వాగతము చయ భాస్కరునికిం బాడె—
అవలఁ బాథోధి నిరంతరాయముగ
గొల్పునోంకార నిష్కామపురముల
నమరె మనస్కార మమనస్క మందె
రేయెల్ల నిజరూప కేళుంబాసి
యలుగులవడి తల్లడిలి భూతధాత్రి
చెఱగది పీడి వచ్చెడి సాధ్యవోతె

సాదరమతిఁ ప్రసాదంబు జిల్లె—
ఈశుభావసరాన నీశ్వరార్పణము
గావించుగాక సంకల్పంబులన్ని
దయచేసి నిఖిలభూత ప్రపంచంబు
సమృతింపు— సహాయసంపత్తినింపు
కలగనియ్యకుభావ కాసారవారి
చెదరనియ్యకు నిల్పు శివునభీష్టక్రి—
వలచి మేల్వేయు మంగళశక్తివలార!
తెలియక పాలించు దేవతలార!
నాసమయం బవెప్పుంబుగాబ్రోచి
పావనాచారత, భావనిర్మలత
నర్దు నినేయుడీ హృదనాశ్రయింప—
ఇంద్రియగ్రామము, హృతోక్తిశమందు
రైహికవాంఛల దగలనీ కాపు—
చిత్తపుడేటి, నీశీలంబు మాని
పరిపరియిటనట బదమూవకాగి,
యిలగులపూవులం దెల్ల వేసరక
శివరజాంభోజసేనపై జోక్కు—
అరిమట్కమా, నీవరాక్రమంబులను
బనినడ దిప్పు డెవ్వల బెట్టుకొంత—
అడిగి యైహికవైవతారాధనముల
నాత్మ్యరక్షణకు, గర్వావిరుద్ధముగ
దెచ్చికొందును మాటు తెఱపు లేనపుడు—
ప్రకృతిహత్యక, నీదు ప్రత్యంగమందు
బ్రహ్మవృద్ధులు రూపభోగంబులందు
నలరంగంబున నదైవతకాంత
కాశ్వతైవంబు జాటునామదికి.

2. వినుగనియ్యావి, నక్కటిక
పీడని కివి తుమార్చికార్యతక

గొసరనిహూర్మి గీడొడవ

గూడని పూన్కి నభంగసింధువై
యసద్భుతపాండితిన్ భవము

నంతటి కాదరువై భరించు నా
కుసుమశరారి విశ్వనాయు

గొల్తుమహేశు ననన్యభక్తిమై.

3. శిరమున జూహ్ను వీరటిని

శితకరుం డిరువంక గౌరియున్
గరిముఖుడున్ గరంబులమ్మ

గం బభయంకము శూలమక్షమున్
పరల ననంత విశ్వహిత

వైఖరితో శుభమూర్తి విఘ్నరా
ద్ధురు డిరవొందు బుద్ధి బురి

శొల్పుచు నా హృదయాబ్జ పీఠమై.

4. ఆరనిమిషంబు వాయదు తడేకాకాంక్ష

దరితీపుపుట్టించి దాస్యమొందు
గపట, మోహిని, వృజకతినాత్మ్య, చంచల,

యట్టై మిన్నుండించు నిట్టై మన్ను
బోనిలోజొచ్చి బెబ్బులినీ మేపుటె యింత

పాపిష్ఠి దొరసాని ప్రకృతిసేవ,
నమ్మునుదాని, నీనతిమాన నిహపర

సాధనంబు భవచ్చరగాభక్తి

కాన నందీకు నెక్కి దిక్తతి వెలుంగ
కురలజయజయ నిత్యమై మొరసి మ్రోయు

గౌరితో బుర్రుతో ననుగ్రహము వడసి
రమ్ము నాపూజకై స్వాగతమ్ము గొమ్ము.

5. దివ్యత్వమాపుచ్చ లేజోనిదాన

వరమపూరుష! లోక పావనారంభ

దయచేసి నాదుడెందపుగద్దెమీద

నధివసించి సమర్ప లందు నాచేత—

కలుషము శోరనీడు, కఠినంబు గాదు,

పులకించు నీరూపు పాడనూపునంత—

పరసమాగమ కాంక్ష వృత్తియై నాదు

వధువొనా నీకయి వనట జెందినది

నిను జెప్ప ననలాత్తు నీదాసులన్న

శేతులకేప్పు నీధూతంబు లందు

దయకేపు, నెఱిగొక్క, త్యాగంబునించు.

భవపాశేమింక వీడవలెందువేని

దాననీ సత్వోన్నత స్థానమొక్క—

నిరసింతో నీచాతి నీదంబులంచు?

తొలగుకొ నేను మర్మ్యుడనె కాదలచి?

తను నేది నీమహత్త్వ పవిత్రతలకు

తగని దెయ్యది నీదు దాక్షిణ్యమునకు

నిగమాంత గుహ్యుండ వగుదు, బ్రహ్మ్యవ్య

గమ్యుడనై తేమి, కరుణాంబు నిధివి.

పతిత పావనుడవు భక్త వశ్యుడవు :

నీకృప నీహాస్య నిర్దేతుకంబు

కాదు బీజమపంట గానినాసత్త.

6. భువనోద్ధారక లేము

భవశరణ స్వరణ మార్త పద్మానకంబుకొ

దివిజర్మి యోగలక్ష్మము

భవ! నీపద యుగళి కిదిగో పాద్యముగొనుమా.

7. అమృతవన్న యెయ్యె నవమృత్యుహతిధీరి

శరణన్న మార్గండి శిరమునందు,

ఘన విత్తలాణ భరంబు గాసింప సగమైన

తరి భగీరథు జను స్థానమయ్యె

ఫలమయి బహుభావి ఫలమయ్యెభక్తిని

బగను సాధించిన ఫల్గునునకు,

అశనిపాతంబయ్యె దిశల సాధుజనాల్లి

మ్రోయించుఘోర త్రిపురములందు

నీకరస్పర్శ—జగదీశ, నేను జన్మ

పావనంబయ్యె భవమ! సంపన్నమయ్యె

నాత్మ్య నవనీతమైపాతె హర్ష పూర

మగుచు గనులంట దీన వర్ణ్యంబుగొనుమ.

8. ఉదయరవిప్రభోక హిమవ

దున్నతశృంగ గతాభ్రుభ్రమత్,

మృదులకలాకలాపము ల

మేయ మణిద్యుతి హేవకుంభముల్,

వెదకిత్రివేణికాహృదయ

వీచి జలంబులదెచ్చి నిందితికొ,

సవయుడవై గ్రహింపు గుర
సముత్ యాచమ నీయకంబుగా.

9. సారసార నిత్యసారము క్షీరము
గోరసంబు నారికేరవారి
బుష్పఫలరసంబు బూరించి వెనుదీసి
రాజసంబు నీకు రమణగామి —

10. ప్రాముఖ్యంబున మేటి నీకు బ్రియరిక్
బ్రాణంబు మత్స్యవనం,
బామందాశిని తో యమంచు గొని భ
స్యం మన్యభావోద్ధతికా,
వ్యోమంబులును దివ్యరూద్రనమకం
బుత్కేయ శిష్యన్ గుధా,
స్తోమంబై వరమయ్యె— దీనగోమను
స్తోకాభిషేకాగ్నవత్.

11. మెత్తని భాతవస్త్రముల
మేలిమి బోలిన నీకుభాంకకం,
బొత్తుడునా ప్రవాళ యను
లొల్కు భవచ్చరజాబ్జ యుగ్మకం,
చెత్తుక తన్వితీర భవ
మెల్ల ఫలించె నటంచు గన్నులన్,
బొత్తుక చొక్కనా పెదవు
లందున వక్షసునన్ శిరంబునన్!

12. లోకమునిందు నీకు నను
రూపమెకాని దిగంబరత్వ మెం
తో కృతకృత్యుకేయ స్వయ
ముత్సృకరిక్ గ్రహియింతు సుప్రస,
న్నాకృతి దాల్చి మత్స్యకృత స
మర్చల గావున గొమ్మదీని న,
స్తోక శిరద్విధుమ్యుతుల
తో నటునీసిన పట్టుపుట్టుముత్.

13. వ్రతిపై సంయమిపై భవామృత విధి
ప్రాధిస్థితామాయ సం,
హిత లోకార శిరంబు రైశ్వరకలా
పౌర్వాల్లముత్ చేర్చి కూ,
ర్చిత పార్వంబు ముఖాబ్జపక్షి దళుకుత్
చిమ్మింప గాయత్రి స,

మృతి మేల్కొలు పవిత్రపాత్రమనె—
గోన్మా యజ్ఞ సూత్రంబిదే.

14. కలలో వైభవ మాదిశేయులకు సం
కల్పగ్రమవ్యేగకున్
గలదుస్త్వంప మగణ్యపూజకన్
గాకొంద నీకొల్వు నే
దెలియన్ పార్వము దెల్పుపైట్టా! ముగిది
ప్రిన్ దారలేకాని తా,
రలె యీ భూమలు నీవిలాసమును మా
ప్రద్యోకన శ్లోతికిన్.

15. ఘనసార మగరు కమ్మరి
మనసార గులాబిసీబ మర్దిలేమును చం
దనమందు మెదిపి మెయి బూ
తునో మరువపు వీజనములతో వీతునోకా?

15. నిసిని వస్త్వలమెక్కి నీహారదువిజొక్కి
తెమ్మరమాపెక్కి తిరుగు దిశల,
ననవిల్లు పమ్మోహనపు వస్త్వ మేలిమై,
కనుగీలు బాలభాస్కరు రహించు,
రాజత సౌవర్ణరత్నదీప్తి నొకెంత
కై నేయు సరస సౌగంధ్యయుక్తి,
బుడమిచేడియ హాళి బులకించు పులకలో
భద్రహాసములా సౌభాగ్యగతులా,
యీసుమంబులు నీపూజకై సృజించి
తోలులె బూజాఫలంబంద సలువ యివియు
సార్థకములయ్యె గాకేమి జగతి నీ వి
లాసములరాశి మఱి దేన వాసించు.

17. కిల్వదళంబ, నీ మహిమ
కేగ్గొనబూన శివార్చలందు నిన్,
కిల్వ దళంబుగా మహిత
వీజపు టత్తరమందు గాని నీ,
కొల్వు ప్రభుప్రసాదధుని
కుల్యయ! చిత్రపు నితైమల్లతో,
కెల్వసుటింపుమా సురల
నేవసు మున్ బడి తత్వదళలిన్.

18. ఇల నిలలేక నీ పదము

లే గతిగా నెరవమ్మి యొక్క పె
ట్టెలుగిడు నా రరావ మటు
మెచ్చి దివిన్ సరళప్రవంపు దా,
పుల వెదజల్లు దేవతరు
పుల్ రజతాద్రినితోలే నీమ న,
రిక్తి పదరించి మద్భ్రమము
రెండవ తావలమట్లువర్చవో!

19. జ్యోతిర్మయుండ వర్మము

శీతాంశుప్రభయు వహ్నితీవము నీవే—
యా తైలాజ్యజ్యోతులు
నాతనివికిగాదు లావునక మేర నుచి.

20. పండినవరిమల్ల బాడవోదాటి

మందారవని బాసి వలయనిలంబు
జలజకల్పారదోలల నోలబాడి
మనుమిరమాంబతికుంజంబు జేరి
యతిమంజుగతి బాడియా డెడిపల్ల—
ప్రతిఫలించు బెడంగు పసిడిపల్లెములఁ
బచ్చటాదిన్నెలపై నమర్చితిని
శతవిశ్రాంతముల కాకసారంబు
బహుదేశమృదుపాక ఫణితిలక్యంబు
నై వేద్యమిదికొన్న దేవదేవత—
విశ్వభోక్త వనంర విశ్వంబునిన్నె
యమితరూపగుక్రియాసమేతముగ
జేరి నీకనుభోగ్య సిద్ధితో ముగియు—
ఆంతటి మేటి కియ్యది యెంతపాటి
యని కొంత శంకించి యనిరరాపేక్ష
నీభవ్యకృప నెంచి నాభాగ్య మెంచి
యూరటగాని యెంతో యుత్సాహపడితి.

21. కానుకలకొల్కిపూస మాంగళ్య రేఖ

యిచ్చి ప్రాధేయము, పరిగ్రహించి సుప్ర
సాద మన్యోన్య సారభిక్షాసాక్షి
కమృతప్రంపుని డెమ్మకొమ్మ దీని—

22. జయజయ మంగళాలపన

సంగతి నీభవనైకధారకం

బయిన మహాద్ధతిన్ దవలి

యూరసి యూరసి మెచ్చి మెచ్చి ర
న్మయముగబట్టి నారతియు
నారతి, నామది, నేను, విశ్వమం
తయు నమృతాన లీనమగు
చర్మగతి భావ్యపదనూదియె.

23. వెలుగొందు లేజంబు విహ్వలంగముగ

దడబడు సంద్రంపు తరగతుంపరగ
తెదరి నిన్నుండివచ్చిన నాటగోరె
కుదయు మొదలులేని త్రోవలంబట్టి
పరికించుదు వేయు బ్రహ్మకల్పంబు
లన వివలేని బ్రహ్మాండంబులెల్ల
ద్రిమ్యురి మితిలేని దేహమూల దాల్చి
కడకట్టాల్చి యొగముచే దమంత
దరియించుపాటి దర్పమేపాటి!
నాటికినేడె పూర్వప్రబోధమున
దీప్రదీక్షను నీకధీనంబు నీకు
మంరేపువ్వముపేర మన్మనోబంబు
నాచి త్రిమును, బుద్ధి, నా యంతరాత్మ
సంకల్పములు, నభిప్రాయంబు, లాహులును.
నాశేక్తి, యాస కి, నాదు సర్వస్వ
మారగించి రవింపు మదైవ్యసిద్ధి
కైకొంటివేని సంకల్పంబుదీని
భవమెల్ల నీసమర్పణముగా గడపి
పరమందు నీభవ్యపద మాశ్రయించి
యిందునంబున విన్నయెడ బాంతుండు.

24. జేతే జగత్సృష్ట ప్రాచనారంభ, కేశంకరా,

చంద్రమాలీశ్వరా, భానుశోటి ప్రభాభానమానాంగ, నా
రీశ, విశ్వేశ, విశ్వాశ్రయా, విశ్వచైతన్య, భద్రాత్య, నీభ
ద్రసంకల్పమే విశ్వమూలాగ్రముల్, సర్వభూతప్రపంచం
బునీల, నీకెప్పపాణ్ణి భవోత్పత్తి నాశంబు, లీమూర్త్య
చంద్రుల్ భవస్మేత్రముల్, సర్వతాగ్రహంబుల్ భవ
తారహారంబు, లీయంతరిక్షంబు నీమేను, నీభర్తచేలాంచ
లంబుదీక్పారి, నీయేండ్లుకాలంబు, నీకీహ్వవేదంబువే
దాంతమున్, సర్వతత్వాది సారంబు నీమూర్తి, నీమంద

హాసప్రసాదంబు భర్యార్థ కామాపవర్గాధి రాజ్యాభిషేకంబు, దేవా, మహాద్వామ దివ్యప్రభావా, మహాదారకార్యభావా, కృపాపాంగ విద్యావితా జన్మపాపాఘ, నీమెప్పుకొనెంతవాడనీ, మహాపారకోటోంబుధిన్ మూగి తూగాడు గోళాంతరీపంబులన్ నిండుధూతార్చుద శ్రేణియందొక్క సరైన్ గానట్టి నేనేడ, ననీ, లోకమున్, గన్న లోకేకుకన్నన్ గరిష్ఠుండవై నన్ను చాలించు దైవంబు ప్రేరేయ పెన్పొడ పీచేడ, నీసర్వధూతంబులన్ దారతమ్యంబులే కొక్కరూపై సదా సర్వలోకైక భాగ్యంబుగానొప్పు నీదివ్యవాత్సల్య మేహేతువేగాని పక్వాన్న సంప్రాప్తికన్ నోతునో నోచనోయంచ దొట్టిల్లువేగన్ మధాసారభోగంబు సంప్రాప్తమైన్పు నీదర్శనంబయ్యె, నీప్రాపు నేహార భూతే నేధన్యుడనైదు నీభవ్య సాహిత్యుతి గ్రీష్మమధ్యాన్న నీహార మట్లంత రించెన్ భవశ్రేణిలేళంబు నీయైపి కైశ్వర్యమల్ పాయసాన్నంబు పైసీరసాన్నంబు దివ్యట్టుచేదయ్యె, స్వర్గాదిభోగేచ్ఛలెల్లన్ దివితారలెనూపె, నింద్రత్వయన్ గైకొనన్ వేడినన్ నేడు; నీపూర్ణ భాసంబు గన్నారగన్నంత లో జూపుమేల్కొంచి, యాద్యంధ్య భూయిష్టసంసార మీలంగమసావరాకార విశ్వంబు నీమూపులోలినమై నీవెగాకొందు బుద్ధింద్రియగోచరంబయ్యె, నిన్ దక్కినేన న్యయన్ గానలేకుంటి; నింతేల, భిక్ష్యతరింబంబు నీక్షిం చుడున్ దక్కులోకందీరత్ గ్రమ్మిన కైహికా ముత్ర భేదంతె నిస్సీనుమైమానె—నియ్యాంగ్య మెక్కాలమున్

నెల్పు, మెక్కాలమున్ నీవెనాబుద్ధిచేరింపు, నిన్ జాదు కంటన్ జగంబెట్టు పీక్షింతు? నిన్ గొల్పుకేలన్ భవంతెట్టు నేపింతు? నాచెయ్యులండ్లు నీదాస్యబుద్ధిన్ మదిన్ గొల్పు, నీయందు నానెమ్మనంబీధనంబేమరుంగాక—నాకిట్టిహంబందె యత్వైత భావాప్తిమె నిత్యకైవల్య సంప్రాప్తిగావింపు మీకా, భవోత్థాతరిలూరాధర్మకుంభీర, నీనేవమందార్చ గారాని యైశ్వర్యమేనొల్ల, నాపూనికిం బ్రోవు, నీప్రీతియేకాని లాభంబు, విప్రీతియేకాక సర్ధంపుజిత్తంబు బ్రాపింప నీ రోమహాదేవదేవేశ-నీధ క్రిబోపింపగానీని, నీపాదనీవా దరాయత్తుగానీని మోదంబు భేదంబుగా సంతరంగంబు రోయించి ప్రుక్కింపుతంద్రీ!! ఇదిట్లుండ, జన్మంబు జన్మాంత రారంభ సస్యం, బవిజ్ఞాతే పూర్వోత్తరంతాట నీమేటి కేలుత లేమన్నచో నూత్రబంగ ద్యుతికొబారి వాతాహతికా వ్రక్కలై నేల పాలెన కేలీపరంగంబులెల్ భవంబెల్ల దురైవమై యిందు నందుం జెడం గాన నాపాలి దైవంబువుకొ ముక్తినిర్ణేతే పుకొ నీవయై మోక్షుని శ్రేణిగాకెల్లు జన్మంబు సార్ధంబు గావించి మోక్షాంతరాయంబుగానీని శ్రేయోదయంతెంత యుక్ గూర్చి నాభద్రసంధాతేపుకొ వజ్రవర్మంబవై ప్రోచి పాలింపు మో సుప్రసన్నా, భవా, భక్తమందార, మృదుంజయా, శర్య, శూరీ, విరూపాక్ష, మాహేశ్వరీ భూషితార్ధాంగ, గంగోత్తమాంగా, కపాలీ, కపర్దీ, హారా, సర్వశక్తీ, నమస్తే, నమస్తే, నమస్తే, నమస్తే.

భద్రావతి ఇనుము, కలపవృత్తి పరిశ్రమ

వి. యస్. చిన్నస్వామి గారు, బి.ఏ.,

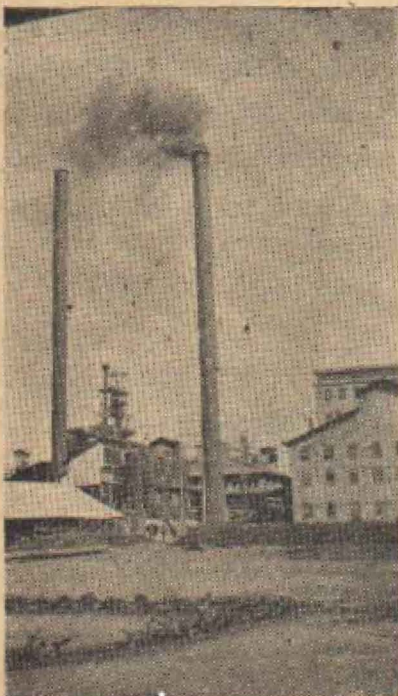
వ్యవసాయముచకు పేరుగాంచిన భారతదేశమున విరోహముచేసంగ్రామ సమయమున నొక్క మారుగ పరిశ్రాంతిని గానింపవలయునను గొప్ప చలనము గలిగినది. భారతదేశమందలి అన్ని రాష్ట్రముల యందును, స్వదేశసంస్థానములయందును పరిశ్రమలు బయలుదేరినవి. స్వదేశసంస్థానములలో మైసూరునందే పారిశ్రామికాభివృద్ధిని బరికింతుమేని ఆశ్చర్యము గలగకపోదు. అచట పెక్కుపరిశ్రమలు జయప్రవిముగ పొందుచున్నవి. వానిలో మైసూరులోని సబ్బులపరిశ్రమ (The Mysore soap Factory), తెంగునూరుమైసూరులందలి చందనతైలగ్రహణ యంత్రశాలలు (Sandalwood Oil Factories in Mysore & Bangalore), భద్రావతి

ఇనుము, కలపవృత్తిపరిశ్రమ (Bhadravati Iron & wood distillation works) ముఖ్యముగ దేర్కొనవలసినవి. ప్రస్తుతము మనప్రశంస శ్రీ సత్. యస్. వి. కేవేవ్వరయ్య గారు యంత్రములను దహూరుజేయుటకు పనికొనెచ్చు పరికరముల పరిశ్రమలనిషయమై కావించుచున్న యద్భుత కృషి విషయమైనది.

బ్రహ్మాండమున నిట్టిపరిశ్రమను కలగొల్పుటకు మూలసము నూటయేబదిత్రుల రూపాయ లయ్యెను. ఇనుముపరిశ్రమ కనుకూలము లెక్కువగాగల అన్యదేశము లీ వ్యాపారమును గుర్తింపజేయుటకు పొందుచున్న సమయమున, దీనికై యంతపెద్దము త్రమను వినియోగించుట కెంతయో పట్టుదల, కార్యనిర్వహణకాళము, మనోధైర్యము నావశ్యకములు.

పాశ్చాత్యపద్ధతుల ననుసరించి, ఇనుము, ఉక్కుపరికరములను అధికముగ తయారుచేయుటకు పోలుదొల తాలాకంపెనీవారే ప్రయత్నించిరి. భారతదేశము అమాల్వములను ఇనుపగనులకు ప్రఖ్యాతి గాంచినది. ప్రాచీన భారతదేశము లోహవిజ్ఞానమున నెంతసేర్పగల్గియుండియున్నను, ఖరడాంతరములనుండి దిగుమతియగుచున్న చౌక ఇనుము, ఉక్కుపరికరములవలన నిపుడు ఇక్కడ గనులనుండి త్రవ్విన యినుమును కరిగించి శుభ్రముచేయుపని సంపూర్ణముగ నశించినది. జాగ్రత్తములు, సామానుల ఎగుమతిదిగుమతులు చేయుటకు వలసిన సౌకర్యములు సమీపమున లేకుండుటవలన నవీనపద్ధతుల ననుసరించి గొప్పఇనుము పరిశ్రమాలయములను స్థాపించుటకు వీలుగావచ్చును. కాని వై సదుపాయములు కొన్నియైననుండుచేతనే జంషెడ్ పురమున తాలాకంపెనీ బయప్రదముగ పొందుచున్నది.

భారతదేశమున మైసూరురాజ్యము ఖనిజసంపదకు పేరుగన్నది. అచ్చట గనులలో చాలకాల

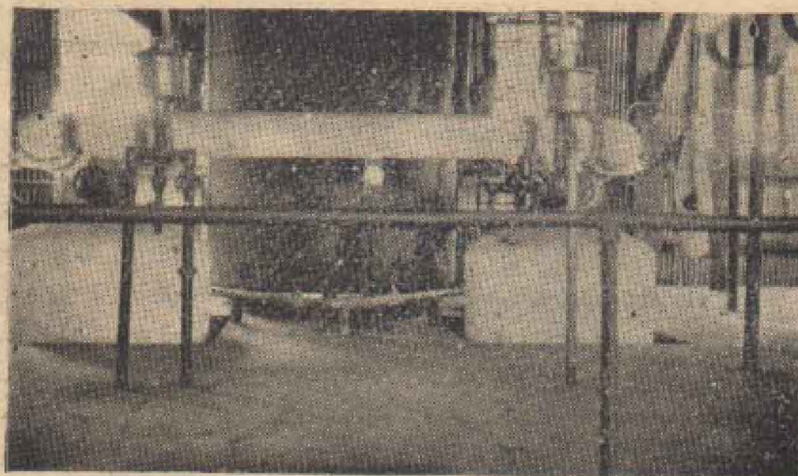
మైసూరు ఇనుముపరిశ్రమాలయము

మునుండి బంగారము దొరకుచున్నది. ప్రపంచము నకు వలసిన మాంగనము (Manganese) చాలవరకు భారతదేశముననే లభించుచున్నది. అందు మాడువంతులు మైసూరురాజ్యమున నుత్పత్తియగుచున్నది. నారరాయి (Asbestos), క్రోము ఇనుపరజము (Chrome iron Ore) మాగ్నిషైట్ (Magnesite), మొదలగు నితర ఖనిజము లనేకములుహాడ నచట విస్తారముగ దొరకుచున్నవి. ఇట్టి లోహపుగనులగల 46, 446 ఎకరములభూమిని మైసూరు రాజ్యాంగమువారు కృత్రికీచ్ఛియున్నారు. భద్రావతి పరిసరప్రదేశములయందు మిగుల విలువగల యినుము దొరకుచున్నది. కాని జాగ్రత్త ఆసమీపమున లభింపమిచేత ఇనుముపరిశ్రమ అధికముగ చేయుటకు వీలుగాకున్నది.

కడచిన యుద్ధసమయముననే కలపనుండి గృతినీ, కొన్ని యితరఉపయోగకరము లగు వస్తువులను, సంపాదించవచ్చుననియు, అది లాభకరమున నొక ముఖ్యపరిశ్రమయనియు తేలినది. అమెరికా, జర్మనీ, ఫ్రాన్సుదేశములయందు ఏకేటావేలకొలదిటన్నుల కలపనుండి గృతి దీయుచున్నారు. విస్తారముగ అడవులులేకుండుటచేకలప చాలకష్టముగా దొరకు ఇంగ్లాండుదేశముననుడ ఈపరిశ్రమ సాగుచున్నది. ఇట్లు పారిశ్రామిక ప్రపంచమున, జరుగుచున్న మార్పులను, ప్రవేశించిన నవీనమార్గములను, అభివృద్ధిని మిగుల శ్రద్ధతో గమనించి శ్రీవిశ్వేశ్వరయ్య గారు తమ మాతృబుద్ధిచే పరిసరమున పోత యినుము పరిశ్రమను సాగించునుపాయమును కనుగొనిరి. ఇనుము గనులకు చేరువను ఎడతెగకుండ కట్టదొరకు అడవులందు టచే ఈపరిశ్రమను సాగించి లాభమును బొందు ప్రయత్నములు జరిగెను. మిగుల కాకనిచ్చెడుబొగ్గు (Charcoal of high calorific value), పెక్కురకము లగు పీరోలిగ్నియస్ అసిడు (pyroligneous acid), లోహాన్లుము (Sodium acetate), సున్నము, రాగి, నీసములు గూడిన అసిలేటులు (Acetates of lime, copper and lead), కలపమువ్యసారము (Methyl-wood alcohol) ఫార్మలిను (Formalin), అసిటోను (Acetone), అయోడోఫారము (Iodoform), కీలు, తారు, ఇతర విధములగు పలుచనితైలములు పైలోహపరిశ్రమ వలన లభించు ఇతరపదార్థములు. ఇవిమాత్రమే కావు; ఇంకనుమిన్నియో విలువగల పదార్థములుహాడ లభించుచున్నవి.

భారతదేశమున బొగ్గు అధికముగ తయారగుచున్నది. కాని తయారుచేయుపద్ధతివలన చాలనష్టము గలుగుచున్నది. కాల్యునున్న కట్టకు తగినంతబొగ్గు లేకుంటేదు. చాల కట్ట స్వర్ణమగుచున్నది. నవీనపద్ధతుల ననుసరించి కలపగృతినీ ఇనుముతోగాని, ఇటికలతోగాని, పూర్తిగా మూసియుండునట్లు కట్టబడినబట్టెల (Retorts) నుండి తీయుచున్నారు. దానికి అనేకబాతులను అడవి కట్టవపయోగించి పరిశీలనగా నూటికి 30 వంతులు బొగ్గు, 6 లేక 7 వంతులు తారు, 2½ వంతులు అసెటిక్ ఆసిడు (Acetic acid) 1.3 వంతుగృతీ (Wood spirit) లభించునని విశేషముగుచున్నది. ఒకసంవత్సరకాలమున 6000 టన్నులకట్టను బట్టిచేయుటకుగాను వలసిన యంత్రాదులను సమూహపూర్వకమున రమారమి లక్ష రూపాయలగును. ఈవిధమునను నూటికి 20 వంతులు కట్ట తరుగుచున్నది. బట్టిచేసిన ప్రతి నూరు టన్నులకట్టనుండి కనీసము 2000 రూపాయలు విలువగల పదార్థములు దొరకుచున్నవి. నికరము 6000 టన్నులకట్టనుబట్టిచేయుటకు తరుగుతో కలిపి 7,500 టన్నుల కట్ట కావలెను. ఒకటన్నువల అధికపక్షము రు. రెండు అయిన ఈ 7,500 టన్నులు కట్టవల 37,500 రూపాయలగును. ఈకట్టనుండిలభించువస్తువుల విలువ రు.120,000. ఉద్యోగలక్షితమున, హాల్లు, మాలిగనముపై నడ్డి, ఇతరములగు తిరుగులు మొదలయిన వ్యయము పొగాకుమా రేబడివేలరూపాయలకు మింపుగనే నికరాదాయము లేలవచ్చును.

నవీనపద్ధతుల ననుసరించి మూతవేసిన యినుపబట్టిలలో కట్టను పేర్చవలెను. వలవలతయారుచేసిన నిష్పూకొలిమినుండి గొట్టులులద్వారమున వేదీని ప్రవేశపెట్టి బట్టిలోపేర్చినకట్టను కాల్యవలెను. ఇట్లు చేసినచో 24 గంటల కొకమారు బట్టి ముగియుచుండును. బట్టినుండి లభించిన ద్రవపదార్థములు ఘనీకరణయంత్రములగుండను (Condensors) పదార్థవిభజనయంత్రములగుండను (Separators) వచ్చును. బట్టియందలి మిగిలిన నిరుపయోగముగ వాయుపదార్థములయందు బట్టిక్రింద మంటకొలుకుపయోగించును. బట్టివలన లభించిన ద్రవరూపమయినపదార్థమును కొంతకాలముపై యుండనిచ్చిన మాడు వేరువేరుపారలగు నేర్పడును.

మద్యసారమును ఘనీకరించు యంత్రభాగములు (Alcohol condensers)

గోధుమనన్నెయు, నలుపువన్నియు గల రెండు సారలకు నడుమనున్న సారయే పిరోలిగ్నియస్ ఆసిడు (Pyroligneous acid) అనుపదార్థము. మిగిలిన క్రింది, పై సారలు మట్టితారును, అసెటిక్ ఆసిడు (Acetic acid) ను గలిపిన మిశ్రపదార్థము. దానినుండి ఆవిరిమాలమున అసెటిక్ ఆసిడు (Acetic acid)ను, పలుచని ఇతర తైలమును వేరుపరుపవచ్చును. పిమ్మట నిలువయున్న తారును మరలబట్టిచేసినయెడల కొన్ని చిక్కనితైలములు, కీలు, తారు, లభించును. నడిమిసారయనుపిరోలిగ్నియస్ ఆసిడు (Pyroligneous acid)ను సున్నముతో విరిచినయెడల గోధుమనన్నెగల అసిటేట్ ఆఫ్ లైము (Brown acetate of lime) అనుపదార్థము లభించును. కాని సాధారణముగా ఈపిరోలిగ్నియస్ ఆసిడును (Pyroligneous acid) మరల బట్టిచేసి దానినుండి ఇతర పరిశ్రమలకు మిగులునుపయోగించుకట్టసారాయము (Wood alcohol) ను, అసెటిక్ ఆసిడు (acetic acid)ను తయారుచేయుచున్నారు.

ఉపయోగములు

కట్టసారాయి (Wood alcohol) ని అనేక విధముల నుపయోగించుకొనవచ్చును. విశేషముగ ఫార్మలిను (formalin) మొదలయినవానిని తయారుచేయుట కది ఉపయోగపడును. నున్నపు

మొగుపు గల అసెటిక్ ఆసిడు ('Glacial, acetic acid) అను పదార్థమును సంగ్రహించిన పిదప సారము కొరవడిన అసెటిక్ ఆసిడు (weakacetic acid) ద్రవమును సున్నమును, రాగిని, సిసమునుతేర్చి విరిచినేయుదురు. రాగికలిపిన అసిటేటు (Copper acetate) ముఖ్యముగా రంగుచేయుట కుపయోగించును. బూడిదరంగుగల సున్నపు అసిటేటు (Brown acetate of lime) ను బట్టిచేసిన దానినుండి అసిటోను (acetone) అను విలువగల పదార్థము లభించును. అసిటోను తుపాకిమందు చేయుటకు కావలసినవస్తువులలో ముఖ్యమయినది. ఇంకను పైచెప్పిన పట్టికయందుగల యితరపదార్థము లన్నియు ఒక్కొక్క ముఖ్యపదార్థముతో ఉచితమైన ఒక్కొక్కవిరుపు పదార్థమునుచేర్చి తయారుచేయుటచేత లభించుచున్నవి. భారతదేశ మంతటను కట్టబొగ్గయొక్క ఆవశ్యకత అధికముగ గలదు. కాని అది భద్రావతి ఇనుపపరిశ్రమలయమున ఇనుపరజమును కరగించుటకే వినియోగింపబడుచున్నది. మైసూరురాజ్యమునకును, తమూలమున భారతదేశమునకును, ఆయువుపట్టు పరిశ్రమయైన ఈయినుము పరిశ్రమను ప్రారంభించునపుడు కలవచ్చు పరిశ్రమవంటి గొప్ప పరిశ్రమ సహాయపరిశ్రమగా ఏర్పడుట మిగులవాళ్ళర్యకరమున విషయము. కట్టబొగ్గయొక్క సహాయమునల భద్రావతి ఇనుముపరిశ్రమలయమున సంవత్సరమునకు 15 మొదలు 20 వేలటన్నులవరకు పోలేయినుము

ము తయారగుచున్నది. ఇంతేకాక భారతదేశమున కలప తొలూకు మద్యసారము (Methylised alcohol) బూడిదరంగుల సున్నపు అసిలేటు (Grey acetate of lime) మైసూరునమాత్రమే తయారగుచున్నది.

భారతదేశము దారిద్ర్యపీడిత మని పలువురు చెప్పియున్నారు. ముడిపదార్థములు (Raw materials) గూడ ఇతరదేశములకంటె భారతదేశముననే అధికముగ గలవని మరకొందరు నొక్కిచెప్పియున్నారు. కాని ఇచట సామాన్యముగ పరిశ్రమాభివృద్ధిపట్ల అభిమానముతో తగిన యేర్పాటులను గావించుపండుటెంతయుతోచనియమయిన విషయము. ఆలోచనాశక్తి, దూరదృష్టి, కార్యదీక్ష వీని లేమియే భారతదేశముయొక్క లేమికి ముఖ్యకారణము. ఒక్కొక్కప్పుడు డిక్లుండుటయే గొప్పగా పరిగణింపబడుచున్నది కాని అది నిర్మాణించుటకు ప్రయత్నింపవలసిన రోగమునకన్న గొప్పవిషయముకాదు.

వంటచెయ్యకంటె కట్టి నేరగ ప్రయోజనకారి కాదని మానవసామాన్యాభిప్రాయము. చిన్న పడవలు, తెప్పలు, కాటామరములు మొదలగువానికిగూడ నుపయోగించునని జాలరివాని తలంపు. మానవోపయోగకరములగు ననేకోపకరణములను నిర్మించుటకును బనికవచ్చునని నడ్లవాని భావము. ఉపయోగముననుసరించి ప్రతిభిన్నాచ్ఛయందును వస్తువుయొక్కవిలువ హెచ్చుచుండును. క్రమముగ రసాయన, నిర్మాణాస్త్రవేత్తలు (Chemists & Engineers) క్షణిమండి ధృతులను, పెక్కు ఉపయోగకరములగు వస్తువులను సంగ్రహించుచున్నారు. ఇన్నివిధములనుపయోగించునది కట్టయేకాని ఉపయోగాను గూడముగ దానివిలువ పెరిగినది. ఎట్టి నిరుపయోగవస్తువునైన

ఆర్థికాభివృద్ధికి మిగుల ప్రయోజనకారిగా మార్చుటయందావశ్యకమయినది సహజముగ బుద్ధివశలయే. అందే యైశ్వర్యము నెలకొనియున్నది. దీనినిబట్టి భారతదేశ పరిస్థితులు లేటలేల్లముగ విశేషముకాగలవు. ఐరోపా మహాసంగ్రామసమయమున ననేక మాల్తు పరిశ్రమలు దేశమున నెలకొనినవి కాని అవి చాలవఱకు నచిరకాలము ననేక పశించినవి. ఇట్టిదుస్థితికి ధనాభావము, కార్యనిర్వాణాసామర్థ్యము, వ్యాపారజ్ఞానశూన్యత, మొదలయినవే కారణము లగుచున్నవి. పరిశ్రమను ప్రారంభించుటకు బూర్వమే దాని భావ్యభివృద్ధినిగూర్చి చక్కగా నాలోచింపవలయును. లేకున్న జయప్రదముగా పరిశ్రమ సాగకపోవచ్చును.

భద్రావతి ఇనుపపరిశ్రమ మంచి యేర్పాట్లతో ప్రారంభమయినది. దానికి వలసిన మూలధనమును మైసూరు సంస్థాన మొసగియున్నది. కార్యనిర్వాహకులు గడు సమర్థులు. ఈపరిశ్రమయందుత్పత్తియైన వస్తువుయొక్కవిక్రయవ్యాపారాదులను పరిసంతోషార్థతో పరికిలించి జరుపుచున్నారు. కాబట్టి ఇట్టి పరిశ్రమను ప్రారంభించుటకు మంచియేర్పాటు లావశ్యకములని మఱియొకమారునొక్కిచెప్పదున్నాను. భద్రావతిపరిశ్రమవలన లభించు వస్తువులన్నియును విస్తారముగా ఇప్పుడు బహిరంగదు విక్రయమునకు దొరుకుచున్నవి. ప్రత్యక్షమైన ఇట్టిపరిశ్రమలతోను, ఏర్పాట్లతోను ఈ పరిశ్రమ దినదినాభివృద్ధిని కెందగలదని విశ్వసించెదము. చిన్నవిగాని, పెద్దవిగాని మారనపరిశ్రమలను పైవివరించినవిషయములను మనమునం దుంచుకొని బాగుగా ఆలోచించి ప్రారంభింపవలెను. అట్లు ప్రారంభించిన పరిశ్రమలే చిరస్థాయులై భారతదేశమునకు సిర్రసంపదలై విలసిల్లునవి.

విష్ణు సర్వోత్తమ శ్రీకృష్ణస్తవము

సుసర్ల రామమూర్తిగారు

శ్రీ ధామంబగు సీవదద్వితయ సంసేవక మదిక గోరి, దు
ర్యాధాసంకులమైన యీవిషయ నుర్వాహరముల్ మాని, ని
స్సీధాశ్రీస్థలిఁ బెక్కుమార్గముల హాసీంద్రుల్ నుతుల్ సేయ, లో
కాధీశా! కరుణావహించెదవు కృష్ణా! విష్ణు! సర్వోత్తమా!

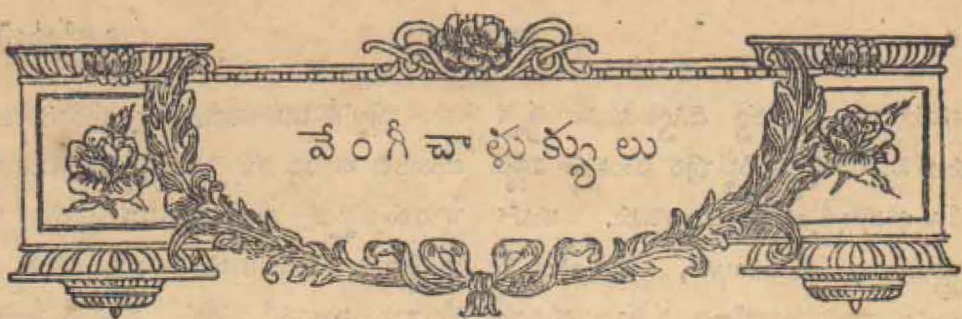
చతురంభోధివరీతమా జగతి నిచ్చల్ పూని వర్ధిల్ల న
మృతి రక్షింతువు నేర్పుమీఱ వఱియున్ భావింపగా లోక సం
తతికిన్ భర్తవుఁ గర్త వన్నిటికి వింతల్ నీవనుల్ గోపికా
సతులన్ గూడిన లీలలెంచగను గృష్ణా! విష్ణుసర్వోత్తమా!

సరవి గోవులు ఘోసఖాదనరతి జాలించె సంప్రీతిమై
నురగస్తామము లాడఁగాఁ దొడఁగె బెల్లుల్లాస మున్నొంగ, నీ
మురళీగానము నాలకించి యని సమ్మాదింతు రాహ్యల్ కడున్
దరమే నీకరుణా గణింపగను గృష్ణా! విష్ణు! సర్వోత్తమా!

ప్రాతఃకాలమునుండి సంభవఱకున్ బ్రాల్మలికమాని, యా
శాతీస్రంబున నాలుబిడ్డలకు భిక్షంబెత్తి యధ్దాన ను
ద్యాతంబౌ త్సంధ మాన్చు పేదయును సంతోషంబుతో లోకవి
ఖ్యాతుండౌ నిను నమ్మెనా చెడఁడు కృష్ణా! విష్ణు! సర్వోత్తమా!

జగతి మానవకోటికే వినుతవిజ్ఞానంబు లభ్యం బటం
చుఁ గడున్ మూర్ఖులు పల్కుచుండెదరు సంతోధింప హంసాళి కా
ర్యగురుత్వంబున క్షీరసీరముల వేతాభంగి గావింపవే
జగదీశా! భవదీయ చిత్రమిది కృష్ణా! విష్ణు! సర్వోత్తమా!

తను సంబంధ సుఖంబులఁ మఱచి కాంతారప్రదేశములన్
మునులౌ వారు తపంబు సల్పెదరు నీమూర్తి గనకగోరి, కా
నినినున్ జూడఁగఁజాల రెంతకుఁ దగన్ నీదర్శనం బిచ్చి మ
న్నన గావింపవె గోపికాతతులఁ గృష్ణా! విష్ణు! సర్వోత్తమా!

మల్లంపల్లి సోమ కేశవర కర్త గారు

2

బౌద్ధామిశగరము రాజధానిగఁ బరిపాలించిన మొదటి కీర్తివర్మ కుమారులలో నొకఁడగు సత్యాశ్రయ వృధివీవల్లభ పులకేశిమహారాజు క్రీస్తుశకము ౬౦౮ లో చాళుక్యసింహాసనము నధిష్ఠించెను. ఈతడు చాల పరాక్రమవంతుడు. పూర్వ దక్షిణదేశములను జయింపఁ బూనికఁ గొని తన యనుజుడును, ఆప్రతిమానవీరుఁడును, విషమములైన స్థల, జల, వనదుర్గములను సాధించి విషమసిద్ధి యనుబిరుదమును వహించినవాఁడును అగు శ్రీ వృధివీవల్లభ విష్ణువర్ధనుని యావరాజ్యంబున కభిషిక్తుని గావించి కైత్ర యాత్రకు రణభేరిమ్రోయించెను.

పులకేశి మహారాజు దండయాత్రకు బయలుపడెలునప్పటికి తూర్పు సముద్రతీరమున వేఱువేఱురాజులు స్వతంత్ర రాజ్యములను గట్టుకొని పరిపాలనము నెఱపుచుండిరి. ఇప్పటి చెన్నరాజధాని కుత్తరభాగమున కళింగ దేశమును గాంగవంశపురాజులు పాలించుచుండిరి. కృష్ణా గోదావరీనదులకు మధ్య సమయిన వేంగి దేశమును దెందులూరు రాజధానిగ విష్ణుకుండి ప్రభువు లేలుచుండిరి. కృష్ణా

నదికి దక్షిణభాగమును కాంచీపురము రాజధానిగ వల్లవులు పరిపాలించుచుండిరి. కళింగ రాజులకు మొట్టమొదట నొకప్పుడు పిష్టపురము రాజధానిగ నుండెను¹ కాని యది వారికింద చాలకాలముండినట్లు కన్పట్టదు. అనతికాలముననే కళింగ దేశ దక్షిణభాగము విష్ణుకుండి ప్రభువుల యధీనమయ్యెను. దక్షిణ కళింగమునందలి పఱి(ష్ట) కిరాష్ట్రమున విష్ణుకుండి ప్రభుప్రదత్తములైన అగ్రహారములులేచెను². అప్పటినుండియు విష్ణుకుండి ప్రభువులకు దెందులూరుపురము రాజధానిగ నుండినను పిష్టపురముకూడ వారిరాజ్యమున నుత్తర భాగమునందలి ప్రధానదుర్గములలో నొక్కటియై వారి దక్షిణకళింగరాజ్యమును సంరక్షించు సామంత సైన్యాధిపతుల ప్రధానస్థానముగ నుండెను. అయినను అప్పటికిని కళింగాధిపతులైన గాంగవంశరాజులు తాము గోలుపోయిన దక్షిణ కళింగరాజ్యమును మఱల సంపాదించుకొనుటకై ప్రయత్నముల నడపలేదని జేయకయుండలేదు. ఇట్టి సందర్భములను స్ఫురింపఁ జేయునదియే విష్ణుకుండి మూడవ మాధవవర్మయొక్క పులింబూరు (పాలమూరు) శాసనము³. పుల

కేశిమహారాజు పూర్వ దిగ్విజయయాత్ర కే బయలు వెడలినప్పటికీ పిమ్మపుర మింకను విష్ణు కుండి ప్రభువుల క్రిందనే యుండెను. మహారాష్ట్రకులను, కోసలులను, కాళింగులను జయించిన చాళుక్యవాహిని శత్రుజనదుర్గమును, దుస్సాధ్యమునైన పిమ్మపురదుర్గమును ముట్టడించి, మహాభయంకరయుద్ధ మైనపిదప దానిని స్వాధీనపఱచుకొనెను. పులకేశిమహారాజుయొక్క యజేయవీరవాహిని దుస్సాధ్యమని యెన్నికఁగన్న పితాపురపుకోట నెప్పుడు లగ్గులు పట్టి స్వాధీనపఱచుకొనెనో నాఁడే పూర్వదేశమున చాళుక్యాధికారమున కంకు రార్పణ మయ్యెను.

కోసల, కళింగ, వేంగీదేశములనే కాక చాళుక్యసైన్యములు కృష్ణవేణునదిని దాటి పల్లవరాజ్యమునుకూడ జయించి శ్రీశైలము మీఁదుగా స్వదేశమయిన కుంతలమునకు మఱలిపోయెను. కాని యవిస్వదేశాభిముఖము లైనపిదప విష్ణుకుండి ప్రభువులు మఱల స్వాతంత్ర్య సంపాదనమునకుఁ జాల పెనఁగు లాడియున్నారు కాని పితాపురదుర్గము కాని, దక్షిణ కళింగరాజ్యము కాని వారికి స్వాధీనమై యుండలేదు.

నూతనముగ ప్రాకృముద్రతీరమున చాళుక్యాధికారమునకు లోబడిన రాజ్యమున మొట్టమొదట పిమ్మపురమే 'మొదలి' దుర్గ మయ్యెను. ఈ పితాపురదుర్గమును జయించుట క్రీస్తుశకము ౬౦౯-౬౧౦ లోగాని లేక రెండుమూఁడుసంవత్సరము లంతకుపూర్వము కాని అయియుండవచ్చును.

పులకేశిమహారాజు పిమ్మపురదుర్గమును జయించి దానిని తన సైన్యాధిపతు లెవరియధికారముననైన నుంచుండవచ్చును; కాని యట్టివారి పరిపాలనము తనకు సంతృప్తిగ లేనికారణముననో లేక మఱియేపేతువు చేతనో పులకేశిమహారాజు అదివఱకే యావ రాజ్యమునకు పట్టాభిషిక్తుడైన తనయనుజుఁడగు శ్రీ సత్యాశ్రయపృథ్వీవల్లభ విష్ణువర్ధనుని తాను నూతనముగ జయించిన వేంగీ రాజ్యమునకు క్రీస్తుశకము ౬౧౧ లో సధిపతిగ నియమించెను. ఈనియామకము జరిగినప్పటినుండియే విష్ణువర్ధనుని రాజ్యపరిపాలన సంవత్సర పరిగణనము ప్రారంభ మగుచున్నది. వేంగీరాజ్యమునకు అధిపతి యైనపిదపఁగూడ విష్ణువర్ధనుఁడు పశ్చిమ చాళుక్యరాజ్యముననే కొంతకాల ముండినట్లు ఆతని సతారా శాసనము¹ వలనఁ దెలియుచున్నది. యవరాజపదమున నుండినప్పడే పులకేశిమహారాజుయొక్క అష్టమ విజయ రాజ్యసంవత్సరమున అనఁగా క్రీస్తుశకము ౬౧౬-౬౧౭ లో అతఁడు బాదామి చాళుక్యరాజ్యమునందలి శ్రీనిలయ భోగములోని భీమరథతీర్థమగు ఆలందతీర్థమనుగ్రామమును దానము చేసెనని సతారా శాసనము తెలుపుచున్నది. ఈయలందతీర్థము సతారాసమీపమునఁ గల అలుందా యెయండునని కొందఱి యభిప్రాయము. ఈసంవత్సరముననే ఆతఁడు వేంగీదేశమునకు వచ్చియుండును. ఇట్లు వేంగీదేశమునకు వచ్చునపుడు కాలకంఠుఁ డనునతఁడు ఇతనికి సైన్యాధిపతియై

గోడ్డేహాలులో మద్యపాననిషేధసంఘసభ్యులకు మహాత్మునిహిలో పదేకము. డాక్టరు బి.కెంటమ్మగారి ఉపన్యాసము.

యతనియాజ్ఞఁ గైకొని దద్దరుఁ డను శత్రు రాజు నొకనిని జయించెను. కాని యాదద్దరుఁ డెవ్వఁడో, ఏదేశపురాజో యింతవఱకుఁ చెలియరాలేదు. ఈకాలకంపుఁడు పట్టవర్ధన వంశజుఁడు. విష్ణువర్ధనునినాటినుండియు పట్టవర్ధన వంశజులు వేంగీచాళుక్యులకు నమ్మిన బంటులై అత్యంతము రాజభక్తితత్పరులై యుండిరి.

సత్యాశ్రయ పృథివీవల్లభ విష్ణువర్ధనుఁడు యువరాజుగనే వేంగీదేశమునకు వచ్చినను స్వతంత్రుఁడయియే రాజ్యమును బరిపాలించువాడొండగెను. అతనికి కుబ్జవిష్ణువర్ధనుఁ డని కూడ ప్రసిద్ధమైన పేరు గలదు. అది యాతని రూపము ననుసరించి వచ్చినపేరై యుండవచ్చును. కుబ్జవిష్ణువర్ధనునిశాసనములు విశాఖ పట్టణ మండలమునందలి చీపురుపల్లి, సర్వసిద్ధి తాలూకాలలో దొరకుటవలనను, అతఁడు దాన మొసంగిన గ్రామములు పైనుడివిన తాలూకాలలోనే కాన్పించుచుండుటవలనను దక్షిణ కలింగరాజ్యముమాత్రమే అతనిస్వాధీనమున నుండినట్లును, విష్ణుపురమును రాజధానిగఁ జేసికొని యాంధ్ర దేశమున నాతనముగ సంస్థాపించెనటని విన్నవ్వు మగుచున్నది. ఇనికి (ప్ర)విషయ, దిమిలవిషయములు ఆంధ్ర దేశమున చాళుక్య పరిపాలనమును కన్నులారఁ గాంచిన మొదటిదేశములు.

దెందులూరు రాజధానిగ కృష్ణా, గోదా వరీ మధ్యస్థమయిన వేంగీవిషయమును బరిపాలించుచుండిన

లింఛుచుండిన విష్ణుకుండి ప్రభువులు పుల్లకేశి మహారాజుచే నోటువడినను అతఁడు స్వదేశమున కరిగినపిదప మఱల వారు తమ స్వాతంత్ర్యపతాకాలను విప్పి తమరాజ్యమును గాపాడుకొనఁ బ్రయత్నించుములు నలిపియుండిరి. ఇట్టి విష్ణుకుండి ప్రభువులలో మూడవ మాధవవర్మ యొక్క కుమారుడైన మంచన్న భట్టారకుఁడు కడపటివాఁడు. కుబ్జవిష్ణువర్ధనుని కుమారుడైన శ్రీ పృథివీ జయసింహవల్లభుని కాలమునగాని వేంగీరాజ్యము పూర్తిగ చాళుక్యులకు స్వాధీనము కాలేదు.

మహాకవియైన దండి ఈచాళుక్య విష్ణువర్ధనునికి సమకాలికుఁడు. యువరాజుగనుండి నప్పుడు విష్ణువర్ధనుని అతఁడంటిపెట్టుకొని యుండియు, అతనివలనఁ దనకుఁదగిన యాదర, సమ్మానములు జరుగకపోవుటవలన అతనికి సమకాలికుడై, కాంచీపురపల్లవ రాజ్యమునేలుచుండిన పల్లవరాజగు మొదటి మహేంద్రవర్మకడ నాతని యాస్థానకవిగఁజేరి యారాజుచే మన్ననలను, మర్యాదలను బొంది ప్రసిద్ధి కెక్కినవాఁడు.¹

కుబ్జవిష్ణువర్ధనునికి మకరధ్వజుఁడు, కామధేనువు, విషమసిద్ధి యను బిరుదములుకలవు. ఈతఁడు క్రీస్తుశకము ౬౧౫ మొదలు ౬౩౩ వఱకు రాజ్యముచేసెను.

ఈతనితరువాత ఆంధ్ర దేశచాళుక్య సింహాసనము నధిష్ఠించినవాఁడు ఈతనితనయుడైన శ్రీ పృథివీజయసింహ వల్లభుఁడు. ఈ

1. శ్రీ మానవల్లి రామకృష్ణకవిగారిచే నూతనముగ ప్రకటింపఁబడిన అవంతిసుందరీ కథాసారముచూడుఁడు.
II. 4. 18

తనికొండ్రీయు, నతఁడునుకూడ తాము పరమ
భాగవతులమని చెప్పకొనియున్నారు. ఈ
జయసింహవల్లభుఁడు అనేకశాస్త్రార్థతత్త్వ
జ్ఞుఁడు; సకలలోకాశ్రయఁడు; స్వభావబల
పార్జితసర్వసిద్ధియై సర్వసిద్ధియని విరుదమును
వహించినవాఁడు. చాల పరాక్రమవంతుఁడు.
ఈ తనికాలమునుండియు కళింగాధిపతులైన
గాంగవంశపురాజులు తాము గోలుపోయిన
దక్షిణ కళింగరాజ్యమును మఱల సంపాదించు
టకు చాల ప్రయత్నములు చేసియున్నట్లు
హింపవలసియున్నది. ఏలయనఁగా జయ
సింహుని శాసనములన్నియు పితాపురమునకు
దక్షిణముననే దొరకినవికాని విశాఖపట్టణ
మండలములో నొక్కటియైన నిరతవఱకుఁ
గాన్పింపలేదు. అందువలన పితాపురము
మొదలుకొని చీపురుపల్లి, సర్వసిద్ధితాలూకాల
వఱకుఁగల చాళుక్యరాజ్యమును మఱల కళిం
గాధిపతులుజయించి చాళుక్యులనుండి కైకొ
నిరాయని సంశయింపవలసియున్నది. పై నుడి
విన తాలూకాలలో జయసింహవల్లభునికాల
మునాటిచాళుక్య శాసనములేవియుఁగాన్పింప
కపోవుటయే యిట్టియాహా కెడమిచ్చినదికాని
అంతకన్న ప్రబలమైన యాధారమేమియు
గానరాదు. ఒకవేళ చాళుక్యులు జయసిం
హవల్లభుని కాలమున దక్షిణకళింగమును,
దానితోపాటు పిష్టపురదుర్గమును గోలుపోయి
నను వారిరాజ్యము పితాపురము దక్షిణభాగ
మున బాగుగ విస్తరించెను. గుద్దవాడివిష
యము, వేంగీవిషయము, గుద్దహరవిషయ

ము, గండేలువాటి విషయము, చనూర్పల్లి
విషయము—ఇవియన్నియు జయసింహుని
కాలమున చాళుక్యాధికారమునకు లోబడి
పోయెను. కట్టకడపట నింకను తనయధికార
ప్రాభవములను నిలబెట్టుకొనఁ బ్రాకులాడు
చుండిన వేంగీవిషయాధిపతియగు విష్ణుకుండి
ప్రభువు ముచనభట్టారకునో, లేక యాతని స
న్నిహితబాధువునో జయసింహవల్లభుఁడొడిం
చెనని యూహించుట కవకాశముకలదు 1. ఈ
పై'విషయము'లనన్నిటిని ఆతఁడు విష్ణుకుండి
ప్రభువులనుండియు, పల్లవులనుండియు కైకొ
నియుండును. గుద్దవాడివిషయము గోదావరి
మండలములోని యిప్పటి రామచంద్రపురము
తాలూకాకును, వేంగీవిషయము ఏలూరు
ప్రాంతమునకును, గుద్దహరవిషయము నూజిపీ
డు, గుడివాడతాలూకాలకును, గండేలువాటి
విషయము ఇప్పటిగుంటూరు, రేపల్లెతాలూ
కాలకును సంబంధించున్నది. కృష్ణానదికి దక్షిణ
భాగమున పల్లవరాజులు పరిపాలించుచుండి
నట్లు ఈవఱలో మనకుఁ దెలియును. గండేలు
వాటివిషయము కృష్ణానదికి దక్షిణభాగమున
నుండుటవలన ప్రత్యక్షమైన శాసనప్రమాణ
మేమియు లేకపోయినను ఆదేశమును జయ
సింహవల్లభుఁడు కాంచీపుర పల్లవరాజులనో
డించియే కైకొని నట్లుహించుట సమంజసము.
ఈతనికి సమకాలికుడైన పల్లవరాజు సుప్ర
సిద్ధుడైన మొదటి మహేంద్రవర్మయొక్క
కుమారుడగు నరసింహవర్మ. ఈతఁడు క్రీస్తు
శకము ౬౨౫ మొదట ౬౮౫వఱకు రాజ్యము

1. Telugu Academy Plates of Vishnukundi Madhava Varma III, published in the Journal of Letters, Calcutta by the Late K. V. Lakshmanarao Pantulu garu

చేసినవాడు. తనతండ్రి కాలమునఁ దమకు చాతుర్యులచేఁ గలిగిన పరాధవాగ్ని నార్పుకొనుటకై ఈనరసింహవర్మ బహుశస్త్రైన్యములను గూర్చుకొని కుంతలదేశముపై దాడివెడలి చాతుర్యరాజధానియైన వాతాపిసగరమును ముట్టడించి పల్లవరాజ్యమును నిరంకుశప్రతాపముతో మైనూరు మండలమువఱకు వ్యాపింపఁజేసెను. ఈవిధమైన తొందరలలో నుండి నరసింహవర్మ తనయుత్సాహశక్తిని, మంత్రశక్తిని, ప్రభుశక్తిని అంతను చాతుర్యవిజయము నిమిత్తము వినియోగపఱచిన కాలముననే జయసింహవల్లభుడు కృష్ణానదీ దక్షిణభాగమునందలి పల్లవరాజ్యమును జయించి యుండవచ్చును. ఈతఁడు రాజ్యముచేయుచుండిన కాలముననే సుప్రసిద్ధ చీనాయాత్రికుడైన యువాన్ చవాంగ్ ఆంధ్రదేశమునకువచ్చెను. జయసింహవల్లభుని శాసనముల ననుసరించి ఒకనూతనవిషయముమనకుఁజెలియుచున్నది.

బౌద్ధయుగమునాటి భాగ్యకటకమునంటి విశ్వవిద్యాలయములు చాతుర్యుల కాలమున నున్నట్లు కన్పట్టవు. పూర్వము ప్రతి అగ్రహారము నొకచిన్న విద్యాపీఠముగ నుండెను. వేదవిద్యనుతామభ్యసించి ఇతరులకు బోధించుపండితోత్తములకు అగ్రహారప్రదానముఁ గావించి పూర్వపురాజులు విద్యనుపోషించియున్నారు. పూర్వము విద్యయనఁగా వైదికవిద్యయే. కాని ఇంతమాత్రమున ప్రతిఅగ్రహారమును పెద్దవిశ్వవిద్యాలయ మనుట సరి

కాదు. ప్రత్యేకము విద్యాప్రదానమునకు పేర్వకసిన విద్యాపీఠములు కొన్ని యుండెడివి. వాటిని 'ఘటికలు', లేక 'ఘటికాస్థానములు' అనువారు. జయసింహ వల్లభుని కాలమున నాంధ్రదేశమున పేరును, బెంపునుగాంచినది 'అననపురఘటికాస్థానము.' ఈ 'ఘటిక'లో 'సామాన్యుడు' (సభ్యుడు)గ నుండిన తైత్తిరీయ సబ్రహ్మచారియు, హరిత సగోత్రుడును, మండశర్మ మనుమడును, శివద్రుశర్మపుత్రుడును అగు కాటిశర్మకు గండేఱువాటి విషయములోని నిడుంబట్టు (ఇప్పటి సిడమట్టును)దానముచేసిజయసింహవల్లభుడు తన విద్యాభిమానమును, విద్యత్సరిపోషణమును వ్యక్తపఱచినాడు.¹ ఇట్టి ఘటికాస్థానము లాకాలమున నొక్క ఆంధ్రదేశముననే కాక కర్ణాట, ద్రమిళదేశములందును నుండినట్లు శాసనములు తెలుపుచున్నవి. పల్లవరాజుల రాజధానియైన కాంచీపురము ప్రసిద్ధికెక్కిన ఘటికాస్థానము; కదంబరాజులకు మూలపురుషుడైన మయూరశర్మ తనవిద్యను పరిపూర్తి చేసికొనుటకై పెక్కు ఘటికాస్థానములు తిరిగి, తిరిగి తుదకు కాంచీపురఘటికాస్థానము చేరినట్లు తెలుపఁబడినది. ఇట్లే కర్ణాటదేశమున హంబరపట్టణము మహాఘటికాస్థానమని తెలియుచున్నది. సామవేదమున ఉత్తంకుడు చెప్పినరీతిని ఘటికాశ్రమ మేర్పాటుచేయఁబడినదని యొకకన్నడ శాసనమునఁ దెలుపఁబడినది. అందువలన ఘటికాస్థానమన వేదవిమలైన పండితోత్తములు తర్కప్రసంగ

ములు, ధర్మమీమాంసలు చేయుచు, విద్యా
విపాసార్థితులైన విద్యార్థులకు విద్యాప్రదా
నముఁగావించు విద్యాపీఠమని నిస్సంశయముగ
నుడువవచ్చును. ఈయననపురమెచ్చటిదో
యింతవఱకుఁ దెలియరా లేదు. జయ
సింహవల్లభుఁడు అననపుర వాస్తవ్యుఁడగు రు
ద్రశర్మయనుమఱియొకనికి పులింబూరు (ఇప్ప
టిపాలమూరు - గోదావరీ మండలమునందలి
రామచంద్రపురము తాలూకాలోనిది) అను
గ్రామమును దానముచేసియున్నాఁడు.¹ ఇట్లే
విష్ణుకుండి మూడవ మాధవవర్మ పై నుడివిన
రుద్రశర్మతండ్రియగు శివశర్మకు ఈ గ్రామ
మునే దానము చేసియున్నాఁడు.² ఈ జయ
సింహవల్లభుని సోదరునియొక్క కుమారుఁ
డైన రెండవ విష్ణువర్ధనుఁడుకూడ అననపుర
వాస్తవ్యుఁడును, తైత్తిరీయ సబ్రహ్మచారియు,
కశ్యపగోత్రుఁడును, వేదవేదాంగేతిహాసపు
రాణన్యాయానేక ధర్మశాస్త్ర విదుఁడును,
అగ్నిష్టోమాది పాండరిక శర్యంతానేక క్రతు
యష్టువునైన ధ్రువశర్మపాత్రుఁడును, దోచి
శర్మ పుత్రుఁడును, అధీత వేదద్వయుఁడును
అగుధ్రువశర్మకు గుర్రహరివిషయములోనిపట్టి
వాడలోఁ గొంత భూమి దానము చేసి
యున్నాఁడు.³ ఈ విధమున అననపురముటి
కాస్థానమును, అననపుర వాస్తవ్యులును
కూడ చాళుక్యులకాలమునఁ జాలప్రసిద్ధి
వహించినట్లు శాసనములవలనఁ దెలియు
చున్నది. కాని యింతవఱకు ఈయననపుర

మెచ్చటిదో తెలియరా లేదు. పెద్దాపురము
దగ్గల హాసనపురము దిబ్బ అని పాడువడిన
యొకయూరి దిబ్బ కలదు. ఒకవేళ నీయనన
పురము ఆహాసనపురమై యుండునేమో. పూ
ర్వ మొకప్పుడు ప్రసిద్ధి వహించిన పురరాజ
ములు కాలముయొక్క దౌర్జన్యమువలన భూ
స్థాపితములుగుట మనకుఁ దెలియని విషయము
కాదు. కాని మఱియొక్కవిషయముకూడ
నిచ్చటఁ దెలుపవలసియున్నది. ఆదిబ్బకే హు
నేనుపురము దిబ్బయనికూడ జనప్రతీతి కలదు.
అననపురము హాసనపురము, హాసేనుపుర
ము నని జనప్రతీతిలో మాఱియుండవచ్చును.
అయిన నీవిషయము నిదమిత మని నిర్ణయింప
వీలులేదు.

జయసింహవల్లభుఁడు ముప్పదిమూఁడేండ్లు
రాజ్యముచేసెనని తరువాతి చాళుక్యశాసన
ములు తెలుపుచున్నవి: అనఁగా నీరఁడు క్రీస్తు
శకము ౬౩౩-౩౪ మొదలు ౬౬౬-౬౬౭
వఱకు రాజ్యముచేసెను. ఈతనికాలమంతయు
కళింగగాంగులతోడను, కాంచీపుర పల్లవుల
తోడను పోరాడి చాళుక్యరాజ్యమును స్థిర
ముగ నాంధ్ర దేశమున స్థాపించుటకు చేసిన
ప్రయత్నముతోనే సరిపోయినది. ఈతనికాల
ముననే చాళుక్యుల కాలమునందలి మొట్ట
మొదటి తెలుఁగు (శిలా) శాసనము గుంటూ
రుమండలమునందలి నర్సారావుపేట తా
లూకాలోని విష్ణుగ్రామమునఁ గొన్నించుచు

1. Cp. No. 5 of 1913-1914.
నవర్య చేసిన యాయగ్రహార దానమును జయసింహ వల్లభుఁడు శివశర్మకొడుకైన రుద్రశర్మకు మఱల స్థిరపఱచి,
ఆతనికి దానకాసనము నిచ్చియున్నాఁడు.
2. Cp. No. 7 of 1913-1914. ఈ మూడవ మాధ
3. Ind. Ant. Vol vii p. 191.

న్నది¹. అది యీజయసింహవల్లభుని అష్టమ విజయరాజ్య సంవత్సరమునాటిది. ఇదియే ఉత్తరనర్మూరులలో నింతవఱకుఁ గాన్పించిన మొట్టమొదటి తెలుఁగుశాసనము (అనఁగా తెలుఁగుబాసను వ్రాయఁబడిన శాసనము). ఈజయసింహవల్లభుని నాటికే యతనిసోదర పుత్రుడైన రెండవ విష్ణువర్ధనుఁడు బాగుగ నెదిగి పెద్దవాడైనట్లు కాన్పించుచున్నది. అందువలన జయసింహవల్లభుని యొక్కయు, ఆతని సోదరుఁడును, తనతండ్రియునగు ఇంద్రభట్టారక వర్మయొక్కయు యుద్ధములం దీతఁడును పాలుగొనుచు పితృ, పితృపుత్రులకుఁ దోడ్పడుచుండినట్లు హింపవచ్చును. ఈకారణమున జయసింహుఁ డీతని సత్యంతము ప్రేమింపుటచే గావచ్చును ఒకశాసనమున నీవిష్ణువర్ధనుఁడు జయసింహవల్లభ తనయుఁడనితెలుపఁబడినది.² అదిగాక ఈజయసింహవల్లభుని రాజ్యముయొక్క అంత్యకాలమున రెండవ విష్ణువర్ధనతనయుడైన మంగియువరాజుకూడ పెద్దవాడయినట్లు హింప నవకాశముకలదు.³ విష్ణువర్ధనుఁడును, ఆతనికుమారుఁడు మంగియువరాజునుగూడ జయసింహవల్లభుఁడు తల పెట్టిన చాళుక్యరాజ్య సుప్రతిష్ఠాపన కార్యమును కొనసాగించి వాసియు, వన్నెయు గాంచెరి.

పుత్రులులేని కారణముననో, మఱియే హేతువునో పృథివీవల్లభ జయసింహునిపిదప నాతనిసోదరుఁడగు ఇంద్రభట్టారక నామాంతరమునంబరగు ఇంద్రవర్మమహారాజు సింహాసనము నధిష్ఠించెను. ఇతనికి త్యాగధేనువని బిరుదముకలదు. ఇతనిసోదరుడైన జయసింహవల్లభుని కాలమున ప్రారంభమైన వేంగీ చాళుక్య, కళింగగాంగ యుద్ధములు ఇంద్రభట్టారకుని కాలమునగూడ సంతరింపలేదు. పృథివీమూలరాజుయొక్క గోదావరి తామ్ర శాసనము⁴ ననుసరించి చాళుక్యులచే నోటువడి రాజ్యపటభ్రష్టులైన రాజులందఱు తంత్రముచేసి కుట్రపన్ని యీ చాళుక్యవంశజుడైన ఇంద్రవర్మ మహారాజును సింహాసనభ్రష్టునిగావింప ప్రబలప్రయత్నములంగావించెరి. ఈ యుద్ధములలో నీ పై నుడివిన పృథివీమూలరాజు మొదలగువారి సాయమున కళింగాధిపతియైన గాంగవంశజుండగు అధిరాజేంద్రుఁడు చాళుక్యరాజుగు ఇంద్రవర్మను నిహతుని గావించెనని యూహింప నవకాశము కలదు; కాని యీఅధిరాజు-ఇంద్రుడెవ్వరో తెలియవచ్చుటలేదు. ఇంద్రవర్మ అను పేరుగల కళింగాధిపతులు పెక్కురు గలరు. వీరిలో నేయింద్రవర్మ యీచాళుక్యాధిపతిని నిహతుం గావించెనో శాసనములవలన స్పష్ట

1. గంటూరు మండలమునందలి నర్మూరావుపేట తాలూకాలోని చేజ్జగ్రామమున మఱియొక పురాతన చాళుక్యశాసనముకలదు. అది విమ.మసిద్ధిది. విమ.మసిద్ధి బిరుదము మొదటివిష్ణువర్ధనునికి, రెండవవిష్ణువర్ధనునికిగూడనుండుటవలన అది యేవిష్ణువర్ధనునిదో నిర్ణయింప బిలుచుకొనుటవలన నేను దానిని మొట్టమొదటి తెలుఁగు శాసనముగఁ బాటింపలేదు.

2. Cp. No. 14 of 1916-1917.

3. Cp. No. 9 of 1919-1920.

4. Jour. Bo. Br. As. Soc. Vol xvi P 114; Ind. Ant. Vol xx, P 97

మగుటలేదు. కలింగాధిపతులపరిపాలనకాలము కూడ ఇంకను సరిగా నిర్ణయము కాలేదు. కలింగగాంగులు గాంగళకమనుపేర నొకళక మును ప్రారంభించి తామొసంగిన దానశాసనములలో గాంగేయ వంశప్రవర్ధమాన విజయరాజ్య సంవత్సరములందు శాసనకాలమును దెలిపియున్నారు. ఈగాంగళక మెప్పటినుండి ప్రారంభమైనదియు నింతవఱకు సరిగా నిశ్చయముకాలేదు. అందువలన కలింగాధిపతులైన గాంగవంశప్రభువు లెవ్వరెవ్వ రెప్పటినుండి ఎప్పటివఱకుఁ బరిపాలించినది తెలలేదు. ఈకారణమున చాళుక్య ఇంద్రవర్మ మహారాజునకు నమకాలికుడైన కలింగాధిపతియగు ఇంద్రవర్మను నిర్ణయించుట కష్టము. ఎట్లయిన నేమి, చాళుక్యాధిపతియైన ఇంద్రభట్టారకుడు సంకులనమరమున దివంగతుడైనను ఆతనికిమూరుడైన విష్ణువర్ధనుడును, ఆతనికిమూరుడైన వంగియున రాజును చాళుక్యరాజ్య మాంధ్రభూమినుండి యంతరింపకుండ శౌర్యప్రతాపములను నెఱపి కాపాడియున్నారు. కాని కట్టకడపటి మాత్రీ ఇంద్రవర్మమరణముతో చాళుక్యులు దక్షిణ కలింగాధిపత్యమును గూడఁ గోలుపోయి రని స్పష్టమగుచున్నది.

ఇంద్రభట్టారకునిపిదప ఆతనికిమూరుడైన విష్ణురాజ నామాంతరమునం బరగు విష్ణువర్ధనుడు రాజ్యమునకు వచ్చెను. తరువాతి చాళుక్యశాసనముల ననుసరించి యీ తఁడు క్రీస్తుశకము ౬౬౭ మొదలు ౬౭౬ వఱకు తొమ్మిదిసంవత్సరములు పరిపాలించెను.

ఇతఁడు మన్వాదిప్రణీత ధర్మశాస్త్రములం దందె వేసినచేయి. ఇతనికి విషమసిద్ధి యనియు, ప్రళయాదిత్యుడనియు, మకరధ్వజుడనియు బిరుదములు కలవు. ఇతఁడు మహా విభరణశాలియై సర్వలోకాశ్రయఁడని పేరొందినవాఁడు. కమ్మరాష్ట్రము, వెలనాడు విషయము, గుద్రహరవిషయము- ఇవియన్నియు నీతని యధికారమునకు లోబడియుండుటచేత ఈతఁడు దక్షిణకలింగరాజ్యమును గోలుపోయినను జయసింహవల్లభ సముపార్జితమైన మిగిలినచాళుక్యరాజ్య మంతయు వేంగీదక్షిణభాగమున సురక్షితముగ నేయుండెను. కాంచీపుర పల్లవులవలన నీ చాళుక్యులకు తొండరలేమియు కలుగకపోవుటకును, పల్లవుల కమ్మరాష్ట్రము, వెలనాడు విషయన మొదలగు చాళుక్యజేతములపై దండెత్తి వెళ్లకపోవుటకును కారణము లేకపోలేదు. మొదటి సరసింహవర్మ పిదప కాంచీపుర సింహాసనమునెక్కిన పల్లవరాజు షరమేశ్వరవర్మ. ఈషరమేశ్వరవర్మ కాలము వఱకుఁగూడ బాదామి చాళుక్యులకును, కాంచీపురపల్లవులకును నిరంతరము యుద్ధములు జరుగుచువేయుండెను. సరసింహవర్మ ప్రతాపమునకు బాదామి చాళుక్యులు కొంత కాలమొదిగి, యోసరిల్లి యుండవలసినవారైనను, షరమేశ్వరవర్మకాలమున ప్రాతపగమనసుననుచుకొని నత్కాశ్రయ పృథివీపల్లభులకేగి తనూజుడైన మొదటి విక్రమాదిత్యుడు బలవంతుడై చతురంగ సేనాసమేతుడై పల్లవరాజ్యముపై దండెత్తివచ్చి నెల్లూరు

మండలము నాక్రమించి యాతవింజయించుట యేకాక తుదకు కాంచీపట్టణమును కూడ స్వాధీనపఱచుకొనెను. అందువలన పల్లవరాజులు వేంగీచాళుక్యులకు జ్ఞాతులైన బాదామి చాళుక్యులవలన నోడింపబడి యాధ్యత్యముఁ దక్కియుండుటచేత దక్షిణమున వేంగీచాళుక్యురాజ్యమునకు వారివలన భయములేక యది సురక్షితముగ నుండుటకుఁ గారణమయ్యెను. ఈరెండవ విష్ణువర్ధనుడు ఇతని పితృవృత్తినివలెను, పితామహునివలెను భాగవతోత్తముడని కాక పరమ మాహేశ్వరుడని యొకానొక శాసనమున వర్ణింపబడి యుండుటచే నీతఁడు శైవమతము నవలంబించిన శైవమతాభిమానియని యాహింపఁ గియున్నది. అంతియేకాక ఈతఁడు ఇతని కుమారుడైన మంగి యవరాజుయొక్క యొకానొక శాసనమున 'అనేకసమరసంఘట్టోపబంధవిజయ యశఃప్రసూత్యామౌదగంధాధివాసితనకలదిబ్బండలుఁడనియు, 'నానాశాస్త్రాభ్యాసోపబంధిత విమలవిశాలబుద్ధి' యనియు, 'త్యాగోదార్య ధైర్యశాంత్యాది గుణాలంకృతుఁడనియు వర్ణింపబడియున్నాడు.

ఈతనిపితవ వేంగీచాళుక్యు సింహాసనము నధిష్ఠించినవాడు విష్ణువర్ధన కుమారుడైన మంగియవరాజు. ఈతనికి మంగి మహారాజు, మంగి వర్మ, మంగి దువరాజు, విజయాదిత్యుడు అని నామాంతరములు కలవు.¹ ఈతఁడు సమతీశయిత పితృగుణశక్తి సంప

న్నఁడు; ఆస్వీక్ష్యాది విద్యాప్రయోగములందు విజయసిద్ధియగుట విజయసిద్ధియని బిరుదము నహించినవాఁడు; సర్వలోకాశ్రయఁడు; సమస్తభవనాశ్రయఁడు. ఈతఁడు క్రీస్తుశకము ౬౭౬ మొదలు ౭౦౧ వఱకు ౨౫ సంవత్సరములు పరిపాలించెను. ఇతనికి జయసింహవల్లభుడు, విష్ణువర్ధనుడు, కోకిలివర్మ అని మువ్వురు పుత్రులును, పృథివీపోతీ² అను నొకకూతురును గలరు.

మంగియవరాజుపితవ ఆతనిశ్రేష్ఠపుత్రుడైన జయసింహవల్లభుడు రాజ్యమునకు వచ్చెను. ఈతఁడు క్రీస్తుశకము ౭౦౧ మొదలు ౭౧౪ వఱకు పదుమూడు సంవత్సరములు రాజ్యము చేసెను. ఈతనికి సర్వసిద్ధి, సర్వలోకాశ్రయ బిరుదములు కలవు. మొట్టమొదటిమాఱు మహమ్మదీయు లీతనికాలముననే హిందూదేశముపై దండయాత్రలు నలుపఁదొడంగిరి. క్రీస్తుశకము ౭౧౦-౧౧లో కాసిమ్ కుమారుడైన మహమ్మదుసైన్యాధిపత్యము క్రింద అరబ్బులు సింధుదేశముపై నెత్తివచ్చి, తుదకు దానిని స్వాధీనముచేసికొని, రాజ్యమును స్థాపించి మొట్టమొదటిమాఱు భారతభూమిని చంద్రధ్వజమును బాదుకొల్పిరి. ఈజయసింహవల్లభుని కాలమున పేర్కొనఁదగిన విశేష మిది యొక్కటియే.

ఇంకను ఈతనికాలమునాటికి బాదామి చాళుక్యులకును, కాంచీపుర పల్లవులకును

వైరము లంతరింపలేదు. ఉభయులునుగూడ వీరిపైవారును, వారిపై వీరును కత్తిదూయుచు మహాభయంకర యుద్ధముల దక్షిణాభమును వీరవర్ణుల వేడిరక్తముతోఁ దడుపుచునే యుండిరి. ఇతర దేశము లీవిధమున సంతోభము నొందుచున్నను వేంగీచాళుక్యరాజ్యము నిమ్మకు నీరెత్తివట్లు చలనములేక ప్రశాంతముగనే యున్నదని ఇంతవఱకుఁ గాన్పించిన శాసనముల ననుసరించి యూహింపవచ్చును.

ఈతనిపిదప నితని నవతితల్లికొడుకును, విష్ణువర్ధనుని యగ్రజుఁడును అగు కోకిలివర్మ వేంగీచాళుక్య సింహాసనమునధిష్ఠించెను. ఈతనికి కొక్కిలియనియు, విక్రమాదిత్యభట్టారకుఁడనియు నామాంతరములుకలవు. ఇతఁడు విజయసిద్ధియని బిరుదము వహించినవాఁడు. అగ్రజుఁడైన విష్ణువర్ధనుఁ డుండఁగా సీతఁడెట్లు రాజ్యమునకువచ్చెనో బోధపడకున్నది. ఇందుల కొక్కకారణము స్తూహింపవచ్చును.

కాంచీపురపల్లవులు కృష్ణానదికి దక్షిణ భాగమునఁ దమరాజ్యమును గోలుపోయినను వైరము కారణముగ నిరంతరము వారికి బాదామిచాళుక్యులతో యుద్ధములు సంభవించుచుండుటచేత వేంగీచాళుక్యులతో స్నేహభావమున నుండకపోయినచోఁ దమరాజ్యమున కుత్తరమునుండి వారివలన ముప్పు వాటిల్లునని వారితో మైత్రింబాటించి యుండవచ్చును. మొదటి నరసింహవర్మ తరువాత కాంచీపుర సింహాసనము నెక్కిన మొదటి పరమేశ్వరవర్మ కాలముననే కాంచీపురము కొంతకా

లము బాదామి చాళుక్యాధికారమునకు లోబడియుండెను. పరమేశ్వరవర్మ తరువాత రాజ్యమునకు వచ్చినవాఁడు రెండవ నరసింహవర్మ. ఈతనితోను, ఈతని కుమారుడైన రెండవ పరమేశ్వరవర్మ తోను కుట్రచేసి వారి సాయమును బొంది కోకిలివర్మ చాళుక్య సింహాసనము నెక్కియుండును. ఈతఁడు ఎంతకుట్రచేసి రాజ్యమును సంపాదించినను పల్లవుల సాయములేనిదే, తన రాజ్యమును నిలుపుకొనలేక పోయెను. కాని పల్లవు లీతనికి చాలకాలము సాయముచేయుటకు వీలుచిక్కలేదు. వీలయిన వారికి బాదామిచాళుక్యులతోడి వైరమటులుండ వారిలో వారికి సింహాసనమునకై తగవులు సంభవించెన రెండవ నరసింహవర్మ దాయాదియైన రెండవ నందివర్మ బలవంతుడై రెండవ పరమేశ్వరవర్మను పదబ్రష్టునిం గావించి తాను పల్లవ రాజ్యమున కధిపతికావలెనని తంత్రములు పన్నజొచ్చెను. ఇంటిలో నిటువంటి కలహములు సంభవించుటచే రెండవ పరమేశ్వరవర్మ కోకిలివర్మకు సాయముచేయుటకు వీలుపడదయ్యెను. ముందాతఁడు తనరాజపడమును తాను కాపాడుకొనవలసినయావశ్యకత సంభవించెను. ఈతరుణమును జూచి అగ్రజుఁడైన విష్ణువర్ధనుఁడు విజృంభించి బలవంతుడై వేంగీచాళుక్య సింహాసనమును స్వాధీనపఱచుకొని తనయనుజుడైన కోకిలివర్మను దేశమునుండి వెళ్లఁగొట్టెను. తుదకు కాంచీపురమున రెండవ పరమేశ్వరవర్మయు, వేంగిలో కోకిలివర్మయుఁ గూడ రాజ్యపదబ్రష్టులై. ఈ కారణమున

కోకిలివర్మ వేంగీచాళుక్య రాజ్యమును ఆట మానములు మాత్రమే పరిపాలించుట సంభవించెను.

దేశమునుండి వెళ్లగొట్టబడిన కోకిలివర్మగత్యంతరముఁగానక కళింగమునకుఁబోయి యచ్చట పూర్వముచాళుక్యులు కోలుపోయిన దేశమును మఱల సంపాదించి యచ్చట స్వతంత్రుడై పరిపాలనము నెఱపెను. ఇంతవఱకు మనకు దొరకిన ఆతనియొక్కయు, ఆతనిసంతతివారి యొక్కయు శాసనములు అప్పటివే; మధ్యమకళింగములోని భోగపురవిషయమున-అనఁగా నిప్పటి సర్వసిద్ధి తాలూకాలో దొరకినవే.¹

ఈ కోకిలివర్మకు మంగి యువరాజును కుమారుఁడుకలఁడు. ఈతనికిని విజయసిద్ధియను బిరుదము కలదు. ఈతఁడును మధ్యమకళింగమును పరిపాలించినవాడే. ఈతనిశాసనము కూడ నొకటి పైనుడివినతాలూకాలోనే దొరకినది. మంగియువరాజునామము ధరించిన చాళుక్యులలో నీతఁడు రెండవవాడగుటచే నితనిని రెండవ మంగిరా జందురు. ఈతని కుమారుఁడు వినయాదిత్యమహారాజు. ఈతని శాసనము లింతవఱ కేవియు దొరకలేదు. తరముకలదు. ఇతఁడు విషమసిద్ధి బిరుదాం

ఇతనిపుత్రుఁడు (రెండవ) కోకిలివర్మ మహారాజు. ఈతనికి 'అనివారిత్' బిరుదము కలదు. ఈతఁ డనివారిత్ క్షిత్తయ సంపన్నుఁడు. ఈతనిశాసనములుకూడ రెండు దొరకినవి.² ఇతఁడును తాత ముత్తాతలవలెనే ఎలమంచి(యల్లమంచిలి) రాజధానిగా మధ్యమకళింగము నేలెను. ఈవిధమున కోకిలివర్మయొక్కయు, ఆతని సంతతివారి యొక్కయు శాసనము లన్నియు కళింగములోనే దొరకుటవలనను, వారు తమశాసనములందుఁదాము మధ్యమకళింగమును బాలించితిమని చెప్పుకొనియుండుటచేతను వేంగీదేశమునుండి తఱుమఁగొట్టబడినపిదప కోకిలివర్మ సంతతివారికి మఱల వేంగీచాళుక్యరాజ్యము లభింపలేదనుట స్పష్టము. మనకోకిలివర్మను గుఱించికాని, ఆతని సంతతివారిని గుఱించికాని యింతకెక్కువ తెలియరాదు.

మొదటి మంగియువరాజు కుమారుడైన విష్ణువర్ధనుఁడు కోకిలివర్మను వెళ్లగొట్టి తాను క్రీస్తుశకము ౭౧౪లో రాజ్యమునకు వచ్చి 32 ఏండ్లు-అనఁగా ౭4౬ వఱకు రాజ్యముచేసెను. ఈతనికి విష్ణురాజనియు నామాంతరముకలదు. ఇతఁడు విషమసిద్ధి బిరుదాం

1. Cp. No. 13 of 1908-1909 : C p. No 12 of 1908-1909

2. Cp. No 10 of 1908-1909 ; Cp. No. 11 of 1908-1909. ఈ శాసనములందు పేర్కొనబడిన కోకిలివర్మ లేక కక్కురి మహారాజును, మొదటి మంగి యువరాజు కుమారుడైన కోకిలివర్మ మహారాజును ఒక్కరుకాదని వాయభిప్రాయము. ఈ కోకిలివర్మ మంగియువరాజు పౌత్రుఁడు; వినయాదిత్య మహారాజు పుత్రుఁడు. మొదటికోకిలివర్మకు పదఁగాక ఈతనికి అనివారిత్ బిరుదముకలదు. మొదటి కోకిలివర్మ కుమారుడైన రెండవమంగియువరాజు నెఱుంగుదుము గనుక వినయాదిత్యుఁ డీతని కుమారుడనియు, రెండవకోకిలివర్మ ఈ రెండవ మంగియువరాజు పౌత్రుఁ డనియు, వినయాదిత్యునిపుత్రుఁడనియు సూపించుట సమంజసముగ నుండవలెను.

చితుడు; తండ్రివలెనే సర్వలోకాశ్రయుడు; సమస్త భువనాశ్రయుడు. ఈతనియొక శాసనము బెజవాడలోని 'నడుంబిననతి' అను శైవుల యాలయమునకు ఈతడు చేసినదాన మును దెలుపుచున్నది. ఈతని కాలమున జైన, బ్రాహ్మణమతములు రెండును ఆంధ్ర దేశమున వర్ధిల్లుచుండెను. శైవులకు బెజవాడ ప్రధానస్థానముగ నుండెను. ఈవిష్ణువర్ధన

మహారాజు శైవుల యాలయమునకును, బ్రాహ్మణులకునుగూడ భూదానాగ్రహార దానములు చేసియుండుటచేత రెండు మతములను గూడ న మ బుద్ధి తో నాదరించుచుండెనని యాహింపవచ్చును. శైవ మత ప్రస్తావ మ్మాంధ్ర దేశమున చాళుక్యులకాలమున మొట్టమొదట నీవిష్ణువర్ధనుని శాసనములందే కన్పట్టుచున్నది.

కృష్ణా!

గుండిమెడ వెంకటసుబ్బారావుగారు

హతమార్పి హతమార్పి యారిపోయె దనంత, పృథివి నజేయమా భీష్మవహ్ని!

తెగముంచి తేలించి, యిగిరిపోయె దనంత, దుస్తరంబైన యాద్రోణజలధి!
ఉట్టుతలూచి యెట్లో శాప హతమాట, నడగెను కర్ణఝంఝానిలంబు!
రిపు రక్తదాహ సంతృప్తయై తనయంత, శాంతించె గురుపుత్రు శత్రుధాటి!

గీ. ఏల నీల్గెదు, చెప్పమా వ్రేలుమడచి, పేరుగొంచిన యేమహావీరు నీవు
విజయుచే పౌరుషమున గూల్పించినావా! కృష్ణ! చెప్పమ యేమొనర్చితివా నీవు!

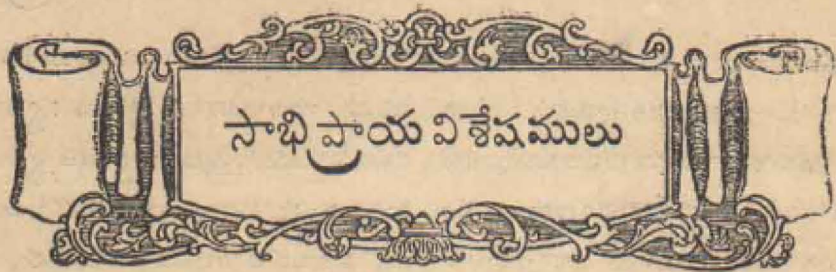
నీ. భీష్మప్రతాపాగ్ర విలయాగ్ని చెలరేగ, భయమంది చక్రంబు బట్టినావు!
ద్రోణాశ్రుధాటి మీసెన పాటుచునుండ, శూన్యదృష్టుల దిశలేచూచినావు!
అంగభూవర శరాహతుల ధర్మజుడేడ్చి, నరుచెంత వెడనవ్వు నవ్వినావు!
నారాయణాశ్రు సంధాతయై గురుపుత్రు, డరుడేర కేల్మోడ్చి మరలినావు!

గీ. పాండుసుతులకు మేటిప్రాపకమవేము! దిట్టతనమున జగమేలు తెట్టివేము!
కలదె యంతకంటెను నై చ్యమిలను, కృష్ణ! చెపుమ, యేమిచేసితో కురుక్షేత్రమందు!

గీ. సరియె, పోనిమ్ము నీపౌరుషమునకేమి! సారథివినివు, నీకేమి పౌరుషంబు!
ధర్మసంరక్షణైక తత్సరుడ వేము! నిలిచెనే ధర్మమేని నీవలన గృష్ణ!

నీ. ఋజుమార్గ వర్తియై మెనెగు ధర్మజుమెడల్, వంచి యొప్పించి, బొంకించు టాకటి!
పృథుశాప నిహతమై రథము క్రంగినవేళ, విజయుచే గర్జు గూల్పించు టాకటి!
మహి నకాల దివాస్తమయము గల్పించి, వంచింది, సైంధవుని జంపించు టాకటి!
ధర్మంబువిడచి, గదాయుధమున భీము, చే సుయోధను గూల్చు జేయుటాకటి!

గీ. అబ్బ!-యెంతని వివరింతు నయ్య, నీవొనర్చి యున్న యధర్మ సంతతులు, కృష్ణ!
ఒక్క... నీవుమాత్రములేక యున్న, భరత, యుద్ధమని ధర్మబద్ధమై యుండునేమో!

గాంధీమహాత్ముని సంచారము

జ్ఞాతకకథలు సిద్ధాంతుని విజయయాత్రల నతిరమణీయముగను వివరించుచున్నవి. గౌతమబుద్ధు డేమూరికి బోయినను వేలకు వేలు ప్రజలు శ్రీమంతులు సామాన్యులు, పండితులు పామరులు, బ్రాహ్మణులు బ్రాహ్మణేశ్వరులు మూగుచు బుద్ధుడేవుని సందర్శించుచు గృతాంతులైనవిషమును గాంధీమహాత్ముని విజయయాత్రలు సంస్మరింపజేయుచున్నవి. లోకోపకారార్థమవతరించిన మహానుభావులు, బంధువులు, స్వాములు, గురువులు, దేవులు. దుఃఖభూయిష్టమైన సంసారప్రవృత్తియందు దుఃఖోపశమనమునకును సుఖప్రాప్తికిని సాధనంబులను బోధించెడి మహానుభావుడు, ప్రత్యక్షమైన పరదేవత. గౌతమబుద్ధు, ఉనిత్యములైన రాజ్యమును, భార్యాపుత్రాదులను, భాగ్యభోగములను బరిత్యజించి లోకకల్యాణమున కాయత్నసమర్పణమునుజేసి శాశ్వతానందమును బడసినవిధమునను గాంధీమహాత్ముడు సర్వసంగ పరిత్యాగమునుజేసి లోకహితార్థ మాత్మసమర్పణమునుజేసి లోకారాధ్యతను బడయగలిగెను. గాంధీమహాత్ముడు దేశమును ప్రజలను నావరించిన దుఃఖమును తనదుఃఖమును గను సంభావించుచు పాపపరిహార మాత్మసమ

ర్పణమునుజేయుచు లోకప్రియత్వమును బడయుచున్నవిధమును మహాత్ముని దక్షిణదేశ సంచారము విశదముచేసినది. శ్రీకృష్ణభగవానులు గీతాశాస్త్రమునందు దెలిపినటులు మహాత్ముడు సర్వత్రసమత్వమును వహించుచు నిందాస్తోత్రములను పరిగణింపకను ధర్మారాధనమునుజేయుచు లోకోద్ధరణమును జేయుచున్నాడు.

‘సఽమోహం సర్వధూతేషు న మే ద్వ్యహృష్టి నప్రియః; యే భజన్తి తు మాంభక్త్యా మయి తే తేషుచావ్యహమ్.’

మహాత్ముడు వారినిసందర్శించిన ప్రజలకు జాతి మతకులగౌరవభేదభావములను పాటింపకను స్వధర్మారాధనమార్గమును బోధించి సమత్వ సిద్ధిని విశదముచేసెను. మనీషాపంచకమునందు శ్రీ శంకరస్వాములు బోధించిన వేదాంతార్థమును గాంధీమహాత్ము డనుష్ఠించుచు తత్త్వార్థమును నిత్యజీవనమునందు ప్రజలకు సువ్యక్తముచేసి స్వీయమాహాత్మ్యమును విశదముచేసెను. గోచిపాతరాయని ధర్మరాజ్య ప్రాభవము నాటేపించినవారు సయితము సందర్శనసంకీర్తనముచేయుట యవసరంబైనది. శ్రీమంతులు నిరుపేదలు, బ్రాహ్మణులు పంచములు, వృద్ధులు బాలురు, స్త్రీలు పురుషులు, వారి

మహాభీష్టములను గాంధీ మహాత్మునియందు నందర్పించి యానందపరవశత్వమును బడయ గలిగిరి. మమకారాహంకారపరాయణులకు గాంధీమహాత్ముని యుపదేశాచరణములు సంతృప్తివిగలుగ జేయకపోయినను ధర్మాత్ములకు పరమానందమును గలుగజేసినవి. గాంధీమహాత్మునినందర్పించి వారి పవిత్రోపదేశముల విస గలభాగ్యమే భాగ్యము. గతమాసాంతమునందీ భాగ్యమును బడసిన దక్షిణదేశవాసులు ధన్యులు.

* * *

ప్రజాస్వాగతము

వేస వేలు ప్రజలు మహాత్మునకు స్వాగతంబునొసంగి వారికిగల యవ్యాజభక్తి విశ్వాసములనుసహస్రముఖములను విశదముచేసిరి. మహాత్మునకు చెన్నపురినుండి కన్యాకుమారి వరకును ప్రజలు మహాత్మ్యవములను జేసి మంగళహారతులను సమర్పించిరి. ప్రజలు గంటలకొలదికాలము వారినిజూచి యానందించుటకు వేచియుండిరి. తిరువాన్కూరు మహారాణియును ప్రజలును నొసంగిన సత్కారాతిభ్యములు మహాత్ముని ప్రతిభ వృద్ధిని బొందుచున్న విధమును విశదముచేసినవి. చెన్నపురి యందలి ప్రజలుచూపిన యత్సాహమును మహాత్ముని ప్రతిభను విశదము చేసినది. శ్రీమహారాణి విషయమై మహాత్ముడు యంగు ట్టిండియాపత్రికయందు వ్రాసిన సంకీర్తనమును శ్రీమంతులు మననముచేయుదురుగాత! చెన్నపురి కార్పోరేషను సమర్పించిన స్వాగతపత్రము మహాత్ముని ప్రతిభాశిష్యమును విశదము

చేసినది. పంచములు పంచమోధారకుడని యును, రాజ్యాంగాందోళకులు స్వరాజ్యోద్ధారకుడనియును, స్త్రీలు స్వాతంత్ర్యధర్మోద్ధారకుడనియును, విద్యార్థులు గురువర్యుడనియును, ప్రజలపతారపురుషుడనియును, భావించి యారాధించిరి. బుద్ధిజాడ్యముగల యభిమానాంధులు దివ్యప్రభావమును జూడజాలకుండుట వారిప్రార్థకర్మఫలముగాని ప్రజల యుత్సాహలోపముగాదు. గాంధీమహాత్ముడనవరతముచేసెడి సత్సాహింసాధర్మములు ప్రజాపాలకులదృష్టి నుచితరీతి నాకర్షించి గాంధీమహాత్ముని సంచారమునకనుసహజమైన ఫలమును భగవంతుడు ప్రసాదించుగాత!

* * *

మహాత్ముని యుపదేశములు

విజయమునకు మూలమైన ధర్మసంకల్పము మహాత్ముని యుపదేశములకు మూలబీజము. సకలమతసారమును సనాతనమునునైన 'సత్యాన్నాస్తి పరోధర్మః' 'సత్యమేవ జయోనాన్యతం' ధర్మములను మహాత్ముడు సంపూర్ణమైన జీవనవిధానమునకు సమన్వయము చేయుటకు చేయుచున్న ప్రయత్నములు ప్రపంచదృష్టి నాకర్షించినవి. సత్యవ్రతానుష్ఠానమున కాభారమైన యహింసాధర్మము హింసాపూరితమైన వర్తమాన యుగమునుద్ధరించుట కవసరమైనది. ఆయవసరమునకనుసహజముగను భారతసంస్కారమునకు పరిపాటియైన యహింసాధర్మమును పునరుద్ధారణచేయుటకు గాంధీమహాత్ముడు ఖద్దరు యోగసాధనము నుపదేశించుచున్నాడు.

అహింసాయోగాభ్యాసమునకును, మానవ
ధర్మారాధనమునకును, దుఃఖనివృత్తికిని, స్వ
రాజ్య సంపాదనమునకును ఖిద్దరుయోగసాధ
మును మహాత్ముడుపదేశించుచున్నను, ప్రజల
దృష్టి జయజయభావాసములందు లగ్నమైన
విధమునను ఖిద్దరునందు లగ్నముగాకుండుట
ప్రారబకర్మఫలముగ నున్నది. గాంధీమహా
త్ముడు తనసంచారమునం దన్ని సందర్భము
లందును ఖిద్దరుయోగము నుపదేశించెను.
మహాత్ముడు తిరిగి రెండుమూడుమాసములకు
దక్షిణదేశసంచారమునుజేయుట కేతెంచ
నున్నాడు. అప్పటికైనను మహాత్ముడు ప్రా
ర్థించునట్లులు ప్రజలు ఖిద్దరుధారణమును
జేయుచు సత్యాగ్రహదీక్షార్హతను బడయుదు
రని విశ్వసించుట కవకాశములు గన్పట్టకున్నవి.
సభావేదికలయందు గంభీరోపన్యాసములను
జేసిడి నాయకులకే చిత్తశుద్ధి గలుగనపుడు
జనసామాన్యమును నిందించుట యనుచితము.
ప్రజలు గాంధీమహాత్ముని సందర్శించుటకు
జూపిన యుత్సాహము సందోకపాలైనను
కార్యాచరణమునందు జూపిన మహాత్ముని
సంచారము సార్థకమై భారతమాత ధన్యతను
బడయగలదు. ప్రజోత్సాహ మపారముగను
వ్యక్తమగుచున్నను నిరంకుశ ప్రభుత్వమునకు
ప్రజోద్ధోదయముగలుగకను సధికారచార్జ
న్యము యధేచ్ఛగను నేలుచున్నది. ప్రజలకు
గాంధీమహాత్ముడుకోరునట్లులు ప్రతిఘటన
సామర్థ్యము గలుగనంతవరకును భారతమా
తకు తరణోపాయము దుర్లభముగ నున్నది.

* * *

ప్రభుత్వనిర్లక్ష్యము

నిరంకుశ ప్రభుత్వము ప్రజాశయముల
పట్లను జూపుచున్న నిర్లక్ష్యప్రతిఘటన భావ
ములు దినదినాభివృద్ధిని గాంచుచున్నవి. వంగ

రాష్ట్రనిర్బంధశాసనమును సామ్రాజ్యశాసన
సభలును ప్రజలునునిరసించినను రీడింగు ప్రభువు
నమర్చించి నిరంకుశాధికారప్రాబల్యమును విశద
ముచేసెను. సామ్రాజ్యశాసనసభయును రాష్ట్ర
యశాసన సభలును చేసిన తీర్మానములును
నిర్ణయములును మృతాక్షరములుగ నున్నవి.
సమర్థనాధికార వినియోగమే పరిపాలనము
నకు సామాన్యలక్షణముగ బరిణమించినది.
మాంటుఫర్డు సంస్కరణముల నిరుపయోగ
త్వము విశదమైనది. సంస్కరణములు కోట్ల
రూప్యముల వ్యయమును మాత్రము ప్రసాదిం
చినవి. సంస్కరణములు ప్రజాస్వాతంత్ర్యమును
స్వరాజ్యమును వెనుక బెట్టినవిగాని ముందునకు
వడుపలేదు. నిరంకుశాధికారవర్గమునకు
వేతనాధికారములు ప్రతిబంధకములు
లేకను వృద్ధినిబొందుచున్న విధమును గ్రేటు
బ్రిటనునందలి వ్యవహారములును విశదము
చేయుచున్నవి. పౌరసేవోద్యోగవర్గము
యొక్క ప్రయోజనములను రక్షించుట
యందుగల యభిమానము భారతరాజ్యాంగ
వికాసమును జేయుటయందు బర్మెన్ హెడ్డు
ప్రభువునకు గాని రీడింగు ప్రభువునకు గాని
రాష్ట్రపాలకులకుగాని గనుపడదు.

* * *

పౌరసేవోద్యోగవర్గము

లీకమిచను సిఫార్సులను సామ్రాజ్య
శాసనసభ నిరాకరించినను వానినాచరణము
నందు బెట్టుటకు పార్లమెంటునందు బర్మెన్
హెడ్డు ప్రభువు శాసనమును ప్రవేశపెట్టి
సంస్కరణముల దౌర్బల్యమును వ్యక్తము
చేసెను. రాజ్యాంగములందు బ్రిటిషుపౌర
సేవోద్యోగుల ప్రాబల్యమును తగ్గించుటకు
బదులు శాసనము వృద్ధిచేయుచున్నది. సంవ
త్సరమునకు కోటిరూప్యములకు మించినవ్యయ

భారము గలుగుచున్నది. పౌరసేవోద్యోగుల మీదను శాసనసభలకును మంత్రులకును నింత వఱకును గల స్వల్పాధికారమును సయిత మంతరింప జేయుచున్నది. భారతీయులు స్వరాజ్యమును గోరుచుండగను బ్రిటీషుప్రభుత్వము దుర్భరమైనపౌరసేవోద్యోగపాశమును దృఢముగనుబంధించుచున్నది. దేశక్షేమమున కుపాధనములైన సంస్కరణములను విమర్శించుటకు బ్రిటీషుప్రభుత్వవర్గము నిరాకరించుచు దేశాభిప్రాయములకు మూలమైన నిరంకుశవర్గమును చిరకాలమురక్షించుటకు బూనుకొనుచున్నది. కర్నలు వెడ్జివుడ్డు రాజ్యాంగసంస్కరణములు వర్తమాన పరిస్థితులందు వికాసమునుబొందుట కవకాశములులేవని విశదము చేసెను. రిడింగుప్రభువును నితరాధికారులును జేయబూనిన స్వదేశయాత్రకు నిరంకుశాధికార సంరక్షణమే ఫలమని పరిస్థితులు విశదము చేయుచున్నవి. రాజ్యాంగములందు నిరంకుశాధికారవర్గమును, వారియభిమానులును భారతీయుల సహకారమును దుర్లభము చేయుచు స్వరాజ్యపక్షనాయకుల సహకారమునుగోరుట విచిత్రముగనున్నది. స్వరాజ్యపక్షనాయకులు దేశబంధుదాసుమోతీలాల్ నెహ్రూ, పిట్టలుబాయి పటేలుగార్లుమొదలగువారు ప్రతిపంథనతంత్రము నవలంబించి ప్రభుత్వపరాజయమును జేసినను ప్రభుత్వవ్యవహారములు ధ్రువపత్రసాధనమునను యధాప్రకారము సాగుచున్నవి. బర్రెన్ పాడ్డు ప్రభువు దాసుగారిని దౌర్జన్యమార్గనిరసనమున కభినందించుచు ప్రభుత్వదౌర్జన్యమార్గవ్యాపనమునకు తోడ్పాటును కోరుట నిరంకుశ ప్రభుత్వము నావహించిన యవినయమును దెలుపుచు

న్నది. ఆత్మగౌరవముగల భారతీయులు ప్రభుత్వమునకు దోడ్పడుట దుర్లభమని దాసుమోతీలాలునెహ్రూ మొదలగు వారిప్రసంగములును శాసనసభలవ్యవహారములును విశదము చేసినవి. స్వరాజ్యపక్షప్రభుత్వములేకను ప్రభుత్వావలంబనపక్షముగలచెన్నరాష్ట్రమునందు సయితము గోపెనుప్రభువు ధ్రువపత్రసాధనము నవలంబించుట సంస్కరణముల దుర్విపాకమును విశదముచేయుచున్నది. నిరంకుశవర్గమునందు హృదయపరివర్తనము గలుగకపోయినను దాసుగారిసాహచర్యమును బర్రెన్ పాడ్డు ప్రభువును వారియనుచరులును నుపేక్షించుట బాలిశభావమును విశదముచేయుచున్నది. భావికాలమందు స్వరాజ్యపక్షదంశనీతి యేకావముదాల్చినను గలిగిన రెండేడ్లయందును నవలంబించిన ప్రతిఘటనసాధనము నిరంకుశ ప్రభుత్వమునకు జ్ఞానోదయమును గలుగజేయజాలి యున్నను నిరంకుశవర్గమునందు సుఖానీనమైన నిరంకుశవర్గమునకు జ్ఞానోదయము గలుగలేదని నిత్యవ్యవహారములు విశదముచేసినవి. భారతరాజ్యాంగవ్యవహారములు నిరంకుశాధికారబలమును భారతీయులదుర్బలమును వేయినోళ్లను తెలుపుచున్నవి. భారతీయులందఱును పరస్పరవిభేదములను వివర్జించి యేకోన్ముఖులై పాటుపడవలసిన యవసరమును, గాంధీమహాత్ముడు తనయాచరణములవలనను ఉపదేశముల మూలమునను చేయుచున్న త్యాగప్రభావమును గ్రహించి వారి వ్రయత్నములకు దోడ్పడి స్వధర్మనిర్వహణమును జేసి మాతృదేశవిమోచనమునకును లోకకల్యాణమునకును దోడ్పడి ధన్యవాదములను బడయుదురుగాత!

ఓం శాంతి శాంతి శాంతి